

FESTSKRIFT

TIL

PROFESSOR, DR. JURIS

VINDING KRUSE

PAA TRESAARSDAGEN DEN 30. JULI 1940

Under Redaktion af

ERIK REITZEL-NIELSEN

Med Bidrag af

Professor, Dr. jur. O. A. BORUM . Stadsingeniør, cand. polyt. OLAF FORCHHAMMER . Tinglysningssdommer HARALD GJESSING . Departementschef FR. GRAAE . Professor, Dr. jur. O. HJ. GRANFELT . Professor, Dr. jur. STEPHAN HURWITZ . Docent, Dr. jur. STIG IUUL . Professor POUL JOHS. JØRGENSEN . Højesteretspræsident, Dr. jur. TROELS G. JØRGENSEN . Professor, Dr. jur. ADOLF LINDVIK . Kontorchef TORBEN LUND . Højesteretsassagfører EJVIND MØLLER . Ekspeditionssekretær, Lektor, Dr. jur. CARL POPP-MADSEN Byretspræsident SVENNING RYTTER og Professor, Dr. jur. HENRY USSING

Udgivet af Juristforbundet

NYT NORDISK FORLAG . ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN 1940

*Dette Eksempel er trykt
paa imiteret Japanpapir*

Nordlunde . København

Indhold

Forord	7
Vinding Kruse	9-16
I. Skyldbegrebet i Skilsmisseretten. Af Professor, Dr. jur. <i>O. A. Borum</i>	17-33
II. Byplan. Af Stadsingeniør, cand. polyt. <i>Olaf Forchhammer</i> ...	35-43
III. Vinding Kruse og Tinglysningsloven. Af Tinglysningsdommer <i>Harald Gjessing</i> og Byretspræsident <i>Svenning Rytter</i>	45-53
IV. Aandelig Ejendomsret. Af Departementschef <i>Fr. Graae</i> og Kontorchef, cand. jur. <i>Torben Lund</i>	55-79
V. Förfarandet enligt finländsk rätt då inteckning sökes och fastställes i fastighet, inregistrerad tomtlegorätt eller anläggning och besittningsrätt till säkerhet för fordran, sytning (undantag) eller avgäld. Af föutv. justitieråd; professor <i>O. Hj. Granfelt</i>	81-103
VI. Om Begrebet »retlig Interesse« i Procesretten. Af Professor, Dr. jur. <i>Stephan Hurwitz</i>	105-131
VII. Om Permutationsretten. Af Docent, Dr. jur. <i>Stig Juul</i>	133-153
VIII. Begreberne Tyveri og Ran i de danske Landskabslove. Af Professor <i>Poul Johs. Førgensen</i>	155-203
IX. Betragtninger over Ekspropriationsbestemmelserne i Grundlovsforslaget af 1939. Af Højesteretspræsident, Dr. jur. <i>Troels G. Førgensen</i>	205-232

X.	»Full verdi efter gangbar pris i egnen«. Av den norske odelsrett. Af Professor, Dr. jur. <i>Adolf Lindvik</i>	233-242
XI.	Om Naturfredning. Af Højesteretsadvokat <i>Ejvind Møller</i>	243-272
XII.	Hvornaar »stiftes« Panteretten efter et tinglyst Skadesløsbrev i fast Ejendom? En Oversigt. Af Ekspeditionssekretær i Justitsministeriet, Lektor ved Københavns Universitet, Dr. jur. <i>Carl Popp-Madsen</i>	273-288
XIII.	Grænser for Renten af Laan i fast Ejendom. Af Professor, Dr. jur. <i>Henry Ussing</i>	289-309
XIV.	Fortegnelse over Vinding Kruses Skrifter. Af Landsretsadvokat <i>Erik Reitzel-Nielsen</i> og stud. jur. <i>Inger Vogt</i>	311-328

Forord

Nærværende Festskrift var af Juristforbundet planlagt som en Hyldest til Professor Vinding Kruse fra Jurister ikke blot i Danmark, men i hele Norden. De alvorlige Begivenheder, der indtraf i Norden den 9. April d. A., har imidlertid desværre medført, at kun to af vore skandinaviske Broderlande har kunnet repræsenteres i Festskriftet: Norge ved Professor A d o l f L i n d v i k og Finland ved Professor O. H j. G r a n f e l t. Fra Island havde Redaktionen allerede forinden den 9. April d. A. modtaget definitivt Tilsagn om Bidrag fra Højesteretsdommer, Professor E i n a r A r n o r s s o n, og fra Sverige havde man haabet at kunne modtage et Bidrag fra Presidenten B i r g e r E k e b e r g. Sidstnævnte har i et Brev af 2. Juni d. A. til Festskriftets Redaktør bl. a. skrevet følgende: »Jag skulle ha räknat det som en heder att få representere de svenska juristerna i en festskrift för min högt skattade vän Vinding Kruse. Till min synnerlige ledsnad är det mig dock alldeles omöjligt. På grund av tidsförhållandena har jag varit till det yttersta pressad av arbete hela denna vinter. För närvarande åligger det mig att före månadens utgång — ved sidan av mina övriga uppgifter — slutföra ett ytterst krävande lagstiftningsuppdrag på straffrättens område. Under denna månad kan jag ej ägna någon tid åt nya uppgifter.«

Vinding Kruse

PROFESSOR VINDING KRUSE er født den 30. Juli 1880 i Thisted, hvor Faderen dengang var Toldassistent. I 1897 tog han Præliminæreksamen, og i 1899 blev han som Privatist Student for derefter at begynde det juridiske Studium. Hans Interesser spændte imidlertid allerede dengang langt udover dette Studiums Rammer; særligt Filosofien havde hans Interesse, og i 1902 besvarede han Universitetets Prisopgave om »Sammenligning mellem Humes Filosofi saaledes som den fremtræder i hans Treatise og saaledes som den fremtræder i hans Essay«. I 1905 blev han juridisk Kandidat og var derpaa i nogle Aar Assistent i Justitsministeriet og Sagførerfuldmægtig i København. Paa det Hurtigkarl'ske Rejsestipendium foretog han i Aarene 1909-11 en Studierejse til England og Tyskland, og efter Hjemkomsten blev han — der allerede gennem Afhandlingen i »Tidsskrift for Retsvidenskab« 1907, S. 181-287, om Modsætningen mellem Formuerettigheder og personlige Rettigheder og gennem nogle mindre Afhandlinger i »Ugeskrift for Retsvæsen« havde givet Løfter om usædvanlige videnskabelige Evner — udnævnt til Docent ved Københavns Universitet. 1913 blev han tillige Sekretær ved de danske Provinshandelsforeningers Fællesudvalg, og samme Aar erhvervede han den juridiske Doktorgrad paa Afhandlingen »Arbejdets og Kapitalens Organisationer retslig bedømt«, hvori han klart og levende redegør for den faglige Organisationsbevægelses Opstaaen og Kamp for retlig Anerkendelse og for Trust- og Kartelproblemerne i Industriens Hovedlande. I 1914 udnævntes han til Professor ved Københavns Universitet.

*

Vinding Kruses litterære Produktion er meget omfattende; der henvises til Litteraturfortegnelsen nedenfor Side 311 ff., hvor den væsentligste Del af hans Arbejder findes anført. Her skal kun fremdrages hans Hovedværk, det monumentalt anlagte »Ejendomsretten« (I-V; 1929-1933), dels fordi dette Værk særligt tydeligt viser Forfatterens Arbejdsmetode og Fremstillingsform, dels fordi det indeholder det væsentligste af det nye, Vinding Kruse har skænket dansk Retsvidenskab, og endelig fordi dette Værk ogsaa i andre Henseender kan give Bidrag til en Karakteristik af Forfatteren.

Vinding Kruses Arbejdsmetode søger sit Forbillede i den moderne Naturvidenskab. Den juridiske Videnskabsmand maa — ligesom Naturforskeren — først indsamle det størst mulige Erfaringsmateriale, og dette maa han gøre »med et aabent Sind, modtagelig for nye Fænomener og befriet for alle Systemer eller, som de ogsaa kan kaldes, fikse Ideer«. Efter Indsamlingen af dette Materiale kan der gennem Refleksion opstilles en Arbejdshypothese, men denne maa stadig søge sin Verifikation i Erfaringen, i nye Kendsgerninger. Vinding Kruse advarer stærkt imod alle »Skrivebords-Konstruktioner«, der ikke har nogen Tilknytning til det levende Liv og dettes Krav, imod at opbygge Systemer eller Retsgrundsætninger paa Grundbegreber, der ikke er udtømmende og klart definerede, og imod uberettigede Generalisationer fra enkelte Tilfælde eller enkelte Kendsgerninger, der for en mere overfladisk Undersøgelse kan synes at danne Grundlaget for en Retssætning.

Det er Vinding Kruses store Fortjeneste, at han — saavel i »Ejendomsretten« som i sine øvrige Arbejder — altid er gaaet til Opgaverne ganske uhildet af hævdvundne Dogmer og Konstruktioner. Hans Undersøgelser er overalt præget af en velgørende Friskhed og Oplagthed, selv hvor det drejer sig om Problemer, som kunde synes uddebatterede, og Spørgsmaal, hvoroverfor der efterhaanden var opstaaet »en vis intellektuel Træthed« (»Ejendomsretten«, III, 2, S. 1279); frigjort fra de overleverede Læresætninger undersøger han selvstændigt og med friske Øjne de forskellige Problemer, og en ikke ubetydelig Del af hans Arbejde — og hans Indsats for dansk Retsvidenskab — har bestaaet i, hvad han selv et Sted har kaldt en »Afdogmatisering«, d. v. s. en Paa-visning af Uholdbarheden af overleverede Teorier og Læresætninger. Her skal som illustrerende Eksempler blot fremhæves hans Kritik af Sondringen mellem obligatoriske Kontrakter og tinglige Overdragelses-

retshandler, af den ældgamle Sondring mellem tinglige og obligatoriske Rettigheder, af Ejendomsretten som en Formueret, af det traditionelle Besiddelsesbegreb og af de ældre, uklare Teorier om Problemet om Ejendomsrettens Overgang.

Karakteristisk for Vinding Kruses Arbejdsmetode er det endvidere, at ikke blot Retsvidenskaben, men tillige en Række andre Videnskaber — først og fremmest Nationaløkonomi, endvidere Historie, Psykologi, Fysiologi, Etik, Sociologi, Ernæringsvidenskab og andre Fagvidenskaber om Menneskelivet — medinddrages i Undersøgelserne af retslige Problemer. »Retsliv og økonomisk Liv,« siger han saaledes et Sted, »kan ikke skilles ad; det er kun en slet videnskabelig Fagdeling, der har skilt dem.« Han vender sig skarpt imod de skillende Fagmure; den stærkt isolerende Fagdeling i de moderne Videnskaber har bidraget til at hindre den dybere Indtrængen i og det videre Udsyn over Menneskelivet. Paa Grund af denne skarpe Fagdeling har efter Vinding Kruses Opfattelse Retsvidenskaben ligesaavel som Nationaløkonomien og de andre Samfundsvidenskaber om f. Eks. Ejendomsretten »til en vis Grad talt som den blinde om Farverne; der har været en Mur mellem Fagvidenskaberne; de har ikke set hinandens Erfaringer, end mindre samarbejdet dem.« Vinding Kruse kræver — og gennemfører i »Ejendomsretten« — en Samvirken mellem de forskellige Fagvidenskaber indenfor de centrale Spørgsmaal, hvorved opnaas den Beherskelse af Stoffet og det Overblik over Problemerne, der er fornøden for at kunne finde frem til den Løsning af et Retsspørgsmaal, som virkeligt stemmer med det levende Livs Krav. Ved Undersøgelsen af retslige Spørgsmaal indskrænker Vinding Kruse sig naturligvis ikke til blot at søge Spørgsmaalet belyst af dansk Ret i Fortid og Nutid. I alle sine større Arbejder anstiller han indgaaende retssammenlignende Undersøgelser; han har et nøje Kendskab til fremmed Ret, og hans vaagne Øjne følger stadig Retsudviklingen i fremmede Lande for derfra at kunne modtage befrugtende Impulser til Løsningen af nationale Opgaver.

Men Vinding Kruses Opgave har ikke indskrænket sig til den rent negative »Afdogmatisering«. Vinding Kruse er fremfor nogen anden en positiv og skabende Natur, og overalt, hvor han sønderbryder hævdevundne Begreber og Konstruktioner, opbygger han en ny Lære. Der er noget af Renaissancens rige Skaberevne og Skaberglæde ved Vinding Kruse. Det er vist paa dette Sted tilstrækkeligt at erindre om hans Lære

om Begrebet Ejendomsret, om Ejendomsrettens Indhold og om dens Overgang, om Retsinstitutterne Hævd og Forældelse, Frembringelse og Tilvækst, Panteret og Fordringsret, om den aandelige Ejendomsret og om Begrebet Aandsværk, og om hans Lære om Vindikation og Ekstinktion. Det anførte er sikkert tilstrækkeligt til at klargøre, at Vinding Kruses Virksomhed har været ensbetydende med en gennemgribende Revision af de centrale Spørgsmaal indenfor Læren om Ejendomsretten.

Vinding Kruses fremragende Evne til saaledes at skabe nye Retningslinjer, skyldes ikke blot, at han er en skarpsindig Jurist. Den skyldes tillige — hvad der er karakteristisk for ham — hans praktiske Sans og hans Evne til at lytte til »Livets egen Stemme«, en Evne, der naturligvis er udviklet gennem hans Arbejdsmetode: ved i det praktiske Liv stadig at søge Korrektiver til de Teorier og Hypoteser, hans Erfaringer og Overvejelser har ledet til, og ved i Undersøgelsen at medinddrage alle Fagvidenskaber om Menneskelivet.

»Ejendomsretten« er — ligesom Vinding Kruses øvrige Arbejder — skrevet i et malende, frisk og levende dansk Sprog, der kun sjældent læses i videnskabelige Fremstillinger. Hans Skriveform er som hans Tale: fængslende, inciterende, livfuld, til Tider agitatorisk. Han ejer en forunderlig Evne til at gøre Stoffet levende og selvoplevet og til at udfinde og understrege de almene Linjer i Retsudviklingen.

En Vurdering af Vinding Kruses Indsats i dansk Retsvidenskab i Enkeltheder skal ikke søges givet paa dette Sted. Her skal blot fremhæves, at hans Betydning for dansk Retsliv næppe kan vurderes højt nok, og at kommende Slægter utvivlsomt længe vil arbejde efter de Retningslinjer, som han har fremdraget, og efter den videnskabelige Metode, som han har anvendt, og saaledes bygge videre paa den Bygning, han har rejst. Som et Udtryk for Samtidens høje Vurdering af Vinding Kruses videnskabelige Indsats fik han i 1935 tildelt den Anders Sandøe Ørsted'ske Hædersmedaille, en af de højeste Æresbevisninger, der kan ydes en dansk Jurist.

Men ogsaa udenfor Danmarks Grænser har man haft Forstaaelse for Vinding Kruses betydelige Indsats; det er velkendt, at »Ejendomsretten« i vore skandinaviske Broderlande har mange Læsere, og at Vinding Kruse i 1938 blev hædret ved at udnævnes til Æresdoktor ved Oslo Universitet og ved at optages i Det Norske Videnskapsakademi. Og videre endnu: »Ejendomsretten« er oversat til Tysk og Engelsk og

er derved gjort tilgængelig for alle Kulturfolk. Der er derved sat ikke blot Vinding Kruse, men ogsaa dansk Retsvidenskab et blivende Minde-mærke i hele den juridiske Verden.

*

Vinding Kruse har imidlertid ikke blot haft Betydning for dansk Retsvidenskab, men ogsaa for dansk *Lovgivning*. Landets skiftende Regeringer har gentagne Gange til Lovgivningsarbejde gjort Brug af hans store Arbejdskraft og af hans rige Evner.

Her maa naturligvis først og fremmest nævnes Tinglysningsloven (Lov Nr. 111 af 31. Marts 1926) og den sig dertil sluttende Anordning, der helt er Vinding Kruses eget Værk. Hvad Loven har betydet for dansk Retsliv behøver ingen nærmere Paavisning her; at Loven har været forbilledlig fremgaar maaske klarest deraf, at den har kunnet danne Grundlaget for tilsvarende Lovarbejder i Sverige og Norge.

Paa Udarbejdelsen af Naturfredningsloven (Lov Nr. 140 af 7. Maj 1937) har Vinding Kruse haft afgørende Indflydelse. I »Ejendomsretten« rejste han med Styrke Kravet om en stærk Naturfredningslovgivning for, inden det var for sent, at redde de sidste Rester af fri Natur, der endnu er tilbage her i Landet, og hvis Bevarelse er af den største Betydning for Befolkningens Sundhed og for Landets Økonomi. Han tog endvidere til Orde for Udarbejdelsen af en samlet Naturfredningsplan for hele Landet og for at det, ikke mindst af Hensyn til Befolkningens Adgang til de frie Naturomraader, burde fastslaaes, at der ikke maa bygges i en vis Afstand fra Indsøer, Skove og fra Havet uden Fredningsmyndighedernes Tilladelse. Disse Krav er det som bekendt i det væsentlige lykkedes Vinding Kruse at faa gennemført i Naturfredningsloven.

Vinding Kruse har endvidere rejst Kravet om en stærk Bygnings- og Byplanlovgivning, og han har som Medlem af de af Indenrigsministeriet nedsatte snævrere Udvalg haft væsentlig Betydning ved Udarbejdelsen af saavel Byplanloven (Lov Nr. 181 af 29. April 1938) som Københavns Byggelov (Lov Nr. 148 af 29. Marts 1939). Blandt de mange Bestemmelser i den sidstnævnte Lov, hvorpaa han har øvet Indflydelse, skal her blot som karakteristisk særligt fremhæves Reglen i § 50, hvorefter der ved Opførelsen af Beboelsesbygninger altid skal sikres Opholdsareal for Beboerne og et tilstrækkeligt stort og frit Areal alene til Op-

holdssted og Legeplads for Børn. Denne Lovbestemmelse skyldes Vinding Kruse, og den er betegnende for hele hans menneskelige Indstilling og for hans varme Interesse for Storbyens Ungdom. I begge Love fik han gennemført, at der — i Modsætning til den ældre Lovgivning — blev trukket en skarp Grænse mellem Ekspropriation for virkelig Afstaaelse af Ejendom og almindelige Indskrænkninger i Ejendomsretten, hvorved Lovenes praktiske Anvendelighed er blevet stærkt forøget. Særligt fortjener her ogsaa at fremhæves hans Arbejde for at tilvejebringe et virkeligt Samarbejde mellem de stadigt spredte Lovbestemmelser til Værn for de ideelle Interesser.

I denne Forbindelse kan videre nævnes, at Vinding Kruse har haft afgørende Indflydelse paa Udarbejdelsen af Lov Nr. 143 af 13. April 1938 om private Vejrettigheder; som Formand for det til Behandling af dette Spørgsmaal nedsatte Udvalg ledede han dette Lovarbejde, hvorved de navnlig for Landboerne vigtige Vejrettigheder sikres uden Tinglysning under visse Betingelser, navnlig naar Vejen er angivet paa Matrikulskortet.

Vinding Kruse er Medlem af Undervisningsministeriets Udvalg til Revision af Bernerkonventionen og Lov om Forfatterret og Kunstnerret og har derigennem haft Indflydelse paa Lov Nr. 149 af 26. April 1933 om Forfatterret og Kunstnerret. Han, der levende interesserer sig for den aandelige Ejendomsret, har derhos selv udarbejdet et udførligt Forslag til Lov om Ejendomsretten til Aandsværker (1936), hvilket Forslag har fundet Tilslutning i alle betydende Forfatter- og Kunstnerkredse, uden dog endnu at have ført til en Ændring i den gældende Lovgivning.

Som Medlem af Handelsministeriets Udvalg af 1917 til Revision af Lov om Bestemmelser om uretmæssig Konkurrence og Varebetegnelse har han haft væsentlig Indflydelse paa Udarbejdelsen af Hovedbestemmelserne i Lov Nr. 168 af 20. Marts 1918 om Bestemmelser om uretmæssig Konkurrence og Varebetegnelse.

I Skrift og i Tale har han virket stærkt for Indførelse af Regler til Sikring mod Aktieselskabsmisbrug og har derved bidraget væsentligt til Gennemførelsen af vor første Aktieselskabslov, Lov Nr. 468 af 29. September 1917 om Aktieselskaber, hvorved dog maa bemærkes, at denne Lov »fik sin afgørende og endelige Skikkelse uden Raadførsel med juridisk Sagkundskab«, hvilket har medført, at Loven i flere Henseender blev uheldigt og uklart affattet. Endelig har Vinding Kruse haft Ind-

flydelse paa Lov Nr. 276 af 30. Juni 1922 om Ægteskabs Indgaaelse og Ophævelse, paa visse Bestemmelser i Straffeloven af 15. April 1930 — saaledes f. Eks. hans Forslag om Straf ogsaa for sande, ærekrænkende Udtalelser eller Oplysninger, naar disses offentlige Fremsættelse ikke tjener noget Samfundsformaal eller nogen legitim, offentlig Interesse —, paa Retsplejelovene af 23. Juli 1932 og 7. April 1936 — Reglerne om Forbud mod Fotografering eller Tegninger i Pressen af Sagens Parter og Vidnerne og Reglerne om objektiv og loyal offentlig Gengivelse af Retsforhandlinger og om Straf for Udtalelser — særligt i Pressen — der er egnet til paa uforsvarlig Maade at paavirke Nævninger, Domsmænd eller Dommere — samt endelig paa Presseloven af 13. April 1938, hvor bl. a. hans Forslag om Afskaffelse af det successive Strafansvar for Pressen (Forfatter, Redaktør, Forlægger og Bogtrykker) paa væsentlige Punkter er imødekommet.

*

For sin Stand og for dennes Uddannelse har Vinding Kruse stedse bevaret en levende Interesse. Han har udført et meget stort Arbejde for Gennemførelsen af de sidste Eksamensreformer — ved Anordningerne af 19. April 1918, 11. April 1931 og 13. Juli 1937 — og var som Formand for det juridiske Fakultets Udvalg af 1918 og 1931 den ledende i Arbejdet for de i disse Aar gennemførte Reforme. Han er altid meget lydhør overfor Ønsker fra de juridiske studerende, der nærer en dyb Hengivenhed for ham — og med Rette. For enhver ved, at Vinding Kruses Hjærte er ungt, at Ungdommens Ve og Vel ligger ham paa Sinde, og at han som kun faa forstaar de unge, der føler, at de i ham altid har en Ven og Talsmand.

*

Af Omtalen ovenfor af Vinding Kruses Betydning for dansk Retsvidenskab og for dansk Retsliv i det hele kan udledes enkelte Bidrag til en Karakteristik, men for at give et rigtigt Billede af Vinding Kruse maa tillige fremhæves, at han er et sjældent levende Menneske og en Mand med usædvanligt vidtrækkende Kundskaber og vidtspændende Interesser. Enhver, der har været sammen med Vinding Kruse, har følt det Lune, den Charme, den Mandighed og det Liv, der udstråler fra hans stærke Personlighed, og har følt, at han er et Menneske, for

hvem intet menneskeligt er fremmed, og som derfor altid vil vedblive med at være ung. Hans store personlige Elskværlighed, hans Hjælp-somhed overfor enhver, der trænger til hans Hjælp, og hans rige Arbejds-kraft og Virkelyst er ligeledes Træk, der kan siges at være karakteristisk for ham. Men til disse enkelte Bidrag til en Karakteristik af Vinding Kruse maa — sidst, men ikke mindst — føjes endnu et: hans Danskhed, hans Kærlighed til sit Land og sit Folk. Hans nationale Sindelag ligger klart for Dagen i hans litterære Værker, og alt hans Virke er præget deraf. Her skal kun erindres om hans utrættelige Arbejde for at værne de usynlige Værdier i vort Land, som »vel ikke direkte kan maales i Penge, men som har en Betydning for Folkets Karakter og Sjæl«.

*

Det er derfor naturligt, at Nordens Jurister har ønsket at bringe Professor Vinding Kruse en Hyldest paa 60-Aars Dagen den 30. Juli 1940. De Bidrag, der indeholdes i nærværende Festskrift, er Udtryk herfor. Til denne Hyldest føjer Juristforbundet en *Tak* for det betydningsfulde og skelsættende Arbejde, Vinding Kruse har udført for dansk Retsvidenskab og dansk Retsvæsen, og *Ønsket* om, at han endnu i mange Aar maa kunne virke til Gavn for dansk Retsliv. Thi lykkeligtvis er dette jo ikke en Nekrolog; der er Grund til at skue tilbage og til at glæde sig over, hvad her er naaet; men hertil knytter sig Forventningerne til Fremtiden. Vinding Kruse staar endnu midt i sin Gerning, og vi tør haabe og ønske, at ogsaa de kommende Aar vil give ham de Opgaver, som hans sjældne og rige Personlighed giver ham de rigtige Forudsætninger for at løse.

I

Skyldbegrebet i Skilsmisseretten

Af O. A. Borum

Skyldbegrebet i Skilsmisseretten.

Af O. A. Borum.

I EN AFHANDLING om Regeringsforslaget til Lov om Ægteskabs Indgaaelse og Opløsning af 30. Juni 1922 har Professor *Vinding Kruse* fremsat følgende udmærkede Lovgivningsmaksimer: For Retslivet paa alle Omraader er en vis Ro, en vis Stabilitet af største Vigtighed. Den stadige Uro, som Nutidens hyppig skiftende Lovgivning forarsager, giver en Usikkerhed i Retsforholdene, der er højst betænkelig. Nutidens stadige Skiften Love er uheldig baade for de Loven undergivne, der skal kunne indrette deres Retsforhold paa nogenlunde langt Sigt, for Juristerne, der skal arbejde med Loven og endelig ogsaa for Lovens egen Skyld. Man vil vanskelig kunne bedømme en Lov retfærdig, hvis den ikke faar Lejlighed til at udfolde sine Virkninger i et længere Tidsrum. Kommer man efter nøje Overvejelse til det Resultat, at en Reform er nødvendig, bør man stræbe efter Kontinuitet med den bestaaende nedarvede Lovgivning, ikke uden tvingende Grunde fjerne sig afgørende fra denne og begrænse Reformen til det virkelig fornødne (U. f. R. 1922 B S. 9 ff.).

Ved en Vurdering ud fra disse Synspunkter yder *Vinding Kruse* Loven om Ægteskabs Indgaaelse og Opløsning sin Anerkendelse og betoner særlig, at Lovens Regler om Separation og Skilsmisse i det hele og store har ramt det rigtige og har bevaret Kontinuiteten med den nedarvede Rets ledende Grundsætninger.

Grundlaget for dansk Skilsmisseret var lige indtil Loven af 1922 stadig Chr. den V's Danske Lov 1683, der er en omtrent uforandret Gentagelse af Reglerne i Ægteskabsordinansen af 1582. Danske Lovs Skilsmiseregler bygger udelukkende paa *Skyldprincippet*. Som Skilsmissegrunde anerkendes kun Utroskab og Rømning, hvormed ligestilles

Fredløshed. Den senere Lovgivning gjorde ikke væsentlige Forandringer heri. Forordn. 18. Dec. 1750, der gav Adgang til Skilsmisse, naar en Ægtefælle blev dømt for grove Forbrydelser, selvom Dommen ikke medførte Fredløshed, maatte nærmest opfattes som en naturlig udvidende Fortolkning af Lovbogens Regler. Hellerikke betød den Adgang til Skilsmisse, der ved Forordn. 11. Sept. 1839 § 16 blev givet en bortebleven Persons Ægtefælle, nogen virkelig Udvidelse af de anerkendte Skilsmisseaarsager, da den byggede paa en stærk Dødsforordning.

Udviklingen af dansk Skilsmisseret i Tiden før 1922 fremkom som bekendt gennem Bevillingspraksis. Fra Slutningen af det 18. Aarhundrede maa det saakaldte *Overenskomstprincip* betragtes som anerkendt i dansk Skilsmisseret. Naar Ægtefællerne er enige om at ønske Skilsmisse og om Vilkaarene for denne, nægtes Skilsmisse dem ikke. Af Hensyn til den ægteskabsbevarende Tendens, som ordnede Familie- og Samfundsforhold kræver, og for at modvirke overilede Skilsmisser, har man dog altid fastholdt, navnlig ved Kravet om en forudgaaende Separation, at Skilsmisse paa Grund af Parternes Aftale kun kunde finde Sted, naar Samlivet havde været hævet i længere Tid.

Bevillingspraksis gik imidlertid langt længere. Ved Siden af Skilsmisse, naar Parterne var enige, eller naar Lovens Betingelser for Skilsmisedom forelaa, meddelte man Separation med derpaa følgende Skilsmisse, naar den ene Ægtefælle groft havde krænket den anden eller forsømt sine Pligter som Ægtefælle, d. v. s. i Tilfælde, der svarer til nugældende Lovs § 53, Stk. 1. Men man kendte ogsaa Skilsmisse efter det saakaldte *Zerrüttungsprincip*, der paa samme Maade som den schweiziske Civillovbogs § 142 bygger paa den Tanke, at naar Forholdet mellem Ægtefæller er blevet saa slet, at en Fortsættelse af Samlivet kun er egnet til at volde Ægtefællerne selv og Børnene Lidelse og Skade, bør Ægteskabet ikke forlanges opretholdt, selvom der ikke kan paavises egentlige positive Forseelser fra nogen af Siderne, eller der er lige stor Skyld paa begge Sider. I saadanne Tilfælde gav man undertiden Separation (med senere efterfølgende Skilsmisse) ved kgl. Resolution. Men man var meget varsom hermed, og fandtes der ikke overvejende Skyld hos den Part, der modsatte sig Separationen, blev denne som Hovedregel nægtet (Motiverne til Udkast 1913 S. 220). Disse Bevillinger svarer til Loven 1922 § 53, Stk. 2, men denne udvider Adgangen til Opløsning af Ægteskabet ad denne Vej ved kun at udelukke Separation, naar det er Sagsøgeren, der bærer Hovedskylden.

Skilsmissebevilling kunde ogsaa gives, naar Samlivet uden formelig Separation havde været hævet i et vist Antal Aar. Men det var en Betingelse herfor, at Ægtefællerne var enige. Dog kender man i hvert Fald fra Aarene umiddelbart før 1922 Eksempler paa, at Skilsmissebevilling ved kgl. Resolution er blevet givet mod den enes Protest, naar Samlivet havde været hævet i en meget lang Aarrække (20 Aar, 13 Aar).

Loven af 30 Juni 1922 betyder saaledes ikke noget Brud med de Retningslinier, som dansk Skilsmisseret hidtil havde fulgt, men en Fiksering af de faktisk gældende Regler i Forbindelse med en noget nærmere Udformning af disse og en begrænset Udvidelse af Adgangen til Skilsmisse i Tilfælde, hvor det var følt som en Mangel, en Ufuldkommenhed ved den bestaaende Ordning, at man var tvunget til at nægte Opløsning af et Ægteskab, som ikke længere havde nogen Værdi, hverken for Ægtefællerne eller for Samfundet. Reglerne i §§ 52-63 i Loven af 1922 bygger paa de samme tre Principer — Skyldprincip, Overenskomstprincip og Zerrüttungsprincip — som allerede tidligere var anerkendt som Grundlag for Retten til Skilsmisse. Ægteskabsloven har nu været i Kraft i henvend 18 Aar. Dette er naturligvis altfor kort en Tid til, at en endelig Dom over Lovens Skilsmiseregler kan fældes, jfr. Vinding Kruse. Nogle har fundet den for liberal, andre for konservativ. Sandheden er vel nok den, at Lovgiveren klogt har vidst at finde den rette Midte. Kontinuiteten bagud er bevaret. Ved begrænsede Reformers har man givet et Grundlag, hvorpaa Retsudviklingen — hvis den former sig lykkeligt — kan bygge.

I Diskussionen om Ægteskabslovens Skilsmiseregler har Skyldspørgsmaalet været i Forgrunden. Fra forskelligt Hold har man gjort gældende, at Skyldspørgsmaalet stadig spiller en for stor Rolle ved Separation og Skilsmisse. Man er endda gaaet saa vidt, at man har forlangt, at Spørgsmaalet om Skylden helt skulde tages ud af Skilsmisseretten (Knud Illum i U. f. R. 1932 S. 265-77, Georg Stjernstedt i Svensk Juristtidning 1937 S. 463). Herunder skjuler der sig i Virkeligheden to Spørgsmaal:

1. Skal Skilsmisseretten bygge paa Skyldprincippet?
2. Bør egen Skyld udelukke en Ægtefælle fra en Skilsmisse, for hvilken Betingelserne ellers er tilstede efter Lovens Regler?

At Skilsmisseretten ikke udelukkende kan bygge paa Skyldprincippet har mer end 100-aarig Hjemmel i dansk Ret. Fra Slutningen af det 18. Aarhundrede har Skilsmisse efter Overenskomst været anerkendt.

Nordisk Rets Standpunkt er dette, at naar Parterne er enige om at ønske deres Ægteskab opløst, har Samfundet ingen Ret til (i Længden) at nægte dem dette. I Schweiz, hvor man indgaaende har diskuteret Spørgsmaalet om Retsgrunden for Skilsmisseretten, forkaster man derimod Overenskomstprincippet til Fordel for Zerrüttungsprincip. Et Ægteskab bør kun opløses, naar det ikke længere kan opfylde sit Formaal. Naar der ikke længere er noget virkeligt Livs- og Interessesfællesskab mellem Ægtefællerne, har Ægteskabet mistet sin Berettigelse. Parternes Ønsker og Vilje er derimod principielt uden Betydning. Man lægger megen Vægt paa at fastholde denne *objective* Grundopfattelse af Skilsmisseretten, som schweizisk Ret i Aarhundreder har fulgt (*Egger: Das Familienrecht* 2. Udg. 1936 S. 111). I sin Kritik af Viljes- og Overenskomstprincippet har Egger imidlertid paa et afgørende Punkt misforstaaet nordisk Ret. Han antager nemlig, at Ægtefællernes overensstemmende Ønske om Separation (og Skilsmisse) ikke er tilstrækkelig til at begrunde en Opløsning af Ægteskabet, men at denne kun sker, naar Forholdet objectivt set findes at være ødelagt. Dette er urigtigt. Ægteskabslovens § 52 forudsætter vel, at der er opstaaet en saadan dyb og varig Uoverensstemmelse mellem Ægtefællerne, at de ikke kan fortsætte Samlivet. Men om dette er Tilfældet, tilkommer det alene Ægtefællerne selv af afgøre. Separationen kan ikke nægtes dem, fordi vedkommende Myndighed (i Sverig Domstolen) finder, at en saadan Uoverensstemmelse ikke er tilstede (jfr. Bentzon: *Familieretten I* 1924 S. 171 og Westring: *Den nya Giftermålsbalken* 2. Udg. ved Ekeberg og Stenbeck 1933 S. 205). Adgangen til Skilsmisse efter § 52, jfr. § 54, kan derfor ikke betragtes som et Udslag af Zerrüttungsprincip, men er Udtryk for, at Ægtefællernes overensstemmende Vilje anerkendes som Opløsningsgrund. Men selvom Loven ubetinget vilde fastholde, at Parternes Erklæring ikke er tilstrækkelig, men at Ægteskabets Opløsning kun bør ske, naar Dommeren anser Forholdet for ødelagt, er det alligevel en Illusion at tro, at man derved undgaar Skilsmisse efter Overenskomst. Naar Ægtefællerne begge samstemmende erklærer, at deres Ægteskab er ødelagt, er det praktisk taget utænkeligt, at en Dommer skulde kunne fastslaa det modsatte.

Den Tanke, der ligger til Grund for Skyldprincippet, at en Ægtefælle, der har gjort sig skyldig i visse af Loven fremhævede grove Brud paa Ægteskabet, ikke har noget beskyttelsesværdigt Krav paa dets Opretholdelse, har utvivlsomt stadig fuld Gyldighed. Allerede af præventive

Grunde maa det ubetinget fastholdes, at den Ægtefælle, der har gjort sig skyldig i Ægteskabsbrud eller Desertio eller har stræbt den anden efter Livet, mister Retten til Ægteskabets Fortsættelse. Det er derfor med Rette, at nordisk Ret har fastholdt, at Skilsmissekravet i disse Tilfælde er absolut. Der er ikke givet Plads for noget Skøn fra Rettens Side. Naar Sagsøgte f. Eks. er skyldig i Utroskab, kan en Domstol ikke naa til det Resultat, at Sagsøgeren alligevel paa Grund af særlige Omstændigheder — der ikke indeholder et Afkald paa Retten til at fordre Skilsmisse — skal forblive i Ægteskabet. Anderledes derimod ved Skilsmisse paa Grund af Sindssygdом, jfr. Ordene i § 63 »saadan Sindssygdом, at Fortsættelse af Ægteskabet ikke bør fordres«; se ogsaa vedrørende Omstødelse § 44, Nr. 4 »som endnu maa tillægges en saadan Betydning for Forholdet mellem Ægtefællerne, at Ægteskabet ikke billigvis kan fordres opretholdt«. Schweizisk Familieret har særlig beskæftiget sig med dette Spørgsmaal. I Tilslutning til Reglen i Z. G. B. § 142 opstiller man her Begrebet »Zumutbarkeit«, idet man spørger, »ob nicht auch bei den absoluten Scheidungsgründen die Zumutbarkeit der Fortsetzung der Gemeinschaft nachgeprüft werden dürfe«. Under levende Beklagelse fra Teoriens Side maa man indrømme, at Loven ikke har holdt Spørgsmaalet aabent, men ved sin Formulering udelukket Domstolene fra at udøve noget Skøn over, hvorvidt man finder, at Sagsøgeren trods Sagsøgtes Ægteskabsbrud bør fortsætte Ægteskabet (Egger S. 114-15).

Skyldprincippet udtømmer imidlertid, selvom det kombineres med Skilsmisse efter Overenskomst, ikke de skilsmissemodne Ægteskaber. Det maa erkendes, at selvom Ægtefællerne ikke er enige, og selvom Sagsøgte ikke har brudt Ægteskabet ved Utroskab eller Rømning, kan Forholdet mellem Ægtefællerne være ødelagt paa en saadan Maade, at der hverken af Hensyn til Ægtefællerne, Børnene eller Samfundets Interesse er Grund til at forlange Ægteskabet opretholdt. Den schweiziske Civillovs § 142, der har spillet en afgørende Rolle saavel i Litteraturen som for Retsudviklingen i en Række Lande og bl. a. ligger til Grund for vor Lovs § 53, Stk. 2 og tildels § 55, indeholder følgende Regler:

»Ist eine so tiefe Zerrüttung des ehelichen Verhältnisses eingetreten, dass den Ehegatten die Fortsetzung der ehelichen Gemeinschaft nicht zugemutet werden darf, so kann jeder Ehegatte auf Scheidung klagen.

Ist die tiefe Zerrüttung vorwiegend der Schuld des einen zuzuschreiben, so kann nur der andere Ehegatte auf Scheidung klagen.«

Da Diskussionen navnlig har drejet sig om Undtagelsesbestemmelsen i Stk. 2, hvorefter overvejende Skyld hos Sagsøgeren udelukker Skilsmisse mod Sagsøgtes Protest, faar dennes Tilblivelseshistorie særlig Interesse. Den fandtes ikke i den tidligere Forbundslov af 24. Dec. 1874, der i Art. 47 indskrænkede sig til at udtale, at naar Forholdet mellem Ægtefællerne er ødelagt, kan Retten give Skilsmisse (eller Separation). Reglen om, at egen Skyld hos Sagsøgeren udelukkede Skilsmisse, banede sig Vej gennem Retspraksis støttet paa den Betragtning, »dass niemand sich unter Berufung auf sein eigenes Unrecht Rechtvorteile soll verschaffen dürfen«. Den blev uden videre overtaget af Udkastene og indgik derfra i Z. G. B. Denne Udviklingsgang er betydningsfuld, fordi den viser, at Undtagelsesreglen ikke skyldes teoretiske Spekulationer, men er trængt igennem i Kraft af et praktisk Behov i Retslivet. Dette bør erindres naar Kravet rejses om, at egen Skyld ikke bør udelukke Op-løsningen af et Ægteskab, som ellers maa anses for ødelagt.

Mod at tage Hensyn til Skylden ved Skilsmisse anføres navnlig, at det i Virkeligheden er umuligt for en Domstol (eller administrativ Myn-dighed) at trænge tilbunds i Forholdet mellem en Mand og en Kvinde og afgøre, hvem af dem, der bærer Skylden og derfor juridisk set maa have Ansaret for, at dette Ægteskab er gaaet i Stykker. Forsøger man alligevel derpaa, vil man altfor ofte være nødsaget til at blive staa-ende ved ydre tilfældige Omstændigheder, den enkelte Ægteskabs-forseelse, uden tilfulde at naa til Klarhed over dens Aarsager og Virk-ninger. Resultatet heraf bliver, at man nægter Skilsmisse i Tilfælde, hvor der ikke er nogen Jordbund for Ægteskabets Fortsættelse, og hvor det derfor i Virkeligheden baade er i Ægtefællernes og Samfundets In-teresse, at det opløses. Denne Kritik overdriver imidlertid i nogen Grad de Vanskeligheder, som Anvendelsen af Skyldreglen frembyder. Den kyndige Dommer eller administrative Embedsmand, der har den fornødne Indsigt og Erfaring, vil i Almindelighed meget vel være i Stand til at trænge tilbunds i Forholdet i det Omfang, det er nødvendigt for at træffe en rimelig og retfærdig Afgørelse. Det er efter min Opfattelse stemmende med et sundt Retsinstinkt og den almindelige Retsfølelse her i Landet, naar § 55 tillægger egen Skyld hos Sagsøgeren den Virkning, at han ikke uden videre kan kræve den Skilsmisse, som han ellers vilde have Ret til, naar Samlivet har været ophævet i 4 Aar. Ser man helt væk fra egen Skyld hos Sagsøgeren, vil det føre til for stor Løshed i det ægteskabelige Forhold og en dermed følgende betænkelig Stigning i An-

tallet af Skilsmisser. Værdien af Reglen i § 55 kan ikke bedømmes efter det forholdsvis faa Antal Tilfælde, der naar frem til Domstolenes Afgørelse. Bevidstheden om, at den ene Ægtefælle ikke har en af den andens Vilje uafhængig Ret til at komme ud af Ægteskabet, maa antages stærkt at bidrage til Opretholdelsen af mange Gennemsnitsægteskaber, i hvilke en af Parterne ellers kunde føle Lyst og Trang til at bryde ud.

Hvad betyder nu egen Skyld hos Sagsøgeren? Dr. Illum har særlig paapeget, at der efter Ægteskabslovens Regler er en Fare for *en uholdbar Dualisme i Skilsmisserettens Skyldbegreb*. Han har endvidere hævdet, at der i Retspraksis siden 1922 er en udpræget Tilbøjelighed til en Opløsning af Skyldbegrebet og til at lægge Vægt paa Sagens formelle Side. Skylden kan betyde eet af to. *Enten* Skylden for den Uoverensstemmelse, den Ufordragelighed der har ødelagt det ægteskabelige Samliv. *Eller* Skylden for den Handling eller det Forhold, der tilsidst har gjort Konflikten akut, idet den har ført til aabent Brud og Ophævelse af Samlivet mellem Ægtefællerne. Spørgsmaalet kan stilles saaledes: Bør man anse Sagsøgeren i en efter § 55 anlagt Skilsmissesag for den, der hovedsagelig bærer Skylden og nægte ham Skilsmisse, fordi han har begaaet Ægteskabsbrud, naar han kan godtgøre, at Samlivet allerede forinden var ødelagt uden hans Skyld?

Den ydre Anledning til, at dette Spørgsmaal kan rejses, er at søge i den forskellige Formulering af § 53, Stk. 2 og § 55. Selvom Forholdet mellem Ægtefællerne maa anses for ødelagt, kan Separation ifølge § 53, Stk. 2, dog ikke faas, naar *Uoverensstemmelsen hovedsagelig skyldes Sagsøgerens Forhold* overfor den anden Ægtefælle. Denne Bestemmelse tager direkte Sigte paa det, som det maa komme an, naar man overhovedet vil tillægge Skyldspørgsmaalet Betydning for Ægtefællens Ret til at komme ud af Ægteskabet, nemlig om han eller hun ved sin Maade at være, ved Ufordragelighed, Forsømmelse af Hjemmet, Krænkelse af den anden Ægtefælle har gjort Samlivet utaaeligt. Det er efter Ordene klart, at man ikke ved Afgørelsen kan blive staaende ved, hvem af Ægtefællerne der til sidst har givet op og forladt Hjemmet, og dette uanset om det er sket for at leve sammen med en anden Mand eller Kvinde. Afgørelsen kræver en dybtgaaende Undersøgelse af Ægtefællernes Forhold, ofte lige fra Ægteskabets Indgaaelse. Kan Dommeren ikke komme til noget sikkert Resultat om, hvem af Ægtefællerne der har Skylden, eller det maa antages, at de har været lige gode om det,

bør Separation gives. Kun hvis Dommeren naar til den Overbevisning, at det er Sagsøgerens uforvarlige Forhold eller Optræden overfor den anden Ægtefælle, der er den væsentlige Aarsag til Ægteskabets Ødelæggelse, bør Separation nægtes. Reglen maa sikkert forstaas saaledes, at kun subjectiv Skyld hos Sagsøgeren kommer i Betragtning. Er hans Forhold sygeligt betinget, afskærer det ham ikke fra at faa Separation (jfr. Egger S. 138-39 og Bentzon Familieretten I 1924 S. 185). Naar Sagsøgerens Hovedskyld er fastslaaet, aabner § 53, Stk. 2, paa den anden Side ikke Plads for noget Skøn over, om Ægteskabets Fortsættelse under disse Omstændigheder har nogen virkelig Værdi. Reglen er absolut. Bærer Sagsøgeren Hovedskylden, maa Sagsøgte frifindes.

Anderledes derimod § 55. Den forudsætter, at Samlivet har været hævet i længere Tid, mindst 4 Aar. Det er klart, at Loven kan anlægge et andet Syn paa Skilsmissekravet, naar Samlivet har været hævet i en Aarrække. Det er derfor vel motiveret, naar Loven ved Indskydelsen af Ordene »i Almindelighed« aabner Domstolene en Adgang til at give Skilsmisse, selvom man er kommet til det Resultat, at det er Sagsøgeren, der bærer Hovedskylden. Ved Formuleringen af Skyldreglen benytter § 55 andre Ord end § 53, Stk. 2, idet den taler om, at Sagsøgeren ved sin egen Livsførelse hovedsagelig er *Skyld i Samlivets Ophævelse*. Dette kunde forlede til at tro, at § 55 i Modsætning til § 53 alene lægger Vægt paa de Omstændigheder, der har ført til det endelige Brud mellem Ægtefællerne og ikke tager Hensyn til Skyldforholdet i dets Helhed. Der findes imidlertid ikke i Lovens Motiver nogen Støtte for, at man ved det forskellige Ordvalg skulde have tilsigtet en Realitetsforskel, og en saadan vilde ogsaa savne enhver Begrundelse. Skal Skilsmisse nægtes i Tilfælde, hvor Samlivet har været hævet i en Aarrække, kan dette kun støttes paa, at det er Sagsøgeren, der har Hovedskylden for Ægteskabets Ruin, hvorimod Skylden for Samlivets Ophævelse maa være uden Betydning, forsaavidt den ikke falder sammen med Skylden for den Uoverensstemmelse, der har ødelagt Forholdet mellem Ægtefællerne.

Skyldbegrebet maa være en Enhed. Man kan ikke komme til et forskelligt Resultat, eftersom der søges om Skilsmisse efter § 55 eller Separation § 53, Stk. 2. At dette ogsaa er Domstolenes Opfattelse fremgaar af den nedenfor givne Oversigt over Højesteretspraksis siden 1928, fra hvilket Tidspunkt der kan paavises en fast Linie i Afgørelserne vedrørende § 55. Der findes ikke i disse Domme noget Holdepunkt for, at den, der paa Grund af egen Skyld ikke kan faa Skilsmisse efter § 55,

skulde kunne opnaa Ægteskabets Opløsning gennem en Separation efter § 53, Stk. 2, med derpaa følgende Ret til Skilsmisse efter Lovens § 54. Hellerikke de af Illum særlig paaberaabte Domme giver nogen Støtte for, at Domstolene skulde have en afvigende Opfattelse. U. f. R. 1930 S. 741 viser tværtimod, at Landsretten i begge Sager bedømte Skyldspørgsmaalet ens. Selvom det maa erkendes, at en Kritik af Domstoleafgørelser, der i saa høj Grad som disse bygger paa en Række konkrete Omstændigheder, hvoraf Dommen kun kan blive en ufuldstændig Gengivelse, altid er vanskelig, mener jeg dog paa to Punkter at maatte tage Afstand fra en vis Tendens, som Dommene bærer Vidnesbyrd om. Efter min Opfattelse er vore Domstole, baade ved Separation efter § 53, Stk. 2, og Skilsmisse efter § 55, tilbøjelige til at stille for strenge Fordringer til Beviset for, at Ægteskabet var ødelagt paa det Tidspunkt, da den ene af Ægtefællerne brød endelig ud af det. En Undtagelse danner her Højesterets Dom af 8. Januar 1925 (U. f. R. S. 228), der, tiltrods for at Manden havde begaaet Ægteskabsbrud, anerkender hans Ret til Separation efter § 53, Stk. 2, dels fordi det ansaas for bevist, at Forholdet mellem Ægtefællerne allerede tidligere var fuldstændig ødelagt uden at Manden havde Hovedskylden herfor. Det andet Punkt, som jeg vil fremhæve, er, at Domstolene, efter min Formening, burde være mere tilbageholdende med at udpege en af Ægtefællerne som den, der har Hovedskylden. Dommen i U. f. R. 1926 S. 573 viser et saadant Tilfælde. Her lykkedes det ganske vist tilsidst Manden at faa Skilsmisedom over Konen efter § 59. Men Ægtefællerne var begge temmelig forfaldne til Misbrug af stærke Drikke og havde den ene Gang efter den anden begaaet Ægteskabsbrud. De synes i enhver Henseende at være lige gode om Ægteskabets Ødelæggelse. Man burde derfor ved Afgørelsen — ogsaa af Vilkaarene — ganske have bortset fra Skyldspørgsmaalet.

Skyldbegrebets Enhed maa fastholdes ogsaa ved Fastsættelsen af Vilkaarene for en Separation eller Skilsmisse, forsaavidt Skylden her er af Betydning. Naar §§ 68-69 i Almindelighed nægter den Ægtefælle, der har Skylden for Separationen eller Skilsmisningen, Underholdsbidrag, og naar Myndighedslovens § 24 tillægger den Omstændighed, at den ene af Forældrene væsentlig bærer Skylden for Samlivets Ophævelse, en vis begrænset Betydning ved Fordelingen af Forældremyndigheden over Børnene, kan man ikke blive staaende ved den formelle Skilsmissegrund, men maa i ethvert Tilfælde, hvor man vil tillægge Skylden Betydning for Afgørelsen, søge tilbunds i Ægtefællernes Forhold for at naa til Klarhed

over, hvem af dem der bærer Hovedskylden for Ægteskabets Forlis. Er Skilsmissegrunden f. Eks. Hustruens Ægteskabsbrud, bør dette ikke paa Forhaand afskære en Undersøgelse af, hvem af Ægtefællerne der ved Ufordragelighed, manglende Hensyntagen eller fortsatte, mindre grove Forsømmelser af sine ægteskabelige Pligter, har den egentlige moralske og juridiske Skyld i, at dette Ægteskab tilsidst gik i Stykker. Kun hvis Undersøgelsen falder ud til Fordel for Manden, bør Hustruen nægtes Underholdsbidrag og vige for ham med Hensyn til Forældremyndigheden over Børnene (jfr. min Familieret I S. 65—66).

At Reglen i § 67 om Tilkendelse af Erstatning (Godtgørelse), naar der dømmes til Skilsmisse, *og der foreligger Forhold, hvorved den ene Ægtefælle groft har krænknet den anden*, skal forstaas paa den Maade, at ikke Skilsmissegrunden men en samlet Bedømmelse af Ægtefællernes Forhold er afgørende for, hvorvidt Erstatning skal gives, fremgaar af Ordene. Praksis er i Overensstemmelse hermed (U. f. R. 1929 S. 926, 1933 S. 116, 1935 S. 1115 og 1936 S. 1163). Ogsaa Reglen i § 74 bør læses paa samme Maade. Uanset den noget uheldige Formulering »opløses paa Mandens Begæring paa Grund af Forhold, for hvilke Hustruen væsentlig bærer Skylden«, der nærmest synes at tage Sigte paa Skilsmissegrunden, savnes der efter min Formening tilstrækkeligt Grundlag for at frakende Hustruen Retten til at bære Mandens Navn, naar Dommen ikke kan statuere, at det er hende, der har Ansvar for Ægteskabets Ødelæggelse; cfr. dog den tidligere nævnte Dom i U. f. R. 1926 S. 573.

Til nærmere Belysning af Praksis' Stilling til Reglen i § 55 om, at naar Hovedskylden ligger hos Sagsøgeren, kan der i Almindelighed ikke gives ham Skilsmisse, skal de vigtigste af Dommene nu gennemgaas.

Højesterets Dom af 9. Nov. 1928 (U. f. R. 1929 S. 23). Hustruen forlod Manden i 1915, fordi hun følte sig i Uoverensstemmelse med ham, han var trættekær og hysterisk i det daglige Samliv. Hun ernærede sig selv og havde ingen Forbindelse med Hjemmet. I 1927 søgte hun Skilsmisse efter § 55. Intet erotisk Forhold spillede nogen Rolle i Konflikten. Manden modsatte sig Skilsmisse og erklærede sig villig til at genoptage Samlivet, bl. a. af Hensyn til Børnene, som nu var 19 og 14 Aar. Højesteret fastslog, at Hustruen havde Skylden for Samlivets vedvarende Op-hævelse, men da Ægteskabets Opretholdelse under de foreliggende Omstændigheder ikke skønnedes at have virkelig Værdi, blev der ikke taget Hensyn til Mandens Protest. — Man fandt vel, hedder det i en Kom-

mentar til Dommen, at Hustruen ikke havde godtgjort at have haft gyldig Grund til at forlade Hjemmet. Men da det ifølge § 55 kun er »i Almindelighed«, at Opløsningen skal nægtes, blev Skilsmisse givet, da det her maatte forekomme *urimeligt* vedblivende at tage Hensyn til Mandens Krav (Troels G. Jørgensen i T. f. R. 1929 S. 492—93).

Højesterets Dom 17. Febr. 1931 (U. f. R. 1931 S. 321). Samlivet havde været hævet i 6 Aar. Dommen fastslaar, at Manden væsentlig bar Skylden for Samlivets Ophævelse, men gav ham alligevel Skilsmisse efter § 55 med følgende Begrundelse: Efter Sagens Oplysninger maa der gaas ud fra, at Hustruen ikke længere nærer noget alvorligt Ønske om at forny Samlivet, men at hendes Modstand mod Ægteskabets Opløsning væsentlig skyldes Krænkelse over Mandens Forhold til den Kvinde, med hvem han samlever og har tre Børn. Opretholdelsen af Ægteskabet, i hvilket Børnene nu alle er voksne, skønnes under disse Omstændigheder ikke at have virkelig Værdi.

Højesterets Dom 31. Marts 1931 (U. f. R. 1931 S. 469). Sagsøgeren var en Arkitekt, der i August 1925 havde ophævet Samlivet med Konen. I 1927 havde han søgt Separation efter § 53, Stk. 2, men faaet Afslag, da Forstyrrelsen af Forholdet mellem Ægtefællerne væsentlig skyldtes hans Forhold. 1931 søgte han Skilsmisse efter § 55. Samlivet havde nu været hævet i 5½ Aar. Han faar Afslag ved Underret og Landsret, da Samlivets Ophævelse hovedsagelig skyldtes hans egen Livsførelse, idet han i Tiden her omkring er traadt i Forhold til en anden Kvinde, med hvem han stadig samlevede. Dommen stadfæstedes af Højesteret, der særlig fremhæver, at Hustruen modsatte sig Skilsmissen, fordi hun bl. a. af Hensyn til den niaarige Datter fremdeles nærede et virkeligt Ønske om Samlivets Genoptagelse. — Men kunde man spørge, var der nogen som helst rimelig *Udsigt* til at Samlivet vilde blive genoptaget? Svaret herpaa kan søges i en senere Aargang af Domssamlingen, nemlig U. f. R. 1938 S. 1108, der omtales nedenfor.

Højesterets Dom 2. Maj 1932 (U. f. R. 1932 S. 660). Skilsmisse § 55 søges her af en ældre Toldpakhusformand. Han var nu 63, Hustruen 70, medens den Enke, med hvem han samlevede var 71 Aar. I 1919 havde han hævet Samlivet for at leve sammen med Enken, til hvem han i nogle Aar havde staaet i Forhold. Baade i 1923 og 1926 havde han søgt Skilsmisse (subsidiært Separation) under Paaberaabelse af, at Hustruen havde gjort ham Samlivet utaaleligt, men var blevet afvist under Hensyn til det om Skyldforholdet oplyste. Samlivet havde nu

været hævet i 13 Aar. Han henviste særlig til den Forandring i Forstaaelsen af § 55, som var fastslaaet ved Højesteretsdommene af 1928 og 1931. Han fik ogsaa Medhold ved Underretten, der udtalte, at Opfattelsen af § 55 var blevet noget ændret. Hustruen protesterede imidlertid stadig mod Skilsmisse, fordi hun derved vilde miste sin Enkepension, der var ca. 25 Kr. højere maanedlig end Aldersrenten, og fordi hendes Underholdsbidrag eventuelt vilde blive sat ned, naar Manden fik Forsørgerpligt overfor en ny Hustru. Manden gjorde heroverfor gældende, at der kun burde tages Hensyn til en paa etiske Grunde støttet Interesse i Ægteskabets Opretholdelse og ikke til Grunde af udelukkende økonomisk Art. Paa Rettens Spørgsmaal om Hustruen kunde tænke sig at genoptage Samlivet, havde hun for Underretten givet et forbeholdent Svar. I Landsretten forklarede hun imidlertid, at hun var rede hertil, naar Manden vilde forlade Enken, og naar en passende Overgangstid var gaaet. Landsretten og Højesteret statuerede herefter, at det bl. a. under Hensyn til Parternes (høje) Alder maatte have sit Forblivende ved de tidligere Domme, der havde nægtet Manden den af ham saa meget attraaede Skilsmisse.

Højesterets Dom af 18. Oktober 1932 (U. f. R. 1932 S. 1061). En Apoteker, der havde været gift siden 1910, fattede i 1923 Interesse for en anden Kvinde, til hvem han stod i Forhold siden 1924. Vinteren 1925-26 flyttede han hjemmefra. For at »prøve Forholdet« rejste Kvinden i 1926 i nogle Maaneder til Amerika, og Manden tog hjem til Hustruen uden dog at genoptage kønsligt Samliv med hende. Da Kvinden kom tilbage fra Amerika, flyttede han paany hjemmefra. Han søgte nu Skilsmisse § 55, idet han paastod, at Forholdet mellem Ægtefællerne var ødelagt, før han indledede Bekendtskabet med den anden Kvinde, idet de baade i Interesser og Sympati var gledet fra hinanden. Underretten gaar ikke nærmere ind herpaa, men følger Mandens Paastand, idet den udtaler, at det vel maa antages, at Hustruens Protest skyldes, at hun nærer et virkeligt Ønske om Samlivets Genoptagelse, men at det efter Sagens Oplysninger maa anses for aldeles usandsynligt, at hun vil kunne opnaa dette, eller at et Samliv mellem Parterne, hvis det genoptages, vilde være af nogen Værdi. Højesteret fastslaaer derimod, at Samlivets Ophævelse skyldes Mandens Forhold til den anden Kvinde. Angaaende Samlivets Genoptagelse udtales, at der ikke kan gaas ud fra, at Ægteskabets Fortsættelse ikke kan blive af Værdi for Ægtefællerne. Skilsmisse bliver derfor nægtet.

Østre Landsrets Dom af 15. Nov. 1935 (U. f. R. 1936 S. 201). En Radiotekniker, der havde været gift i 10 Aar og havde 3 Børn i sit Ægteskab, forlod Hjemmet i 1929 for at leve sammen med en anden Kvinde, med hvem han nu havde 2 Børn. Han paastod, at Samlivet allerede tidligere var meget daarligt, væsentlig paa Grund af Hustruens Skinsyge og voldsomme Karakter. Da han efter 6 Aars Forløb søgte Skilsmisse efter § 55, protesterede Hustruen og erklærede, at hun ønskede at genoptage Samlivet med Manden. Men hertil tog Landsretten ikke noget Hensyn. Man gik vel ud fra, at Manden hovedsagelig bar Skylden, men lagde Vægten paa, at der under Hensyn til den lange Tid Samlivet havde været ophævet og det iøvrigt oplyste ikke var nogen rimelig Udsigt til Samlivets Fornyelse.

Højesterets Dom 3. Februar 1938 (U. f. R. 1938 S. 315). En Repræsentant ophævede i 1927 efter 25 Aars Ægteskab Samlivet med Konen, efter at han havde lært en anden Kvinde at kende. Han søgte første Gang Skilsmisse § 55 i 1932, men fik Afslag, da det ikke kunde anses for bevist, at Forholdet mellem Ægtefællerne var daarligt før 1927. Da han søgte anden Gang og Sagen kom frem til Højesterets Afgørelse, delte Retten sig i et Flertal paa fem og et Mindretal paa fire Dommere. Til dels under Hensyn til en Række konkrete Omstændigheder stadfæstede Flertallet Landsrettens Dom, hvorved Skilsmisse nægtedes. Men Mindretallet voterede for Skilsmisse, idet de navnlig lagde Vægt paa det lange Tidsrum, hvori Samlivet havde været ophævet, og at der efter det foreliggende ikke var nogen Udsigt til Samlivets Genoptagelse.

Østre Landsrets Dom 8. Sept. 1938 (U. f. R. 1938 S. 1108). Den tidligere omtalte Arkitekt, der i 1931 havde faaet Afslag, søgte og fik nu endelig Skilsmisse, efter at Samlivet havde været hævet i 13 Aar, og han med den Kvinde, med hvem han havde samlevet i alle disse Aar, havde faaet to Sønner, som han havde kuldlyst. Hustruen hævdede stadig, at hun ønskede Samlivets Genoptagelse. Men hendes Protest blev tilsidesat under Hensyn til den lange Tid, der var hengaaet siden Samlivets Ophævelse, og til at der ikke var nogen rimelig Udsigt til, at Samlivet vilde blive genoptaget.

— Saaledes som Ægteskabslovens § 55 er formuleret, giver den Domstolene en meget betydelig Frihed ved Udformningen af de Retningslinier, som dansk Skilsmisseret skal følge. De første Domme fastslog, som vi har set den vigtige Sætning, at der ikke kan tages noget Hensyn til den ene Ægtefælles Protest, *medmindre en Opretholdelse af Ægteskabet*

skønnes at være af Værdi for Ægtefællerne. I nogle Domme, særlig Dommen af 18. Okt. 1932, nærmer Anvendelsen af denne Sætning sig dog stærkt til en rent fiktionsmæssig Begrundelse af, at man in concreto ikke vilde benytte den Adgang til at give Skilsmisse mod den ene Ægtefælles Protest, som § 55 aabner ved Ordene »i Almindelighed«. Den næste Sætning, der slaas fast, er, at der ikke kan tages noget Hensyn til en Ægtefælles Protest mod Skilsmisse, *naar den ikke nærer et alvorligt Ønske om at forny Samlivet.* Ogsaa paa dette Punkt mener jeg, at man undertiden er gaaet for vidt i Tendensen til ubetinget at opretholde et Ægteskab, der er gaaet endeligt i Stykker. Jeg tænker derved særlig paa Dommen af 2. Maj 1932, hvor Konen først vilde have Manden sat i Karantæne en passende Tid. — I denne Sag synes iøvrigt det afgørende Motiv for Konen til at modsætte sig Skilsmisse at have været, at hun derved vilde miste *Retten til Pension* efter Manden. Den nuværende Ordning, hvorved den fraskilte Hustru frakendes enhver Ret til Enkepension, er efter min Formening ikke holdbar og betyder en væsentlig Anstødssten for Afgørelsen efter § 55. Den er forladt baade i Sverig og Norge (se U. f. R. 1938 B S. 231 og Svensk Juristtidning 1936 S. 291). — Den tredie Sætning, som først er antaget i Østre Landsrets Praksis, men har fundet Tilslutning hos et betydeligt Mindretal i Højesteret er den, at det er ikke nok, at den Ægtefælle, der modsætter sig Skilsmisse nærer et virkeligt Ønske om Samlivets Fornyelse, men *der maa ogsaa være rimelig Udsigt til, at Samlivet kan forventes genoptaget.* Anerkendelsen af denne Sætning vil efter min Formening betyde overmaade meget for en sund og naturlig Udvikling af dansk Skilsmisseret paa det ved § 55 givne Lovgrundlag. Den vil bidrage til at bortrydde det noget virkelighedsfjerne og fiktionsmæssige Præg, som Afgørelserne faar, hvis man alene lægger Vægt paa, hvad den protesterende Ægtefælle ønsker og vil, uden at spørge om, hvorvidt der nu ogsaa er nogen Sandsynlighed for, at den vil kunne se sine Ønsker realiserede.

De Domme, der har givet Skilsmisse efter § 55, tiltrods for at Sagsøgeren havde Hovedskylden, har alle lagt Vægt paa *det lange Tidsrum, i hvilket Samlivet havde været hævet.* At man, naar den ene Ægtefælle protesterer mod Skilsmissen, ikke kan nøjes med den af Loven for det Tilfælde, at Ægtefællerne er enige, fastsatte Minimumsfrist af 4 Aar, forekommer mig at være stemmende med Forholdets Natur. Et bestemt Holdepunkt herfor har man ogsaa i den efter § 54 forlængede Frist for Skilsmisse efter Separation, naar Ægtefællerne ikke er enige

om Skilsmissen eller Vilkaarene for denne. Hvor lang Tids faktisk Adskillelse man bør forlange i saadanne Tilfælde er ikke afgjort af Loven. Men det forekommer mig overordentlig rimeligt, naar Landsretten i Dommen af 15. Nov. 1935 er blevet staaende ved *en Frist af 6 Aar*. Det vilde i det hele være gavnligt, om man kunde naa frem til en nogenlunde fast Regel om, at naar Sagsøgeren har Hovedskylden, og der ikke er Enighed, kan Skilsmissekravet ikke rejses, forinden Samlivet har været hævet i 6 Aar. Paa den anden Side maa der ogsaa, naar 6 Aar er forløbet, kunne træffes en endelig Afgørelse. Denne bør ikke udsættes til der er forløbet f. Eks. 10 eller 15 Aar, siden Ægtefællerne gik fra hinanden.

II

Byplan

Af Olaf Forchhammer

Byplan.

Af Olaf Forchhammer.

»Landets fremtidige Bebyggelse kan ikke overlades den private Ejendomsrets egen Udvikling paa bedste Beskub, lige saa lidt som Jordens Udstykning og Sammenlægning. Orden, Plan og Forudseenhed, gennemført af Retsordenen, maa der til, hvis der ikke skal ske ubodelig Skade, navnlig for den store Befolkning. Men hermed er det altsaa givet, at hele den tilfældige, planløse Bebyggelse med alle mulige forskellige Hus- og Bygningsarter mellem hinanden, der nu finder Sted, maa høre op.« (Vinding Kruse: Ejendomsretten. 1. Del, Side 306 m. v.).

Den større Orden i Bebyggelsen, som bl. a. efter den citerede Udtalelse maa være et væsentlig Formaål i Tiden, maa for det første opnaas ved en planmæssig Tilrettelæggelse af Bebyggelsen igennem en Byplan og dernæst ved en Finregulering af den enkelte Bebyggelses Udformning og Placering ved Hjælp af en tidssvarende Byggelov.

Hvordan opnaas nu dette Resultat i Praksis?

Byplanen maa udarbejdes af dertil kompetente Teknikere. Det er vanskeligt at give eksakte Regler derfor, men ved forøget Erfaring og taalmodigt Arbejde med byplanmæssige Problemer, ved opmærksom Iagttagelse af andre Byer og Lande, hvor god Planlægning foretages, kan dog meget opnaas. Først og fremmest maa man indstille sig paa en mere vidtskuende Opfattelse af Byplanlægningens Maal og Midler, end Tilfældet ofte er, idet det ikke alene gælder om, at den enkelte Plan i sig selv er smukt og rigtigt udformet, men særlig gælder om, at Byplanens enkelte Dele — f. Eks. Friarealer, Erhvervsarealer, Boligomraader af forskellig Art og offentlige Bygninger — er placeret rigtigt i Forhold til hinanden, og at Trafiklinier og Trafikmidler føres rigtigt

i Forhold til disse forskellige Grundelementer. En rigtig Planlægning er dog ikke tilstrækkelig til Sikring af et tilfredsstillende Resultat. Hertil kræves ydermere, at de respektive Myndigheder, som har Planens Godkendelse og Stadfæstelse i deres Haand — og som ofte er Lægmand paa de tekniske Omraader — har Forstaaelse og Vilje til at søge Planen gennemført. Dette er langt fra altid Tilfældet, idet snævre Interesser ofte griber ind og giver daarligere Planer Fortrinet for det helt rigtige. Ydermere kræver Planens Gennemførelse, at der ad Lovgivningens Vej er givet Myndighederne ikke alene Ret, men i mange Tilfælde tillige Pligt til at gennemføre en fremsynet og fornuftig Byplanlægning.

Paa det sidste Felt er det, vi staar over for Betydningen af den Indsats, der fra den juridiske Forskning kan ydes til dette vigtige Spørgsmaals Løsning. Hvor Lovgivningen svigter, vil de andre Organer selv med den bedste Vilje kunne møde uoverskuelige Vanskeligheder for en vidtskuende Planlægnings Tilrettelæggelse og Gennemførelse.

Da Forfatteren af disse Linier for godt en halv Snes Aar siden stillede sig den Opgave at søge at bedømme Veje og Midler for en tilfredsstillende Byggeregulering her i Landet, viste det sig, at Byplanlæggeren paa dette Punkt var indsnøret i en forældet og ganske utilstrækkelig Lovgivning. Særlig trykkende følte det, at *Byplanloven af 1925* maatte betragtes som forfejlet. Naar man i Tidsrummet efter denne Byplanlovs Indførelse vilde gaa ind i en aktiv Agitation for Byplansagens Fremme, maatte den efter mit Skøn i første Linie vende sig mod denne Lov, og man kom derved i den besynderlige Situation at maatte bekæmpe den dengang helt nye Byplanlov som en af de mest byplanfjendtlige Forekomster i den nyere Lovgivning. Det var Forfatteren en Opmuntring i det Agitationsarbejde, han ansaa det for nødvendigt at gaa ind i, hos den juridiske Forsknings Førstemand paa dette Omraade at finde de Synspunkter klart og kraftigt fremsat, som maatte være de bærende, hvis en Fremgang skulde kunne opnaas. I min i 1930 af Byplanlaboratoriet og Danske Hygiejnikeres Fællesrepræsentation udsendte Brochure: »*Er Tidspunktet inde for en Forbedring af vor Bygningslovgivning?*« kunde derfor et Angreb paa Byplanloven af 1925 helt støtte sig paa den følgende Udtalelse af Vinding Kruse (Ejendomsretten. 1. Del, Side 235):

»*I dansk Ret er det saaledes, gennem det ovenfor fremhævede om Forskellen mellem Ekspropriation og almindelige Indskrænkninger i Ejendomsretten, klart, at naar Indskrænkningerne virkelig er alminde-*

lige, altsaa foretages efter almene Hensyn og Skelnemærker, og ikke vilkaarlig er rettet mod Enkeltpersoner, kan Retsordenen iværksætte de videstgaaende Indgreb i den private Ejendomsret, ogsaa i Ejendomsretten til fast Ejendom; herom har der heller ikke hersket Tvivl i dansk Lovgivning og Retspraksis.«

Det maa staa ganske klart ved Gennemgang af Byplanloven af 1925, at denne Lovs Erstatningsbestemmelser var fuldstændig stridende imod det i Citatet fastlagte Princip, idet de almindelige Raadighedsindskrænkninger — en selvfølgelig Forudsætning for al Byplanlægning — ikke alene i denne Lov forudsatte en almindelig Erstatningsydelse, men ydermere hjemlede Grundejerne en vidtgaende Ret til at kræve deres Ejendomme overtaget af det Offentlige, naar de var inddraget under en saadan Byplanlægning. De byplantekniske Forvaltningsmyndigheder Landet over blev hurtig klar over, at denne og iøvrigt andre Fejl i Loven gjorde den uanvendelig i Praksis, og man fulgte derfor forskellige Steder den Vej, som forøvrigt var anvist som Led i Agitationen mod Byplanloven, at benytte den allerede eksisterende Hjemmel i Lovgivningen til at faa de stedlige Bygningsreglementer og Bygningsvedtægter ført ind under mere tidssvarende Former — en Fremgangsmaade, hvis Gennemførelse baade blev anerkendt af Indenrigsministeriet som Approbationsmyndighed og i enkelte Tilfælde ved Domstolenes Afgørelse.

Naar disse elementære Fejlslutninger, der igennem Loven af 1925 var ved at trænge sig ind i den danske Bygnings- og Byplanlovgivning, nu helt er bortfjernet ved den nye *Byplanlov af 29. April 1938*, skyldes det formentlig i første Linie, at de af Professor *Vinding Kruse* saa kraftigt fremførte Synspunkter efterhaanden helt maa have præget den gældende Opfattelse paa disse Omraader. En Række tilsvarende Bestemmelser har fundet Plads i *den nye københavnske Byggelov af 29. Marts 1939*.

De i de nye Love indeholdte byplanmæssige Forbedringer skyldes — ud over en væsentlig Uddybning af de i tidligere Love indeholdte Bestemmelser om Gadenettets Fastlæggelse i Byplanen — i første Linie, at Myndighederne har faaet en udvidet Beføjelse dels til at gribe ind med Hensyn til Bebyggelsens Placering paa de enkelte Grunde, dels til at placere de forskellige Bebyggelsesarter saasom henholdsvis Erhvervsbebyggelse og Boligbebyggelse paa en saadan Maade, at de ikke skulde kunne blive til gensidig Ulempe.

Bestemmelserne om Bebyggelsens Placering paa Grunden findes i

Byplanlovens § 2, Stk. 2, Nr. 7, hvorefter der i en Vedtægt kan træffes Bestemmelse om »*Bebyggelsens Beliggenhed og Udstrækning paa Grundene og om Bygningers indbyrdes Afstand*«.

I den københavnske Byggelovs § 51 er herom indført en Bestemmelse af helt ny Karakter, idet der, medens den gamle Byggelov udelukkende tog Hensyn til Bebyggelsen paa den enkelte Grund, i nævnte Paragrafs Stk. 1 findes følgende Bestemmelse: »*Ved Bebyggelse af en Grund maa Bygningerne anbringes saaledes, at der ikke alene paa selve Grunden, men ogsaa i Forhold til de tilstødende Grunde opnaas de bedst mulige samlede Bebyggelsesforhold*.«

I Stk. 2 forudsættes det, at der med Hensyn til Bebyggelsens Placering enten skal foreligge forud godkendte Bebyggelsesplaner, eller at Magistraten i Mangel heraf i hvert enkelt Tilfælde skal godkende Bebyggelsens Beliggenhed og Højde, ligesom Magistraten i Henhold til Stk. 3 afgør, om Bebyggelsen i Forhold til Nabolag skal anlægges som fritliggende eller sluttet Bebyggelse.

De øgede Krav, der særlig ved en tidssvarende Boligbebyggelse maa stilles med Hensyn til Lys, Luft og Friplads omkring Bebyggelsen, har fundet Udtryk i Københavns Byggelov, § 50, hvori det i Stk. 1 hedder: »*Ved Bebyggelse af en Grund skal en saa stor Del af denne holdes ubebygget, at der kan tilvejebringes tilfredsstillende Lysforhold, Brandsikring, Adgangsforhold, efter Omstændighederne Tilkørsel- og Parkeringsareal. Ved Beboelsesbygninger skal der sikres Opholdsareal for Beboerne samt et tilstrækkelig stort og frit Areal, alene til Opholdssted og Legeplads for Børn*.«

Særlig bemærkelsesværdig i byplanmæssig Henseende maa de nye Bestemmelser om *Bebyggelsesarternes Fordeling* paa Omraadet siges at være, ikke mindst paa Baggrund af de ganske særlig uheldige Erstatningsregler, hvormed Raadighedsindskrænkninger af denne Art — som tidligere nævnt — var omgærdet i Byplanloven af 1925.

De til Ordningen af dette Forhold sigtende Bestemmelser har i den nye Byplanlov fundet Udtryk i § 2, Stk. 2, Nr. 5, hvorefter der i en Byplanvedtægt kan træffes Bestemmelse om »*Bebyggelsesarter og deres Fordeling paa Omraadet, derunder i Henseende til Benyttelse saasom til Bolig-, Forretnings- eller Industriformaal*.«

Angaaende Ordning af det samme Forhold er der i den københavnske Byggelov fastsat noget udførligere Bestemmelser, idet der i § 44 gives nærmere Regler for Udførelsen af henholdsvis Boligbebyggelse, Forret-

ningsbebyggelse og Industribeybyggelse, ligesom Reglerne med Hensyn til disse forskellige Bebyggelsesarters nærmere Udformning i andre Afsnit af Loven er gradueret under Hensyn til Bebyggelsens særlige Karakter, saaledes at der f. Eks. med Hensyn til ren Erhvervsbebyggelse tillades større Udnyttelsesgrad og større Bygningshøjde i Forhold til Bygningernes indbyrdes Afstand m. v. For at formindske Ulemperne ved *blandet Bebyggelse*, hvor en saadan ikke kan undgaas, er der i § 45 givet en Række Bestemmelser, der bl. a. indeholder det nye Synspunkt, at man f. Eks. ved ekspropriationsmæssig Fremgangsmaade skal kunne fjerne en Boligbebyggelse, der er i Kollision imellem de to Bebyggelsesarter, ligesom en ny Boligbebyggelse skal kunne hindres, hvor Ulemper kan forventes at indtræde.

Da Byplanloven er gældende for hele Landet, og de i den københavnske Byggelov indeholdte Bestemmelser med Ministeriets Godkendelse som bekendt vil kunne optages i Bygningsreglementer eller Byggevedtægter for Landets øvrige Kommuner, kan det ikke ses rettere, end at de Kommuner, der har Vilje og Evne til at gennemføre en rationel Byplanlægning, i det store og hele har Midler i Hænde til at føre deres Planer ud i Livet.

Det er bekendt, at en Del Kommuner, saavel Købstæder som Sognekommuner, allerede er beskæftiget med at udarbejde samlede Byplaner, ligesom ogsaa Sager til Løsning af Enkeltopgaver allerede i noget Omfang er fremkommet, medens dog den Erfaring, man kan have i Henhold til Byplanlovgivningens praktiske Anvendelse, endnu er for ringe til, at man kan danne sig et tydeligt Billede af Lovens Virkemaade.

Med Hensyn til Sagernes praktiske Tilrettelæggelse skal bemærkes, at medens de i Byggeloven (henholdsvis Bygningsvedtægter og -Reglementer) indeholdte Bestemmelser faar umiddelbar Gyldighed for de Omraader, der nærmere angives og med Hensyn til nærmere angivne Bestemmelser, der almindeligvis vil dreje sig om Højde, Udnyttelsesgrad etc., kræver Byplansagerne en anden Fremgangsmaade, idet de forudsættes givet Vedtægtsform og derved i visse Tilfælde nærmest faar Karakter af en almindelig Byggeservitut, der efter offentlig Fremlægning og endelig Godkendelse som i Loven foreskrevet skal tinglyses for samtlige Ejendomme, som Byplanen omfatter, medens en saadan Tinglysning jo ikke finder Sted for saa vidt angaar almindelige byggelovsmæssige Bestemmelser.

De Sager, der har været rejst i Henhold til den nye Byplanlov, har for Københavns Vedkommende hidtil væsentlig drejet sig om Bevaring af eksisterende Villaomraader i Henseende til Bebyggelse og Beplantning, jfr. Byplanlovens § 2, Stk. 2, Nr. 9. Af disse har en Byplan for et eksisterende Villaomraade ved Hjortholms Allé allerede opnaaet Godkendelse, medens lignende Sager, der tilsigter Bevaring af et Villaomraade i Vanløse og i Rosenvænget, endnu er under Behandling. Ved denne Behandling har Kommunalbestyrelsen gjort Sagen til Genstand for indgaaende Forhandlinger med de interesserede Lodsejere. En enkelt af de her i Staden rejste Byplansager drejer sig om Fastlæggelse af et Industriomraade i Sundbyvester, hvilken Sag endnu ikke er færdigbehandlet.

Det vil allerede af det anførte ses, at de egentlige Byplansager falder i to adskilte Dele, nemlig den paagældende Kommunes almindelige Byplanlægning — i min Bog »Byplan« betegnet som »Generalplan for det paagældende Omraade« — og hvor en almindelig Tinglysning efter Sagens Natur vil være udelukket, og Løsningen af Enkeltopgaver ved Fastlæggelse af tinglyste Vedtægter i Henhold til den i Byplanlovens § 2 givne udførlige Bemyndigelse.

*

Vil man nu herefter, naar man følger Bebyggelsens Udvikling ud over Landet, være sikker paa, at Planløsheden vil blive erstattet af en fremsynet og rationel Planlægning?

Det vil sikkert være dristigt i alt for stor Udstrækning at vente dette. Aarsagerne hertil er i Hovedsagen to af væsensforskellig Natur. Den første er den allerede berørte, at Myndighederne ofte vil tilsidesætte den mere bevidste Planlægning paa langt Sigt for en mere kortsynet Eftergivenhed over for Ønsker og Begær, der maatte blive fremsat med tilstrækkelig Vægt. Den anden er den, at ogsaa den nyere Lovgivning trods de meget væsentlige Fremskridt endnu paa afgørende Punkter er ufuldstændig. Dette ytrer sig i første Linie derved, at Autoriteterne vel har faaet en afgørende Myndighed med Hensyn til Bebyggelsens Placering og Udformning, men endnu kun i ringe Grad er Herre over at hindre den vildt voksende Bebyggelse helt uden for Byplanens Omraader, altsaa i nogen Grad savner en klar Myndighed til at holde de Omraader

helt fri for Bebyggelse, hvor en saadan efter de byplanmæssige Overvejelser overhovedet ikke bør finde Sted.

Det vil ses, at Byplanlovens Bestemmelser i saa Henseender er alt andet end tilfredsstillende og klare, og det maa forventes, at megen Fortræd Landet over endnu vil opstaa heraf. Forholdet er derfor i Øjeblikket det, at den Opgave at friholde visse Arealer for en uønsket Bebyggelse i mange Tilfælde maa søges løst igennem *Naturfredningsloven*, og da en tilfredsstillende Afstemning af disse to Love og særlig en indbyrdes Afvejning af deres Erstatningsregler endnu mangler, vil man Landet over komme ud for en Række uheldige Tilfælde, dels hvor visse i *Naturfredningsloven* meget vidtgaaende Bestemmelser — Byggeliniepaalæg mod Skov og Strand, Krav om Rensning af Spildevand m. fl. — direkte griber ind i Byplanlægningens Fagomraade, dels derved, at man i Medfør af *Naturfredningsloven* ved Benyttelse af denne kan komme ud for at maatte yde Erstatninger til Friholdelse af et Omraade for Bebyggelse, altsaa Løsning af en Opgave af rent byplanmæssig Natur.

Muligvis bør Løsningen af det her rejste Spørgsmaal søges ved Gennemførelsen af en mere tidssvarende Udformning af Landbolovgivningens Udstykningsbestemmelser.

En Videreføring af det med *Naturfredningsloven 1937*, *Byplanloven 1938* og *Byggeloven 1939* saa vel begyndte Lovgivningsarbejde, og en bedre indbyrdes Afstemning af disse Love og med den øvrige parallelt løbende Lovgivning (*Afløbslovgivningen*, *Brandpolitiloven m. v.*) udgør saaledes et Felt, hvor en Indsats fra den juridiske Forsknings Side fremdeles vil være paakrævet og af Betydning for den byplanmæssige Udvikling her i Landet.

III

Vinding Kruse og Tinglysningsloven

Af Harald Gjessing og Svenning Rytter

Vinding Kruse og Tinglysningsloven.

I

Af Tinglysningsdommer Harald Gjessing.

DER ER NÆPPE noget Omraade indenfor det praktiske Retsliv, hvor Professor Vinding Kruse har ydet en saa stor Indsats som med Hensyn til Tinglysningsvæsenet. Tinglysningsloven af 31. Marts 1926 og den sig dertil sluttende Anordning af 26. November s. A. betegner en Revolutionering af en Gren af Retsplejen, som hidtil havde ført en tilbagetrukket og ret upaaagtet Tilværelse, men nu blev saa at sige ført frem i Lyset. For Københavns Vedkommende følte Overgangen ubetinget stærkest, dels fordi der straks til denne Retskreds blev bevilget de fornødne Midler til fuld Afløsning af det gamle System ved Omskrivning af samtlige Tingbøger (Skøde- og Panteregistre, som de dengang hed), dels og navnlig fordi man her fulgte en over 100 Aar gammel Praksis, hvorefter Tingbøgerne gav et endnu mere ufuldstændigt Billede af lyste Behæftelser, end Tilfældet var udenfor København. En saadan summarisk Bogføring maatte nødvendigggøre et Mellemlid mellem Tingbøgerne og de Bøger (Skøde- og Panteprotokollerne) hvori Dokumenterne i deres Helhed var indførte. Dette Mellemlid forelaa i Form af en Serie Protokoller, indeholdende en kort Ekstrakt af Dokumenterne, saa meget, som krævedes oplyst i en Tingbogsattest (Pantebogsattest). Ved Hjælp af disse Bøger fik man da de nødvendigste Oplysninger, men selv med dette Hjælpemiddel vil det forstaas, at de daglige Ekspeditioner maatte blive yderst besværlige. Ved Udfærdigelsen f. Eks. af en Tingbogsattest for en stærkt behæftet Ejendom kunde man se den Ulykkelige, der var beskæftiget hermed, sidde bag en uhyre Stabel af tykke og tunge Protokoller, der naturligvis efter endt Benyttelse møjsommeligt maatte stilles tilbage paa Plads. En enkelt Tingbogsattest kunde det saaledes tage Timer at udfærdige.

Et andet Forhold bidrog til at gøre Forretningsgangen yderst besværlig og langsommelig. Tingbøgerne var i det rent ydre delvis i en skandaløs Forfatning — i hvilken Henseende Provinsens Bøger forøvrigt ikke gav de københavnske stort efter. De var ikke fornyede i Aaringer og frembød for en stor Del et meget smudsigt og forvirret Billede, Skriften ofte ulæselig, selv for de mere Indviede, og fulde af de mest hasarderede Henvisninger fra et Blad til et andet, derfra til et tredje o. s. v., o. s. v. Henvisninger er jo en nærliggende Fristelse for den travle eller mindre energiske Kontorarbejder; for Eftertiden er de en Plage, der volder Tidsspilde og Fejlkilder.

Der bestod derhos i Københavns Retskreds den besynderlige Praksis, at der ikke gaves Retsanmærkning, i hvert Fald kun yderst sjældent og kun efter udtrykkeligt Forlangende fra vedkommende Anmelder. Denne Praksis, der øjensynligt hidrørte fra, at der ifølge den før d. 1. Oktober 1911 gældende Sportellovning svarede et Gebyr for hver Anmærkning, øvede en skæbnsvanger Indflydelse paa Arbejdet. Ikke alene det enkelte Dokument, men hele »Sager«, Komplexer af Dokumenter vedrørende samme Ejendom, kunde saaledes henligge i lange Tider, indtil fuldstændig Berigtigelse forelaa. Ordningen medførte, at der til enhver Tid paa Kontoret henlaa en Mængde Dokumenter i dertil indrettede Skabe, ordnede efter Kvarter og Matr. Nr., og at Kontoret daglig oversvømmedes af Forespørgsler, om den og den »Sag« eller Dokument ikke var berigtiget. Det havde den Gang næppe nyttet at paapege, at Ekspedition med Anmærkninger vilde fritage Kontoret for Besværet med disse utallige Forespørgsler og for Opretholdelsen af et uhyre Arkiv: Det var en gammel og grundfæstet Praksis, som skulde og maatte følges. Hvad Publikum angaar, da maa man nu undres over, at man fandt sig i denne upraktiske Ordning, der ogsaa maatte medføre et mindre godt Forhold mellem Publikum og Kontorets Tjenestemænd og ingenlunde egnede sig til at stimulere Arbejdslysten hos disse.

For at fuldstændiggøre Billedet af den tidligere Tilstand skal det nævnes, at Tinglysningsmyndighedernes Reaktion overfor mangelfulde Dokumenter udelukkende kunde ske gennem Meddelelse af Retsanmærkning, der som sagt yderst sjældent blev givet, medens der derimod var Adgang til at fratage Retsanmærkning i Dokumentets Tekst, en Adgang, der benyttedes i ret stort Omfang, ikke sjældent efter Opfordring fra Kontorekspeditionen. I Tingbøgerne var der saaledes Mulighed for at faa optaget Dokumenter, som ifølge deres Indhold

ikke kunde stifte nogensomhelst Ret, f. Eks. et Skøde eller et Pantebrev udstedt af en Ikke-Ejer, et Forhold, som kunde blive og er bleven udnyttet i bedragerisk Øjemed. At et saadant Forhold blev tolereret gennem en lang Aarrække, afgiver et klassisk Eksempel paa den Magt, som en gammel, anerkendt Praxis øver tods al berettiget Kritik.

Saaledes var i store Træk Tilstanden forinden Tinglysningslovens Ikrafttræden d. 1. April 1927, og paa denne Baggrund vil det let ses, at en Fornyelse var højligt tiltrængt.

Allerede længe før det nævnte Tidspunkt var det selvfølgelig bleven bekendt, at en ny Tinglysningslov var under Opsejling, og i højere eller mindre Grad hvilke Ændringer den vilde medføre i den bestaaende Tilstand. Dette var navnlig Tilfældet i de større Retskredse, hvor Professor Vinding Kruse fortrinsvis gjorde sine Studier af Hensyn til den større Mangfoldighed af Tilfælde, som de frembød, og i dette Tidsrum faldt der i min Lod et Samarbejde med Professor Vinding Kruse, som foruden den saglige Berigelse, det tilførte mig, har været mig en Kilde til stor personlig Glæde paa Grund af hans smukke menneskelige Egenskaber. Der har i Tiden forinden Lovens Ikrafttræden og i den derpaa følgende ca. 3-aarige Overgangsperiode, i hvilken han til Tider havde sin daglige Gang paa Tinglysningskontoret, for mig været rig Lejlighed til at iagttage og beundre den mærkeligt fascinerende Kraft og Energi, der udstraalede fra hans Person, og uden hvilken det næppe vilde have været muligt i Løbet af et Par Aar at gennemføre Vedtagelsen af dette betydelige Lovværk, der involverede saa mange praktiske Foranstaltninger. Denne Kraftudstråling kunde stundom antage en næsten haandgribelig dynamisk Karakter. I den Tid, hvor Lovens Vedtagelse og Gennemførelse optog ham stærkt, tør jeg uden at bruge et altfor dristigt Billede sige, at hans Indtræden i en Stue eller et Kontor nærmest virkede som en Hvirvelvind. Det maatte i Sandhed være en meget søvrig og sløv Person, som ikke lod sig smitte af denne ubændige Trang til Handling. — Eller se ham under Oprydningsarbejde i Tinglysningsafdelingens Lokaler smide Frakken og løfte og flytte Pulte og Borde som den bedste Snedker eller Flyttemand. — Alting, stort og smaat, omfattedes af hans Ildhu.

Om en Mand med Professor Vinding Kruses stærke Temperament kunde det paa Forhaand være nærliggende at mene, at han stedse haardnakket vilde fastholde sine Meninger overfor alle Indvendinger, men dette er saa langt fra Tilfældet, at han tværtimod altid har vist

sig lydhør saavel overfor Indvendinger støttede paa Hensyn til det praktiske Liv som overfor mere teoretisk Argumentation.

Den her beskrevne Periode har for mig udgjort et, stundom besværligt, men saare betydningsfuldt og interessant Kapitel i mit Embeds-liv, og Erindringen herom er uadskillelig knyttet til en Mand, der altid var venlig, veloplagt og munter og altid beredvillig til at stille Tid og Hjælp til Raadighed.

Tinglysningsloven er saa kendt i den juridiske Verden, at der ikke er Grund til nogen detailleret Gennemgang. Her skal kun for det første paapeges, at de i det Foregaaende fremhævede Mangler og Ulemper, der klæbede ved det gamle System, alle er afhjulpne. Tingbogen giver nu, særlig for de økonomisk betydningsfuldste Dokumenters, Pante-brevenes, Vedkommende, saa fyldige og udtømmende Oplysninger, at de i de allerfleste Tilfælde overflødigdgør Undersøgelser af Dokumenter-nes nærmere Indhold, og for saa vidt en saadan Undersøgelse skulde blive nødvendig, er Adgangen hertil i høj Grad lettet ved Hjælp af Aktsystemet, da Akterne ikke alene er lettere tilgængelige end de gamle Skøde- og Panteprotokoller, men derhos ogsaa indeholder Genparter af samtlige Dokumenter lyste paa vedkomende Ejendom.

Meddelelse af Retsanmærkning er ifølge Tinglysningsloven væsentlig begrænset til saadanne Tilfælde, hvor Tingbogens Indhold viser sig til Hinder for den i Dokumentet vedtagne Prioritetsstilling. I andre Mangelstilfælde, f. Eks. Adkomstmangel, afvises Dokumentet, eventuelt, navnlig ved utilstrækkelig Legitimation, først efterat der er givet Anmelderen en Frist til Berigtigelse, og denne oversiddes. Hermed er det irrationelle Forhold bragt ud af Verden, at et ganske betydningsløst Dokument kommer til at figurere i Tingbogen til Hinder for senere lyste.

Forbudet i Tinglysningsloven imod Frafald af Retsanmærkning har umuliggjort det foran beskrevne, højst uheldige Forhold, at et værdiløst Pantebrev indeholdende en saadan Klausul — der tilmed ofte skjulte sig paa en underfundig Maade i den øvrige Tekst — overdroses til en Erhverver, for hvem Betydningen af Ordene var ukendt.

Endelig bør det nævnes, at det nye Systems Bevægelighed — hyppig Omskrivning og Udveksling af Tingbogsblade — har sat en Stopper for de foran beskrevne fatale Henvisninger.

I den ydre Systematik frembyder Tinglysningsforvaltningen et Billede, der er velgørende forskelligt fra det hidtidige. Først og fremmest

maa nævnes Indførelsen af Løsbladtingbøger og Akter, en Foranstaltning, der i høj Grad fremmer Klarhed og Overblik og derved virker arbejdsbesparende, men navnlig har sin Betydning i pladsøkonomisk Henseende ved at muliggøre Udskillelse af alt uaktuelt og derfor værdiløst Dokumentstof. Aflyste og andre ugyldige Dokumenter udtages af Akterne og bliver efter nærmere Regler tilintetgjorte eller overflyttede til Landsarkivet. Paa lignende Maade forholdes der med de Kartoteker, hvor Løsøre pantebreve og Ægtepagter opbevares. Hertil slutter sig Bestemmelserne om Udslettelse ex officio af Servitutter, der ifølge deres eget Indhold eller af andre Grunde ses at have tabt deres Betydning.

En gennemgribende Reform er endvidere Paabudet til Anmelderne om ved Indleveringen af Dokumenter til Lysning at lade medfølge Genparter af disse. Naar henses til, at et aldeles overvejende Flertal af Anmelderne er Sagførere eller Institutioner, lægges der herved ikke nogen nævneværdig Byrde paa de paagældende, medens Statskassen spares for betydelige Udgifter. Ogsaa Bestemmelsen om autoriserede Formularer til Pantebreve maa fremhæves som et fint udtænkt Middel til Overskuelighed og navnlig til Plads- og Arbejdsbesparelse.

I det foregaaende har jeg kun beskæftiget mig med de væsentligste Punkter i det gamle og det nye System. En mere indgaaende Fordybelse, særlig i Lovens materielretlige Sider, vilde her føre for vidt.

Det siger næsten sig selv, at de moderne Arbejdsmidler, som Tinglysningsloven tager i Brug: Løsblade, Akter, Kartoteker m. v., under de Forhandlinger med Dommerstanden og andre, som gik forud for Lovforslagets Fremsættelse, maatte støde an imod en vis Embedsmandskonservatisme. Der blev fra mangfoldige Sider fremført stærke Betænkeligheder over, at Sikkerhedskravet formentlig ikke vilde blive tilbørlig varetaget. — Nu, efter faa Aars Forløb, er der vist nogenlunde Enighed om, at disse Bekymringer har været ugrundede. Jeg har da ogsaa overfor talrige udenlandske besøgende Jurister med Hensyn til Sikkerhedsproblemet kunnet oplyse, at Systemet i hele den Tid, det har bestaaet, ikke har medført et eneste nævneværdigt Uheld. En saadan Oplysning er mere veltalende end lange Diskussioner.

Kun en Videnskabsmand, der er udrustet med usædvanlige Evner til at trænge ind i det praktiske Livs Problemer, har kunnet skabe et Værk som dette. Ved Samvirken af moderne Hjælpemidler har han opbygget et harmonisk Hele, der fungerer med en Selvfølgelighed, som fremmaner Legenden om Columbus Æg.

DA JEG fra Redaktøren af Festskriftet til Professor Vinding Kruses 60 Aars Fødselsdag modtog den ærefulde Opfordring til at skrive om Professorens Indsats med Hensyn til Udarbejdelsen og Gennemførelsen af den nye Tinglysningslov, var jeg straks klar over, at Dommer Gjessing langt bedre end jeg kunde gøre Rede for Professorens betydningsfulde Indsats. Jeg kan derfor nøjes med at henvise til Dommer Gjessings ovenstaaende Fremstilling.

Eftersom jeg imidlertid ogsaa har haft Lejlighed til i forskellige Embedsstillinger og Hverv at følge Lovens Tilblivelse og Gennemførelse gennem alle Stadier, vil jeg gerne have Lov til at tilføje nogle Linjer.

Ved Genforeningen opretholdtes i de sønderjydske Landsdele midlertidigt den tyske Rets Grundbogsvæsen, da man ikke kunde indføre det danske Tinglæsningsvæsen i Sønderjylland, naar man maatte erkende, at dette Tinglæsningsvæsen paa adskillige Punkter var forældet og trængte til Reform. Opgaven maatte da blive snarest muligt at skabe en for hele Riget fælles Tinglysningsordning. Justitsministeriet anmodede derfor Professor Vinding Kruse om at udarbejde en Betænkning om Tinglæsnings- og Grundbogsvæsenet og i Tilknytning hertil et Forslag til en fælles Lovordning for hele Riget. Denne Betænkning med tilhørende Forslag blev allerede afgivet til Justitsministeriet i Efteraaret 1923 i Form af en Afhandling: »Tinglysning samt nogle Spørgsmaal i vor Realkredit«. Lovforslaget blev derefter forelagt Retspræsident Ricard og forskellige sønderjydske Dommere samt Dommerforeningen, ligesom der blev forhandlet med forskellige andre Ministerier og med Kredit- og Hypothekforeningerne. Forinden Forelæggelsen for Rigs-

dagen blev det yderligere gennemgaaet af nogle sagkyndige, Birke-dommer Gad, Departementschef Schrøder, daværende Kontorchef Aage Svendsen og Højesteretsadvokat Steglich-Petersen. I alle Forhandlinger var Vinding Kruse selvfølgelig selvskreven Deltager; fra alle Sider anerkendtes Forslaget som et udmærket Grundlag for en Reform af Tinglæsnings- og Grundbogsvæsenet, og der blev kun foretaget nogle faa Ændringer vedrørende Enkeltheder i Forslaget.

Sjældent har et Forslag været udsat for en saa saglig, alsidig, interesseret og kritisk Undersøgelse, uden at der blev foretaget væsentlige Ændringer. Men Resultatet var ogsaa, at Lovforslaget fik en Sejersgang gennem Rigsdagen.

Lovforslaget blev forelagt i Landstinget af Justitsminister Steincke den 27. Januar 1926 og trods det, at det i begge Ting blev behandlet i Udvalg, var det færdigt fra Rigsdagen den 26. Marts s. A. Professor Vinding Kruse deltog i begge Tings Udvalgsmøder, og Resultatet blev, at Lovforslaget blev vedtaget, uden at der blev foretaget reelle Forandringer.

Aldrig saasart var Loven stadfæstet under 31. Marts 1926, førend Professoren af al Kraft og med udpræget Held arbejdede paa at faa de nødvendige Bevillinger paa Finansloven 1927-28—1929-30 til, at de nødvendige Omskrivninger straks kunde paabegyndes. Var Justitsministeren ikke tilstrækkelig energisk, tilbød Professoren truende at gaa til Finansudvalget, ja endog til dets enkelte Medlemmer. Resultatet blev, at det store Omskrivningsarbejde tilendbragtes ved Københavns Byret i Løbet af et Par Aar. Hvad hans Arbejde her angaar, kan jeg ganske slutte mig til Dommer Gjessings Udtalelser. Ogsaa for mig har det været en stor Glæde at samarbejde med Professoren paa Gennemførelsen af hele dette store Lovarbejde og paa Tilrettelæggelsen af Tinglæsningsafdelingens Arbejde, og jeg bringer ham herved min hjerteligste Tak ikke blot herfor, men ogsaa for Bekendtskabet og Venskabet gennem ca. 38 Aar, lige siden han som ung Student var min Manucent, dette være sagt i al Beskedenhed.

Naar vi i Dag paa Tinglæsningsvæsenets Omraade har et System, der foruden en lovtæknisk god Løsning af Problemerne opfylder Kravene til Klarhed, Enkelhed og Sikkerhed, og som har kunnet bruges som Forbillede for tilsvarende Reforme i vore Nabolande Norge og Sverige, maa Hovedæren herfor ubestrideligt tilfalde Vinding Kruse. Hans Navn vil uløseligt være knyttet til den danske Tinglæsningsreform.

IV

Aandelig Ejendomsret

Af Fr. Graae og Torben Lund

Aandelig Ejendomsret.

I

INDLEDENDE BEMÆRKNINGER

Af Departementschef Fr. Graae.

HELBREDSHENSYN nøder mig til ved denne Lejlighed, hvis Betydning jeg fuldt erkender, at indskrænke mig til nogle faa indledende Bemærkninger om det Emne, hvis Behandling var mig tiltænkt, og som i en Menneskealder i Embeds Medfør har givet mig saa mange Opgaver i den hjemlige Administration saavel som i det internationale Samarbejde.

Min mangeaarige Medarbejder paa Forfatter- og Kunstnerrettens Omraade, Kontorchef Torben Lund, maa jeg overlade nærmere at ud- dybe visse Sider af dette vidtomspændende Emne.

Indenfor det store retlige Omraade, som Professor Vinding Kruses videnskabelige Indsigt og Produktion omfatter, indtager Forfatter- og Kunstnerretten en Særstilling baade efter sin Art og sin Betydning, nationalt og internationalt.

Digtning, Tonekunst og bildende Kunst har fra Menneskelivets tidligste Dage vævet sine gyldne Traade i Menneskets Sind og øvet sin afgørende Indflydelse paa den menneskelige Kultur. Og dog er den retlige Anerkendelse af denne Indsats gennem en lovmæssig Beskyttelse for den originalt skabende Kunstner af forholdsvis ny Dato. Den kendtes ikke i Romerrettens ærværdige grundlæggende System. Den har maattet kæmpe sig frem, i Begyndelsen sporadisk og periferisk, og den staar stadig i en vis Defensiv til Trods for, at den tekniske og sociale Udvikling gennem Bogtrykkerkunsten, Kobbertryk, Stentryk, Træsnit, Grammo- fon, Folkebiblioteker, Film, Radio, Højtaler o. s. v. har aabnet Mulig- heder for større og større Spredning af den enkeltes Aandsværk og

derigennem for en stadig større økonomisk og personlig Interesse for den skabende Kunstner.

Gennem Middelalderens Mæcenat og Privilegiesystemet fra ca. 1450 naaede man i 1709 i England og i 1741 i Danmark til de første svage Beskyttelsesregler i Lovgivningen, men først den franske Revolution knæsatte principielt den retlige Beskyttelse for Forfattere, Tonekunstnere, Malere, Tegnere og Billedhuggere og gjorde det under Ejendomsrettens Fane (Droits de propriété des auteurs d'écrits en tout genre, des compositeurs de musique, des peintres et des dessinateurs). Siden da fulgte Love om Forfatter- og Kunstnerret i Land efter Land. Kunsten er imidlertid af international Betydning. Digtning, Tonekunst og Billedkunst kan gennem Oversættelse eller direkte tilegnes og nydes uden Hensyn til Landegrænser. En international Beskyttelse var i høj Grad tiltrængt, og denne lykkedes det at etablere ved Bernerkonventionen af 1886 med senere Revisioner i Berlin 1908 og i Rom 1928, hvorved de tilsluttede Stater forpligter sig til en vis Minimumsbeskyttelse baade for egne og for fremmede i Unionslandene offentliggjorte Værker. Paa disse Konferencer møder de enkelte Staters Delegerede med Fuldmagt til at binde deres Regeringer, der altsaa er pligtige til at fremsætte de efter Vedtagelserne paa Konferencen nødvendige Ændringer i den nationale Lovgivning, men hvis de lovgivende Forsamlinger i de demokratisk styrede Stater ikke godkender disse Ændringer, kan der opstaa en Konfliktsituation, som eventuelt nødvendiggør Udtrædelse af Unionen.

Visse Vanskeligheder i saa Henseende har foreligget, men er overvundet, og Faren for saadanne formindskes dels derigennem, at hvert Lands Delegation har Vetoret over for de paa Konferencen fremkommende Forslag, hvis endelige Vedtagelse altsaa kræver eenstemmig Tilslutning fra alle Unionslande, og dels derved, at hver Delegation møder til Konferencen efter forud nøje sagkyndig og politisk Prøvelse af Problemerne.

I disse forberedende Undersøgelser har Professor Vinding Kruse som selvskrevet Medlem af det af Undervisningsministeriet i 1927 nedsatte Forfatterretsudvalg med sædvanlig Kraft ydet sin betydningsfulde Indsats. Han er saaledes Medunderskriver af Betænkningen af Februar 1928, paa Grundlag af hvilken Danmark deltog i Konferencen i Rom 1928. Han er endvidere medvirkende i Betænkningerne af 1935 og 1936 angaaende den i 1935 paatænkte men paa Grund af Forholdene

stadig udskudte Konference i Bruxelles, i Udvalgets Betænkning af 1939 angaaende de udøvende Kunstners Retsstilling og i Udvalgets Betænkning s. A. angaaende det fra amerikansk og fransk Side rejste Spørgsmaal om en Koordination af de paa Forfatter- og Kunstnerrettens Omraade virkende to internationale Konventioner: Bernerunionen og Havannaunionen, enten saaledes, at Retsreglerne i disse to Konventioner sammenarbejdes til een Konvention eller saaledes, at der skabes en fælles Overbygning indeholdende visse fælles Hovedregler. Krigssituationen i Verden har foreløbig standset det internationale Samarbejde angaaende dette interessante Problem.

Professor Vinding Kruse har endvidere som Medlem af Forfatterretsudvalget medvirket ved Betænkningen af 1931 med Forslag til den efter Romkonferencen nødvendige nye danske Forfatterlov, som under 26. April 1933 er emaneret saa godt som uændret i den af Forfatterretsudvalget foreslaaede Form. Fremdeles har Ministeriet og Forfatterretsudvalget trukket store Veksler paa Professorens Indsigt og Arbejds-kraft med Hensyn til Retningslinierne for og Gennemførelsen af de nye Regler i Forfatterlovens § 9 om den saakaldte »Droit moral«, der efter Forfatterens Død - og selv efter Forfatterrettens Ophør iøvrigt - overgaar til Undervisningsministeriet, saavel som med Hensyn til de nødvendige Forberedelser til Konferencerne i Stockholm med det Maal for Øje at skabe en fælles nordisk Forfatter- og Kunstnerret.

Indenfor den overordentlig righoldige og stadig i Grøde værende videnskabelige Verdenslitteratur om Forfatter- og Kunstnerret indtager Professor Vinding Kruses tankevægtige Indlæg en fremskudt Plads. Hans Navn og hans Værker vil til sene Tider blive citeret og kommenteret med Anerkendelse og Respekt.

Alle dette rigt facetterede Problems Sider er behandlet i Litteraturen, men Diskussionen har i særlig Grad drejet sig om Rettens juridiske Karakter, dens Genstand, dens Indhold og dens Begrænsning.

Som bemærket benyttede den franske Revolutions Kunstnerlov i sin Titel - men forøvrigt ikke i Teksten - Betegnelsen Ejendomsret (propriété) som et Udtryk for Rettens juridiske Karakter. Ogsaa tyske Forfattere bruger Udtryk som »Geistiges Eigentum«, og der er næppe Tvivl om, at dette retlige Synspunkt har bidraget til at fæstne og fremme Forstaaelsen af den naturlige Rets Krav om, at ogsaa Aandsarbejderen er sin Løn værd. Om nogen Identitet mellem aandelig og fysisk Ejendomsret var der imidlertid i sin Tid næppe Tale. Man

brugte Begrebet nærmest billedligt eller analogisk, og senere blev Ejendomsretssynspunktet næsten forkættet, endog i den Grad, at Bernerkonferencen af 1886 var ved at sprænges paa dette Spørgsmaal og kun gennemførtes ved Benyttelsen af netutrale Udtryk. Gennem lange Tider blev det den herskende Anskuelse, at Forfatter- og Kunstnerretten under forskellige Betegnelser som f. Eks. »Autorret« (Torp: Læren om den ideelle Produktions Beskyttelse) »Urheberrecht«, »Ophavsret« (Knoph: Aandsretten) blev anset som en jus sui generis, en Kombination af en personlig Ret og en Formueret, der begge refererer sig til samme Objekt, snart med Overvægten lagt paa det økonomiske, snart med særlig Eftertryk paa det personlige. I sidstnævnte Retning udtaler Vinding Kruse i det af ham affattede Afsnit om Forfatterrettens retlige Karakter i 2. Udgave 1918 af Grundtvigs Forfatterret: »Overalt hvor Forfatterens aandelige Interesser kolliderer med almindelige formueretlige Hensyn, med andre private økonomiske Interesser, maa disse sidste vige.« I disse Ord møder vi Vinding Kruses myndige og faste Forsvar for den aandelige Ret. Men først i Vinding Kruses imponerende - baade til Engelsk og Tysk oversatte - Værk: Ejendomsretten, gør Forfatteren det store interessante Fremstød. Han paaviser den retlige Kerne i Ejendomsretten, de Beføjelser, der danner det centrale i denne Rets Indhold, han hævder, at ganske de samme Beføjelser tilkommer eller bør tilkomme Forfatter- og Kunstnerretten, han løsriver det nedarvede Ejendoms-Begreb fra dets hidtidige almindeligt antagne Forudsætning: Tilknytningen til de legemlige Ting, han kalder Forfatter- og Kunstnerretten for aandelig Ejendomsret, indrubricerer denne Ret under Ejendomsbegrebet og forkaster den hidtidige Opfattelse af Forfatter- og Kunstnerretten som en jus sui generis iblandet formueretlige og personlige Elementer.

Men Hensyn til Forfatterrettens Genstand er der fra alle Sider Enighed om, at ikke ethvert Aandsprodukt har Krav paa Retsbeskyttelse. En klar Afgrænsning er vanskelig; i sidste Instans beror det paa et Skøn. En vis almindelig Afgrænsning er forskellig formet i de respektive Landes Lovgivning og videnskabelige Fremstillinger: Udtryk som »création individuelle«, »activité personnelle«, »eigentümliche Geistes-schöpfung«, »Erzeugnis selbsständiger geistiger Tätigkeit«, »individuel skabende Aandsvirksomhed« angiver et vist Krav i saa Henseende. Vinding Kruse holder - ligesom den danske Forfatterlovs § 13 - paa, at der skal foreligge et væsentligt nyt og selvstændigt Aandsværk. Inden for Definitionen kan Grænserne trækkes op strammere eller mildere.

Vinding Kruse staar ogsaa i denne Henseende paa Ophavsmandens Parti og er tilbøjelig til at indrømme Beskyttelse i videst muligt Omfang. Iøvrigt omfattes alle Arter af Aandsværker af Begrebet.

Under den almindeligt herskende Opfattelse af Autorretten som en Ret sui generis er Rettens Indhold karakteriseret ved et Sammenspil mellem 3 afgørende, men i de forskellige Lande med forskellig Vægt virkende Faktorer: Autors personlighedsprægede Interesse, hans økonomiske Interesse og Samfundets Interesse i et vist aandeligt Fælleseje. Autors personlige Interesse, som for første Gang i de internationale Forhold blev stærkt fremhævet i Romkonferencens Artikel 6 bis, fører til Anerkendelsen af, at Autor har en umistelig Ret til, at hans Navn stedse er knyttet til hans Aandsværk, og at hans Navn ikke tilknyttes andemands Værk (droit moral), samt at Autor bevarer Retten til at modsætte sig enhver Beskæring eller anden Forandring af Værket, der vil kunne skade hans kunstneriske Ære og Anseelse (droit au respect) eller som Knoph i Aandsretten pag. 7 udtrykker det: »Ophavsmanden skal have Æren og Ansvar for de Værker, han virkelig har frembragt og offentliggjort, men ikke for Værker, som ikke er hans og heller ikke for Værker, han ikke har bestemt til Offentliggørelse.«

Den økonomiske Interesse har man hidtil koncentreret om »Offentliggørelse« og indrømmet Autor Eneret hertil, altsaa Retten til at bestemme, hvorvidt, naar og hvorledes Offentliggørelse skal finde Sted, hvad enten Offentliggørelsen sker ved Mangfoldiggørelse af Eksemplarer (Trykning, Afskrivning, Kopiering, Radering, Overførelse paa Grammofonplader, Fiksering paa Film o. l.) eller ved umiddelbar offentlig Meddelelse af Værkets Tanke- eller Toneindhold (dramatisk, mimisk, kinematografisk Opførelse, Oplæsning, Fremsigelse, Udførelse af musikalske Kompositioner, Gengivelse ad mekanisk Vej, Radio o. l.). Og selvom legitim Offentliggørelse har fundet Sted, indrømmes principielt Beskyttelse ogsaa mod gentagen Offentliggørelse for andre Kredse end forudsat ved den oprindelige Offentliggørelse (f. Eks. offentlig Udførelse af den paa Grammofonplade overførte Komposition eller offentlig Gengivelse ved Højttaler for et nyt Publikum). At den hidtidige Opfattelse af Autorrettens Indhold har lagt afgørende Vægt paa Offentliggørelse og Mangfoldiggørelse er forstaaeligt, fordi dette Moment i første Række fremtræder som et af praktiske Hensyn centralt Led i Beskyttelseskravet.

Med Professor Vinding Kruses Ejendomsretssynspunkt bliver den

gængse Opfattelse imidlertid en ikke tilstrækkeligt begrundet Begrænsning af Forfatter- og Kunstnerrettens Indhold, der lader uafgjort en Række Tilfælde, som Livet og Udviklingen kræver løst rationelt. Naar Forfatter- og Kunstnerretten er en Ejendomsret, maa Udgangspunktet være, at Autor har Eneretten til at udnytte Værket, Retten til at raade over sit Værk i enhver Retning, hvor Loven ikke har gjort positive Indskrænkninger (Ejendomsretten II pag. 467). At Forfatter- og Kunstnerretten som enhver anden Ejendomsret maa undergives Indskrænkninger, hvor Sammenspillet mellem Individets og Samfundets Interesser fører til, at disse sidste faar Overvægt, anerkendes fuldt ud af Vinding Kruse, men hans nye selvstændige retlige Betragtning af Problemet fører til, at Beskyttelsen er Hovedreglen, Indskrænkningerne Undtagelsen, Bevisbyrden omlægges fra Autor til den, der ønsker Udnyttelsen af Værket i Kraft af de i Loven snævert begrænsede Undtagelser (Vinding Kruse: Ejendomsretsspørgsmaal, 1934, pag. 45).

Professor Vinding Kruse har ikke blot teoretisk udformet og uddybet Autorrettens Væsen og Indhold, han har ogsaa nedfældet sine retlige Betragtninger i et positivt formet Lovforslag, som med Tilslutning fra 29 førende Sammenslutninger inden for Aandsarbejdernes Kredse i 1936 er indgivet til Ministeriet, og som utvivlsomt vil danne et vægtigt Grundlag ikke blot for de nordiske Forhandlinger om fælles nordisk Ret paa dette Omraade, men ogsaa for Udarbejdelsen af den nye danske Forfatter- og Kunstnerlov, som maa komme - om ikke før - naar Bernerkonventionen har været underkastet den længe ventede Revision.

Der er ingen Tvivl om, at Professor Vinding Kruse med sin videnskabelige Autoritet gennem sin stringente logiske Opbygning af Problemerne har foretaget et afgørende Fremstød til Forsvar for Forfatter- og Kunstnerretten, særlig betydningsfuldt i en Tid, hvor denne Ret efter en Periode af fremadskridende national og international Forstaaelse og Anerkendelse nu er Genstand for Angreb ud fra samfundsmæssige anti-individualistiske Synspunkter, der navnlig repræsenteres af de diktatorisk styrede Lande, men som ogsaa har sat sit Præg paa Norges fremragende, nu afdøde, videnskabelige Ekspert paa dette Retsomraade, Professor Ragnar Knophs seneste Værk: Aandsretten, hvor han paa mange Punkter indtager en fra tidligere Standpunkter afvigende, samfundsmæssigt betonet Holdning over for den individuelt aandeligt skabende Kraft.

Det er i Samfundets egen velforstaaede Interesse at indrømme fornøden Beskyttelse for den frie aandelige Produktion, og det er i Kulturens Interesse kun at indføre saadanne Begrænsninger af Retten, som er en Betingelse for almindelig folkelig Tilegnelse af denne Kultur.

Alle Aandens Arbejdere paa Litteraturens, Tonekunstens og Billedkunstens Omraade skylder Professor Vinding Kruse Tak, fordi han klogt og myndigt taler deres Sag og varetager deres og Samfundets Tarv gennem den aandelige Ejendomsrets principielle Anerkendelse med fornødent Hensyn til Samfundets Interesser ved særligt begrundede og begrænsede Indskrænkninger i den Ret, der for ham er Udgangspunktet, det bærende aandelige Led i Sammenspillet mellem Individ og Samfund.

*

Medens jeg dikterer disse Linier larmer med Minutters Mellemrum Kampflyvere over mit Hjem. Haanden og Aandens fredelige Syssel lammes under denne overvældende Magtudfoldelse. Naar Fredens Tid kommer, maa den menneskelige Aand være rede til at løfte Kulturen af Krigens Ruiner, og Retsordenen maa yde sin Medvirken hertil ved at byde Kunst og Videnskab saadanne Kaar, at den aandelige Produktion i Frihed kan trives og berige Menneskers Sind og Menneskers Tanke.

NOGLE BEMÆRKNINGER OM DE IMMATERIELLE
RETTIGHEDERS INDHOLD OG RETLIGE KARAKTER

Af Kontorchef, cand. jur. Torben Lund.

I det i 1937 fremkomne Forslag til en ny Affattelse af 2. Bog i den italienske Codice civile¹ (Afsnittet om Tingsretten) udtales det, at Tingsbegrebet omfatter ikke blot legemlige Genstande, men ogsaa andre naturlige Væsensenheder (entita naturali), som man kan tilegne sig eller nyttiggøre (f. Eks. elektrisk Energi). Reglerne om Ting skal endvidere ogsaa anvendes paa immateriel Produktion, altsaa Resultatet af aandelig Skabervirksomhed, Firma, Varemærke etc., i det Omfang, hvori ikke Specialbestemmelser griber ind.

Denne Udvidelse af Tingsbegrebet, som det officielle italienske Lovforslag giver Udtryk for, er en naturlig Sag i vore Dage. Til en Persons naturlige Interessessfære, til det Omraade, han behersker med mere eller mindre ubeskaaret Eneret, hører ikke blot den Række af legemlige Genstande, som han direkte eller indirekte er kommet i Besiddelse af i Kraft af en Arbejdsindsats, men ogsaa det ulegemlige Resultat af hans aandelige Arbejdsindsats, naar denne manifesterer sig som en aandelig Frembringelse med tilstrækkelig tydeligt *Særpræg* inden for et eller andet Virkefelt.

At Aandsfrembringelserne nyder Beskyttelse er almindelig anerkendt paa en Række Omraader, saaledes f. s. v. angaar den Virksomhed, der bestaar i litterær, musikalsk eller kunstnerisk Produktion (Love om Forfatterret og Kunstnerret, om Fotografi- og Mønsterbeskyttelse), for Opfindervirksomheden (Love om Patenter og til dels ogsaa Love om

---

¹ Se om dette Forslag nærmere *Riezler* i »Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht« 1939 p. 1 ff., jfr. ogsaa Svensk Juristtidning 1939 p. 812—13.

Mønsterbeskyttelse) og for den Virksomhed, der bestaar i Oparbejdelse af et Erhverv (Love om uretmæssig Konkurrence og Varebetegnelse, Varemærker, Firmabeskyttelse m. v.). Paa andre Omraader er Beskyttelsen ved at kæmpe sig frem, saaledes med Hensyn til de udøvende Kunstneres Ret til deres Frembringelser, navnlig naar disse fikseres eller udnyttes mekanisk gennem Grammofon, Tonefilm og Radio².

Paa andre Omraader igen er der kun Tale om Objekter, hvis Beskyttelse opstilles eller diskuteres som et utopisk Maal i Videnskaben, uden at disse Tanker har givet sig Udslag i konkrete Retsregler. Dette gælder den fra visse Sider ønskede Beskyttelse for »den videnskabelige Opdagelse«³.

I *Teorien* kan i Henhold til det anførte opstilles følgende *Former for Aandsvirksomhed*, som der kan indrømmes en Person Raadighedsret over, naar Virksomheden har nedfældet sig i et konkret (omend altsaa ulegemligt) særpræget Værk inden for et af disse Omraader:

Den *litterære Virksomhed* (dette taget i den videste Betydning).

Komponistvirksomheden.

Virksomheden paa *den bildende Kunsts* Omraade.

Opfindervirksomheden.

Virksomheden inden for *udøvende Kunst*.

Den *videnskabelige Opdagervirksomhed*.

Oparbejdelse af en *Erhvervsvirksomhed*.

Et Aandsarbejde kan iøvrigt ofte være af en saadan Art, at det kan søge sin Beskyttelse inden for flere af de nævnte Hovedomraader, hvor Retsreglerne iøvrigt er ret forskellige. Alle Kategorier er Udtryk for Aandsvirksomhed, omend under forskellig Form. »Erst in der speziellen Formgebung des Gedankens scheiden sich die Wege«, siger *Elster*⁴.

Sætter man nu disse ulegemlige Frembringelser i Klasse med Tingene, anerkender man dem som *res incorporales*, ligger det ogsaa nær for at opfatte de *Retsregler*, det *Retsinstitut*, som regulerer Beskyttelsen, som *Ejendomsret*.

---

² Den ansete Retslærde paa Forfatterrettens Omraade *Piola Caselli* fremhæver, at den udøvende Kunstners Præstation herved gøres til en *res*.

³ Se herom navnlig *R. Weiss*: »La propriété scientifique« (Paris 1929), og i nordisk Litteratur *R. Knoph*: »Aandsretten« S. 325—36 med god Litteraturhenvisning S. 328, Noten, *Vinding Kruse* i »Ejendomsretten« S. 480—93 og *G. Eberstein* i »Immaterielt Rättsskydd« S. 64—85.

⁴ *Alexander Elster* i »Urheber- und Erfinder-, Warenzeichen- und Wettbewerbsrecht« (Berlin u. Leipzig 1928) S. 4.

Medens det i *fransk* Teori er almindeligt at anse Retsreglerne paa den aandelige Produktions Omraade for at henhøre til Ejendomsretten⁵, er imidlertid Synspunktet i tysk og nordisk Ret delt. For Ejendomsretstanken gaar bl. a. *Dernburg*⁶ og *Vinding Kruse*⁷ ind. Blandt dem, der betragter den immaterielle Virksomhed paa anden Maade maa først og fremmest nævnes *Kohler* med sin Teori om »Immaterialgüterrecht«⁸. Nævnes kan ogsaa et saa anset Navn som *Elster*, som dog ikke finder Ejendomsretsteorien helt falsk (!) men endog udtaler, at den maa gælde for den bekvemmeste og mest gangbare Betegnelse for Rettighederne, naar blot ikke denne Begrebsanvendelse leder til Overfladiskhed⁹.

I Norden finder *Eberstein* en principiel Ulighed mellem Ejendomsretten paa den ene Side og Forfatter-, Kunstner- og Patentretten paa den anden Side deri, at »äganderätten . . . principiellt innefattar all rätt med avseende å objektet«, medens de sidstnævnte Rettigheder »enligt nordisk lagstiftning innefattar en summa av särskilt uppräknade befogenheter och att sådant förfogande över verket, som icke uttryckligen förbehållits auktor, är fritt för en var«. *Eberstein* fremhæver dog visse nyere Strømninger, nemlig en rumænsk Forfatterlov af 28. Juni 1923, som tilkender Forfatterne, som om de havde en Ejendomsret, den udelukkende Beføjelse til at offentliggøre, opføre eller udføre deres Værk, det norske Lovforslag af 1925¹⁰, der tillægger Forfatteren m. fl. en almindelig Ret til sit Værk og endelig fremhæver *Eberstein* den Retsfølelse, som efter Radioens Fremkomst har fremkaldt Beskyttelse for

⁵ *Pouillet* kalder sit Hovedværk paa Forfatter- og Kunstnerrettens Omraade (Paris 1908) for »Propriété littéraire et artistique«.

⁶ *Dernburg*: »Das bürgerliche Recht« 6. Bd. (1910) S. 38.

⁷ *Vinding Kruse*, dels i »Ejendomsretten«, dels i Afhandlingen »Ejendomsretsspørgsmaal«, som er gengivet i »Tidsskrift for Retsvidenskab« 1934 p. 211—42 og i »Geistiges Eigentum« 1936 Bd. 1, Hefte 4, p. 353—71. Det under *Vinding Kruses* Auspicier udarbejdede, af samtlige danske Forfatter- og Kunstnerorganisationer tiltraadte »Forslag til Lov om Ejendomsretten til Aandsværker« (Kbhvn. 1936) hviler paa disse Betragtninger.

⁸ *Josef Kohler* i »Das Autorrecht« (Jena 1880) og senere Værker. *Kohler* vil tillægge Forfatteren dels en rent økonomisk »Immaterialgüterrecht«, dels en »Persönlichkeitsrecht«. Denne Teori om en Spaltning af disse Rettigheder er vanskelig at følge, men iøvrigt er *Kohlers* Produktion paa Immaterialrettighedernes forskellige Omraader af overordentlig stor Værdi og kan ogsaa i Dag læses med det største Udbytte.

⁹ *Elster* l. c. S. 19.

¹⁰ Udarbejdet af en Komité med *R. Knoph* som Formand. Forslaget gennemførtes — i modificeret Skikkelse (dette gælder dog ikke f. s. v. angaar det i Teksten omtalte Forhold) — som Lov af 6. Juni 1930.

Forfattere og Kunstnere ogsaa over for dette nye Fænomen¹¹. I disse Strømninger ser Eberstein »en *Konsolidering*¹² av immaterialrettighederne, som syftor till att avlägsna den påpekade principiella olikheten mellan äganderätt och immaterialrätt«. Da nu det nævnte norske Lovforslag er blevet Lov, og da den nye danske Lov af 26. April 1933 om Forfatterret og Kunstnerret giver Autor Ret til frit at bestemme over Værkets Offentliggørelse i enhver tænkelig Retning, turde det siges, at Lovgivningen i Norden er gaaet et vidt Skridt i Retning af at borteliminere Forskellen imellem Ejendomsretten og den immaterielle Ret paa dette Omraade efter den af Eberstein fremsatte Opfattelse.

Den, der her i Norden skarpest har kritiseret Teorien om »den aandelige Ejendomsret« er *Ragnar Knoph*. I sit store Værk »Aandsretten« (Oslo 1936) har han givet en overordentlig fyldig Beskrivelse af alle de immaterielle Rettigheder, et Værk, der er præget af sin Forfatters levende og spirituelle Fremstillingsevne og er en uudtømmelig Kilde for alle, der vil høste Viden om disse Emner. Ud fra de Synspunkter, som nærværende Artikel repræsenterer, maa man dog i visse Henseender være uenig med ham. Knoph fremhæver, at Betegnelsen »Ejendomsret« om de immaterielle Rettigheder (»Aandsrettighederne«, som Knoph med en mindre klar Betegnelse benævner dem), naar man erindrer sig den selvfølgelige Forskel fra Ejendomsretten til legemlige Genstande, har en Opgave, idet den slaar til Lyd for Aandsretten og stort set fører Lægfolks Tanker i den rigtige Retning, men at den ikke egner sig til Brug ved den videnskabelige Behandling af Retsstoffet. De opstaaede Problemer og Rettighedernes Indhold er for forskellige til, at en Parallellisering har Værdi, den kan tværtimod lede til forkerte Slutninger.

Dette Synspunkt hænger utvivlsomt sammen med Knophs almindelige Syn paa de immaterielle Goder. Han gaar nemlig stærkt ind for den Opbygning, som den nye norske Lov om Aandsværker (om »Paterniteten« til denne Lov se Note 10) giver Udtryk for. Loven giver i sin Kapitel I en Række meget effektive Beskyttelsesregler, se Ebersteins foran anførte Argumentation, men derpaa opstiller den i Kapitel II en

---

¹¹ At den danske Lov anerkender Beskyttelse i denne Retning er først fastslaaet af Departementschef *Fr. Graae* i et Responsum af 1925, som er gengivet i Betænkning angaaende Bernerkonventionens Revision, afgivet af Undervisningsministeriets Udvalg i 1927. Senere er Betænkningen fastslaaet af Højesteret, se U. f. R. 1930 p. 646.

¹² Fremhævet af *Eberstein*.

Række Indskrænkninger i »Ophavsretten« (det norske Udtryk for Forfatter- og Kunstnerretten), og Knoph bringer herom den Oplysning, at Ophavsretten i Henhold hertil bliver »Resultanten af to ligeværdige Komponenter, Tanken paa Ophavsmanden og Tanken paa Almenheden« (Knoph S. 124). Loven tillægger den sociale Side ved Ophavsretten betydelig Vægt. De aandelige Producenters Ret kan ikke hæve sig over de Begrænsninger, som Samfundshensynet med Styrke tilsiger (Knoph S. 59). Enhver Tanke om, at Indskrækningsreglerne er Undtagelser, som maa fortolkes strengt eller endog indskrænkende, maa derfor være udelukket (S. 124).

Naar Knoph har et saadant Syn paa Loven og dens Undtagelsesbestemmelser, er det ikke mærkeligt, at han kommer til det Resultat, at Aandsretten ikke lader sig betegne som en Ejendomsret. Men det maa fremhæves, hvad Knoph iøvrigt ogsaa selv gør (begge de citerede Steder), at dette Syn paa Sagen ikke er det almindelig fremherskende Verden over.

Regler om Undtagelser fra Beskyttelsen er kendt i Alverdens Love om immaterielle Rettigheder i større eller mindre Omfang. Disse »Laaneregler« varierer i Indhold og Omfang fra Land til Land, og Bernerkonventionen giver iøvrigt en vis Hjemmel for dem¹³. Ogsaa her i Danmark er vi rigelig forsynede med dem¹⁴. Man kan have hvad Mening man vil om deres Berettigelse¹⁵, men alt i alt kan det dog fastslaaes, at Problemerne desangaaende ikke hører til de store, og at Laanrettighedernes Eksistens kun ganske flygtigt berører de immaterielle Rettigheders Integritet. De skaaner endog i Norge Forfatteren i højere Grad end Tilfældet er i Danmark. Ogsaa Ejendomsretten til materielle Ejendomme maa jo iøvrigt finde sig i til Tider endog meget generende Indgreb¹⁶ uden at dette dog berører den ejendomsretlige Struktur. At hæve disse Laanrettigheder op i et saadant Plan, at man gør dem til jævnybyrdige Komponenter med selve Kernen i Beskyttelsesreglerne, er sandelig at gøre mere Ære af dem, end de formaar at bære. Af denne Grund at frakende Aandsrettighederne de naturlige Lighedspunkter med de ejendomsretlige Regler er efter min Opfattelse forkert. Det beror paa

¹³ Art. 9, 10, 11 bis. m. fl. i Bernerkonventionen, revideret i Rom i 1928.

¹⁴ Se navnlig §§ 14 og 31 i Lov Nr. 149 af 26. April 1933.

¹⁵ I min »Loven om Forfatterret og Kunstnerret« (Kbhvn. 1933) har jeg søgt at paavise, at i hvert Fald flere af dem synes at savne reel Berettigelse, se S. 131—33.

¹⁶ Jfr. saaledes Bestemmelserne i Lov Nr. 140 af 7. Maj 1937 om Naturfredning.

en ubegrundet Overvurdering af disse Laaneregler og deres sociale Funktioner. De samfundsmæssige Interesser vedrørende Aandsværkerne, som er store, og som bør varetages effektivt, kan blive fuldt ud fyldestgjort, uden at man berøver Aandsrettighederne deres ejendomsretlige Karakter. Det maa her fremhæves, at Ejendomsretstanken har vundet Anklang lige fra en demokratisk Højborg som Frankrig, hvor den er almindelig anerkendt, og til den ældste totalitære Stat i Europa, jfr. det i Indledningen omtalte italienske Lovforslag. Her i Danmark opfatter vi klart Laanerettighederne som Undtagelsesbestemmelser, der ikke maa fortolkes videre end strengt nødvendigt til Opfyldelsen af deres Formaal. Dette er der saaledes givet Udtryk for i talrige undervisningsministerielle Betænkninger og Responsa.

Ser man paa Indholdet af de Rettigheder, der tillægges Frembringerne af de i Indledningen nævnte Aandsværker, maa man indrømme, at Raadighedsreglerne i mange Henseender er af samme Karakter som Ejendomsreglerne. Ejerne har i begge Tilfælde stort set de samme Beføjelser. De ulegemlige Ting lever deres Liv i Samfundet paa samme Maade som de materielle. Ejeren har til enhver Tid Ret til at bestemme, hvilken Udbredelse de skal have i Samfundet, og et Indgreb heri udefra er et Indgreb i Aandsværkets Integritet paa samme Maade som Indgreb i den legemlige Genstand er et Indgreb i dennes Integritet, der straffes som Tingsbeskadigelse eller Tyveri. At der i visse Henseender i de forskellige Landes Lovgivninger mangler noget i, at disse Synspunkter er fuldt ud anerkendt, er en Sag for sig, der ikke berører det nærværende helt ideelle, teoretiske Syn paa Sagerne. Man kunde her fristes til at nævne den Urimelighed, at den danske Forfatter- og Kunstnerretslov overhovedet kun kender Bødestraf for Indgreb i disse Værkers Integritet. Baade Patentloven af 1. September 1936 og Varemærkeloven af 7. April 1936, ja endog Mønsterbeskyttelsesloven af 1. September 1936 kender dog Hæftestraf for Gentagelsestilfælde, og det uanset, at Mønstre i Virkeligheden maa opfattes som en Slags mindreværdige Kunstværker. Derfor bør ogsaa Straffebestemmelserne for de »rigtige« Kunstværker saavel som for Forfatterværkerne suppleres med Regler om Hæftestraf og det ikke blot i Gentagelsestilfælde, men ogsaa for særlige grove Krænkelser af Retten, selv om de begaas første Gang.

Noget andet er, at selve den Omstændighed, at disse Rettigheder har immaterielt Objekt, naturligvis bevirker, at de i visse Retninger maa formes efter denne Kendsgerning. Men jeg ser ikke, at dette giver An-

ledning til større principielle Forskelligheder end hvad der f. Eks. betinges af Forskellen i Objekt mellem faste Ejendomme og Løsøre. *Baandet* mellem Ejeren af den legemlige Genstand og denne er *principielt* det samme som *Baandet* mellem Skaberen af aandelig Virksomhed og det af ham skabte Værk. Hvad selve Udbygningen af Reglerne angaar, er *Baandet* i visse Henseender stærkere end *Baandet* normalt er mellem den materielle Ejer og hans Ting, paa Grund af, at Skaberen her har lagt sin Personlighed i Værket. I andre Henseender er *Baandet* svagere, f. Eks. ophører det for de fleste af de omhandlede Værkers Vedkommende efter en vis Tids Forløb. Dette er navnlig praktisk f. s. v. angaar de flere Gange omtalte »mindreværdige« Mønstre, der kun kan faas beskyttede i højst 5 tre-aarige Perioder. Forfatter- og Kunstnerretten varer dog de fleste Steder et betragteligt Antal Aar og er visse Steder endog stedsevarende¹⁷. Retten til det udtagne Patent varer her i Landet kun 17 Aar, men selve Retten til at faa Patent er i og for sig stedsevarende. Retten til den oparbejdede Erhvervsvirksomhed er principielt stedsevarende. Kravet om Registrering som Betingelse for Rettens Beskyttelse, som jo stilles for de mere industrielt betonedede Rettigheders Vedkommende (i U.S. A. ogsaa for Forfatter- og Kunstnerretten) kan ikke betage Rettighederne deres ejendomsretlige Præg. En uregistreret fast Ejendom er ikke meget værd mellem Brødre, og Registreringen giver en Betyggelse baade for Rettighedens Indehaver og for hans Medkontrahtenter og Samfundet i det hele, som er af den allerstørste Værdi. Efter min Opfattelse burde Registreringssystemet udvides til at omfatte alle Rettigheder, der stiftes over Forfatter- og Kunstværker¹⁸.

Det maa betones, at Genstanden for den aandelige Ejendomsret steds er den ulegemlige Frembringelse, det »Tankefoster«, som Frembringeren paa et af de oftnævnte Omraader skaber, ikke den eller de legemlige Genstande, hvori dette giver sig Udtryk, og som er Genstand for almindelig materiel Ejendomsret. F. s. v. angaar den bildende Kunst, hvor Værket ofte kun nedfældes i et enkelt Eksempel, er en saadan Forveksling særlig nærliggende. Den danske Forfatter- og Kunstnerlovs

---

¹⁷ Saaledes i Portugal og Mexico. I Norge er Forfatterretten for uudgivne Værker stedsevarende, jfr. *Knoph* l. c. S. 123.

¹⁸ Ogsaa *Knoph* har gjort sig til Talsmand for denne Tanke, der ligeledes er kommet til Udtryk i den af den danske Forfatterlovskommission med *Fr. Graae* som Formand afgivne (utrykte) Betænkning af 7. Februar 1939 S. 16—17.

Kunstnerretsafsnit er bl. a. præget af den. Vinding Kruse har netop for Kunstværkers Vedkommende advaret mod denne nærliggende Forveksling¹⁹.

Ogsaa en anden Form for Forveksling, som ofte begaas, bør der her advares imod. Det er Forvekslingen af Rettens Objekt med selve de Retsregler, det Retsinstitut, der beskytter det. Der er ofte en Tilbøjelighed til at tale om »Forfatterretten«, naar man tænker paa selve det immaterielle Forfatterværk. Jeg kunde nævne mange Eksempler, men skal nøjes med at anføre den norske Lov af 6. Juni 1930 om Aandsværker, som i sin § 6 siger: »Er ophavsmannen gift, har han alltid enerådigheten over sin *ophavsrett*, uten hensyn til den måte som formuesforholdet mellem ektefellene er ordnet paa.« *Knoph* taler i sin Omtale af denne Bestemmelse (Åndsretten S. 78) om Mandens eventuelle Raadighed over Hustruens *Aandsværker*, og dette er utvivlsomt den rigtige Terminologi. Man kan have Raadighed over Værket, ikke over Retten, Raadighed har man i Kraft af Retten. Disse Synspunkter har ogsaa Gyldighed ved Bedømmelsen af Spørgsmaalet om Overdragelse af de herhen hørende Rettigheder. *Knoph* citerer (S. 136) den norske Lov om Aandsværker § 13 (der svarer til den danske Lovs § 9): Ophavsmanden kan ved Aftale overdrage sin Ret til andre enten helt eller delvis. *Knoph* fremhæver, at efter Ordene er det selve Retten og ikke blot dens Udøvelse, som bliver erklæret for at være overdragelig. Den sidste Version forsvares af mange Forfattere og enkelte Love, men forkastes saaledes af den norske og den danske Lov²⁰. Man turde maaske lægge den Opfattelse ind i disse Love, at *Forfatterretten til Værket, men ikke selve dette kan overdrages*. Der bestaar altid en vis Kerne af Værket, som ikke følger med, selv ved en nok saa effektiv Overdragelse af Ret over Værket²¹. Resultatet skulde være, at Værket som saadant er uoverdrageligt, men at Retten over det (Udøvelsesretten) kan overdrages i større eller mindre Omfang.

Ud fra de her angivne Synspunkter vil jeg gerne behandle visse aktuelle Spørgsmaal inden for den aandelige Produktions Rammer. Navn-

---

¹⁹ »Ejendomsretten« II. S. 463.

²⁰ Efter den østrigske Lov af 9. April 1936 er Forfatterretten »unübertragbar«, men Forfatteren kan indrømme »Werknutzungsrechte« over Værket.

²¹ I Henh. til Ø. L. R. D. i U. f. R. 1934 p. 585 forblev Retten til at paatale en uheldig Harmonisering af en Komposition alene hos Komponisten, uanset at denne havde fraskrevet sig »Ejendomsretten« til sit Værk.

lig for saa vidt angaar Forfatter- og Kunstnerretten er Lovgivningsproblemer for Tiden aktuelle, dels fordi en fælles-nordisk Lovgivningskommission arbejder med Stoffet, dels fordi dette faktisk indeholder en Række uafklarede Spørgsmaal. Paa de øvrige Omraader, hvor vi fornylig har faaet den store samlede Revision i 1936-37, skal jeg nærmest kun komme ind for saa vidt de har Berøring med de forfatter- og kunstnerretlige Problemer.

For Forfatterværkernes Vedkommende har Drøftelserne i de senere Aar navnlig drejet sig om det stadig stigende Antal af gratis Udlaan og Udlejninger uden Godtgørelse til Forfatteren, som finder Sted, dels gennem Folkebibliotekerne, dels gennem Boghandlerne. Uden her paa dette Sted at tage Stilling til de samfundspolitiske Synspunkter, der kan anføres for og imod Forfatternes Krav paa økonomisk Godtgørelse for denne forøgede Brug af deres Værker, vil jeg gerne gøre nogle rent forfatterretlige Betragtninger over Sagen. Forfatterretten til Værket beskytter Forfatteren mod enhver utilladt Offentliggørelse og enhver utilladt ny Offentliggørelse. Publiceres hans Novelle i Bogform, er dette en Offentliggørelse, oplæses Novellen derefter i Radio, er dette en ny Offentliggørelse, som Forfatteren maa spørges om. Og ikke nok med det. Anbringes en Højttaler, der modtager denne Udsendelse, for en offentlig Kreds af Tilhørere, er dette igen en ny Offentliggørelse, som Forfatteren særskilt maa spørges om²². Parallelt hermed maa da ogsaa den Handling, der bestaar i, at en Bog udlaanes eller udlejes til en ubestemt offentlig Kreds, betegnes som en ny Offentliggørelse af det beskyttede (ulegemlige) Forfatterværk, som principielt maa være Forfatteren forbeholdt. Dette maa ogsaa siges at være anerkendt baade i den norske og i den finske Forfatterlov²³, der har fundet det nødvendigt i Kapitlet om »Indskrænkning i Ophavsretten« at bestemme, at offentlig Udlaan og Udleje af Værker er frit tilladt. Der maa her erindres om, at den danske Forfatterretslov i sin nye Skikkelse af 1933 hvad Beskyttelsens Indhold angaar, er lige saa generelt udformet som den norske og den finske. Loven beskytter imod *enhver* Form for Offentliggørelse eller videre Offentliggørelse, hvilket er præciseret ved at indføje Ordet »saa-som« forud for Opregningen af Offentliggørelsesmaader, som altsaa kun betyder en Eksemplifikation. Og det maa her bemærkes, at den danske

²² Jfr. H. R. D. i U. f. R. 1930 p. 646.

²³ Norsk Lov af 6. Juni 1930 § 9 Nr. 3, finsk Lov af 3. Juni 1927, ændret den 31. Januar 1930, § 17 Nr. 9.

Lov ikke har nogen til den norske og finske svarende Undtagelsesbestemmelse. I den i Ugeskrift for Retsvæsen 1930 p. 416 refererede Sag, udtalte Landsretsdommen, som blev stadfæstet af Højesteret, at »Forfatterloven giver ingen præceptive Regler om Forhandling, Udlaan eller Udleje af et lovligt offentliggjort Skrift, der er ikke med Hensyn hertil givet Forfatteren særlige Indskrænkninger«. Om denne Udtalelse vil kunne opretholdes efter den oven for skildrede Lovændring af 1933 er vel tvivlsomt. Som Motivering for, at Loven ikke skulde omfatte den heromhandlede Form for Offentliggørelse har jeg i min Kommentar til Loven (S. 42) fremhævet, at Loven synes at mangle Bestemmelser om Retshaandhævelsesmidler for saadanne Krænkelser. Det kan tillige anføres, at Lovens Motiver ikke med et Ord nævner, at der skulde være tænkt paa en saa kategorisk Udvidelse af Beskyttelsesomraadet. Visse Regler, der regulerede Beskyttelsen, vilde dog i hvert Fald have været paa sin Plads. Den rigtige Løsning er formentlig, at Loven erklærer Udlaan og Udleje af udgivne Værker for fri mod en vis Form af Godtgørelse til Forfatteren. Reglerne vil kunne fastsættes forskelligt efter som det drejer sig om det gratis Udlaan gennem Folkebibliotekerne, som der bør lægges de færrest mulig Halmstraa i Vejen, eller om det drejer sig om erhvervsmæssigt Udleje, som der er mindre Grund til at tage med Fløjlshandsker paa.

Imidlertid maa Lovens Uklarhed paa dette Punkt være en Spore til snarest at tage dette for Forfatterne livsvigtige Spørgsmaal op til Overvejelse.

I Frankrig og Belgien har der i den sidste Snes Aar eksisteret Lovregler, der tilsikrer de bildende Kunstnere en Procentafgift, hver Gang deres Værker omsættes paa offentlig Auktion, den saakaldte *droit de suite*²⁴. Bestemmelsen om en saadan Afgift anses som en Retfærdigheds-handling mod den Kunstner, som har maattet sælge sine Værker for Spotpriser i sine unge Dage og som i Kraft af sin senere Berømmelse ser disse Kunstværker blive solgt til stærkt stigende Priser. Efter nogles Opfattelse vilde en Værdistigningsafgift være mere retfærdig, og en saadan har været søgt indført i Tjekoslovakiet, saa vidt vides med mindre stor Sukces, da Sagen er vanskelig at gennemføre i Praksis. Derimod er det

---

²⁴ Om dette Institut og dets Virkemaade se bl. a. *Vinding Kruse* i »Ejendomsretten« S. 479—81 og *Eberstein* i »Immaterielt Rättsskydd« S. 18—33, se ogsaa § 24 i det under Vinding Kruses Forsæde udarbejdede, af samtlige Kunstnerorganisationer tiltraadte Lovforslag af 1936, som indeholdt Forslag om en *droit de suite* paa 2½ pCt.

franske og belgiske System med Omsætningsafgifter realiseret paa en meget effektiv Maade. Den samlede Indtægt, Institutet har bragt Kunstnerne, har dog kun været ret ringe, men Satserne er for nylig sat i Vejret. *Eberstein* har²⁵ foretaget en Undersøgelse af, hvorvidt droit de suite kan begrundes i kunstnerretlige Synspunkter. Han hæfter sig ved, om det offentlige Salg af Kunstværket paa Auktion kan siges at være en »offentlig Udstilling«, altsaa en ny Offentliggørelse af Værket, i hvilket Tilfælde der kan være Begrundelse for at kræve en Afgift. *Eberstein* kommer imidlertid ved Undersøgelse af de norske, svenske og danske Love til det Resultat, at et saadant offentligt Salg ikke kan opfattes som en ny Offentliggørelse, som Loven sikrer Kunstneren Eneret til at bestemme om. Stort taget sikrer Lovene kun Kunstnerne Eneret med Hensyn til Gengivelser af deres Værker.

Naar man ser paa den nugældende norske Lov (som er udstedt efter Affattelsen af *Ebersteins* Afhandling) vil man finde, at den (i § 10, Nr. 3) blandt *Indskrænkningerne i Ophavsretten* fastsætter »offentlig Udstilling af Eksemplarer af et Aandsværk«. Naar Loven saaledes ved at fastsætte en saadan Undtagelsesbestemmelse principielt anerkender den offentlige Udstilling blandt de Beføjelser, der tillægges Kunstneren, vilde det maaske være rimeligt - og i hvert Fald ikke stridende mod forfatterretlige Synspunkter - om den i hvert Fald kun gav den offentlige Udstilling (herunder paa Auktioner) fri mod en vis Kompensation til Kunstneren i Form af en droit de suite. Den danske Kunstnerret giver udtrykkelig Kunstneren Eneret med Hensyn til Offentliggørelse *ikke blot af Gengivelser* af hans originale Kunstværk, men ogsaa af *selve dette*²⁶ (§ 24). En Overdragelse af selve Kunstværket indbefatter, naar ikke andet er vedtaget, ikke Retten til at offentliggøre Gengivelser af dette, men denne Ret tilkommer fremdeles Kunstneren (§ 27). Bortset fra, at Loven her opererer med et uheldigt Begreb, idet den utvivlsomt ikke mener selve Kunstværket, men derimod det originale Eksempel deraf, er den Forstaaelse af § 27 vel den nærmest naturlige, at en Overdragelse af »selve Kunstværket« indbefatter Retten til at offentliggøre dette, men Kunstneren kan dog reservere sig Retten, og principielt er denne Ret altsaa et Led i Kunstnerretten.

---

²⁵ l. c. Side 26—31.

²⁶ Før 1912 indeholdt Loven kun Beskyttelse mod Offentliggørelse af Gengivelser af Kunstværket, senere ved 1912-Revisionen indføjedes en Beskyttelse mod Offentliggørelse af selve Kunstværket.

Nogen teoretisk kunstnerretlig Hindring for at fastsætte en droit de suite i Form af en Omsætningsafgift foreligger saaledes ikke. Om man bør gaa til et saadant Skridt maa for en stor Del afhænge af de Erfaringer, der kan indhøstes fra Lande, hvor dette Institut har været prøvet gennem en Aarrække.

Naar Forfatter- og Kunstnerretsloven revideres, bør man ikke glemme at have sin Opmærksomhed henvendt ogsaa paa den lille *Lov af 13. Maj 1911 om Eneret til fotografiske Arbejder*. Efter Bernerkonventionen Art. 3 er de tiltrædende Lande (herunder Danmark) pligtige at sørge for Beskyttelsen af fotografiske Arbejder og Arbejder, som er fremstillede ved en lignende Fremgangsmaade. Vor Fotografilov beskytter kun originale Fotografier efter Naturen og fotografiske Gengivelser af Kunstarbejder. Der er ikke megen Grund til at opretholde denne vilkaarlige Begrænsning af de beskyttede Emner. Beskyttelsen varer i 10 Aar. Det kan ikke ses, om Fristen regnes fra Forfærdigelsen eller fra den foreskrevne Anmeldelse til Registrering. *Glahn*²⁷ mener, at Fristen regnes fra Frembringelsen, Lovens Ord synes dog nærmest at tyde paa, at det er Anmeldelsen, der er Begyndelsestidspunktet. En Klaring heraf vilde være ønskelig. Loven indeholder desuden Bestemmelser, der giver en Bestiller af et Fotografi en urimelig kraftig Stilling i Forhold til Frembringeren, som jo dog er den skabende »Kunstner« (ud fra dette Synspunkt maa Beskyttelsens Begrundelse ses, men der kræves ikke nogen særlig kunstnerisk Indsats som Betingelse for Beskyttelsen, som jo ogsaa er særdeles kortvarig og betinget i Forhold til den almindelige Kunstnerretsbeskyttelse).

Endnu et Forhold vedrørende denne Lov fortjener at nævnes. Den bestemmer i § 4, at dens Bestemmelser (hvoriblandt findes Regler om Registrering og andre Formaliteter) under Forudsætning af Gensidighed helt eller delvis kan gøres anvendelige paa de af et andet Lands Undersaatter frembragte Fotografier. Dette er sket ved kgl. Anordning af 26. Juni 1912 for saa vidt angaar Værker af Undersaatter fra Bernerunionens Lande. Efter Lov og Anordning kræves der saaledes Registrering og andre Formaliteter som Betingelse for Beskyttelse ogsaa af udenlandske Værker. *Glahn* udtaler (S. 52), at »Formaliteterne ingen Betydning har i Henseende til den internationale Beskyttelse«, og han henviser i denne Henseende til Konventionens Art. 2. Denne bestemmer, at

---

²⁷ *Kai Glahn*: »Lov om Forfatterret og Kunstnerret m. m.« (Kbhvn. 1912) S. 51.

Nydelsen og Udøvelsen af de ved Konventionen hjemlede Rettigheder ikke er undergivet nogen Formalitet. Her i Danmark har Konventionen jo imidlertid ikke direkte Lovkraft (som i forskellige andre Lande), vi maa rette os efter vor egen Lovgivning, men der synes at være en Uoverensstemmelse mellem Konvention og Lov, som maa bortelimineres ved en Lovrevision.

Det tilføjes, at der forud for Fotografibeskyttelsesloven af 1911 gik et detailleret Lovforslag, der tog Hensyn til nogle af de her nævnte Problemer og mange andre. Resultatet blev imidlertid den nugældende, paa mange Punkter ufuldkomne Lov.

Det er flere Gange tidligere blevet fremhævet, at den i Henhold til Lov Nr. 193 af 1. September 1936 etablerede Mønsterbeskyttelse i Virkeligheden er en Form for Kunstnerret. Dens Emner er »Forbilleder for Industriefrembringelsers ydre Udstyr og ydre Skikkelse«. Dens Formaal er efter hvad jeg kan se, dels at beskytte saadanne mindre betydende Frembringelser inden for Kunsthaandværk og Kunstindustri, som ikke er værdige til den meget effektive og langtrækkende Kunstnerbeskyttelse, men som dog ikke ganske savner Originalitet, hvorfor en kortvarig Beskyttelse i Henhold til Registrering er paa sin Plads (de saakaldte Smagsmønstre), dels at beskytte Smaaopfindelser, som ikke kan komme ind under Patentlovgivningen (de saakaldte Brugsmønstre). At Loven omfatter begge disse Former for Mønstre²⁸ viser formentlig § 4, der alene for Tekstifrembringelsers Vedkommende fastsætter, at kun ornamenterede og dekorative Mønstre betragtes som ejendommelige. I Betragtning af denne Reserve for kunstindustrielle Værkers Beskyttelse bør der udvises Forsigtighed med, hvad der henregnes under selve Kunstnerretsloven i denne Henseende, en saadan Forsigtighed synes Domstolene at have udvist, jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1935 p. 692 og en Dom, der fornylig er faldet i en lignende Sag.

Som særlige Objekter for immateriel Beskyttelse nævnes sædvanlig Retten til Varemærke, Firma, Forretningskendetegn o.l. *Knoph* gør dem saaledes til Genstand for intens Behandling i sit Værk »Aandsretten«, ogsaa *Elster* behandler dem i Forbindelse med Forfatter-, Kunstner- og Opfinderretten. Det teoretiske Hovedformaal med *Knoph*s Værk er at vise Sammenhængen mellem de forskellige Aandsrettigheder. Han sætter en Hovedskillelinie mellem Ophavsretten til Aands-

---

²⁸ cfr. *Vinding Kruse* i »Ejendomsretten« II. S. 450, Noten.

værker (Forfatterret og Kunstnerret) og det industrielle Retsværn. Som han ogsaa selv fremhæver, er Hovedbegrundelsen for denne Deling først og fremmest ydre, administrative Skillelinier, navnlig de store Verdenskonventioner. Set fra en indre, konstruktiv Opfattelse er der dog ikke helt den samme Grund til denne Skillelinie. Knoph fremhæver ogsaa - mere periferisk - Sondringen mellem »Aandsproduktionens Rettigheder« og »Kendetegnene« (S. 2 og 15). Her er vi efter min Opfattelse ved Kernepunktet. De nævnte aandelige Frembringelser er ydre Kendetegn, men paa hvad? Retsobjektet er i Virkeligheden, som af *Vinding Kruse*²⁹ paavist, en Virksomhed inden for et Erhverv, en Good-will, eller hvad jeg vilde kalde for *den oparbejdede Erhvervsvirksomhed*³⁰. Denne maa opfattes som et Retsgode ved Siden af de øvrige her nævnte. Objektet for Varemærkebeskyttelsen er ikke Varemærket som saadant, men den oparbejdede Erhvervsvirksomhed, hvis Varer det betegner, og det samme gælder det i Henhold til § 9 i Lov Nr. 80 af 31. Marts 1937 om uretmæssig Konkurrence og Varebetegnelse beskyttede særlige Vareudstyr og Firmanavnet, hvad enten det beskyttes efter Firmalov, Aktieselskabslov eller anden Lov. Objektet for Retsbeskyttelsen er i alle Tilfælde det Gode, der hedder den oparbejdede Erhvervsvirksomhed. Eberstein nævner (i. c. S. 142) en Kollision mellem to ensartede Firmaer, der dækker forskellige Retsomraader (Anmeldelsen gælder kun den enkelte Kommune). Han vælger her kun at lade den ældre gaa forud, naar denne har »bedrivit sin rörelse så omfattande, at även rayonen för den senare firman därav berördes«. Det er altsaa netop den *oparbejdede Erhvervsvirksomhed*, der beskyttes gennem Firmaet. Varemærket er kun sjældent i sig selv et Aandsværk; er det undtagelsesvis dette, kan det beskyttes som Kunstværk eller Mønster. Det maa ogsaa bemærkes, at Ejendomsretten til Varemærket kan overdrages til en anden i Forbindelse med den Virksomhed, hvori det udnyttes, og det formodes i Almindelighed at følge Overdragelsen af denne, Lovens § 8³¹. Dette viser, at Objektet er Virksomheden, ikke Varemærket.

De her nævnte spredte Attributter paa den oparbejdede Erhvervsvirksomhed maa dog kun opfattes som mere underordnede Faktorer i

---

²⁹ se Afhandl. i U. f. R. 1937 B. S. 80.

³⁰ Andre Forfattere er inde paa denne Tankegang uden dog at drage den her nævnte Konsekvens af den, se *Knoph* i »Andsretten« S. 7—8 og S. 43, *Eberstein* i »Immaterielt Rättskydd« S. 142 og *Elster* i. c. S. 60.

³¹ *Vinding Kruse*: »Ejendomsretten« S. 703.

den samlede Betragtning, der ligger til Grund for Beskyttelsen af den oparbejdede Erhvervsvirksomhed, nemlig Reglen om Værn mod utilbørlig Konkurrence. De spredte Regler afrundes og suppleres af den nye Regel i Konkurrencelovens § 15, den saakaldte »Generalklausul«, Beskyttelse mod Handlinger, der strider mod redelig Forretningsskik. Ordene synes noget strengere valgt end de tilsvarende norske, som kun taler om »god Forretningsskik«, men det er dog af en væsentlig Værdi at have en saadan Regel, som efter sin Affattelse ligesom de øvrige Konkurrenceregler ogsaa vil kunne omfatte Virksomhed inden for Forfatter- og Kunstverdenens Omraader.

Sluttelig skal det Spørgsmaal nævnes, hvorvidt den lige omtalte Regel vil kunne yde Beskyttelse for Aandsproduktionens Stedbørn: De udøvende Kunstnere. Som i Indledningen nævnt nyder disse ingen som helst Beskyttelse imod, at deres Præstationer ved mekaniske Instrumenters Mellemkomst faar en større Udbredelse end de, da de udførte Præstationen indsaar eller burde indse. Utallige Forsøg er blevet gjort paa at løse denne Sag ad Fortolkningens eller Lovgivningens Vej; det vilde føre for saa vidt her at nævne dem³².

Som Resultat er det nok at pege paa, at det i en Landsretsdom, givet i Ugeskrift for Retsvæsen 1939 p. 153 er fastslaaet, at der ikke tilkommer den udøvende Kunstner nogen som helst Beskyttelse mod, at hans Præstation mod hans Vilje ved Hjælp af Traad og Mikrofon transmitteres fra det Lokale, i hvilket han optræder og til et andet, derfra helt adskilt Lokale. En Dommer udtaler ganske vist, at »da Sagsøgeren efter min Opfattelse har en berettiget Interesse i, at en saadan i erhvervsmæssig Øjemed foretaget Transmission til et andet Etablissement kun finder Sted efter Overenskomst med ham, maa de stedfundne Transmissioner efter almindelige Retsgrundsætninger være retsstridige over for ham og paadrage det sagsøgte Selskab Erstatningspligt«. Men det blev kun til en Dissens.

Det maa her bemærkes, at der ikke kan have været Tale om direkte at paatænke »Generalklausulen« anvendt. Dette forudsætter, at Sagen anlægges med Sanktion af en dertil autoriseret Organisation, og dette syntes der ikke at være Tale om i nærværende Tilfælde.

---

³² Her kan henvises til *Vinding Kruse* i »Ejendomsretten« II. S. 460 og i U. f. R. 1933 B. S. 373—76 og *St. Hurwitz* smstds. S. 357—67 og til den af Undervisningsministeriets Forfatterretsudvalg med *Fr. Graae* som Formand nylig udgivne utrykte Betænkning angaaende de udøvende Kunstners Retsstilling.

Efter min Mening maatte den nævnte Lovbestemmelse kunne bringes i Anvendelse i et Tilfælde som dette og herigennem nogen Beskyttelse være sikret de udøvende Kunstnere mod Tilegnelse eller Fiksering af deres Værker i Erhvervsøjemed, men sikrere er det naturligvis, at der gives udtrykkelige Lovbestemmelser i saa Henseende. Der synes nu at aabne sig en Mulighed herfor, efter at Det internationale Arbejdsbureau har sat Spørgsmaalet om en international Beskyttelse for disse Aandsarbejdere paa Dagsordenen for dets næste Møde.

V

Förfarandet enligt finländsk rätt då inteckning sökes och fastställes

i fastighet, inregistrerad tomtlegorätt eller anläggning och besittningsrätt
till säkerhet för fordran, sytning (undantag) eller avgäld

Av O. Hj. Granfelt

Förfandet enligt finländsk rätt då inteckning sökes och fastställes

i fastighet, inregistrerad tomtlegorätt eller anläggning och besittningsrätt
till säkerhet för fordran, sytning (undantag) eller avgäld

Av O. Hj. Granfelt
föutv. justitieråd; professor

FASTSTÄLLANDET av inteckning i fast egendom hör till de former av den s. k. frivilliga rättsvården, vilka jämlikt nu gällande finländsk rätt försiggår inför allmän underrätt. Denna är på landet häradsrätt och i stad — i regel — rådstuvurätt. Skulle någon liten stad icke ha egen rådstuvurätt, underlyder denna i judiciellt hänseende den kringliggande landsbygdens häradsrätt. Domstol skall vid handläggning av inteckningsärande vara fulltaligt sammansatt; häradsrätt alltså av ordförande och minst 5 lekmannabisittare, nämndemän, samt rådstuvurätt av minst 3 medlemmar.¹ Framställda förslag² därom att inteckningsärenden skulle på landet handläggas av häradshövdingen allena eller för denna särskilt förordnat substitut hava tillsvidare icke förverkligats. Däremot har bestämmelsen³ att ny inteckning i fast egendom kunde av häradsrätt beviljas blott vid lagtima sammanträde blivit upphävd.⁴ Numera kan detta förty ske vare sig vid lagtima eller urtima sammanträde. I det senare fallet ansvarar emellertid sökanden för tingskostnaden. Härvid bör likvisst beaktas, att därest vid sammanträdet behandlas flere privata mål och ärenden, kostnaden fördelas emellan dem, vilka påkallat dessas handläggning vid det extra sammanträdet. Om återigen urtima tinget utsatts för ett mål, där publikt åtal utföres, ansvara de privata sak-

---

¹ Rättegångsbalken i 1734 års lag (= R. B.) XXIII:1 enl. L. av 19. XII. 1921.

² T. ex. Lagberedningens motiverade förslag till fastighetsin-teckning, Helsingfors, 1930 n:o 20.

³ Kejs. Förordn. om in-teckning i fast egendom av 9. XI. 1868 (K. F. IntFast) § 29.

⁴ L. af 2. X. 1931.

intressenterna allenast för den del av tingskostnaden, som belöper sig på dem vid fördelning emellan alla de handlagda målen.

Territoriellt forum för handläggning av inteckningsärende är under-rätten, härads- eller rådstuvurätt, i den ort, där fastigheten är belägen.⁵ Om förhållandet är sådant att den självständiga jordegendoms marker, vari inteckning äskas, ligga inom två domkretsar, torde såsom laga inteckningsforum böra anses den domstol, där huvuddelen av den ifråga-varande fastigheten finnes, där jordregistret anger densamma vara be-lägen.⁶ Föreligger härvid konkurrens emellan häradsrätt och rådstuvurätt är den förstnämnda behörig.⁷ Enär ett inteckningsärende rör fast egen-dom är beträffande forum varje prorogation utesluten.⁸

En omständighet av vikt beträffande sättet för laga domstols behand-ling av inteckningsärenden utgör dess skyldighet att över dessa ärenden föra skilt protokoll, det s. k. inteckningsprotokollet.⁹

*

Vidkommande den form, vari inteckning bör begäras, är stadgat att detta skall ske medelst skriftlig ansökan.¹⁰ Angående dennas innehåll är dock intet uttryckligen bestämt, men det är uppenbart — detta följer av den allmänna grundsatsen i finländsk rätt beträffande anhängig-görandet av en civil talan¹¹ — att anhållan måste vara individualiserad. Detta innebär ej allenast att i ansökan säges att sökanden anhåller om fastställandet av inteckning, utan jämväl att den fordran eller den rättighet, till vars säkerhet inteckning påyrkas, på ett sätt, som ute-sluter misstag, anges samt att även pantobjektet, d. ä. den fastighet, den inregistrerade tomtlegorätt eller den besittningsrätt jämte anlägg-ningar, vars intecknande emotses, otvetydigt betecknas eller beskri-ves. Den fordran eller rättighet, som är i fråga, anses emellertid erfor-derligen angiven allaredan genom en allmän hänvisning till det gälds-brev eller den urkund beträffande densamma, vilken jämlikt uttryck-

---

⁵ K. F. IntFast § 4.

⁶ R. B. X:14.

⁷ R. B. X:19.

⁸ Principen är uttalad i R. B. X:11 m. 1 i lydelse enl. L. av 13. VI. 1929.

⁹ R. B. VII:3.

¹⁰ K. F. IntFast § 4.

¹¹ R. B. XI:1 i lydelse enl. K. F. av 7. IX. 1901 jf XXV:21 o. XXIV:3 m. 1 enl. L. av 19. XII. 1921.

lig föreskrift¹² bör åtfölja ansökan. Att denna skall vara undertecknad med sökandens namn och, om denne ej skrivit densamma, försedd med författarens egenhändiga underskrift följer av gällande allmänna regler beträffande rättegångsinlagor.¹³ Brister i avseende å den form vari inteckning äskas, vilka skola av domstol självmant beaktas, leda till ärendets avvisande utan saklig prövning.

Såsom det anförda ger vid handen tillkommer det i regel egaren av den fordran eller subjektet för den rättighet, vars säkerställande genom inteckning åsyftas, att taga initiativ till anhållan om inteckning. Beaktas bör emellertid att även egaren resp. innehavaren av pantobjektet, fastigheten, tomtlegorätten eller besittningsrätten ifråga, kan ha ett fullt legalt intresse att medelst dettas intecknande skapa en realsäkerhet, som är egnad att förskaffa honom kredit. Lagen¹⁴ tillerkänner därför även pantobjektets egare resp. innehavare initiativrätt i avseende å inteckningsansökan. Att initiativet sålunda tillhör den enskilda, som av inteckningens fastställande är intresserad, utvisar att den civilprocessuella dispositionsprincipen härvidlag är herskande grundsats. Härifrån finnes emellertid undantag. Sålunda äro den offentligträttsliga anstalt, som benämnes kolonisationsfonden, ävensom staten tillagda rätt att utverka inteckning till säkerhet för ogulden köpeskilling för gård, vilken i kolonisationsssyfte blivit inlöst och försåld till kolonisationslägenhet.¹⁵ För detta fall är således beträffande inteckningsinitiativet påbudet ett officialförfarande, innebärande tillämpning av officialprincipen.¹⁶

Sökandens dispositionsrätt innefattar emellertid ej allenast befogenhet till initiativ, utan ger honom även makt att begränsa sin intecknings-

---

¹² K. F. IntFast § 4.

¹³ Kgl. Kung. o. Varn. av 29. VI. 1773.

¹⁴ K. F. IntFast § 21 i lydelse enl. K. F. av 3. XII. 1895.

¹⁵ Kolonisations L. av 6. XI. 1936 § 85.

¹⁶ Tidigare lagstiftning kände till ytterligare par fall, som beherskades av officialprincipen. Jämlikt K. F. IntFast § 13 kunde inteckning fastställas i uppbördsman eller förvaltarens eller kronans eller allmän inrättnings medel fasta gods till säkerhet för visst belopp av vad han kunde befinnas skyldig ersätta. Yrkande på inteckning skulle i slikt fall göras av den myndighet, som hade tillsyn över uppbördsmannens resp. förvaltarens verksamhet. Och genom ett tillägg till förenämnda lagrum, gjort d. 3. XII. 1895, gavs förmynderskapsdomstol (jfr Förmynderskaps L. av 19. VIII. 1898 § 56 m. 2) rätt att påbjuda att tillförordnad förmyndares fastighet borde intecknas myndlingen till säkerhet för visst belopp. Inteckningsyrkandet skulle i dylik händelse framställas av utsedd god man. Dessa fall av tvångsinteckning hava emellertid upphävts medelst en L. av 13. VI. 1929.

begären beträffande den rätt, till vars gagn en realsäkerhet eftersträvas. Sålunda kan han påyrka inteckning blott till säkerhet för en del av denna rätt, förutsatt naturligtvis att den överhuvudtaget civilrättsligt är delbar. En fullt motsvarande disposition är däremot icke möjligt i avseende å pantobjektet. Visserligen kan en sökande, som begär inteckning till säkerhet för en fordringsrätt, under förhandenvaron av särskilda lagbestämda förutsättningar utsträcka sitt inteckningsyrkande att omfatta t. o. m. flere samma jordegare tillhöriga fastigheter¹⁷ eller, såsom det merändels sker, inskränka detta till en jordlägenhet. Men en självbestående fastighet av icke-krononatur, i vilken inteckning åstundas, måste intecknas i sin helhet.¹⁸ Sammalunda måste även den tomtlegorätt och den besittningsrätt med därå befintliga anläggningar,¹⁸ vari inteckning åskas, behandlas som en totalitet. Det är emellertid tillåtet att meddela inteckning i en viss ideell, ehuru ännu outbruten andel av en fastighet av den natur att den överhuvudtaget kan intecknas,¹⁹ vilket medgivande kan betraktas på sätt och vis som ett undantag från huvudregeln. Detta korresponderar emellertid därmed att enligt finländsk fastighetslagstifning, då genom en lagbestämd förrättning sådan som avvittring eller arvskifte eller genom någon annan rättslig transaktion en ideell andel av en fastighet bestämmes och förklaras övergå till ny egare, behandlas andelen ifråga i flere hänseenden — t. ex. vid lagfart²⁰ — som en självständig fastighet. Allt detta är betingat av behovet av snabb realkredit och kan måhända förklaras bygga på den förhoppning att det ligger i egarens av den fixerade fastighetsandelen intresse att så fort som möjligt utverka andelens avskiljande till självständig jordegendom. Så snart detta skett, lokaliseras i den ideella andelen fastställda inteckningar till den nybildade fastigheten. Av det anförda följer att, därest en fastig-

---

¹⁷ K. F. IntFast § 12 m. 1 enl. L. av 13. VI. 1928.

¹⁸ K. F. IntFast § 2 enl. K. F. av 19. II. 1883.

¹⁹ Anmärkningsvis vare här påpekat, att då inteckning i viss andel av en självbestående fastighet sökes till säkerhet för en rätt, innefattande även nyttjanderätt till jord, det emellertid kräves, at fastigheten är åtminstone sämjuskiftad så att nyttjanderätten kan anses vara lokaliserad till visst område av densamma. — Och vidkommande sytning (undantag) kan på goda skäl ifrågasättas, huruvida inteckning uti en ideell andel av en fastighet över huvudtaget vore möjlig. Beaktas bör nämligen det kategoriska förbudet mot samma fastighets intecknade för flere sytningsrätter (K. F. av 20. VI. 1864 § 1) och den eventualitet att olika ideella andelar av samma jordegendom bleve för skilda sytningsrätter intecknade. Huru gestaltade sig förhållandet om fastighetens olika ideella andelar sedermera utan genomförd jorddelning återförenades i en hand?

²⁰ L. om lagfart av 28. II. 1930 § 1 m. 4.

het eges av flere gemensamt utan ideell delning dem emellan, inteckning kan meddelas endast i hela fastigheten. Ett sådant fall är för handen t. ex. då bland tillgångarna i ett oskiftat dödsbo, som innehaves av flere arvingar, finnes en jordegendom. Om man i likhet med många av Finlands civilister fränkänner det s. k. öppna handelsbolaget ställning av juridisk person, föreligger ett analogt fall också då ett dylikt bolag disponerar över ett jordagods.

Även i avseende å flere för samma fordran intecknade fastigheters inbördes ansvarighet tillkommer fastigheternas egare en viss dispositionsrätt. Denna ansvarighet är ju gentemot inteckningshavaren solidarisk,²¹ men fastigheternas egare kan eller kunna skriftligen bestämma, att fastigheterna inbördes böra svara envar för visst belopp med rätt för honom eller dem att till framtida säkerhet låta i alla de ifrågavarande fastigheterna inteckna fördelningen.²²

En inteckningsansökan kan naturligtvis till domstol inges av sökanden själv, så framt han innehar civilprocessuell processhabilitet eller i motsatt händelse i sökandens namn av dennes legala representant. Naturligtvis kunna dessa även anlita frivillig ställföreträdare. I avseende å denne gäller den finländska rättens allmänna regler beträffande ombudsmannahabilitet. Vidkommande frågan om dokumenteringen av anlita ombudsmans legitimation hava emellertid olika åsikter försports. Den mening har nämligen uttalats, att ingen legitimation medelst fullmakt vore erforderlig, enär ett inteckningsärende innebure frivillig rättsvård, analog med ansökan om lagfart för vars fullföljande mångenstädes icke fordras dylik dokumentation. Om man emellertid beaktar att fastställandet av inteckning innebär pantobjektets belastande med en ofta avsevärd ekonomisk gravation och som sådan utgör ett intrång i eganderätten resp. besittningsrätten synes egarens resp. innehavarens rättsintresse kräva att fullmakt fordras. Då likvisst ansökan om inteckning icke ens i den händelse att inteckningsobjektets egare resp. innehavare själv är inteckningssökande kan jämföras med förlikning,²³ saknas anledning fordra specialiserad fullmakt, vari angäves att denna är given för ansökan om inteckning. Rättegångsfullmakt av sedvanligt allmänt innehåll bör förty anses vara tillfyllest. En given s. k. generell dispositionsfullmakt bör ock anses grunda rätt att på huvudmannens

---

²¹ K. F. IntFast § 19 m. 1 enl. K. F. av 3. XII. 1895.

²² K. F. IntFast § 20 m. 2 enl. K. F. av 3. XII. 1895.

²³ Jf R. B. XV:7.

vägnar ansöka om inteckning. Det samma gäller även prokura.²⁴ I avvikelse från den allmänna huvudregeln äro kolonisationsfonden och staten tillagda rätt att per brev insända ansökan om inteckning till säkerhet för köpeskillingen för jord inlöst för kolonisationsändamål.²⁵ Samma rätt är ock tillerkänd Finlands bank, Finlands statskontor, Helsingfors universitet, Finlands Hypoteksförening och bankbolaget O/Y Maakiinteistöpankki.²⁶

En brist i avseende å sättet att anhängiggöra en anhållan om fastställandet av inteckning utgör en felande processförutsättning av absolut natur. Den bör förty av domstolen ex officio beaktas och dess förhandenvaro medför yrkandets avvisande utan saklig prövning.²⁷

*

Till sakligt stöd för ansökan om inteckning tillhör det sökanden att föreställa utredning om såväl I) den fordran eller rättighet, vars säkerställande inteckningen avser, som II) angående 1) pantobjektet och 2) själva pantsättningen.

I. Det är uttryckligen stadgat att inteckningsansökan skall »åtföljas av den skuldförbindelse« eller den andra »handling«, varpå rättsanspråket grundas. Till detta stadgande äro fogade tilläggsbestämmelserna, att den ingivna handlingen »varde« »i Rätten uppläst och uti protokollet ordgrannt intagen«.

---

²⁴ K. F. ang. bl. a. prokura av 2. V. 1895 § 24 m. 2. Anmärkningsvis må påpekas att detta ej innefattar befogenhet att på huvudmannen - jordegarens vägnar medgiven inteckning.

²⁵ Kolonisations L. av 6. XI. 1936 § 85.

²⁶ Regl. f. Finlands bank av 21. XII. 1925 § 36; L. om statskontoret av 8. V. 1940 § 9; Statsr. Besl. om stadgar för hypoteksföreningen av 30. VII. 1925 jf K. Br. av 19. VI. 1860 o. L. av 30. XII. 1936; betr. O. Y. Maakiinteistöpankki L. av 6. XI. 1936.

²⁷ I detta sammanhang vare hänvisat till den framställning, som i ett senare sammanhang gives om exceptio litis pendens och exceptio rei judicatæ.

Tilläventyrs göres gällande, att den inverkan inledd konkurs (Kejs. Konkursstadgan av 7. XI. 1868 § 10 enl. L. av 31. I. 1935), påbörjad singularexekution och beviljat skingringsförbud (Utsökningslagen IV:30 m. 2 o. VII:3 m. 2) utöva på framställt inteckningsyrkande, innefatta spörsmål rörande uppkomna processhinder, betingande yrkandets avvisande utan sakprövning. Riktigare synes dock vara att i dem se sakliga hinder mot beviljandet av sökt inteckning, vilkas förhandenvaro medföra inteckningsansökans förkastande. På samma sätt bör säkerligen även det inteckningshinder bedömas, som uppstår genom att handelsbank, hypoteksbank eller -förening, försäkringsbolag eller -förening eller sparbank försättes i likvidation.

Först anförda stadgande anger, att beträffande den civila rättighet inteckningen skall skydda bör föreligga en urkundsbevisning,²⁸ vilken, så som i Utsökningslagen (= U. L.) II:1 säges, »allena för sig utgör fullt bevis.» Detta innebär att urkunden i avseende å såväl veritas och bonitas som dess formella beviskraft prima facie framstår såsom full utredning. Vidkommande veritas bör härvidlag U. L. II:13 tjäna till vägledning. Är urkunden notariellt bestyrkt på det sätt, som i lagrummet anges, då föreligger härom fullt bevis. Ett enbart bestridande från den rättsintressents sida, som härav närmast är rättsligt intresserad, gör icke äktheten tvivelaktig. För att i inteckningsärendet beaktas borde full utredning därom, att urkundens underskrift och notariatsintygandet äro falska, omedelbart dokumentariskt presteras. Någon egentlig bevisupptagning av nämnvärd omfattning får icke ifrågakomma uti inteckningsärendet.²⁹ Praktiskt bedömt kommer förty en notariellt bekräftad urkund i ett dylikt ärende i regel att ges värde av fullt bevis. Någon risk är därmed ej heller förbunden, emedan ett inteckningsbeslut icke blir rättskraftigt bindande beträffande den materiella rätt, till vars skydd en inteckning fastställles.³⁰ För den händelse återigen att den framtedda urkundens veritas icke är i den ordning, som uti U. L. II:13 bestämmes, bestyrkt, och egaren av den fastighet eller innehavaren av den besittningsrätt, vari inteckning äskas, förnekar äktheten, blir denna tvistig och angående den rättighet urkunden avser att utreda må då i civilprocessuell väg föras talan.³¹ När den ingivna urkundens bonitas bör anses som tvistig och föranleda skild rättegång är en prövningsfråga, vilken av inteckningsdomstolen avgöres med ledning av tillämpliga allmänna civilprocessuella rättsregler. I avseende å återigen den s. k. formella beviskraften torde särskilt böra beaktas frågan om urkundens form och dess egentliga beviskraft. Ifall enligt materiell rätt den viljeförklaring³² urkunden avser att uttrycka är bunden vid viss form, bör främst konstateras att denna iakttagits. Om däremot den rättshandling, varom det är fråga, ej är formbunden, blir gällande lagstiftning angående rättshandlingars ogiltighet och möjligheten att göra denna gällande väg-

---

²⁸ K. F. IntFast § 4.

²⁹ K. F. IntFast § 10 jf § 11.

³⁰ K. F. IntFast § 32.

³¹ K. F. IntFast § 11.

³² Här synes förtjäna beaktas varken den möjlighet att urkunden dokumenterar ett enkelt erkännande av ett faktum eller att i den endast redogöres för ett händelseförlopp.

ledande.³³ Därest den enligt urkunden förpliktade eller pantobjektets subjekt invänder om tvång eller svek och han ej mindre härom presterar skäl, vilka inteckningsdomstolen finner sannolika, än ock utreder att han hos underdomstol eller överexekutor i den ort, där den enligt urkunden förpliktade har sitt allmänna forum eller, om förpliktelsen är vid viss ort bunden, å denna ort anmält om tvånget eller sveket och därom kungjort såsom i U. L. II:15 stadgas, då blir urkundens beviskraft tvivelaktig och beroende på därom anhängiggjord rättegång. Detta likvisst icke i fråga om löpande förskrivning eller orderpapper gent emot inteckningssökande, dendär i grund av överlåtelse i god tro blivit innehavare av skuldebrevet. Då den urkund, som vidfogas inteckningsansökan, varken med hänsyn till dess veritas, bonitas eller formella beviskraft befunnits tvistig, böra både urkunden och den rättighet denna avser att utreda uti inteckningsärendet betraktas såsom »klara».³⁴

Den omständigheten, att den rättighet, till vars säkerhet inteckning sökes, ansetts tvistig, utesluter ännu ej helt och hållet att den begärda inteckningen ändå bleve beviljad. Inteckningssökanden kan nämligen utverka sådant anstånd, att inteckningsärendets avgörande lämnas beroende på utgången av den positiva fastställsetalan sökanden av inteckningsdomstolen anmodas vid behörigt civilprocessuellt forum anhängiggöra emot egaren av den fastighet resp. innehavaren av den besittningsrätt, vari inteckning begärts, angående giltigheden av den striddiggjorda rättigheten.³⁵ För att ernå dylikt anstånd bör emellertid sökanden inom viss av domstolen enligt prövning förelagd tid³⁶ ställa av denna godkänd säkerhet för »kostnad och skada», vari torde få anses inbegripen ej allenast den, vilken av uppskovet i själva inteckningsärendet kan vållas sökandens blivande motpart, utan jämväl den kostnad och skada som

---

³³ L. om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område av 13. VI. 1929 §§ 29—33 jf U. L. II:14 o. 15, § 14 enl. L. av 13. VI. 1929, samt K. F. om införanda av U. L. (=U. P.) § 13.

³⁴ Detta utesluter icke att efteråt i särskild process talan väckes och föres angående rättighetens ifråga giltighet (K. F. IntFast § 32). Härom mera längre fram.

³⁵ K. F. IntFast § 11.

Inteckningsförordningen omnämner visserligen ej såsom möjligt, att den, som förnekat rättmätigheten av sökandens materiella rättsanspråk, togo initiativ till en rättegång härom, men honom kan dock knappast fränkännas befogenhet att anhängiggöra slik negativ fastställsetalan Hans rättsställning kan ju anses vara genom inteckningsansökan hotad. Han kan förty anses ha intresse av dylik talan.

³⁶ Detta finnes visserligen ej uttryckligen uti inteckningsförordningen utsagt, men förefaller vara naturligt, enär det icke kan fordras att inteckningssökanden är beredd att omedelbart ställa den föreskrivna säkerheten.

den kommande rättegången kan för denne medföra.³⁷ Sedan säkerheten ställts och godkänts, skall domstolen medelst avkunnat beslut antingen uppskjuta inteckningsärendet till visst utsatt domstolssammanträde — härvid böra nedan angivna fataljetider beaktas — eller ock lämna ärendet beroende på ny muntlig anmälan av sökanden. Vid det utsatta sammanträdet eller, då ärendet blott lämnats beroende, inom ett halvt år och på sådan landsbygd, där inom denna tid lagtima ting ej infaller, vid första ordinarie ting efter sex månaders förlopp eger inteckningssökanden styrka och låta till inteckningsprotokollet anteckna, att den särskilda rättegång, vartill tvisten hänskjutits, blivit väkt och är vid domstol anhängig, vid äventyr att inteckningsärendet definitivt avskrivs. Slik utredning bör ånyo föreställas inom utgången av varje halvår. Denna utredning påkallar, då inteckningsärendet uppskjutits i avvaktan på slutlig dom i den särskilda tvisten, varje gång förnyat uppskov. När äntligen laga kraft egande slutligt utslag föreligger i den särskilda rättegången, bör detta företes inteckningsdomstolen vid det sammanträde, vartill inteckningsärendet uppskjutits eller, om detta lämnats beroende på ny anmälan, inom 4 månader eller, därest på landsbygden lagtima domstolssammanträde ej inom denna tid infaller, vid första därpå följande lagtima tingssammanträde. Härefter företages saken, ifall andra skäl ej påkalla yttermera uppskov, till slutligt avgörande, och blir detta naturligtvis, om domen i den särskilda processen gått inteckningsansöken emot, avböjande.³⁸

I den speciella händelse att inteckning sökes till säkerhet för utlovad sytning (undantag) åligger det sökanden, enär en och samma fastighet icke får belastas med flere än en inteckning i dylikt syfte, att genom anskaffat gravationsbevis styrka, att jordegendomen ifråga icke tidigare intecknats till förmån för sytningstagare.³⁹

II. 1. Beträffande pantobjektet bör sökanden utreda ej allenast A) att detta är av den natur att däri överhuvud kan meddelas inteckning, utan jämväl B) att den, som verkställt eller godkänt pantsättningen eller mot vilken tvångsinteckning kan genomdrivas, i grund av eganderätt resp. besittningsrätt disponerar över fastigheten resp. nyttjanderätten ifråga.

³⁷ Det kan på ganska goda skäl spörjas, huruvida inteckningssökanden borde frikallas från skyldigheten att ställa och hålla säkerhet för motpartens »kostnad och skada« i den händelse att denne själv väkt negativ fastställesetalan, såsom ovan i not. 35 förklarats möjligt.

³⁸ K. F. IntFast § 11.

³⁹ K. F. IntFast § 12 m. 2 enl. L. av 13. VI. 1929 jf K. F. ang. olämpliga förbehåll vid fastighetsköp av 20. VI. 1864 § 1.

Vidkommande det under A) anförda bör beaktas⁴⁰ att på landet får inteckning fastställas endast i självbestående fastighet av frälse- eller skattenatur, uti jordområde som uti laga ordning utbrutits från dylik jordegendom och i viss fastän ännu outbruten del d. ä. ideell andel⁴¹ av frälse- eller skattejordegendom ävensom i stad uti »hus och tomt«. Därjämte får inteckning meddelas uti vederbörligen inregistrerad tomtlegorätt⁴² samt i viss uti lagen närmare bestämd besittningsrätt till visst jordområde med därå befintliga anläggningar. Att den ifrågavarande fastigheten eller det därifrån avsöndrade jordområdet är av den natur att inteckning däri får meddelas styrkes genom utdrag ur på landsbygden jordregistret⁴³ och i stad tomt- eller jordregister.⁴⁴ Tilläventyrs anmärkes att redan åtkomst- och lagfartshandlingarna borde vara till fyllest. Detta är dock knappast en tillräcklig utredning, enär lagfartshandlingarna, synnerligast sådana från äldre tider, i många fall icke äro avfattade med erforderlig fullständighet och framförallt emedan den möjlighet städse är för handen att fastigheten ifråga, sedan den senast lagfarits, genom jorddelning eller -avsöndring undergått förändringar, som medfört ändring även i avseende å dess beteckning och omfång, omständigheter vilka äro av konstituerande betydelse för den äskade inteckningens föremål och omfattning. Ifall inteckning begäres i en ideell del av viss fastighet, skall förutom jordregisterutdrag företes även den eller de skriftliga handlingar, som utvisa den rättshandling, varigenom fastigheten ideellt uppdelats⁴⁵ samt, därest denna är underkastad klander inom viss fataljetid, att laga kraft ernåtts eller delningsförrättningen av vederbörande intressenter godkänts. Att stadstomt är

---

⁴⁰ K. F. IntFast § 2 enl. L. av 17. III. 1939.

⁴¹ Såsom här redan förut framhållits förutsättes likvisst, då inteckning yrkas till säkerhet för rätt innefattande även nyttjanderätt till jord, att åtminstone samskifte beträffande jordpossessionen försiggått så att nyttjanderätten kan anses vara till visst jordområde lokaliserad. — Såsom här förut anmärkningsvis påpekats läser likväl icke en ideell andel av en fastighet få intecknas för en sytning (undantag).

⁴² Här kan förtjäna påpekas, att det icke kräves, att på den tomt, till vilken tomtlegoavtalet hänför sig, finnas några anläggningar. Uppföres där efter det legoavtalet ingåtts någon byggnad, anläggning eller anordning såsom stängsel eller plantering, anses dessa såsom tillbehör till tomtlegorätten och omfattas av den inteckning, vilken fastställs i den inregistrerade tomtlegorätten (Tomtlego L. av 17. III. 1939 § 7).

⁴³ Jf K. F. om lantmåteriförrättningar av 26. X. 1916 IV sp. § 75.

⁴⁴ L. om inregistrering av tomtlegoavtal av 17. III. 1939 § 1 o. F. om tomtregister av 9. VI. 1939.

⁴⁵ Och att samskifte egt rum i de fall då detta förutsätts.

inteckningsgill visas medelst utdrag ur stadens tomtbok. Om inteckning begärts i tomtlegorätt, bör sökanden framvisa legokontraktet med därå gjord anteckning om skedd inregistrering.⁴⁶ Ifall slutligen fråga är om inteckning i besittningsrätt till visst jordområde med därå befintliga anläggningar, skall legokontraktet till domstolen inges, så att denna kan konstatera såväl att fråga är om anläggningar, vilka icke strida emot legoavtalet, som att hela legoavtalet får, utan jordegarens hörande, av legotagaren överlåtas till tredjeman.⁴⁷

Presterar icke inteckningsökanden förberörda utredning brister en sakförutsättning för den begärda inteckningen. Ansökan bör förty då förkastas.⁴⁸

B. I fråga om den utredning angående eganderätten till pantobjektet som kräves måste frågans besvarande bero därav, när fastigheten övergått till dennas nuvarande innehavare. Om detta skett före den 1 jan. 1932, vilken dag nu gällande L. om lagfart av 28. II 1930 trädde i gällande kraft och fånget jämlikt för tiden gällande rätt var underkastat uppbudstvång d. v. s. utgjordes av skifte (byte), köp eller gåva, då har primärt erforderlig utredning förebragts genom företeende av utdrag ur domstols lagfartsprotokoll utvisande att å fånget meddelats ett första ovillkorligt uppbud.⁴⁹ Ifall återigen fånget var något annat eller sådant som enligt tiden för detsamma icke behövde lagfaras, fordras samma utredning som kräves beträffande eganderättsfång, vilket egt rum efter den 1 jan. 1932.⁵⁰ Och vidkommande samtliga dessa — förutom expropriation och skatteköp⁵¹ — är lagfartsplikt stadgad. Eganderätten måste förty, för erhållande av inteckning, styrkas genom utdrag ur lagfartsprotokoll utvisande att lagfart beviljats å fånget eller genom

⁴⁶ L. om inregistrering av tomtlegoavtal av 17. III. 1939 § 4 m. 3.

⁴⁷ K. F. IntFast § 2 enl. L. av 17. III. 1939. — Enligt praxis vid några domstolar anses erforderlig utredning om legoförhållandet vara förebragt genom officiellt intyg angående legokontraktets innehåll.

⁴⁸ Tidigare hände det ju icke så sällan, att felande utredning från sökandens sida förfullständigades sålunda, att domstolen till protokollet antecknade, att den outredda omständigheten var av rätten känd. Denna välvilliga praxis tillhör emellertid en tidsperiod, då förhållandena voro mera primitiva än vad nu är fallet och den låter sig i vår tid knappast försvara. En strävan är ju nu att ej allenast i fråga om eganderätten till jord utan beträffande även allt det, som sammanhänger med fastighetskrediten, kräva uteslutande dokumentarisk utredning som bas för ett fullt tillförlitligt fastighetsbokssystem.

⁴⁹ K. F. IntFast § 3.

⁵⁰ LagfartsL. av 28. II. 1930 § 1 m 1-4 o. § 24.

⁵¹ Skatteköp är visserligen icke genom något uttryckligt lagbud undantaget, men ratio legis synes motivera dess likställande med expropriation.

skattebrev eller medelst handlingar vilka utvisa att fastigheten åtkommits genom expropriation.^{51 52} Allt detta gäller evad fråga är om eganderätt till fastighet på landet eller ofri tomt i stad eller om självbestående fastighet eller ideell andel i sådan.^{53 54}

Avser inteckningsansökan erhållandet av gemensam inteckning i ett flertal skilda fastigheter, bör den föreställda utredningen rörande eganderätten jämväl utvisa, att jordlägenheterna ifråga innehas av samma egare.

I den händelse återigen att fråga är om inteckning i besittningsrätten till ett visst jordområde med därå befintliga anläggningar, bör den eller de urkunder företes, vilka utreda såväl besittningsrättens uppkomst som att densamma i laga ordning övergått till dess nuvarande innehavare, och bör av urkundsbevisningen jämväl framgå, det besittningsrätten kan, utan jordegarens hörande, överlåtas till annan person. ---Därest slutligen inteckning begäres uti inregistrerad tomtlegorätt, tillhör det sökanden att genom tomtlegokontraktet med därå befintlig anteckning om skedd inregistrering ådagalägga, att ett godtaget tomtlegoavtal är för handen och att detta är av domstol inregistrerat medelst utslag, som vunnit laga kraft.⁵⁵

II. 2. I fråga om själva pantsättningen bör skillnad göras mellan *A*) vanlig frivillig inteckning och *B*) de fall då s. k. tvångsinteckning yrkas till säkerhet för »ogulden köpeskilling« eller för »nyttjanderätt« eller »avgäld«, som ju kan innefatta även sytning (undantag).

I först angivna *A*-fall förutsätter fastställandet av inteckning att pantobjektets egare, d. v. s. egaren av den fastighet eller innehavaren

---

⁵² LagfartsL. av 28. II. 1930 § 1 m. 1 o. 3.

⁵³ LagfartsL. av 28. II. 1930 § 1 m. 4.

⁵⁴ Numera sedan alla fideikommiss i Finland upphävt finnes ej förbud mot meddelande av inteckning i sådan jordspossession, som förut haft fideikommiss natur (L. om upphävande av fideikommiss av d. 12. XII. 1931).

För den händelse en lantegendom eller ofri tomt i stad förvärvats genom gåva eller testamente och i gåvobrevet eller testamentet intagits det villkor att jordagodset eller tomten icke finge pantsättas, kan den fråga framställas, huruvida villkorsbestämmelsen verkligen är bindande. Mig förefaller det likvisst som om villkoret innebure ett »beting, som gör intrång i tredje mans rätt« och förty vore ogiltigt (K. F. om olämpliga förbehåll vid fastighetsköp av 20. VI. 1864 § 3). Är denna uppfattning riktig, då aktualiseras emellertid spørgsmålet allaredan när gåvo- eller testamentstagaren anhåller om lagfart å sitt fång, vadan dess lösning faller utom inteckningsprocessen.

⁵⁵ K. F. IntFast § 2 enl. L. av 17. III. 1939; TomtlegoL. av 17. III. 1939 §§ 2 o. 7 m. 2; L. om inregistrering av tomtlegoavtal av 17. III. 1939 § 4 m. 3.

av den besittningsrätt, vari inteckning sökes, »å skuldebrev eller annan handling, varpå ansökningen grundas, tecknat medgivande därtill och låtit detta bestyrkas genom kända och trovärdiga vittnens underskrift.« För den händelse på dylikt sätt tecknat och besannat inteckningsmedgivande saknas, »skall ansökningen omedelbart förkastas.«⁵⁶ Det citerade stadgandet om inteckningsmedgivandet — säkerligen tillämpligt också då fastighetsegaren resp. besittningshavaren själv är inteckningssökande — ger genom sin expressiva avfattning vid handen, att detta bör vara tecknat å själva den urkund, vilken är upprättad för att tjäna som bevis över den rätt inteckningen avser att skydda. Detta måste anses vara fallet även om medgivandet är skrivet å ett skilt blad, blott detta är fast vidhäftat själva originalurkunden på ett sådant sätt att de tillsammans framstå såsom en urkundsenshet. Skulle detta visserligen ej vara förhållandet på det sätt, vilket vore önskvärt, men en anteckning på originalurkunden dock upplyser läsaren därom, att inteckningsmedgivande finnes antecknat å ett närslutet tilläggsblad, lärers lagens krav få anses vara uppfyllt. Icke så däremot ifall medgivandet är avfattat på en helt avskild urkund och ingen anteckning å huvudurkunden anger medgivandets förekomst. Bestämmelsen, att inteckningstillståndet bör vara »tecknat«, innebär ej att medgivandet måste vara handskrivet. Detta kan vara tryckt, maskinskrivet eller hektograferat. Endast dess underskrift, likasom ock vittnenas namnteckningar, måste vara av vederbörande själva handskrivna.

Stadgandet, att underskriften bör vara av vittnen bekräftad, utvisar att notariellt bestyrkande icke är erforderligt. Därav följer visserligen å ena sidan att det underskrivna och bevittnade inteckningsmedgivandet prima facie bör av inteckningsdomstolen godtagas, men å andra sidan att den beviskraft, som U. L. II:13 tillägger notariellt bestyrkta underskrifter, ej är garanterad. En konsekvens därav, att inteckningstillståndet prima facie skall anses vara givet, är den att egaren av den fastighet eller innehavaren av den besittningsrätt, vari inteckning äskas, icke vidare behöver höras.⁵⁷ Skulle emellertid den yttre granskningen av inteckningsmedgivandet, som avser att konstatera skriftens bonitas och vilken ju alltid bör verkställas av domstolen, väcka tvivel beträffande dess oförfalskade beskaffenhet, då skall åtgärd vidtages om hörande av med-

---

⁵⁶ K. F. IntFast § 5 m. 1 enl. L. 13. VI. 1929.

⁵⁷ K. F. IntFast § 5 m 3 enl. L. 13. VI. 1929.

givandets auktor.⁵⁸ Förnekar sedan denne medgivandet, synes detta böra betraktas som tvivelaktigt. Någon annan bevisning härom än möjligen under formen av omedelbart presterade klara skriftliga bevis kan ej uti inteckningsärendet emottagas. Och någon fastställelse-talan rörande ett faktisk saksförhållande sådant som frågan om medgivandets veritas eller bonitas torde ej heller vara möjlig. Men ifall däremot en civil talan väckes, innefattande ett yrkande på egarens eller innehavarens av fastigheten resp. besittningsrätten ifråga skyldigkännande att pantsätta denna och tillåta dess intecknande, synes samma förfarande kunna inslås som då den rätt blivit tvistig, till vars säkerställande inteckning begärts.⁵⁹

B. I den händelse ett sådant fall föreligger, då tvångsinteckning är möjlig och pantobjektets innehavare icke, såsom för frivillig inteckning är stadgat, medgivit den sökta inteckningen, bör denne höras över ansökan. Såframt han icke är inkallad redan till det domstolssammanträde, då inteckningsansökan inges, skall ärendet, om sökanden därom anhåller, uppskjutas till viss dag och denne anmodas låta därtill inkalla vederbörande. Laga kallelse utgöres av stämning, vilken dock kan vara muntlig. Den bör delges såsom om stämning är bestämt. Någon laga stämningstid eger den inkallade icke njuta i den mening att han om bristande sådan egde göra invändning och vägra träda i svaromål. Men om den inkallade icke hörsammat stämningen, bör det av domstolen konstateras, att han njutit för tvistemål stadgad stämningstid för att kallelsen skall hava laga verkan. Denna är vid förfallolöst uteblivande enligt författningens ord: »varde det så ansett som hade han inteckningen medgivit.»⁶⁰

Den inkallade kan otvivelaktigt infinna sig genom ombud, som för sin behörighet blott behöver förete sedvanlig rättegångsfullmakt. Jämväl generell fullmakt att förvalta inteckningsobjektet torde få anses medföra rätt att samtycka till dess intecknande. Icke däremot given prokura.⁶¹

Särskilda stadganden finnas för det fall att inteckningsobjektet tillhör

---

⁵⁸ Det samma gäller naturligtvis om egaren resp. innehavaren själmant träder inför rätta och bestrider medgivandet.

⁵⁹ Se härom den tidigare framställningen.

⁶⁰ K. F. IntFast § 5 m. 3 o. 4 samt § 6 m. 2, samtl. mom. i dessas lydelse enl. L. av 13. VI. 1929.

⁶¹ K. F. ang. bl. a. prokura av 2. V. 1895 § 24 m. 2.

en omyndig person. Inteckning i sådan egendom förutsätter samtycke därtill av den domstol, som förmynderskapet underlyder.⁶² Innan denna domstol ger sitt bifall, eger den i saken inhämta yttrande av vårdnadspliktig förmyndarnämnd samt den omyndiges fränder och myndlingen själv, om han allaredan uppnått 18 år.⁶³ Det ankommer i regel å inteckningssökande att inför inteckningsdomstolen förete förmynderskapsdomstolens begivande och vidtagna för dettas erhållande nödiga åtgärder.⁶⁴

Härintills har antagits att inteckningsobjektets egare är en enda person. Förfarandet gestalter sig emellertid alldeles lika, då fråga är om inteckning i en ideell andel av en fastighet. Endast dennes eganderätt behöver ledas i bevis, endast hans samtycke behöver införskaffas och endast hans hörande är undantagsvis av nöden. Föreligger däremot sameganderätt utan ideell delning egarna emellan, då måste, enär dessa blott samfält ega disponera över det gemensamma godset, beträffande dem envar uti inteckningsärendet förfaras och saken bedömas som om de alla vore lika självständiga egare.

Ett speciellt fall av sameganderätt eller begränsad eganderätt är för handen makar emellan. Beträffande äktenskap, vilka avslutats efter ingången av år 1890, evad de hemfalla under äldre⁶⁵ eller nu gällande lag⁶⁶ har varit och är bestämt, att fastställandet av inteckning i fastighet eller inteckningsbar besittningsrätt, vari makarna vardera ha giftorätts, förutsätter bådas skriftliga samtycke.^{67 68} Huru detta bör givas och endast den ena av makarna anges såsom egare resp. legotagare, är be-

---

⁶² FörmynderskapsL. av 19. VIII. 1898 § 39 p. 1.

⁶³ FörmynderskapsL. av 19. VIII. 1898 § 47.

⁶⁴ Detta innebär ej att det ankomme å inteckningssökanden att utverka förmynderskapsdomstolens tillstånd. Initiativet härtill tillhör tvärtom förmyndaren.

⁶⁵ L. ang. makars egendomsförhållanden av 15. IV. 1889 särsk. II:2 o. slutst.

⁶⁶ ÄktenskapsL. av 13. VI. 1929 särsk. § 38 m. 1 jf § 35 m. 1 o. 2 o. §§ 41-43 samt L. om införandet av ÄL av 13. VI. 1929 §§ 1, 2 o. 4 m. 2.

⁶⁷ L. om makars egendomsförhållanden av 15. IV. 1889 II:2; ÄktenskapsL. av 13. VI. 1929 § 38 m. 1 o. 3 jf § 35 m. 1.

⁶⁸ Jämlikt L. om makars egendomsförhållanden av 15. IV. 1889 I:1-4 eger makarna i äktenskap, som hemfaller under denna L., giftorätt i den fasta egendom å landet, vilken de samfält eller den ena av dem under äktenskapet förvärvat ävensom i fast egendom i stad och i allt lösöre — för så vitt icke upprättat äktenskapsförord eller i testamente eller vid gåva, varå makes fång är grundat, annorlunda bestämts.

Enligt ÄktenskapsL. av 13. VI. 1929 §§ 34 o. 35 i fråga om äktenskap underlydande denne lag har man och hustru giftorätt i den andras egendom, beträffande vilken ej annorlunda föreskrivits i äktenskapsförord, testamente eller gåvobrev.

tecknas för det fall, att makarna båda i lagfartshandlingarna betecknas såsom egare eller det till grund för besittningsrätten liggande legokontraktet lyder å dem samfällt, framgår av det, vilket här tidigare anförts om egarens inteckningsmedgivande. För den händelse återigen, att träffande den andra, vars rätt innebär giftorätt, blott stadgat att även han eller hon bör »skriftligen« medgiva inteckningen. Det är icke påbjudet att detta tillstånd borde skrivas på den originalurkund, varå inteckningssökanden grundar sin ansökan. Samtycket kan således avfattas särskilt. Men detta bör dock vara av två ojäviga personer besannat.⁶⁹ Vidkommande den sålunda bekräftade handlingens beviskraft gäller det samma som angående egarens inteckningsmedgivande här förut sagts. Därest inteckningssökanden icke, då han inger sin ansökan, kan förete utredning om »den andra makens« samtycke, kan på sökandens begäran för dess införfärfande uppskov beviljas.⁷⁰ Vägras bifall har inteckningssökanden ännu möjlighet att inför den rätt, som är vägrande makes forum i godemanna- och förmynderskapsärenden, påyrka domstols supplerande inteckningsbegivande.⁷¹ Det sist sagda gäller oberoende därav om makernas egendomsförhållanden i allmänhet bedömas enligt 1929 års eller äldre lag.⁷²

En följd av nu relaterade äktenskapslagstiftning är den, att, då inteckning sökes, sökanden städse måste föreställa utredning därom, huruvida inteckningsobjektets egare eller innehavare är eller under den tid han innehaft detta varit gift. Är så förhållandet bör av bevisningen jämväl framgå, när äktenskapet ingåtts, eventuellt när detta blivit upplöst.

Bristande utredning i dessa hänseenden likasom ock makes felande inteckningssamtycke utgöra bristande sakförutsättningar. De betinga förty inteckningsansökans förkastande.

Beträffande personföreningar och en del bolag finnas särskilda stadganden att beakta. Ut i gällande lag om föreningar⁷³ är bestämt, att legaliserad förenings bifall till inteckning måste ges av föreningsmöte

---

⁶⁹ L. om makars egendomsförhållanden av 15. IV. 1889 II:2; ÄktenskapsL. av 13. VI. 1929 § 66.

⁷⁰ K. F. IntFast § 6 m. 1 enl. L. av 13. VI. 1929.

⁷¹ ÄktenskapsL. av 13. VI. 1929 § 40.

⁷² L. om ÄL's införande av 13. VI. 1929 § 4 m. 1.

⁷³ FöreningsL. av 4. I. 1919 § 17 m. 5 enl. L. av 2. XI. 1934.

medelst särskilt därom fattat beslut. För aktiebolag med ernådd full, rättslig handlingsförmåga skall inteckningsmedgivande ges av utlyst bolagsstämma.^{74 75} Vanlig handelsbanks inteckningstillstånd meddelas av bankens förvaltningsråd,⁷⁶ medan beslutanderätten härutinnan uti en hypoteksbank tillhör dennas styrelse.⁷⁷ Beträffande försäkringsbolag är bestämt att i regel bolagsstämmas särskilda beslut förutsättes förutom då bolaget har skilt förvaltningsråd, i vilken händelse detta eger giva samtycke.⁷⁸ S. k. ömsesidig skadeförsäkringsförenings beslutande organ är vidkommande inteckningsmedgivande föreningsstämman eller, om särskilt förvaltningsråd finnes, detta.⁷⁹ Sparbanks bifall lämnas återigen av dennas principaler.⁸⁰ Dessa bestämmelser förutsätta att utredning förebringas därom, att inteckningssamtycket givits av behörigt förvaltningsorgan. Tillfyllestgörande bevisning härutinnan innefattar styrkt utdrag ur det protokoll, som i ärendet förts, förutsatt att detta till innehåll och form fyller lagens krav⁸¹ samt att däri jämväl intagits den annons eller kungörelse, varigenom det möte eller sammanträde, där inteckningen medgivits, blivit utlyst och att ur protokollet även framgår när tillkännagivandet publicerats; allt detta på det domstolen må kunna fastslå att stadgad ordning iakttagits. Om protokollet icke fyller lagens krav, måste det på annat sätt för domstolen ledas i bevis, att mötet eller sammanträdet ifråga blivit lagligen utlyst såsom ock att beslutet tillkommit och justerats i laga ordning. Inför rätten bör dessutom presteras utdrag ur förenings- eller handelsregistret beträffande resp. förening, bolag eller bank samt dessas funktionsorgan och befogenhet att företräda ifrågvarande rättssubjekt.⁸² Den möjlighet finnes ock att föreningens, bolagets eller bankens stadgar innehålla föreskrifter, som kom-

---

⁷⁴ AktiebolagsL. av 2. V. 1895 §: 36 m. 3.

⁷⁵ Detta eger även tillämpning å andelslag (L. om andelsverksamhet av 10. VI. 1901 §22 m. 2) och bostadsaktiebolag (L. om dessa av 5. II. 1926 § 2).

⁷⁶ BankL. av 17. III. 1933 § 9 p. 4.

⁷⁷ HypoteksbankL. av 17. III. 1933 § 6 p. 5.

⁷⁸ L. om inhemska försäkringsbolag av 27. V. 1933 § 24 m. 3.

⁷⁹ L. om ömsesidiga skadeförsäkringsföreningar av 2. VI. 1933 § 16 m. 3.

⁸⁰ SparbanksL. av 17. VII. 1931 § 13 m. 2 p. 5.

⁸¹ FöreningsL. av 4. I. 1919 § 14 m. 2; AktiebolagsL. av 2. V. 1895 § 28 m. 1 o. 2; L. om ömsesidiga skadeförsäkringsföreningar av 2. VI. 1933 § 39.

⁸² T. ex. FöreningsL. av 4. I. 1919 §§ 25 ff, särsk. § 28 enl. L. 17. II. 1923; K. F. om handelsregister av 2. V. 1895 §§ 1, 15 o. 16 samt §§ 17 o. 18 enl. L. 27. V. 1933 jf AktiebolagsL. av 2. V. 1895 § 14.

plettera vad i allmän lag är sagt.⁸³ Inför en slik eventualitet är det även städse nödvändigt, att vederbörande förenings eller bolags fastställda stadgar eller reglemente i besannad avskrift förelägges domstolen, så att denna om dessas specialbestämmelser vinner kännedom och kan — såsom den ock bör — granska att jämväl dessa iakttagits.

Det nu antydda bör ega sin tillämpning även då pantobjektets egare är en stiftelse,⁸⁴ anstalt, korporation, legalt samfund eller samhällsorgan med egna stadgar eller för detta antaget eller utfärdat reglemente.

En brist i den erforderliga utredningen i senast berörda hänseenden, vilken ej fylls, har karaktär av felande sakförutsättning och leder i allmänhet till in-teckningsansökans förkastande.

*

Den givna framställningen lärer nogsam- t ge vid handen, att det tillhör in-teckningsökanden både att argumentera sitt yrkande och att förebringa den erforderliga bevisningen ävensom att det bevismedel, som kan komma til användning — på något enstaka undantags fall när — är skriftligt bevis. Ifall någon blivit inkallad för att i saken höras, ankommer det å denne att såsom motpart framställa sina sakinvändningar och t. o. m. någon gång att förete motbevisning, nämligen då detta enligt allmänna civilprocessuella bevisfördelningsnormer åvilade »svaranden«. Förfarandet fortgår sålunda i den s. k. förhandlingsmetodens tecken. Detta innebär emellertid icke att domstolen helt och hållet fränkändes argumentations- och bevisinitiativ. Jämlikt finländsk rätt åligger det ju i betydande utsträckning domstol att tillvarataga det allmännas rättsintresse. Detta är speciellt fallet i mål och ärenden rörande fast gods och säkerligen även så vitt det gäller fastighetskrediten och dennas absoluta förutsättningar. In-teckningsdomstolen har därför ock ansetts böra

---

⁸³ Så t. ex. kan jämlikt FöreningsL. av 4. I. 1901 § 12 m. 2 o. 3 enl. L. av 2. XI. 1934 samt L. om ömsesidiga skadeförsäkringsföreningar av 2. VI. 1933 §§ 34 o. 43 föreningsstämmas beslutanderätt överlämnas åt utsedda »fullmäktige« resp. ett valt »representantskap« eller i stadgarna intas bestämmelse angående beslutanderrättens utövning konstituerande undantag från det normala. Såsom redan förut nämnts kunna stadgarna för visst försäkringsbolag eller viss ömsesidig skadeförsäkringsförening påbjuda tillsättandet av ett särskilt förvaltningsråd, som delvis övertar bolagsstämmas resp. föreningsstämmas beslutanderätt (L. om inhemska försäkringsbolag av 27. V. 1933 § 31 m. 1 jf § 24 m. 1; L. om ömsesidiga skadeförsäkringsföreningar av 2. VI. 1933 § 23 m. 1 o 2 jf § 16 m. 3.

⁸⁴ Jf L. om stiftelser av 5. IV. 1930. — Över dem föres ett särskilt register.

ända därhän självmant beakta dessas förhandenvaro, att därest utredning om en sådan förutsättning saknas, den bevispliktiga ex officio genom uppskov beredes tillfälle därtill vid det äventyr att saken ändå kan slutligt avgöras.

*

Efter slutförd utredning avslutas inteckningsärendet medelst slutligt utslag, avkunnat efter överläggning och i vanlig ordning. Bifalles in-teckningsansökan skall i utslaget och rättens däröver upprättade pro-tokoll jämväl anges⁸⁵ från vilken dag den fastställda in-teckningen med-för prioritet.⁸⁶ Bevis om beviljad in-teckning jämte dass förmånsrätt bör också på rättens vägnar antecknas å den originala skuldsedel eller ur-kund, vilken ingivits till stöd för den äskade in-teckningen.^{87 88}

Utslag, som givas uti in-teckningsärenden, äro slutliga även i den mening, att de medelst rättsmedel (»besvär« eller »klagan«) kunna dragas under överrätts prövning.⁸⁹ Naturligtvis är ändringssökandet bun-det vid allmänna, (i tvistemål) övliga fataljetider och former.⁹⁰ Detta innebär att utslaget, därest dessa icke iakttagas, vinner laga kraft. Mot

---

⁸⁵ K. F. IntFast § 22 m. 1 enl. L. 17. III. 1939.

⁸⁶ Frågan härom är i allmänhet lät besvarad, ty förmånsrätten räknas i regel från den dag in-teckningsansökan av domstolen företagits till behandling (K. F. IntFast § 22 m. 1 enl. L. av 17. III. 1939). Detta bör ihågkommas även i de fall, då in-teckningsärendet, till följd därav att tvist uppstått om rättmätigheten av det anspråk, till vars säkerhet in-teckningen begärts, uppskjutits eller lämnats på ny anmälan beroende. Och härvid bör tillika beaktas, att när in-teckningsärendet slutföres, efter det att den materiella tvisten definitivt avdömts, innebär detta blott en fortsättning av det tidigare avbrutna ärendet. I den händelse däremot att in-teckning inom stadgad tid sökes och beviljas till säkerhet för ogulden köpeskilling, kontraherad vid fastighetsköp, räknas prioritetensrätten från dagen för köpet (Jordabalken i 1743 års lag XI: 2 enl. L. 24. IV. 1931).

⁸⁷ K. F. IntFast § 23.

⁸⁸ Om, vilket tyvärr någongång hänt, rättens protokoll och anteckningen på originalurkun-den icke överensstämna, torde protokollet tillerkännas bevisvitsord.

⁸⁹ Anmärkningsvis vare framhållet, att därest hovrätt såsom 2dra instans i ett fall, där underdomstol förkastat in-teckningsansökan, finner in-teckningsförutsättningar föreligga, då fast-slås visserligen detta, men emedan själva »in-tecknandet« bör antecknas uti underrättans in-teckningsprotokoll, återförvisas ärendet till sistnämnda domstol i och för hovrättsutslagets verkställande. Beaktas bör härvid att detta hovrättsens beslut blott nominelt ter sig som ett återförvisningsutslag, men realiter är ett i sak givet slutligt utslag. Det hemfaller förty ej un-der förbudet mod ändringssökande i återförvisningsutslag (R. B. XXX:4 p. 3 enl. L. av 19. XII. 1921). Mot utslaget kan således vederbörande rättsintressent anlieta rättsmedel.

⁹⁰ K. F. IntFast § 33.

ett sådant stå dock tillbuds de extra ordinära (civilprocessuella) rättsmedlen.⁹¹

Den omständigheten att ett inteckningsutslag vinner laga kraft innebär emellertid icke annat än att själva förfarandet uti inteckningsärendet och det positiva eller negativa resultat, vari proceduren ändat i avseende å den avgjorda konkreta inteckningsansökan, äro definitiva. Därutöver sträcker sig icke utslagets bindande verkan. Härav följer, ifall ansökan förkastats, att sökanden är oförhindrad att inkomma med en ny ansökan om inteckning i samma objekt till förmån för samma rättighet, utan att mötas av *exceptio rei judicatae*.^{92 93} Inteckningsutslagets materiella rättskraft beträffande inteckningsobjektet och den rättighet, till vars säkerhet inteckningen fastställts, sträcker sig ej heller utöver den egentliga inteckningsakten. Detta innebär vidkommande inteckningsobjektet, att därest detta frånvinnes den, i vars hand objektet befunnit sig då inteckningen beviljades, så vare inteckningen »utan verkan».⁹⁴ Men icke ens själva inteckningsakten förblir bindande, om den intecknade fastigheten, förrän inteckningen söktes, övergått till ny egare, dendär inom stadgad tid utverkar lagfart och inteckningen skett til gagn för förre egarens förbindelse.^{95 96 97}

Vidkommande slutligen den rättighet, för vars säkerställande inteck-

---

⁹¹ D. ä. ohörd tredjemans »klagan« eller »resning«. Det extraordinarie rättsmedlet »återbrytande av dom, som vunnit laga kraft« torde däremot högst sällan kunna komma till användning, enär utslag, varigenom inteckning fastställes, icke vinna materiell rättskraft, vare sig i avseende å inteckningsobjektet eller den materiella rättighet, till vars säkerhet inteckningen beviljats.

⁹² Däremot kan vid domstol icke samtidigt handläggas flere sakligt identiska ansökningar. Den senare ingivna mötes av *exceptio litis pendentis*. Därav följer uppskov med dess behandling intill dess den först anhängiggjorda slutligt avgjorts. Den senare bör däremot ej utan saklig prövning omedelbart avvisas, emedan sökanden har ett berättigat intresse att få räkna den påyrkade inteckningens förmånsrätt från den dag ansökan för domstolen föredragits, vilket rättsintresse blir aktuellt, om det slutliga utslaget beträffande den först ingivna ansökan i sak blir nekande, men beträffande den senare kan bliva jakande.

⁹³ En annan sak är att sökanden, som prövas utan nya skäl d. ä. i oträngt mål besvära domstolen med upprepade ansökningar, kan härför fällas til ordningsstraff.

⁹⁴ K. F. IntFast § 17 m. 3 enl. L. av 17. III. 1939.

⁹⁵ K. F. IntFast § 17 m. 1 enl. L. av 17. III. 1939.

⁹⁶ I de båda sist angivna fallen ställer sig förhållandet annorlunda, om »rätte egaren« resp. »nya egaren« av någon orsak ansvarar för den intecknade rättigheten.

⁹⁷ »Rätte egaren« resp. »nya egaren« kan göra sin rätt gällande mot inteckningshavaren i tvistemålsväg vid *forum rei sitae*, Däremot torde man ansett att i detta fall ett »återbrytande« av inteckningsbeslutet från Högsta domstolens sida varken erfordras eller ens borde ifrågakomma.

ning blivit fastställd, är stadgat, att sakinvändingar kunna göras mot densamma och dessa »komma under pröfning, såframt ej inteckningen grundats å fastighetsegarens eget erkännande inför Rätta eller jäfven förut pröfvade varit.« Otvivelaktigt är härigenom den norm fastslagen, att väckt tvist om rättighetens ifråga giltighet icke strandar på *exceptio rei judicatae*, gjord med stöd av inteckningsutslaget. Detta har m. a. o. ej materiell rättskraft beträffande rättigheten. Man har emellertid vid tolkningen av citerade bestämmelser velat gå ännu längre och förklarat att stadgandet såsom undantag från huvudregeln⁹⁸ konstituerar undantag också från det regelmässiga vidkommande rättskraften av ett inteckningsutslag. Detta innebure att fastighetsegarens inför inteckningsdomstolen avgivna erkännande av rättigheten förlänade inteckningsutslaget materiell rättskraft. Riktigheten härav förefaller mig dock tvivelaktig. Den anförda undentagsbestemmelsen vore jag benägen uppfatta i konformitet med stadgandet⁹⁹ i U. L. II:13: erkännande avgivet inför domstol och där protokollfört har full beviskraft. Och emedan domstols protokoll ej får motbevisas vid samma rätt eller inför domstol i samma instans, är motbevisning beträffande erkännandet såsom ett bindande faktum — men icke såsom en *res judicata* — utesluten.¹⁰⁰

---

⁹⁸ K. F. IntFast §32.

⁹⁹ »såframt ej inteckningen grundats å fastighetsegarens eget erkännande inför Rätta.«

¹⁰⁰ Utredning om falskt protokoll så vitt erkännande rörer kan däremot föreställas i samband med åtal mot den, som för protokollet svarer.

VI

Om Begrebet „retlig Interesse“ i Procesretten

Af Stephan Hurwitz

Om Begrebet „retlig Interesse“ i Procesretten.

Af Stephan Hurwitz.

DEN »retlige Interesse« spiller en lignende Rolle i Processen som »Sagens Natur« i Civilretten. Den er i al sin Ubestemthed en dominerende Faktor i Retsplejens Funktion. Undertiden er den af Lovgivningerne ophøjet til det udtrykkelige Kriterium for en processuel Beføjelse. Som Hovedeksempler kan nævnes, at den retlige Interesse gøres til legal Betingelse for Gennemførelse af *Fastsættelsessøgmaal* (tysk ZPO § 256, norsk Tvistemaalslov § 54) og for *Büintervention* (tysk ZPO § 66, norsk Tvistemaalslov § 75, dansk Rpl. § 252), jfr. ogsaa som et praktisk vigtigt Eksempel paa dette Lovkriterium den danske Rpl. § 41, hvorefter andre end Parterne kun kan erholde *Udskrift af Retsbøgerne og de fremlagte Dokumenter*, naar der godtgøres en retlig Interesse deri. Det omtalte Begreb spiller imidlertid en væsentlig Rolle langt udover de Tilfælde, hvor det udtrykkelig er optaget som Moment i Procesreglen. Med Støtte særlig af den forvaltningsretlige Teori er den retlige Interesse saaledes i de senere Aar rykket i Forgrunden som Kendemærke for de Privates *Søgmaalskompetence paa Forvaltningsomraader*, f. Eks. hvor Spørgsmaalet er om Privates Adgang til ved civilt Søgmaal at paatale Naboejeres Overtrædelse af Bygnings- og Brandpolitilovgivning, Konkurrenters Overtrædelse af Næringslovgivning m. v., ulovlige Embedsbesættelser, ulovlig Afholdelse af Udgifter o. s. v. Ogsaa udenfor Forvaltningssagernes Omraade spiller den retlige Interesse en væsentlig, omend i Teorien mindre paaagtet Rolle til Begrundelse af Søgmaalskompetence, jfr. f. Eks. Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1930, S. 398 om en Legatstifters Beføjelse til eventuelt ved Søgmaal at varetage Stiftelsens Formaal overfor Legatbestyrelsen, jfr. om

Søgsmaalskompetencen i Sager angaaende et Barns Stilling som ægte eller uægte de hos *O. A. Borum*, Familieret I, S. 20 anførte Domme.

En nærmere Undersøgelse af Teori og Praksis viser, at der endnu paa en lang Række Omraader indenfor den civile og kriminelle Retspleje arbejdes med den retlige Interesse til Begrundelse og Begrænsning af Procesbeføjelser. I nærmeste Tilknytning til de allerede omtalte Tilfælde kan nævnes den Vægt, der tillægges denne Interesse ved Bestemmelsen af Parternes og Trediemands *Anke- og Kærebeføjelse*, jfr. *H. Munch-Petersen*, Den danske Retspleje II, S. 457, *Stephan Hurwitz*, Den danske Strafferetspleje, S. 583, og ved Bestemmelsen af Adgangen til *Udstykning* af en Fordring i flere Søgsmaalsgenstande, jfr. Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1921, S. 863 og nærmere mine Bemærkninger i Ugeskriftet 1935 B., S. 148-49.

De nu anførte Eksempler angaar hovedsagelig Søgsmaalskompetencen i videre Forstand. Den retlige Interesses Betydning er dog ikke begrænset til denne Kreds af Tilfælde. Den dukker op paa ny bl. a. i Bevislæren, hvor den spiller en væsentlig Rolle for Spørgsmaalet om Adgangen til Bevisoptagelse til Konstatering af Fakta uden Henblik paa aktuel Retssag (*»in perpetuam rei memoriam«*), jfr. *H. Munch-Petersen* II, S. 80, og ved Bestemmelsen af *Bevisførelsens Genstand og Omfang*, navnlig med Henblik paa Afskærelse af de saakaldte irrelevante Spørgsmaal, jfr. min Fremstilling af Strafferetsplejen, S. 479. Ogsaa fra Foged- og Skifterettens Omraade kan fremdrages Eksempler paa den retlige Interesses Betydning, jfr. saaledes det Krav om *»justa causa«*, der opstilles som Betingelse for Foretagelse af Arrest for uforfalden Fordring eller for Nedlæggelse af Forbud, og den Interesse i en Konkursbegærings Fremme, som i Almindelighed maa være til Stede for, at en Kreditors Konkursbegæring kan tages til Følge, jfr. bl. a. Konkurslovens § 42, hvorefter Fordringen ikke maa være sikret ved tilstrækkelig Pant.

*

En sammenfattende Undersøgelse af den retlige Interesse i Proce retten er hidtil ikke foretaget i dansk — og saa vidt vides heller ikke i Udlandets — Teori. Begrebet har vel tiltrukket sig en Del Opmærksomhed, men i det væsentlige kun i Læren om Fastsættelsessøgsmaal, i Læren om Biintervention og i den forvaltningsretlige Litteratur om Søgsmaalskompetencen. De Bidrag, der her foreligger til dets Belysning, er

dog ikke bragt i nogen indbyrdes Sammenhæng. Og udenfor de nævnte Omraader fører det en ret ukontrolleret Tilværelse, opvokset og næret som det er i Forholdets Natur. I det følgende skal i korte Træk forsøges en nærmere Bestemmelse af det omtalte Begreb, af dets Betydning i positiv dansk Retspraksis og for fremtidig Procesret. Afhandlingens Rammer bevirker, at ikke alle de ovenfor nævnte, men kun en Række særlig vigtige Procesomraader kan inddrages under Undersøgelsen.

*

Det første Spørgsmaal, der melder sig, er, om der kan gives en fælles Bestemmelse af Begrebet retlig Interesse i alle de Relationer, hvori det møder os i Procesretten. Herpaa kan svares, at det vel er muligt at give en saadan Definition, men at denne, naar den skal dække alle de nævnte Tilfælde, maa faa en meget vid og vag Formulering, der i hvert Fald med Henblik paa dens Anvendelse i praktiske Formaals Tjeneste vil være uden synderlig Værdi. Det kan saaledes siges, at den retlige Interesse er Indbegrebet af en Række *Momenter af skønsmæssig Art, der giver Domstolene en vis Beføjelse til uafhængigt af den materielle Rets Regler om Stiftelse og Ophør af Rettigheder at tilstede eller udelukke Foretagelse af Retshandlinger, alt efter som der skønnes at være eller mangle et anerkendelsesværdigt Behov for Retshandlingens Foretagelse.* I *positiv* Henseende kan det naturligvis ikke i alle Retninger være tilstrækkeligt, at en retlig Interesse i den nævnte vide Betydning er til Stede, idet Retshandlingens Foretagelse som Regel udtrykkelig vil være betinget tillige af andre Forudsætninger. Derimod kan det i *negativ* Henseende opstilles som almindelig Regel, at manglende retlig Interesse beføjer Domstolene til at afvise en begæret Retshandling eller andre Processkridt, selv om Lovens Betingelser for den paagældende Handlings Foretagelse i øvrigt er til Stede. Der er hermed tilkendegivet samme Opfattelse som den, der i fransk Civilproces har faaet Udtryk i Sætningen: »*Pas d'intérêt, pas d'action. — L'intérêt est la mesure des actions.*» (*Glasson & Tissier, Procédure civile I, Nr. 182*). Som Eksempel paa Sætningens Anerkendelse i dansk Retspraksis kan nævnes en Dom, der afviste et Søgmaal mod et Dødsbo til Betaling af en Pengesum, da Sagsøgeren var uden Interesse i Dommen, fordi Boet havde anerkendt Betalingsforpligtelsen, og Kreditor tillige havde faaet Dom over Universalarvingen (U. f. R. 1938, S. 872).

Ved den videre Undersøgelse af Begrebet retlig Interesse i de enkelte Relationer, hvori det benyttes, er der Grund til at sondre mellem de Grupper af Tilfælde, hvor Kravet om retlig Interesse danner et *be-grænsende* Moment i Procesbeføjelsen, og de Tilfælde, hvor den paa-beraabes som et Moment, der *begrunder* en iøvrigt ikke hjemlet Proces-beføjelse. I sidstnævnte Forbindelse hører Spørgsmaalet om Forholdet mellem retlig Interesse og subjektiv Ret naturligt hjemme.

1. *Retlig Interesse som almindelig Procesforudsætning.*

Ovenfor er allerede nævnt, at en Sag, som savner retlig Interesse i den Forstand, at den *ikke forfølger noget fornuftigt processuelt Formaal*, bør afvises. Undertiden anføres som Eksempel herpaa, at en Sag ikke kan rejses, naar det paastaaede Krav er *anerkendt af Modparten*. Denne Sætning er dog ikke rigtig, da Sagsøgeren jo kan være — og som oftest først og fremmest er — interesseret i ved Dom at skaffe sig et Eksekutionsfundament. Kun naar ogsaa denne Interesse mangler, jfr. den ovenfor citerede Dom i U. f. R. 1938, S. 872, vil der være Mulighed for at statuere manglende retlig Interesse paa Grund af Kravets Anerkendelse fra Modpartens Side. Afvisning paa det her foreliggende Grundlag bør næppe ske ex officio, da det kan være vanskeligt for Retten at overskue den meddelte Anerkendelses Betydning, naar Sagsøgte ikke protesterer mod Søgsmålet. Skyldes den manglende processuelle Interesse i Sagens Fremme, at Sag om det samme Forhold *allerede er anlagt eller paa-dømt*, kommer de særlige Regler om Litispendens- og Retskraftvirkning til Anvendelse og medfører Afvisning ex officio.

Den retlige Interesses Betydning som almindelig Procesforudsætning viser sig ikke blot i Tilfælde, hvor Sagen afvises, fordi den overhovedet mangler fornuftigt Formaal og altsaa alene beror paa Chikane, Kværu-lance eller simpelthen Uvidenhed om, hvad der kan opnaas gennem Søgsmålet. Forskelligt herfra ligger Forholdet, hvor Sagen vel forfølger en fornuftig Interesse, men hvor denne *ikke er »retlig« i den Forstand, at den egner sig til en judiciel Prøvelse og Afgørelse*, men af særlige Grunde maa betragtes som unddraget fra Domstolene. Herhen hører f. Eks. det i U. f. R. 1934, S. 1008 omtalte Tilfælde, hvor et Spørgsmaal om Lovligheden af en Eksklusion af Adventisternes Menighed ansaas for »et rent indre kirkeligt Anliggende«, omend det erkendtes, at der til Medlemsskabet af Menigheden kunde være knyttet en faktisk Chance

for at komme i Betragtning ved Besættelsen af Stillinger indenfor visse Erhvervsvirksomheder, med hvilke Menigheden havde Forbindelse. Spørgsmaal af denne Art vil som Regel komme frem i Fastsættelsessøgsmaal, og der henvises derfor til de nærmere Bemærkninger nedenfor.

2. Retlig Interesse som Forudsætning for Fastsættelsessøgsmaal.

I dansk Procestori repræsenterer Nellemann og Sindballe to Yderpunkter i Læren om Adgangen til Fastsættelsessøgsmaal. Ifølge *Nellemann* (Civilprocessens alm. Del, 1868, S. 269 ff.) kan saadant Søgsmaal mod Modpartens Protest kun tilstedes, naar Sagsøgeren har *noget at beklage sig over i Modpartens Forhold*, nærmere bestemt en Retskrænkelse eller Retsforholdelse fra dennes Side. Nellemann betoner i denne Forbindelse udtrykkelig, at en Part i Almindelighed ikke er pligtig at erklære, om han er enig eller uenig med Citanten i dennes Opfattelse af Retsforholdet. Ej heller anser han en verbal Nægtelse af en af Sagsøgeren paastaaet Ret som klagebegrundende, bortset fra Tilfælde, hvor Retten netop gaar ud paa en ubestridt Stilling f. Eks. som Ægtefælle eller Familiemedlem. Overfor denne konsekvente, men realt lidet tilfredsstillende Doktrin, der forankrede Søgsmåalsadgangen i et Retsbrudsgrundlag, havde allerede *Aagesen* (Indledning til den danske Formueret, S. 479 ff.) hævdet et friere Synspunkt. Sagsøgerens Adgang til Anerkendelsessøgsmaal maatte ifølge Aagesen bero paa, om Sagsøgeren havde en saadan aktuel Interesse i Paakendelsen, at Hensynet til den Byrde, som derved lagdes paa Sagvolderen, maatte vige. Denne Interesse vilde ganske vist ofte netop fremkaldes ved, at Modparten havde gjort sig skyldig enten i Brud paa vedkommende Rettighed eller i et Retsbrud, som stod i nøje indre Sammenhæng med den Retsstilling, som Sagsøgeren vilde søge anerkendt. Men ogsaa udenfor Retsbrudstilfælde maatte positive Anerkendelsessøgsmaal i et vist Omfang kunne tilstedes, saaledes navnlig hvor det drejede sig om at afgøre, hvem af flere legitimerede, f. Eks. flere Konnossements-Ihændehavere, der var den materielt berettigede. Aagesen ansaa det imidlertid ikke for muligt paa Videnskabens daværende Standpunkt at naa frem til Opstilling af mere almindelige Sætninger. *H. Munch-Petersen* (Den danske Retspleje II, S. 86 ff.) gik videre og gjorde — ligesom Tilfældet var i positiv norsk og tysk Ret — den retlige Interesse til Hovedkriteriet for Fastsættelsessøgsmålets Tilstedelig-

hed overfor en protesterende Modpart. Denne Interesse ansaas atter indiceret gennem en saakaldt aktuel Retsuvished, der som Regel, men dog ikke ubetinget, maatte hidrøre fra et af Modparten udvist Forhold, herunder efter Omstændighederne ogsaa en verbal Bestridelse af Sagsøgerens Ret eller en Nægtelse af at anerkende denne. Det videste Standpunkt indtager imidlertid som nævnt *Sindballe* (U. f. R. 1917 B., S. 145 ff., samt i *Judicielle Afgørelsens Retskraft*, S. 48 ff.), der uden konstruktive Betæneligheder, alene støttet paa praktiske Hensigtsmæssighedsbetragtninger, gør *Sagsøgerens loyale Interesse i Fastsættelsessøgsmålet* til dettes eneste Betingelse. Navnlig vender han sig mod Læren om, at der (som Regel) bør foreligge en af Sagsøgte fremkaldt Retsuvished. Overfor den tidligere Læres Fremhævelse af, at Søgsmålets Tilladelighed beror paa en Afvejelse af Sagsøgerens og Sagsøgte modstaaende Interesser gør han gældende, at disses Interesser som Regel er sammenfaldende, en Paastand, der dog vanskeligt lader sig forene med den Omstændighed, at Sagsøgte i de Tilfælde, hvor Spørgsmaalet om Anerkendelsessøgsmålets Tilstedelighed giver Anledning til Paakendelse, protesterer mod Søgsmålets Fremme. Som Eksempler paa Tilfælde, hvor Anerkendelsessøgsmålet vistnok altid kan forlanges gennemført, nævner *Sindballe* Spørgsmaal om en Kontrakts Gyldighed, en Kautionsforpligtelses eller Forsikringspligts eller Pønaltipulations Eksistens og overhovedet en Pengeforpligtelses gyldige Bestaaen. Denne vidtgaaende Opfattelse har i sit Princip fundet Tilslutning hos *Ragnar Knoph* (T. f. R. 1922, S. 219 ff.), men ikke i den nyere nordiske Proceslære, jfr. navnlig *Kallenberg's* meget begrænsede Anerkendelse af Fastsættelsessøgsmålenes Omraade, en Lære, der nærmer sig *Nellemanns* (Svensk Civilprocessrätt I, 4, S. 944 ff.), og den kan heller ikke siges at være akcepteret i nyere dansk Retspraksis.

En Gennemgang af denne Retspraksis viser, at Tvivlsspørgsmaalene vedrørende Fastsættelsessøgsmålenes Tilladelighed — stadig mod Modpartens Protest — koncentrerer sig om Sagsøgerinteressens *Aktualitet*, dens *Konkretisering* og dens *Art*.

*

I Flertallet af de Sager, hvori Spørgsmaalet om det retlige Mellemværendes *aktuelle* Karakter har været fremme, er Afgørelsen faldet ud til Afvisning. Som de vigtigste Retsafgørelser kan fremhæves tre Højesteretsdomme fra 1879, 1918 og 1930 (U. f. R. 1880, S. 81; 1919, S. 124;

1930, S. 450). I den første af Sagerne (Københavns Amtsraad mod Tietgen) afvistes en Paastand om Anerkendelse af Pligt til at afstaa Grund til Udvidelse af en Landevej, da Beslutning om Vejens Udvidelse endnu ikke var truffet. I det andet Tilfælde (Dampskibsselskabet Thore mod Grosserer Tulinius) afvistes et negativt Anerkendelsessøgsmaal til Fastsættelse af, at et Selskab ikke havde nogen Erstatningspligt overfor en Forretningsmand, der kort forinden havde udtaget en Forligsklage mod Selskabet, hvori han krævede en Erstatning paa 200.000 Kr. for Udspredning af skadegørende Rygter, men som efter en Vidneførsel havde stillet Sagen i Bero, idet han gjorde gældende, at han for Tiden ikke kunde fremskaffe det fornødne Bevismateriale fra Udlandet. Afvisningen fandt Sted efter Paastand »efter gældende processuelle Grundsætninger«, jfr. den til Dommen knyttede Note i Ugeskriftet. Den tredie af de fremhævede Sager (Livsforsikringsselskabet Hafnia mod Gaardejer Christensen) angik endelig et Tilfælde, hvor et Forsikrings-selskab søgte fastslaaet, at en i Tyskland afsagt Dom om Kursværdien af Selskabets Betalingsforpligtelser vilde være uforbindende under senere Retssag her i Landet paa Grund af Sagens Anlæg ved urigtigt Værneting. Medens Vestre Landsret fandt, at der maatte gives Forsikrings-selskabet Medhold i, at det allerede nu havde Interesse i at faa det ommeldte Spørgsmaal afgjort af Hensyn til mulige Dispositioner i Anledning af denne og lignende Forsikringer, som var tegnet i de sønderjyske Landsdele, fulgte Højesteret Appellantens Protest og afviste Sagen under Henvisning til »almindelige processuelle Grundsætninger«.

En nærmere Analyse af disse Domme kan ikke foretages her. Det skal blot fremhæves, at de to sidstnævnte Tilfælde begge omfatter Situationer, hvor en Retsforfølgning allerede er sat i Gang fra Modpartens Side, men derefter er standset, før en bindende Afgørelse af Mellemværendet er naaet. At den Part, imod hvem den uafsluttede Retsforfølgning har været rettet, af Hensyn til sine Engagementer, Kredit m. v. kan have en betydelig, af Modparten fremkaldt Interesse i et negativt Fastsættelsessøgsmaal, lader sig i saadanne Tilfælde næppe bestride. Naar der dog netop her er afvist, blander der sig formentlig Hensyn ind, der ligger udenfor Interessekriteriet og i første Række angaar Sagens Oplysning, idet dens Afgørelse paa det foreliggende Grundlag vilde kunne være til Skade for den oprindelige Sagsøger, der ved Sagens Gennemførelse mod sin Vilje, vilde miste den Fordel, der er tilsikret en Sagsøger gennem hans Beføjelse til at hæve en Sag.

Af mere almindelig Betydning til Belysning af Højesterets Stilling til Aktualitetskravet er Højesteretsdommen af 1879. Fra Underinstan-
serne foreligger flere Afgørelser af beslægtet Karakter, saaledes navnlig
en Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1937, S. 856, der afviste en Paastand
om, at det nystiftede »Ejendomsaktieselskab Sct. Anne, Odense« skulde
tilpligtes ikke at kalde den Ejendom, der opførtes paa Selskabets Grund,
»Sct. Anne«, da en saadan Benævnelse vilde være retstridig overfor
Sagsøgeren, der i 10 Aar havde drevet Skotøjsforretningen »Sct Anne«
i Sct. Annegade i Odense, og som under Sagen havde faaet dette Navn
tinglyst paa sin faste Ejendom. Retten fandt imidlertid — dog med
Dissens — »ikke paa Forhaand at kunne tage Stilling til, hvorvidt even-
tuel Anvendelse af Navnet »Sct. Anne« efter Omstændighederne vil
kunne være stridende mod Sagsøgerens Ret.«

Overfor de anførte Afgørelser staar paa den anden Side en Række
Domme fra de senere Aar, der peger i Retning af en Afsvækkelse af
Aktualitetskravet. Højesteret har saaledes i 1930 (U. f. R. 1930, S. 1010)
statueret, at skønt Betaling endnu ikke var affordret to Kautionister,
kunde de allerede nu kræve deres Retsforhold til en tredie Kautionist,
der nægtede at hæfte sammen med dem, paakendt af Retten. Ved en
Østre Landsrets Dom af 1933 (U. f. R. 1934, S. 190) er det antaget, at
en afskediget Maskinmester i et Dampskibsselskab havde et rimeligt
Krav paa allerede nu at faa afgjort, om Selskabets Garanti med Hen-
syn til hans Pension bestod ogsaa efter Vedtagelsen af en Bestemmelse
om dens Bortfald, og det skønt der ikke for Tiden var Spørgsmaal om
at gøre Garantien gældende. I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes
Vestre Landsrets Dom i U. f. R. 1936, S. 597. Sagsøgeren havde her
nedlagt en (subsidiær) Paastand paa Anerkendelse af Lovligheden af
en vis nærmere bestemt Vedtagelse paa et fælles Menighedsmøde for
Ullerup og Trinitatis Sogn. Denne Paastand toges under Paakendelse i
Realiteten, uanset at der endnu ikke forelaa nogen saadan Vedtagelse.

Det vil nu sikkert være forgæves at søge nogen indbyrdes Overens-
stemmelse mellem de refererede Tilfælde. De er, naar der ses bort
fra alle Detailler, Udtryk for to modstaaende Tendenser. Af disse Ten-
denser er den, der præger den sidstnævnte Gruppe af Tilfælde, sikkert
den, der er bedst i Overensstemmelse med en praktisk begrundet
Procespolitik.

*

Ovenfor er nævnt, at den retlige Interesse ikke blot kræver en vis Aktualitet, men ogsaa en vis *Konkretisering*. Fra Retspraksis kan som Eksempler anføres Højesteretsdom i U. f. R. 1931, S. 446, hvorefter Spørgsmaalet om Sagførerraadets Forpligtelse til i al Almindelighed at overholde Retsplejelovens § 144, 3. Stk. (om den Adgang, der skal gives en Sagfører til at forsvare sig i Disciplinærsager) ikke kunde indbringes for Domstolene, og Sø- og Handelsrettens Dom i U. f. R. 1936, S. 1108, hvor Retten i en Sag om en Konkurrenceklausul udtalte, at den mente »ikke i al Almindelighed, d. v. s. uden at Afgørelsen har Relation til en bestemt Handling fra Sagsøgtes Side, at burde tage Stilling til det . . . fremsatte Krav om Sagsøgtes Anerkendelse af Klausulens Gyldighed.«

Om Rigtigheden af disse Domme og det almindelige Synspunkt, hvorpaa de grundes, vil der sikkert være Enighed i Teori og Praksis.

*

Som berørt i det foregaaende udgør endelig Interessens *Art* et afgørende Moment i Bestemmelsen af den for Fastsættelsessøgsmaalet relevante Interesse. I den blotte Betegnelse af Interessen som »retlig« ligger naturligvis ingen Vejledning, da Spørgsmaalet netop er, hvilket Indhold der dækkes af denne Etikette.

Et Studium af Retspraksis bekræfter nu for det første, at Sindballe har peget paa noget væsentligt ved at fordre, at Interessen skal være *loyal*. I dette Ord ligger jo, trods dets Afledning fra det latinske *legal*, ikke blot, at Interessen skal være lovlig, men tillige at den skal være aaben og ærlig, og mere specielt bestemt i denne Forbindelse, at Sagen ikke maa forfølge den illoyale Interesse at udnytte Fastsættelsessøgsmaalet til en Omgaaelse af almindelige Procesregler eller til at fastslaa de yderste Grænser for en straffri Handlemaade paa Omraader, hvor Sagsøgeren balancerer paa Retsbrudets Kant. Til Illustration kan nævnes en Højesteretsdom i U. f. R. 1937, S. 792, der afviste et Søgmaal mod Handelsministeriet til Anerkendelse af, at Ministeriets Bekendtgørelse af 11. September 1935 om Valutaafleveringspligt var ulovlig. Tilsyneladende er Afgørelsen begrundet i et almindeligt Retskraftsynspunkt, men som nærmere omtalt i min Fremstilling af Strafferetsplejen S. 821, Note 29, ligger Dommens virkelige Begrundelse formentlig i første Række i den Omstændighed, at det civile Søgmaal her var et Forsøg

paa *Omgaaelse* af et ved en tidligere Straffedom fastslaaet Resultat. I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1931, S. 392, der afviste en Sag, hvorunder en afskediget Direktør søgte Anerkendelse for, at en af ham paatænkt offentlig Redegørelse, hvoraf Korrekturaftryk var fremlagt, ikke var af en saadan Beskaffenhed, at han ved Offentliggørelsen vilde fortabe sin Pension, der var betinget af, at han ikke udsprede urigtige Rygter om det Selskab, hvori han havde været ansat, eller drog uretmæssig Fordel af sin Viden om Selskabets Forhold.

Det er imidlertid ikke blot den illoyale Interesse, men ogsaa visse andre Procesformaal, der maa udsondres fra den retlige Interesse. Af særlig praktisk Betydning er her en Gruppe Sager, der kan betegnes som *Kværulantsager* eller dog Sager af et overvejende kværulatorisk eller chikanøst Præg, idet ingen naturlig Trang til Domsfastsættelse er til Stede, hvad enten dette skyldes Arten af det Forhold, Sagen angaar, eller den Omstændighed, at hans Krav ikke er bestridt, jfr. f. Eks. Domme i U. f. R. 1937, S. 496 (H.) og 1938, S. 658. Grænsen mellem saadanne Sager og Tilfælde, hvor Sagsøgerens Interesse i Fastsættelses-søgsmaalet vel er af ejendommelig Karakter, men dog ikke uden enhver anerkendelsesværdig eller ideel Betydning, kan undertiden være vanskelig at drage, jfr. f. Eks. det i U. f. R. 1925, S. 894 refererede Tilfælde, hvor en Journalist, der hævdede at være den første, som havde fremsat Planen om Rundskuedagen, sagsøgte Kraks blaa Bog for at faa en Anførsel i denne, der angav Redaktør N. N. som Stifter af Rundskuedagen, kendt uberettiget, hvilken Sag afvistes paa Grund af manglende retlig Interesse hos Sagsøgeren. Vanskeligheden i Grænsedragningen mellem de omtalte Grupper af Tilfælde er dog større ved Emnets abstrakte Behandling end i det praktiske Retsliv, hvor Sagens konkrete Omstændigheder som Regel vil give et klart Billede af, hvorvidt Sagsøgeren har en virkelig anerkendelsesværdig eller en blot kværulatorisk eller lignende Interesse.

Fra den retlige Interesses Omraade kan endnu udsondres Interesser, der alene bestaar i gennem Domsfastsættelse at opnaa *Retsbelæring* eller Responsa fra Domstolene i private Mellemværender, jfr. til Belysning Sø- og Handelsrettens Dom i U. f. R. 1936, S. 1033. Blandt Sagens Tvistepunkter var her Spørgsmaal om, hvorvidt en hemmelig Reserve kunde opføres som Kreditortilgodehavende paa et Aarsregnskab. Sagsøgerens Paastand gik ud paa, at den skete Postering kendtes uberettiget,

men det fremgik af Sagen, at han ikke paastod eller agtede at søge Regnskabet omgjort, selv om der blev givet den nævnte Paastand Medhold. Paastanden toges herefter ikke til Følge, da det ikke var Rettens Opgave at give en Afgørelse, »der blot skulde tjene som Vejledning og Advarsel for Fremtiden«.

Endelig skal nævnes, at der utvivlsomt forekommer Interesseforhold af en saadan *intern Karakter*, at deres Fastsættelse og Opgørelse ved Domstolene vilde stride mod disse Forholds Karakter af Privatsfærer udenfor offentlig Indblanding. En Opregning af disse Privatforhold, f. Eks. private Sammenslutninger i religiøse, filantropiske, æstetiske, kollegiale, selskabelige Formaal, skal ikke forsøges. Det er tilstrækkeligt at pege paa, at den Interesse, der er knyttet til at være Deltager i disse Samfund, eller som er forbundet med Udligningen af Stridigheder indenfor disse, som Regel maa betragtes som faldende udenfor den retlige Interesses Begreb, hvad enten Domstolenes Kompetence er udelukket ved udtrykkelig Vedtagelse eller ej, jfr. f. Eks. den ovenfor anførte Dom i U. f. R. 1934, S. 1008 om Adventisternes Menighed. Det forudsættes herved, at den for Domstolene forelagte Interesse ikke rækker udover det som internt karakteriserede Interesseomraade.

I det foregaaende er med Støtte i dansk Retspraksis fremdraget Grupper af Tilfælde, der viser Interessearter, som generelt kan udsondres fra den retlige Interesse i Relation til Fastsættelsessøgmaal. Der kunde spørges, om Undersøgelsen ikke kunde simplificeres ved Angivelse af et *positivt Kriterium*, f. Eks. at den retlige Interesse skulde være en saadan, at Sagen var relevant for Sagsøgeren i Retsforhold, i hvilke han stod som berettiget eller forpligtet, eller at den dog skulde have økonomisk Interesse for ham. Men dette Spørgsmaal maa besvares benægtende. I Retspraksis lige saa vel som i nyere dansk Teori rækker den Fastsættelsessøgmaal begrundende Interesse langt udover saadanne positive Kriterier. Særlig kommer dette frem i de seneste Aars Praksis. Det er saaledes ved en Højesteretsdom i U. f. R. 1935, S. 1031 antaget, at en Sag, hvorunder en Arbejder, der ikke længere havde Beskæftigelse indenfor det paagældende Fag, søgte fastslaaet, at han i sin Tid havde været berettiget til Optagelse i Fagforeningen, kunde fremmes trods dennes Protest, der gik ud paa, at Sagsøgeren manglede retlig Interesse i Sagen. Højesteret motiverede Afgørelsen med, at det under Arbejderens Søgen om Arbejde kunde være af Betydning for ham, at han var i Stand til at godtgøre, at han under den foreliggende Situation havde været

berettiget til Optagelse i Fagforeningen. Her kan ogsaa nævnes Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1938, S. 167, hvorefter Spørgsmaalet om en Vælgers Optagelse paa den kommunale Valgliste antoges ikke at være uden »enhver retlig Betydning«, selvom Byraadsvalget med Henblik paa hvilket Valglisten i første Række var affattet, allerede var afholdt. I denne Forbindelse kan ogsaa henvises til Højesterets Dom i U. f. R. 1937, S. 21, der nægtede Afvisning af en Sag om Afkræftelse af en Dødsleje-Disposition i et Tilfælde, hvor Sagsøgte gjorde gældende, at Sagsøgeren var uden Interesse i Sagens Fremme, da han selv vilde rammes af en Dom, der fastslog, at Betingelserne for Afkræftelse var til Stede.

3. *Retlig Interesse som Forudsætning for Biintervention.*

Ifølge Retsplejelovens § 252, 1. Stk., kan »enhver, der har en retlig Interesse i, at en Part vinder en for Retten svævende Sag . . . indtræde i Sagen til denne Parts Understøttelse«. Til denne Bestemmelse er i 1935 føjet en Regel om, at naar den Afgørelse af et Retsspørgsmaal, som skal træffes i Sagen, tillige har *væsentlig Interesse for Forvaltningens Behandling af samme eller ligeartede Anliggender*, kan vedkommende Forvaltningsmyndighed paa tilsvarende Maade indtræde i Sagen, for saa vidt dette efter Rettens Skøn kan ske uden væsentlig Ulempe for Sagens Behandling. Det forudsættes ved denne Tillægsbestemmelse, som for øvrigt ikke her kan gøres til Genstand for Behandling, at en saadan væsentlig Interesse ikke er tilstrækkelig til at konstituere den i Paragraffens første Stykke omhandlede retlige Interesse. Og denne Forudsætning er i Overensstemmelse med den almindelige Procesteori, der giver en *meget snæver Bestemmelse af den retlige Interesse, naar Talen er om Intervention*. Spørgsmaalet er for øvrigt ikke nærmere belyst i dansk Teori, og dansk Retspraksis giver heller ikke Bidrag af Betydning til Afgrænsning af den retlige Interesse i denne Forbindelse. Derimod er Spørgsmaalet indgaaende behandlet i tysk og svensk Teori, navnlig i en udførlig monografisk Behandling af *A. V. Lundstedt* (Om Biintervention. Lund 1911-12).

Det kan straks fastslaas, at man ikke kan overføre den meget vide Bestemmelse af Begrebet retlig Interesse som Forudsætning for Fastsettelsessøgmaal til det her foreliggende Omraade, hvor Talen er om Adgangen til Indblanding i en verserende Sag mellem andre Parter. For-

holdet ligger jo her reelt helt anderledes. Intervenientens Interesse er en anden end den selvstændige Sagsøgers, idet han alene understøtter den af en anden nedlagte Paastand, og Virkningerne af, at hans Interesse anerkendes som retligt relevant, er ogsaa ganske forskellige fra de tidligere omtalte Virkninger. Navnlig skaber Interventionen en Anomali i Procesforholdet ved at indblande en Trediemand mellem Sagens Hovedparter med deraf følgende Forsinkelse og Besvær for Parterne og Retten.

I Udlandets Procestæori bestemmes som sagt den retlige Interesse snævert. Lundstedts Undersøgelse konkluderer i, at Interventionsgrunden enten maa være, at Dommen udgør *res judicata* for Trediemand, eller at han gennem Processen trues af en Retskrænkelse, hvorved hans materielle Retsstilling forringes. I denne Formulering er sammenfattet den af *Wach* opstillede Tredeling af de Procesvirkninger, der kan begrunde retlig Interesse i Intervention, nemlig Retskraftvirkning, »*Tatbestandswirkung*« og Fuldbyrdelsesvirkning, jfr. nærmere anførte Værk, S. 202 ff., 287. I *Kallenberg's* Civilproces bestemmes i Tilslutning hertil Interventionsinteressen saaledes, at Trediemand maa være Subjekt i et Retsforhold, der paavirkes skadeligt af en urigtig Dom i Hovedsagen (I, S. 1043). Det antages, ligesom hos Lundstedt, at den retlige Interesse ikke kan begrundes gennem Aftale, der betinger en Rettighed af Processens Udgang, hvorimod *Wach* paa dette Punkt nærmest kommer til det modsatte Resultat. Det anførte Hovedsynspunkt hævdes ogsaa af *Skeie*, der anser Intervention udelukket i alle Tilfælde, hvor Trediemand ikke har noget Retskrav paa at nyde godt af den ene Parts Sejr (Den norske civilproces I, 2. Udg. (1939), S. 319 ff.). Som praktiske Konsekvenser af den nævnte almindelige Lære kan fremhæves, at man fra Interventionsinteressen udelukker ikke blot Interesser af personlig, venskabelig eller slægtsbegrundet Karakter, etiske, humanitære, faglige Interesser m. v., men ogsaa rent økonomiske Interesser, f. Eks. en Kreditors Interesse i, at hans Debitor ikke taber en Sag, der forringer hans Betalingsevne, en Aktionærs Interesse i, at Aktieselskabet vinder en Sag. Derimod anerkendes f. Eks., at en Panthaver kan intervenere i Pant sætteres Proces om Ejendomsretten til den pantsatte Genstand, ligesom Intervention anses begrundet i eventuel Regrespligt. Der er Enighed om, at en *litis denunciatio* kun har faktisk Virkning og saaledes ikke udvider Adgangen til Intervention.

Sammenholdt med den frie Stilling, dansk Teori og Praxis har ind-

taget i Læren om den retlige Interesse ved Fastsættelsessøgsmaal, virker den almindelige Lære om retlig Interesse med Henblik paa Intervention paafaldende stiv og konstruktiv. Den er bygget op paa Grundlag af romerretlige Retskilder i Forbindelse med en snæver Bestemmelse af Begrebet Retsforhold som begrundende Rettighed og Pligter i Modsætning til blotte faktiske Interesser. For en udogmatisk, reelt begrundet Procesret maa imidlertid den retlige Interesse ogsaa paa dette Omraade bestemmes gennem en fri Prøvelse af samtlige de Hensyn, der gør sig gældende for og imod Procesbeføjelsens Tilstedelighed. Der er ingen større Betænkelighed ved at basere Afgørelsen paa Domstolens Skøn i det konkrete Tilfælde under Hensyn til alle individuelle Momenter i Sagen og hos Parterne og Intervenienten. Som ovenfor nævnt er disse Hensyn forskellige fra dem, der gør sig gældende ved Spørgsmaalet om retlig Interesse i Fastsættelsessøgsmaal. I Almindelighed kan dog næppe siges mere end, at *Interventionsinteressen af reale Grunde som Regel maa bestemmes noget snævrere end Søgmaalsinteressen*. En nærmere Analyse til Vejledning for det konkrete Retsskøn kan ikke gives her.

4. *Retlig Interesse som Grundlag for Paataleret og Legalitets-søgsmaal.*

I Tidsskrift for Retsvidenskab 1922, S. 219 ff., er offentliggjort den Prøveforelæsning for et Professorat i Retsvidenskab ved Universitetet i Oslo, som *Ragnar Knoph* holdt under Titlen »Rettighed eller Interesse som Genstand for Retsbeskyttelse«. I denne Forelæsning polemiserer Knoph mod den Opfattelse, at Retten til at hævde en Interesse ved Domstolene skulde være betinget af, at der tilkommer Sagsøgeren en *subjektiv Ret* (i Betydning af en Særret, d. v. s. en monopolartet Adgang til Udnyttelse). Dette Synspunkt bunder i Naturrettens individualistiske Procesteori, men er uforeneligt med Nutidens Retsbevidsthed, hvorefter Civilprocessen skal beskytte ikke den subjektive, men den objektive Privatret. I Stedet for den »subjektive Ret« maa den »rettsverdige *interesse* av konkret rettsbeskyttelse« være Kriteriet. Den nærmere Bestemmelse af den retsværdige Interesse paahviler Fremtidens Procesvidenskab i Forbindelse med Privatretsvidenskab.

Siden denne Forelæsning er der i dansk Teori fremkommet flere vægtige Bidrag til en Videreførelse af det her angivne Hovedsynspunkt. Af selve Begrebet »subjektiv Ret« foreligger nu en indgaaende retsteore-

tisk Analyse hos *Alf Ross* i hans Bog om Virkelighed og Gyldighed i Retslæren, S. 168-243. Og paa det praktisk vigtigste Omraade, nemlig med Hensyn til Spørgsmaalet om Privates Paataleret til Gennemførelse af en lovlig Forvaltning, hvor ingen individuel Rettighed paastaas krænk-
ket, er *Poul Andersen* gaaet ind for Anerkendelsen af en privat Søgsmalskompetence paa Grundlag af et Interessekriterium (U. f. R. 1925 B, S. 237 ff., Dansk Forvaltningsret, S. 433 ff.), jfr. nu ogsaa *Ernst Andersen's* nyligt udkomne Afhandling om Administrativt Tilsyn med Kommunalforvaltningen, S. 288 ff.

Kort sammenfattet gaar den nyere danske Forvaltningsteori ud paa, at det udflydende Begreb subjektiv Ret maa forkastes som Søgsmalskriterium, og at der bør aabnes en *vid Adgang til Domstolene* for Privatpersoner, der har Interesse i den konkrete Gennemførelse af en Forvaltningsretsregel. Det fremhæves af *Poul Andersen*, at Interessen bør have en vis Styrke, at den maa være aktuel og konkret, at den ikke bør indskrænkes til Tilfælde, hvor Loven er givet til Værn for individuelle Interesser, og at ikke blot økonomiske, men ogsaa ideelle Interesser maa kunne være relevante. Der henvises til, at Forvaltningsretsplejen i Udlandet i vidt Omfang er indrettet som en objektiv Retshaandhævelse, der i første Række tilsigter en Kontrol med Forvaltningens Legalitet. Som praktiske Eksempler paa Tilstedeligheden af Søgsmal efter det omtalte Interessekriterium nævnes, at der bør tilkomme en forbigaaet Ansøger ved en ulovlig Embedsbesættelse Paataleret, at en Konkurrent maa kunne paatale, at der er meddelt en anden Person Næringsbrev, uden at de lovlige Betingelser derfor er opfyldt, at den deri interesserede Borger kan faa Spørgsmaal om ulovlig Nedlæggelse eller Afspærring af offentlige Indretninger (*res publico usui destinatae*) paakendt af Domstolene, og at der i det hele bør ske en ret vidtgaaende Anerkendelse af den Privates Søgsmalsret overfor Kommunalforvaltningen, bl. a. med Hensyn til den kommunale Bevillingsmyndighed. Særlig Opmærksomhed har været rettet paa Spørgsmaalet om den Privates Retsstilling overfor Bygningslovene, jfr. Artikler af *A. Götzsche* og *Poul Andersen* i U. f. R. 1926 B., S. 231 ff. og S. 299 ff.

Der er nu al mulig Grund for Procesteorien til at acceptere det her refererede Hovedsynspunkt. Procesretten kan ikke blive staaende ved et Rettighedskriterium, som realt ikke stemmer med Trangen til Retsbeskyttelse. Det Interessesynspunkt, som har været belyst i det foregaaende med Henblik paa andre Omraader af Processen, har netop sin

største praktiske Opgave ved Bestemmelsen af Søgsmålskompetencen. Dette gælder som tidligere nævnt ikke blot paa Forvaltningsomraader. Det er nu Procesrettens Opgave paa bredere Grundlag at bestemme Interessekriteriets Indhold og Udstrækning. Den Trang til Domstolskontrol med Forvaltningen paa privat Initiativ, som ligger bag Anerkendelsen af privat Søgsmålskompetence i fremmed Forvaltningsret og dansk Teori — jfr. om Praxis straks nedenfor — kan ses i en større Sammenhæng. Ogsaa paa Strafferetsplejens Omraade gør der sig efter min Opfattelse en Trang gældende til en Retsforfølgning begrundet i privat Initiativ. Jeg kan herom henvide til den udførlige Undersøgelse af Spørgsmaalet om Indførelsen af en subsidiær privat Paataleret i Straffesager i min Fremstilling af Strafferetsplejen S. 360 ff., jfr. Forhandlingerne paa Dansk Kriminalistforenings Aarsmøde 1938. Og i endnu større Sammenhæng maa hele denne Tendens i nyere Teori henimod en udvidet privat Søgsmålskompetence til Paatale af Lovovertrædelser ses som en Anerkendelse af Hensigtsmæssigheden af den Privates, særlig den private Forurettedes aktive Medvirkning indenfor Retshaandhævelsen, et Synspunkt der i særlig Grad er blevet understreget af *Vinding Kruse* i hans Afhandling om Ejendomsret og Politimyndighed (Ejendomsretsspørgsmaal, S. 24 ff.) og i hans Behandling af Spørgsmaalet om Grænserne for berettiget Egenmagt (Ejendomsretten, S. 726 ff.).

Hvad man nu end vil mene om Berettigelsen og Styrken af den her omtalte Tendens, er det i hvert Fald givet, at der tiltrænges en Klargørelse i Procesretten af Interessekriteriet som Grundlag for Søgsmålskompetencen. Den Uklarhed og Usikkerhed, der præger Retspraksis paa dette Omraade er tilstrækkeligt Vidnesbyrd herom. Jeg skal i det følgende redegøre for denne Praxis og dertil knytte nogle yderligere Bemærkninger.

Hvad først angaar privat Søgsmålskompetence til Paatale af stedfundne *Overtrædelser af Bygnings- og Brandlovgivning*, foreligger der i Retspraksis flere Eksempler paa, at Søgsmaal mod Naboejere støttet paa denne Lovgivning er faldet ud til Frifindelse begrundet i manglende Kompetence hos Sagsøgeren, jfr. navnlig Højesteretsdom i U. f. R. 1925, S. 929, hvorefter Bygningslovgivningen »ikke ses at have hjemlet« den private Sagsøger nogen Ret til »alene støttende sig paa Bygningslovgivningens Forskrifter om Brandmure« at nedlægge Paa-

stand paa, at Naboens Ejendom bragtes i lovlig Stand, cfr. derimod Søndre Landsrets Afgørelse i samme Sag. Som Afgørelser i samme Retning som den anførte Højesteretsdom kan nævnes Domme i U. f. R. 1908, S. 870 (en Husejer kunde ikke under et privat Søgmaal tilpligtes at opføre en Brandgavl) og 1939, S. 147. I sidstnævnte af Vestre Landsret afgjorte Tilfælde havde en Grundejer efter indhentet Tilladelse fra Bygningskommissionen opført et Tømmerskur i en mindre Afstand fra Nabogrunden og i større Højde end bestemt i Bygningsvedtægten. Det hedder i Dommen: »Selv om . . . den givne Tilladelse i det hele ikke maatte have Hjemmel i Bygningsvedtægten, maa det under Hensyn til de paagældende Forskrifters Beskaffenhed — uanset om deres Overholdelse maatte have nogen Betydning for Sagsøgeren som Ejer af Nabogrunden, hvorom iøvrigt overfor de Sagsøgte Benægtelse intet nærmere er oplyst — statueres, at der ikke tilkommer Sagsøgeren nogen Paataleret ved Domstolene.« Derimod har Østre Landsret i den i U. f. R. 1936, S. 446 anførte Dom statueret, at en Bebyggelse i Strid med Brandpolitilovens Forskrift om Afstand fra Naboskellet kunde paatales af Naboejeren under et civilt Søgmaal. Den paagældende Forskrift ansaas ved Dommen som »givet i de privates Interesse«. Det vil bemærkes, at Interessessynspunktet ogsaa til en vis Grad har gjort sig gældende i den anførte Dom fra U. f. R. 1939, jfr. Fremhævelsen af, at Sagsøgeren intet nærmere har oplyst om sin Interesse i den paagældende Forskrifts Overholdelse. Hvad angaar Højesteretsdommen af 1925, er dennes Betydning om Præjudikat noget usikker, bl. a. fordi selv Gennemførelsen af den nedlagte Paastand om Tilmuring af Vinduer ikke vilde have gjort den paagældende Gavl til lovlig Brandgavl. Hvilket Udfald Sagen vilde have faaet, dersom Paastanden var gaaet ud paa, at Forholdet i det hele skulde bringes i lovlig Stand, og havde været rettet mod den kompetente Myndighed, henstaar som uvist, jfr. nærmere *Poul Andersen* i U. f. R. 1926 B., S. 306—07. Akcepteres Interessekriteriet i Sager som de omhandlede, kan det dog formentlig ikke i Almindelighed være nødvendigt at rette Søgmaalet mod det Offentlige. I hvert Fald i Tilfælde, hvor der foreligger en klar, ikke ved Dispensation legaliseret Overtrædelse af en Lovforskrift med deraf flydende Interessekrænkelse for Sagsøgeren, vil det være naturligt at give denne en direkte Adgang til at holde sig til Lovovertræderen, som Regel Naboen, der vil have det i sin Magt uden Retssag at bringe Forholdet i Orden. Hensynet til den for-

valtningsretlige Interesse i Sagen og til en samlet Afgørelse af de Spørgsmaal, der berører Forholdet, maa da varetages gennem Procesunderretning til og Intervention fra vedkommende Forvaltningsmyndighed.

Udenfor Bygnings- og Brandpolitilovgivningen har Spørgsmaalet om Søgsmalskompetencen navnlig gjort sig praktisk gældende i *Nærings-, specielt Konkurrenceforhold*. For en Række Overtrædelsers Vedkommende er Paataleretten her positivt normeret ved Konkurrenceloven (Lovbekg. Nr. 80, 31. Marts 1937) § 17, der som bekendt i visse Tilfælde giver »den forurettede« Paataleadgang. Efter den oprindelige Konkurrencelov af 8. Juni 1912 § 16 var Subjektet for Paataleretten snævrere bestemt som den »direkte forurettede«. Efter denne Bestemmelse antoges det, at en Kunsthandler var inkompetent til at foranledige Politisag mod en Antikvitetshandler for Bortsalg af Møbler under urigtig Varebetegnelse som »antike«, U. f. R. 1913, S. 341. Den praktiske Trang til her at sikre de i Lovens Overholdelse mest interesserede Personer og Firmaer Paataleret førte dog hurtigt til, at denne Ret etableredes ad en Omvej, nemlig gennem Fuldmagt fra en Køber af paagældende Vare, hvilken Fuldmagt anerkendtes i Praksis, jfr. U. f. R. 1913, S. 643. Hele Udviklingen paa dette Omraade, derunder ogsaa den Paataleadgang, der ved Konkurrenceloven er tillagt de interesserede Organisationer, er et praktisk Vidnesbyrd om Utilstrækkeligheden af den traditionelle snævre Paatalebeføjelse.

Udenfor Konkurrencelovgivningen har Spørgsmaalet om Paatalebeføjelse begrundet i Næringsinteresser i de senere Aar været fremme blandt andet i en Sag, hvor Droskeselskabet »Taxa« søgte nogle Lillebil-Vognmænd tilpligtet at anerkende, at de havde været uberettigede til at tage Hyre fra deres Holdepladser i Porte m. v., idet de derved havde overtraadt Droskereglementet af 1915 (Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1933, S. 818). Sagsøgeren hævdede, at Bestemmelsen var givet i Droskeejernes Interesse, for at styrke dem i Konkurrencen mod Vognmænd, der ikke opfyldte de Krav i Henseende til Personale og Materiel, som Politiet stiller til de autoriserede Drosker. Sagsøgte bestred derimod, at det ved Droskereglementet havde været tilsigtet »at give Droskeejerne en egentlig Ret«. Forbudet mod at søge Hyre fra Porte, Smøger eller Passager var motiveret af Hensynet til Befolkningen i Almindelighed, særlig Beboerne i de tilstødende Huse. Droskeejerne havde efter de Sagsøgtes Mening ikke større Ret til at paatale Overtrædelser af Reglementets Regler om Holdepladser, end Boghandlerne vilde have til at

paatale de Arbejdsløses Forhandling af Blade, end Lægeforeningen vilde have til at paastaa en Kvaksalver kendt uberettiget til at fortsætte sin Virksomhed som saadan, eller en Grundejer har til at paatale Naboens Overtrædelser af Bygnings- og Brandlovgivningen. Retten fulgte Sagsøgtes Paastand om Frifindelse. Det fandtes ikke godtgjort, at den omtalte Reglementsbestemmelse var givet i Droskeejernes Interesse. Der blev »allerede som Følge heraf ikke Tale om, at Sagsøgeren paa denne kan støtte nogen egentlig, privatretlig Ret, som kan hævdes ved Domstolene«. Jeg har refereret denne Dom saa udførligt, fordi baade Sagsøgtes Argumentation og Dommens Begrundelse særlig klart giver Udtryk for hele den Forestillingskreds, hvis teoretiske og praktiske Uholdbarhed er søgt godtgjort i nyere Teori.

I samme Retning som den nu omtalte Dom gaar i Resultatet en senere Vestre Landsrets Dom (U. f. R. 1935, S. 973), der frifandt i en Sag, hvor Centralforeningen af Skrædermestre som Mandatar for et Medlem af Foreningen paastod nogle Købmænd kendt pligtige at opføre at udøve Virksomhed med Fremstilling af Herreklæder efter Maal i Strid med Næringslovens § 3, næstsidste Stykke (om Forbud mod Forening af Næringsbrev paa Handel og Haandværk). Begrundelsen er dog mindre afvisende overfor Interessekriteriet end i Dommen fra 1933, idet Frifindelsen støttes paa, at den omtalte Bestemmelse findes »fortrinsvis at være af offentligretlig Karakter«.

Endelig kan i denne Forbindelse, omend noget udenfor de tidligere omtalte Tilfældes Omraade, nævnes Højesterets Dom i U. f. R. 1935, S. 763, der afviste en Sag, som Danmarks Lærerforening havde anlagt mod Undervisningsministeriet til Bestridelse af Lovmedholdeligheden af et Cirkulære, hvorved Antallet af Viceinspektørstillinger efter Sagsøgernes Formening blev ringere end fastsat ved Lovgivningen. Østre Landsret tog Stilling til Spørgsmaalet i Realiteten, men Højesteret afviste, da Spørgsmaalet om Rigtigheden af Ministeriets Fortolkning af den paagældende Lovbestemmelse ikke vilde kunne indbringes for Domstolene af noget enkelt Medlem af de vedkommende Organisationer, »og der ej heller i Lovgivningen (er) tillagt Organisationerne nogen selvstændig Ret i saa Henseende«. Den økonomiske og faglige Interesse, som Danmarks Lærerforening repræsenterede, mødte saaledes hos Højesteret ingen som helst Anerkendelse til Begrundelse af en Søgsmålskompetence.

Medens Domstolene saaledes i det hele har stillet sig afvisende over-

for Søgsmal, der er begrundet i en økonomisk Interesse i, at næringsretlige og lignende Regler overholdes i *Forhold til andre*, samt overfor Søgsmal, der iøvrigt er begrundet i en indirekte økonomisk Interesse i legal Forvaltning, stiller Sagen sig anderledes, naar Søgsmålet begrundes i en mere *umiddelbar Relation mellem Sagsøgeren og den paastaaede forvaltningsmæssige Ulovlighed*, jfr. U. f. R. 1931, S. 582, i hvilket Tilfælde Vestre Landsret statuerede, at en Kroejer kunde indbringe Spørgsmaalet om Rigtigheden af en Optælling ved en Kommuneafstemning om hans Beværterbevilling for Domstolene; jfr. herved ogsaa den af *Ernst Andersen*, Tilsyn, S. 292 f., nærmere omtalte Højesteretsdom i U. f. R. 1899, S. 46 om ulovligt kommunalt Skattepaalæg.

*

Som en særlig Gruppe af Tilfælde skal endnu omtales Sager, hvor Søgsmalsinteressen beror paa Sagsøgerens Ønske om at indhente det Offentliges *forudgaaende Godkendelse af en Handlemaade eller Virksomhed som legal*. Idet der henvises til det ovenfor under 1 bemærkede om de Fordringer, der i Almindelighed ved Fastsættelsessøgsmal kan stilles til Sagsøgerinteressens Aktualitet og Loyalitet, skal om denne særlige Situation, hvor Anerkendelseskravet rettes direkte til en offentlig Myndighed, bemærkes, at Citantens Interesse her ofte vil have en saadan Betydning og Karakter, at det fra alle Sider set vilde være heldigt, om Domstolene tog hans Paastand under Paakendelse. Der er noget for den almindelige sunde Opfattelse bagvendt i det Forhold, at mangfoldige Spørgsmaal navnlig indenfor Næringsretten, men ogsaa paa andre Retsomraader, der frembyder en saadan Tvivl, at selv den kyndige Sagfører ikke kan give sin Klient nogen sikker Vejledning, ikke paa Forhaand kan faas afgjort af Administrationen eller ved Domstolene, men først kan finde en retlig Afgørelse, naar vedkommende Forretningsmand *har* foretaget den omspurgte Disposition, og da som Regel i Form af en Politisag, der rettes mod den paagældende hæderlige Borger som sigtet for Lovbrud. Det er atter her den snævre, forældede Opfattelse af Grundlaget for Domstolenes Prøvelsesret, der hindrer en realt tilfredsstillende Løsning, og atter her vil et fornuftigt praktiseret Interessekriterium føre ud af Misèren. At der maaske, hvis denne Opfattelse akcepteres, vil fremkomme nogle flere civile Retssager — et meget stort Antal behøver ikke at befrygtes — er utvivlsomt et mindre Onde end Ulemperne ved et Processystem, der kan virke restriktivt overfor sunde

forretningsmæssige Dispositioner, og som, naar Afgørelsen skal træffes fra Rettens Side, maaske med vidtrækkende økonomiske Konsekvenser, lader denne foregaa under en saa uegnet og odiøs Form som en Straffesag ved Politiretten, jfr. herved *Skeie* i Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1913, S. 153 ff. og min Strafferetspleje S. 819, hvor jeg har hævdet det Synspunkt, at Politisagsafgørelsen i hvert Fald som Regel ikke burde have Retskraftvirkning for et senere civilt Søgmaal.

I dansk Retspraksis har der paa det nu omtalte Omraade været en noget større Tilbøjelighed end paa de i det foregaaende omtalte Punkter til at akceptere den virkelig betydningsfulde Interesse som begrundende Rekurs til Domstolene, uden at der dog kan siges at foreligge nogen almindelig Akcept af det anførte Synspunkt. Som Domme, der gaar i den efter min Mening rigtige Retning, skal jeg nævne den bekendte Højesteretsdom i U. f. R. 1891, S. 376, der i Realiteten paakendte en Paastand af Foreningen for Ligbrænding om Berettigelsen af et justitsministerielt Forbud mod Ligbrænding, og fra nyere Tid en Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1928, S. 826 i en Sag af mere almindelig Karakter. Det drejede sig her om et Medicinalfirmas Søgmaal mod Sundhedsstyrelsen til Anerkendelse af, at Firmaet var berettiget til uanset et af Sundhedsstyrelsen nedlagt Forbud i Henhold til Apotekerloven at reklamere med Annoncer af nærmere angivet Indhold. Retten fandt her ikke tilstrækkelig Anledning til at tage den af Sagsøgte nedlagte Afvisningspaastand til Følge, »idet Sagsøgeren aabenbart har betydelig Interesse i at faa det rejste Spørgsmaal afgjort ved Domstolene«. I al sin Simpelhed angiver denne Begrundelse, frigjort fra alle konstruktive Hemninger, hvad det reelt kommer an paa. Begge de nævnte Domme angaar imidlertid kun Tilfælde, hvor Sagsøgerens Interesse i en retlig Afgørelse var aktualiseret gennem et Forbud fra Myndighedernes Side. Hvor det Offentlige har valgt ikke at ville tage Stilling til Lovligheden af den paatænkte Fremgangsmaade, maa der efter hidtidig Praksis forventes Afvisning, naar Spørgsmaalet indbringes for Domstolene, jfr. U. f. R. 1893, S. 586, hvor en Sag mod Magistraten om Sagsøgerens Berettigelse til at forene Vinhandel med Gæstgiveri, afvistes ex officio, da Sagen ikke angik noget aktuelt retligt Mellemværende, men et almindeligt Retsspørgsmaal. Den med de angivne Domme markerede Sondring er i god Overensstemmelse med Nellesmann's Procesteorie, men den er uden Eksistensberettigelse, naar et reelt Interessekriterium lægges til Grund.

5. *Retlig Interesse som Forudsætning for isoleret Bevisoptagelse.*

Retsplejeloven tier om den i Praksis vigtige Adgang til at foranstalte Bevisoptagelse ved Domstolene uden Henblik paa en verserende eller aktuel Retssag, men alene for at sikre Bevis »in perpetuam rei memoriam« med Hensyn til et vist Faktum. En særlig Regel er dog givet om Testamentsvidneførsel m. v. i Rpl. § 660, og i Retsafgiftslovens § 12, 3. Stk., forudsættes en mere almindelig Adgang til Førelse af Beviser, uden at Domssag er tingfæstet ved dansk Domstol. I Teori og Praksis er det fast antaget, at Retsplejeloven ikke har villet udelukke Bevisoptagelse af nævnte Art, jfr. *H. Munch-Petersen*, Den danske Retspleje II, S. 80. Det forudsættes herved, at der er en særlig Interesse knyttet til Foretagelsen af den begærede Retshandling, jfr. Analogien af Rpl. § 353, 1. Stk. Denne Interesse vil uden videre være givet, naar f. Eks. en Vidneførsel begæres til Brug for en verserende Voldgiftssag eller Retssag i Udlandet. Uden for saadanne Tilfælde, f. Eks. hvor Talen er om Optagelse af et Syn og Skøn i Anledning af en pludselig indtraadt Vandskade, vil Spørgsmaalet om den fornødne Interesse bero paa et konkret Skøn, der som Regel ikke giver Anledning til Tvivl. I Almindelighed vil Bevisførelsen ske gennem Vidneførsel eller Syn og Skøn. Men der antages ogsaa at være Adgang til Optagelse af Partsed om et konkret Faktum, uanset at Bevisførelse af denne Art nødvendiggør Sagens Foretagelse i Domssags Form. Paa dette Omraade foreligger en gammel dansk Retsafgørelse, der — paa et Tidspunkt, da den retlige Interesse ikke var naaet frem til sin betydningsfulde Position i Retsplejen i Almindelighed — netop fremhæver dette Kriterium som det afgørende for Retshandlingens Tilstedelighed. Det drejer sig om en i Juridisk Tidsskrift for 1826 (XII, 1, S. 23) refereret Overrettsdom fra 1824, hvis Præmisser har bevaret deres fulde Interesse. Det siges her, »at det, med Hensyn til den nødvendige Orden i Rettergang, og for at forebygge ubegrænset Trættekærhed, ei i Almindelighed kan indrømmes Nogen at afsondre en enkelt Deel af en Sags Realitet, og fordre den paakjendt. Men dette kan, saaledes som Bestemmelsen i Lovens (Danske Lovs) 5-1-4 ogsaa viser, dog ei strækkes saa vidt, at en Part jo maa have Ret til, i fornødent Fald ogsaa ved Rettergang, i Tide at sikre sig et Middel til Sagens Oplysning, som han staaer i Fare for at tabe, naar det ei kan erhverves før paa den Tid, Sagen er moden til endelig Paakjendelse«. Det fremhæves derefter i Dommen, at Citanten har *retlig Interesse* i at

faa paalagt Modparten Partsed med Hensyn til et omstridt Dokuments Ægthed, *da* Modparten i en tidligere Sag for Retten har modsagt Ægtheden, *da* Citanten intet andet Middel har til at oplyse dets Ægthed (Dokumentet var oprettet uden Vitterlighedsvidner), og *da* det in concreto er aabenbart, at han ellers let vilde kunne gaa Glip af dette eneste Oplysningsmiddel, hvorved formentlig sigtes til Modpartens høje Alder. *Ørsted* har til denne Dom knyttet en Note, hvorefter den Grundsætning, hvorpaa den kanoniske Procesrets Institut probatio in perpetuam rei memoriam er bygget, »er saa aabenbar hjemlet i Retfærdighed og sund Fornuft, at samme ogsaa, hvor Lovene intet derom indeholde, bør antages«, en Udtalelse, der i det hele kunde knyttes som Motto til Læren om den retlige Interesse.

I nyere Tid har Spørgsmaalet om retlig Interesse som Forudsætning for Bevissager særlig været fremme i Sager om person- og familieretlig Status, jfr. f. Eks. U. f. R. 1918, S. 212 (H.) og 1936, S. 129 angaaende et Barns Stilling som Ægtebarn. I det sidstnævnte Tilfælde fastsloges udtrykkelig, at Ægtemanden havde »tilstrækkelig retlig Interesse« i Sagen, skønt hans Paastand om ikke at være Fader til det af Hustruen fødte Barn ikke var bestridt fra Hustruens eller den paastaaede Barnefaders Side, og Barnets Værge krævede Afvisning. Interessekriteriet er ogsaa lagt til Grund i Højesterets Dom i U. f. R. 1940, S. 30, der tog en Protest til Følge mod en Vidneførsel om en fraskilt Hustrus tidligere Utroskab, da Bevis for Ægteskabsbrud ikke »som Forholdene nu foreligger, i sig selv kan anses for at være af afgørende Betydning for Spørgsmaalet om Forældremyndigheden over Børnene«.

Forskellige fra de nu omtalte Bevissager, men dog nært beslægtede med disse, er Vidneførsler, der ikke tilsigter en egentlig Bevisoptagelse med Henblik paa eventuelle senere Retskrav, men som blot gaar ud paa at *fremskaffe Oplysninger under Vidnetvang* vedrørende Forhold af praktisk eller ideel Betydning for Citanten. I et vist Omfang er Vidneførsler af denne Type som bekendt hjemlet ved Retsplejelovens § 1018. Forhør efter denne Bestemmelse kan imidlertid kun finde Sted efter en offentlig Myndigheds Begæring. I Praksis har nu ved flere Lejligheder meldt sig det Spørgsmaal, om ikke en Privatperson kan have en saa stærk Interesse i visse Oplysningers Fremskaffelse gennem Vidneforhør, at Retten bør aabne ham Adgang dertil. Spørgsmaalet er ført frem til de overordnede Instansers Afgørelse i to Tilfælde, der begge drejede sig om Vidneførsel med det Formaal at skaffe Vidnecitanten Oplys-

ninger om hans Moder. I det første af Tilfældene (U. f. R. 1927, S. 418) tilpligtede Østre Landsret en Jordemoder til som Vidne at besvare en ung Mands Spørgsmaal om, *hvem der var hans Moder*, med den Begrundelse, at det foreliggende Tilfælde var af en saadan særlig Beskaffenhed«, at Vidneførslen burde fremmes, uagtet der ikke var rejst Hovedsag. Af en Note til Kendelsen fremgaar, at Grunden til Vidnesagsøgeren, en ung Gymnasiasts Begæring alene var hans Ønske om at erfare, hvem der var hans Forældre. I det andet Tilfælde (U. f. R. 1936, S. 346), der paakendtes gennem tre Instanser, var Domstolene enige om at afvise Vidnebegæringen. Denne hidrørte fra en 40-aarig Sømmand, der var blevet bortadopteret i sin spæde Barndom, og som vel gennem Adoptivbevillingen vidste, hvem der var hans Moder, men som ønskede Oplysning om Moderens *nuværende Navn og Bopæl* og derigennem om hendes ægteskabelige Forhold og Stilling. Gennem Politiet og en Forstander, der tog sig af Sømandens Sag, var Oplysning herom fremskaffet, men de paagældende nægtede efter Moderens Ønske at gøre ham bekendt dermed. Det fremgik af Sagen, at Vidnesagsøgeren i lang Tid havde udfoldet Bestræbelser for at faa at vide, hvem hans Moder nærmere var. Den omtalte Forstander, der havde lært Manden at kende paa et Aftenkursus, havde faaet det Indtryk, at han var stærkt deprimert, og under en nærmere Samtale havde han fortalt, at han følte det som en aandelig Nødvendighed at komme i Forbindelse med sin Moder. Under Retssagen blev der fra hans Sagførers Side henvist ogsaa til den arveretlige Interesse, der var forbundet med de begærede Oplysninger, men personlig erklærede Citanten udtrykkelig, at det ikke var Arveretten, der var det afgørende for ham. Sagens Afgørelse voldte øjensynlig Retterne Vanskelighed. Ved Byretten afvistes Begæringen med den næppe holdbare Begrundelse, at Vidneførslen var udelukket ifølge Rpl. § 169, 3. Stk., og en mellem Parterne truffet Aftale. Østre Landsret og Højesteret afviste derimod paa Grund af manglende retlig Interesse. I Ugeskriftet fremhæver en redaktionel Note til Kendelsen, at Afgørelsen er truffet paa Grundlag af *en ren konkret Prøvelse af paagældendes retlige Interesse* i en Vidneførsel under de foreliggende Omstændigheder. En mere almindelig Udvikling i Landsretsdommens Præmisser om Adgangen til ved Domstolene at fremskaffe Oplysninger uden Henblik paa nogen Retstvist har Højesteret med Føje undladt at tiltræde. Det antages i disse Præmisser som en Selvfølge, at en Kreditor, der ikke kender sin Skyldners nye Adresse, ikke kan tvinge en Person,

som kender denne, til gennem Vidneinstitutionen, uden Retssag, at oplyse ham derom. Det er imidlertid næppe rigtigt at udelukke Muligheden af, at en Vidneførsel med et saadant Formaals i særlige Tilfælde kan anses for tilstedelig efter en konkret Interesseafvejning. I Princippet er der ved de refererede Kendelser anerkendt en fri Skønsmyndighed for Domstolene til at tilstede eller nægte Vidneførsler til Oplysning om personlige Forhold. Det ses ikke, hvorfor der skulde opstilles snævrere Grænser i Tilfælde, hvor Sagen ikke angaar personlige, men økonomiske Forhold.

*

Vinding Kruse bestemmer i sin Afhandling om Retskilderne *Sagens Natur* eller den naturlige Ret som »en efter de praktiske Livsforhold nøje afpasset, reelt hensigtsmæssig Rets Regler«. I Procesretten er der — maaske i højere Grad end paa noget andet Omraade af Juraen — Brug for Sagens Natur i denne Forstand. Det gaar ikke an, at Retsplejen, der skal være det stærke og smidige Værktøj til Formning af konkret Ret, bygger en Dogmatik op, som det levende, praktiske Behov for Retsafgørelse og Retsbistand ikke kan trænge igennem. Anerkendelsen af den *retlige Interesse* som en dynamisk Kraft i Retsplejen, der formaar at sætte Retsmaskineriet i Gang, hvor en praktisk, anerkendelsesværdig Trang dertil gør sig gældende, og uden hvilken Maskineriet nægter at fungere, er ensbetydende med en Anerkendelse af Sagens Natur i Retsplejen. Den foregaaende Undersøgelse viser, at der vel paa forskellige Omraader kan opstilles forskellige vejledende Kriterier angaaende den relevante Interesses nærmere Beskaffenhed, og det er fortsat Teoriens Opgave at uddybe og systematisere saadanne Kriterier. En fast og bestemt Afgrænsning af den retlige Interesse som den, der f. Eks. er forsøgt i Læren om Biintervention, er derimod hverken mulig eller ønskelig, naar Begrebet skal udfylde den Funktion, der her er angivet som dets Karaktermærke, og som Retspraksis trods al Vaklen og Usikkerhed synes godt paa Vej til at anerkende.

VII

Permutationsretten

Af Stig Juul

Permutationsretten.

Af Stig Juul.

I SIN FREMSTILLING af Ejendomsrettighedernes Forandring og Ophør gennem Tiderne¹ behandler Professor *Vinding Kruse* bl. a. Spørgsmaalet om Statsmagtens Ret til at foretage Ændringer i private Viljebestemmelser, hvorved Legater, Stiftelser og Fonds oprettes, og opstiller en Række vejledende Betragtninger for Udøvelsen af denne Ret. Efter Vinding Kruses Mening maa der i saa Henseende gøres en Sondring mellem de Tilfælde, hvor det drejer sig om Ændringer i Stiftelsens eller Legatets Formaal, og hvor Talen blot er om Bestemmelser om Forvaltningsmaaden, idet det i de førstnævnte Tilfælde maa kræves, at Formaalet efter de forandrede Tidsforhold viser sig enten umuligt at gennemføre eller samfundsmæssigt urimeligt. Hvor dette er Tilfældet, synes han tilbøjelig til at overlade det til Statsmagtens frie Skøn, til hvilket Formaal Midlerne i Fremtiden skal anvendes, ikke mindst, hvor det drejer sig om et Legat eller en Stiftelse, som har virket i Aarhundreder, og hvor der derfor allerede er givet Opretterens Ønske en vidtrækkende Opfyldelse. Hvis det derimod drejer sig om Bestemmelser angaaende Forvaltningen af Midlerne, er der efter Vinding Kruses Mening tilstrækkelig Grund til, at Statsmagten kan ændre Fundatsbestemmelserne, naar de oprindelige Regler er upraktiske.

Det Spørgsmaal, Vinding Kruse her tager Stilling til, er en enkelt Side af et vidtrækkende Problem, nemlig i hvilket Omfang Statsmagten, og specielt Administrationen, overhovedet kan foretage Ændringer i private Viljesbestemmelser, der ordner Opretterens Efterladenskabers

---

¹ Ejendomsretten II. 501 f., især 511 f.

Skæbne, et Problem, der ikke blot opstaar, hvor Talen er om Stiftelser og Legater, som har virket efter deres Formaal i lange Tider, men ogsaa, hvor det drejer sig om Dispositioner, der kun har Hensyn til en forholdsvis kort Aarrække efter Opretterens Død, eller som maaske endog kun tager Sigte paa Forholdene, som de foreligger ved Testators Død.

At Vinding Kruse mener, at Statsmagten ogsaa i de sidstnævnte Tilfælde er i Besiddelse af en vis Myndighed, fremgaar af hans Udtalelser i anden Forbindelse,² idet han fremhæver det som et Fortrin for dansk Ret, at vi er i Besiddelse af en bøjelig og dog fast Fundatspraksis, der kan hindre private Viljesbestemmelser, som samfundsmæssigt set maa anses for utilbørlige — en Udtalelse, der direkte dog kun refererer sig til de i fremmed Ret forekommende Forbud mod fideikommissariske Substitutioner og mod Accumulationsbestemmelser.

I sin mere almindelige Formulering har Spørgsmaalet kun i ringe Grad været Genstand for Behandling i dansk Litteratur, uagtet det længe har været kendt i Praksis i forskellige Former. I sin grundlæggende Undersøgelse »Om Regjeringens Ret til at ophæve eller forandre Stiftelser, som private Mænd have oprettet«³ kommer Ørsted kun antydningvis ind paa det almindelige Spørgsmaal og anbefaler, selv naar Talen er om Stiftelser, den yderste Varsomhed: »Kun naar dens (Giverens Vilje) Skadelighed eller Unytte er aldeles evident, bør den opoffres for den bedre Indsigt. Selv i dette Tilfælde, bør Forandringen dog saa lidt som muligt kuldkaaste det væsentlige i Stifterens Plan; *thi er det kun formedelst aabenbar Collision med Almenvellet, at man tør vige fra Foundationens Forskrifter*, saa kan denne Afvigelse heller ikke strække sig videre end til hin Collision. Dersom altsaa ikke selve Hensigten med Stiftelsen er ond, skadelig eller *aldeles unyttig* — et Tilfælde, som vel ikke let vil indtræffe — bør den ikke opgives, om man end nødes til at gjøre Forandring i de Midler, Stifteren har valgt til dens Opnaaelse.« Over for Spørgsmaalet om, hvorledes Grænserne for Regjeringens Myndighed skal drages, giver han imidlertid op, idet han henviser til, at almindelige Grundsætninger i dette, saa lidt som i noget andet Tilfælde, er tilstrækkelige, naar man ikke ved Anvendelsen af disse understøttes af en rigtig, praktisk Takt, ledsaget af en ærlig Vilje.⁴

---

² I. c. 509.

³ *Eunomia* I. 1 f, især 36 f. (Udhævelserne er foretaget af Forf.).

⁴ I. c. 37.

Heller ikke i Litteraturen i Tiden efter Ørsted har Spørgsmaalet om Regeringens Myndighed til, bortset fra Stiftelser, at ændre private Viljesbestemmelser været undersøgt. I Kraft af det almindelige Dogme om den private Autonomi og den udtrykkelige Udtalelse i Arvelovens § 21 om, at det for Fremtiden skulde være tilladt enhver, der opfyldte de almindelige Regler om Testamentshabilitet, at disponere over samtlige sine Ejendele ved Testamente, »saaledes som den finder for godt«, maatte den private Viljeserklæring, ved hvilken man disponerede over sine Ejendele komme til at staa som en næsten ubrydelig Lov. Saaledes siger *Algreen Ussing* i sin Arveret,⁵ at et Testamente ikke kan erklæres ugyldigt, fordi det indeholder ekstraordinære og synderlige Bestemmelser, og han tilføjer: »Det vilde ogsaa føre til megen Vilkaarlighed i Anvendelsen, hvis det skulde staa i Domstolenes Magt at underkaste de testamentariske Bestemmelser en saadan Kritik m. H. t. deres større eller mindre Hensigtsmæssighed og efter et saadant Skøn erklære Testamentet gyldigt eller ugyldigt.«

Endnu hos *Bentzon*⁶ fremtræder Fravigelser af den udtalte Testationsvilje som snævert begrænsede Undtagelser. Hans Udvikling af Reglerne om Testamenters Fortolkning forudsætter en vidtgaaende Respekt for Testators Vilje, og selv om man, hvor Udfyldning af den er nødvendig, skal foretage denne i Retning af det praktisk fornuftige, maa den dog altid ske »i Tilknytning til Testamentets Udtryk og øvrige Indhold, i Retning af den individuelle, muligvis ufornuftige Vilje, som denne Testator vilde have haft, hvis han nu skulde give en gennemført Ordning.«

I den seneste Tid har imidlertid Professor *Borum* i en Afhandling i »Tidsskrift for rettsvidenskab«⁷ godtgjort, hvorledes administrativ Praksis i Virkeligheden indtager et langt mere radikalt Standpunkt, end Teorien giver Udtryk for, idet Justitsministeriet i adskillige Tilfælde har anset sig berettiget til ikke blot at frigive Kapitaler, som var baandlagt i Overformynderiet, men ogsaa til at tillade, at man anvendte Arvekapitaler paa anden Maade end i Testamentet foreskrevet, i hvert Fald naar man derved opnaaede omtrent det samme Resultat, ja, i et enkelt Tilfælde har Justitsministeriet endog udtalt, at Ministeriet intet havde at

⁵ S. 155.

⁶ Den danske Arveret (3. Udg.) S. 200, jfr. ogsaa 180 f.

⁷ 1939 S. 127 f. Optrykt i »Dødsgaver. Aftalers Bestaaen under forandrede Forhold«. København 1939. S. 27 f., især 44 f.

erindre imod, at den i Testamentet foreskrevne Anvendelse af hele Testators Bo til Udgivelse af Resultaterne af hans videnskabelige Forskning ikke skete Fyldest, idet en Opfyldelse af Testamentets Forskrifter i Virkeligheden vilde være i Strid med Testators egen Interesse. Som Betegnelse for denne Beføjelse for Justitsministeriet anvender Borum det i svensk Litteratur forekommende Udtryk: Permutationsretten.

Denne Uoverensstemmelse mellem Teori og Praxis er nemlig ikke noget specielt dansk Fænomen. I Sverige var man ved Udarbejdelsen af Forslaget til den nye Testamentslov af 1930 opmærksom paa, at der uden Støtte i Lovgivningen havde udviklet sig en Praxis, hvorefter Kungl. Maj:t meddelte Tilladelse til saadanne Fravigelser af testamentariske Dispositioner, som efter Omstændighederne syntes beføjede. Imidlertid fandt man det ikke fornødent at lovgive om dette Spørgsmaal, da det var vanskeligt at opstille detaillerede Regler, og da det syntes betænkeligt at overlade den omtalte Beføjelse til andre end Kungl. Maj:t, og da endelig den foreliggende Praxis viste, at Beføjelsen udøvedes ud fra saadanne almindelige Synspunkter, som passende kunde lægges til Grund for eventuelle Lovregler paa dette Omraade.⁸

Ligesom i sin Tid Ørsted gik Lagberedningen altsaa uden om at opstille detaillerede Regler, samtidig med at det Omraade som overlodes til Forvaltningens Skøn var væsentlig mere omfattende end det, Ørsted havde for Øje. Der var her ikke blot Tale om private Stiftelser, »hvis Skadelighed eller Unytte er aldeles evident«, men om testamentariske Dispositioner i al Almindelighed, som det syntes beføjet at fravige, og denne Myndighed overlodes til Administrationen uden anden Begrænsning end den, som fulgte af dens egen Praxis. Unægtelig en ret betydelig Magt at lægge i Administrationens Hænder.

Ogsaa i norsk Ret spores en Tendens i Retning af en friere Indstilling over for testamentariske Dispositioner. For *Platou*⁹ er Ukrænkeligheden af den lovligt afgivne Viljeserklæring det øverste Princip for dispositiones mortis causa, »ikke blot som et Hensigtsmæssighedsprincip, men som et Retsprincip«, og han synes kun at anerkende Undtagelser herfra inden for det af Ørsted behandlede Omraade. I Overensstemmelse hermed er man i norsk administrativ Praxis stadig vejet tilbage for helt eller delvis at frigive baandlagte Kapitaler, — selv om

⁸ Lagberedningens förslag till lag om testamente m. m. Stockholm 1929. 243, jfr. Ekeberg & Guldberg: Den nya Testamentslagen. Stockholm 1931 S. 123.

⁹ Norsk Arveret S. 92, jfr. dog Arnholm: Testamenters gyldighet. Oslo 1929 S. 83.

det maatte betragtes som en Velfærdssag for den, hvis Ejendom saaledes var baandlagt, at faa Baandet løst, — idet man mente at savne den fornødne Hjemmel hertil. Dog kan der fra de allerseneste Aar paavises enkelte Eksempler paa, at Myndighederne — omend med store Betænkeligheder — har ophævet en Baandlæggelse, hvor denne førte til meget grelle Resultater.¹⁰

Medens Permutationsretten saaledes for norsk Rets Vedkommende endnu ikke er naaet ud over de første svage Tilløb til et egentligt Retsinstitut — hvor længe den har eksisteret i svensk Ret kan ikke siges paa Grundlag af de foreliggende Oplysninger — søger Borum for dansk Rets Vedkommende at forankre den i en Praksis, der gaar tilbage til Tiden før Enevældens Ophør, og som derfor maa anses opretholdt ved Grundlovens § 27. Til yderligere Støtte anfører han dog tillige Forordningen af 12. Februar 1790 § 9 samt Reglerne om Justitsministeriets Tilsyn med Eksekutorboer, hvorefter Justitsministeriet er øverste Tilsynsførende vedrørende Borevisionen, »der ogsaa omfatter Behandlings Lovlighed (Forsvarlighed)«. ¹¹

For saa vidt angaar den paaberaabte Hjemmel i Lovbudene uden for Grundlovens § 27, afgiver de dog kun en meget spinkel Støtte for Permutationsretten. Formaalet med de nævnte Bestemmelser er klart at tilvejebringe en yderligere Garanti for Bobehandlings Lovlighed — uden at der dog anerkendes noget direkte Tvangsmiddel fra Administrationens Side over for den forsømmelige Skifteforvalter —, og dels er det sikkert for vidtgaende at fortolke Udtrykket, at Bobehandlingerne »findes lovlige« som identisk med, at de findes forsvarlige, dels vilde man med samme Styrke kunne paaberaabe sig Forordningen af 1790 § 9 til Støtte for den Opfattelse, at Testamentet skulde stricte efterleves, idet det var paalagt Tilsynet at overvaage, at Testamentet skete Fyldest som den øverste Lov for Boets Behandling inden for de af Testationsretten satte Grænser. Desuden synes det klart, at Lovgivningens Regler om det ejendommelige administrative Tilsyn med Skiftebehandlingen ikke medfører nogen Begrænsning i andres Adgang til at anfægte et Skiftes Lovlighed, saaledes at den af Tilsynet truffne Afgørelse kunde virke præjudicerende over for dem. Forholdet er blot det, at hvis Justitsministeriet ikke modsætter sig, at en testamentarisk Bestemmelse fraviges, vil For-

---

¹⁰ Jan Kobbervagel: Baandlæggelse. Kbhvn. 1939 S. 241 f.

¹¹ l. c. 45.

holdet jævnlig stille sig saaledes, at der ikke findes nogen anden actor competens, der kan skaffe Testamentet overholdt; men da Bestemmelsen om Justitsministeriets Tilsyn ikke er fastsat i dettes egen Interesse, kan det Forhold, at Justitsministeriet i et saadant Tilfælde akkviescerer ved en foretagen Tilsidesættelse af et Testamente, ikke tages som Udtryk for, at denne er ubetinget lovlig.

Spørgsmaalet bliver derfor, om der kan paavises nogen Praksis, som er opretholdt ved Grundlovens § 27.

Ved Undersøgelsen heraf vil det være praktisk at sondre mellem forskellige Grupper af Tilfælde.

Klarest ligger Forholdet ved Fideikommisser. Disse Formuers Lighed med Stiftelser og Legater har tidligt medført, at Administrationen følte sig forholdsvis frit stillet over for Spørgsmaal om Fravigelse af Fundatsernes Bestemmelser, og allerede fra Slutningen af det 18. Aarhundrede foreligger en rig Praksis.¹² I adskillige Tilfælde er det blevet tilladt Besidderne af Godsfideikommisser at afhænde de faste Ejendomme, imod at Købesummen substitueredes som et Pengefideikommis, i mangfoldige Tilfælde er der givet Tilladelse til Optagelse af Laan trods Forbud hermod i Fundatsen, ligesom Regeringen har anset sig beføjet til ogsaa i andre Tilfælde at sanktionere Dispositioner over Fideikommissets Substans, som maatte antages at være i Overensstemmelse med Familiens Interesse, men til hvilke der ikke forelaa Hjemmel i Fundatsen.¹³ Hele denne Praksis har bevaret sin Betydning den Dag i Dag som normgivende for den retlige Behandling af Fideikommisser, idet der om disse kun findes ganske enkelte Lovregler.

Kommer man uden for denne Gruppe Tilfælde, stiller Spørgsmaalet sig imidlertid væsentlig mere tvivlsomt, og det vil til nærmere Belysning af dette være nødvendigt at forudskikke et Par historiske Bemærkninger.

Før Arveforordningens Ikrafttræden var der efter dansk Ret ikke nogen almindelig Adgang til at oprette Testamenter, idet der bortset fra enkelte specielle Tilfælde krævedes en Bevilling (facultas testandi) til Oprettelsen af Testamentet, eller at dette forsynedes med kgl. Konfirmation. Konfirmationen medførte naturligvis en Legalisering af Dispositionens Indhold, hvad enten dette fastslog en kvantitativ Begræns-

---

¹² Stig Juul: Fideikommissarisk Substitution. Kbhvn. 1934. S. 132 f.

¹³ Ørsted: Haandbog III. 543.

ning af de legale Arvingers Ret eller alene eller tillige gik ud paa en Raaden af mere kvalitativ Karakter, f. Eks. ved Indsættelse af Betingelser, Anordning af Baandlæggelse eller af en fideikommissarisk Substitution. I de sidste to Grupper af Tilfælde vilde der i Testamentet i Reglen være truffet Bestemmelse om, at Arven skulde indsættes i Overformynderiet, og Meddelelsen af Konfirmationen medførte da en Pligt for dette til at modtage Arven paa de i Konfirmationen indeholdte Vilkaar.¹⁴ En Baandlæggelse kunde dog ogsaa ske — navnlig hvor det drejede sig om dispositiones inter vivos — ved en af Kancelliet ad mandatum udfærdiget Ordre til Midlernes Modtagelse i Overformynderiet.¹⁵

Som bekendt foretoges indtil Myndighedslovens Ikrafttræden Umyndiggørelser af Administrationen, og efter ældre Opfattelse betød en Baandlæggelse i Overformynderiet af en Persons Midler, — hvad enten dette skete ved en kgl. Konfirmation eller ved en Ordre til Overformynderiet, — ikke blot, som af Bentzon udtrykt, at der tilvejebragtes »et ejendommeligt *Baand paa Raadigheden*, der i meget *ligner* en begrænset *Umyndighed*«¹⁶; men Kapitalens Ejer betragtedes ligefrem forsaavidt som umyndiggjort. Denne Opfattelse kommer udtrykkelig til Orde i en Kancelliskrivelse af 7. August 1802, hvor det m. H. t. Legater, som er baandlagt under Overformynderiet, udtales, at »Legatarius, endskjøndt han i andre Tilfælde kan ansees som Myndig eller Mindreaarig, dog, i Henseende til den ham saaledes legerede Kapital, ansees som *Umyndig*«, og man drog heraf den Konsekvens, at Kancelliet som øverste Pupilautoritet udøvede en tilsvarende Myndighed m. H. t. den baandlagte Kapital som i øvrigt m. H. t. umyndiges Midler, og altsaa efter Omstændighederne maatte være berettiget til helt eller delvis at løse Baandet paa Formuen. Denne Opfattelse ligger ogsaa klart til Grund for den af Ørsted redigerede Tilføjelse til Kancelliets Betænkning over den af den nørrejske Stænderforsamling foreslaaede § 28 i Arveloven, i hvilken det bemærkes¹⁷: »Men det bør da og paasees, at Capitalen virkelig sikkres, hvilket vel ordentligviis bør skee ved Indsættelse i Overformynderiet, dog at Adgang til at træffe et andet Arrangement tilstedes, naar det befindes, at Capitalens Betyggelse ikke

¹⁴ Kancelliskrivelse af 7. August 1802. Collegialtidende S. 586 f.

¹⁵ Ørsted: Formularbog (5. Udg. 1844) S. 484 f.

¹⁶ Personretten (3. Udg.) S. 91.

¹⁷ Findes blandt Forarbejderne til Arveforordningen i Rigsarkivet.

derved lider, *hvilket det formeentlig maa overlades til Cancelliet som øverste Pupil Collegium at bedømme.*«

Under disse Omstændigheder er det forklarligt, at Kancelliet skønnede frit over, i hvilke Tilfælde og i hvilket Omfang Udbetaling af baandlagte Midler kunde finde Sted, og en Gennemgang af Kancelliets Journaler viser da ogsaa, at saadanne Bevillinger var forholdsvis kurante. At Tilladelserne oprindeligt meddeltes i Form af en ad mandatum udfærdiget Bevilling, skyldtes den rent formelle Omstændighed, at selve Baandlæggelsen af Kapitalen skete paa samme Maade.

Det fremgaar heraf, at den fra Enevældens Tid hidrørende Frivivelsespraksis m. H. t. Kapitaler, baandlagt i Overformynderiet, ikke kan betragtes som et Udslag af en almindelig Grundsætning om Statens Ret til at tillade Fravigelsen af testamentariske Bestemmelser, idet denne Praksis blot bestaar af en Række Afgørelser, som Kancelliet har truffet i sin Egenskab af øverste Pupilautoritet. For at kunne hævde, at man under Enevælden anerkendte en almindelig Retsgrundsætning af det omtalte Indhold, maa det godtgøres, at man ogsaa paa andre Omraader støder paa Anvendelser af den.

Det er imidlertid klart, at man i saa Henseende maa sondre mellem Tiden før og efter 1845.

For saa vidt angaar Testamenter, der før 1845 var oprettet i Hensigt til kgl. Bevilling eller var forsynet med kgl. Konfirmation, var der intet til Hinder for, at en ny kgl. Bevilling helt eller delvis kunde opheve Virkningerne af den tidligere. Dette var en naturlig Følge af dennes retlige Natur.

Ved Arveloven indtraadte der imidlertid en afgørende Ændring i denne Retstilstand. Adgangen til at oprette testamentariske Dispositioner var nu ikke længere en speciel Begunstigelse, men en Ret, som tilkom alle og enhver i Kraft af Lovgivningens almindelige Regler. Som det udtales i § 21: »Det skal for Fremtiden være Enhver . . . tilladt ved Testament at disponere over samtlige sine Ejendele, saaledes som den finder for godt, uden at det er fornødent derpaa at erhverve allerhøieste Konfirmation.«

Medens Arveloven saaledes paa den ene Side betød en Udvidelse af Testationsadgangen, ophævede den paa den anden Side Betydningen af næsten hele den ældre Konfirmationspraksis. Reelt havde Kongen givet hele den Myndighed fra sig, som vedrørte Oprettelsen af Testamenter, naar undtages de ved Forordningen udtrykkelig opretholdte

Tilfælde af Testamentskonfirmationer,¹⁸ og Kancelliet, hvorigenem Testamentssagerne ekspederedes, afslog at meddele eller at medvirke til Meddelelsen af andre Konfirmationer end de i Forordningen nævnte. Karakteristisk nok skyldes end ikke Kravet om Konfirmationen ved Baandlæggelser efter § 28 noget Ønske fra Kancelliets Side, men et Andragende fra den nørrejske Stænderforsamling, og i en Betænkning af 12. Maj 1843 bemærker Ørsted, at han ikke skal udtale sig imod dette Andragende, »uagtet jeg anseer det for ønskeligt, at Borgernes Testationsfrihed saa meget som muligt bliver en af specielle Bevillinger uafhængig Ret«.

Som Eksempel paa, hvorledes Kancelliet opfattede sin egen Kompetence i Tiden efter Arveloven, kan nævnes, at man ikke mere anerkendte Muligheden af at etablere en fideikommissarisk Substitution m. H. t. Livsarvingernes Arv (Tvangsarv), end ikke med Arvingens Samtykke. I 1846 ansøgte saaledes en Tømmerhandler om Konfirmation paa sit Testamente, hvorved han baandlagde sin ene Søns Arv for Livstid, samtidig med at han traf Bestemmelse om dens Skæbne ved Sønnens Død. Sønnen, som var myndig, havde samtykket i Dispositionen. Kancelliet oversendte Sagen til Generalprokurøren til Erklæring, og Ørsted udtalte da, at man af den i sig selv temmelig vidtgaende Regel i Arveforordningens § 14 ikke kunde udlede, at Sønnen »ved et Samtykke kan betage sine Børn noget af den Arv, som kommer ham selv til Gode, hvilket ingenlunde understøttes ved de Motiver, der ligger til Grund for den Indstilling fra Stænderne, hvorved fornævnte Bestemmelse i § 14 blev foranlediget«. I Overensstemmelse hermed blev Sagen derefter ekspederet. Det tilsvarende Standpunkt fastholdt Kancelliet i en Testamentskonfirmation af 17. Marts 1846, i hvilken det udtaltes, at det paagældende Testamentes § 4 var undtagen fra Konfirmationen, for saa vidt Børnene derved betoges den dem tilkommende Ret til mortis causa at disponere over deres Arvemidler,²⁰ samt i en Skri-

¹⁸ F. s. v. angaar de efter 1845 forekommende Konfirmationer paa Testamenter oprettet af Personer under 18 Aar, findes ganske vist ingen udtrykkelig Hjemmel i Arveloven, og første Gang Spørgsmaalet forelaa (Konf. af 6. Oktober 1847), var der i Kancelliet stærk Uenighed om, hvorvidt de stadig var mulige. Af de Deputerede var Algreen Ussing og Holm af den Mening, at de var uforenelige med Arvelovens Ophævelse af det ældre Konfirmationssystem, mens Ørsted, omend med megen Tvivl og efter en indgaaende Drøftelse pro et contra, antog det modsatte Resultat, idet han især henviste til Analogien af § 22. Til denne Opfattelse sluttede Bentzen og Stemann sig.

¹⁹ Testamentskonfirmation af 17. Marts 1846. 2. Dept.s Registrant Nr. 334.

²⁰ 2. Dept.s Registrant Nr. 158.

velse af 25. Februar 1847, hvori det udtaltes, at der ikke kunde meddeles Konfirmation paa nogle Bestemmelser i et Testamente, hvorved der skete en Indskrænkning i Børnenes Testationsfrihed, medens Testamentets øvrige Bestemmelser ikke behøvede Konfirmation for at være gyldige.²¹

Samtidig med at Testationskompetencen saaledes principielt gjordes uafhængig af en speciel kgl. Bevilling, bortfaldt Adgangen for Administrationen til at foretage Ændringer efter Arveladerens Død i de af ham i Henhold til Arveloven gyldigt truffne testamentariske Bestemmelser. Herfra maatte dog undtages de i Medfør af § 28 konfirmerede Dispositioner, m. H. t. hvilke det jo gjaldt, at de skulde være til Arvingernes Tarv, og hvor det derfor var nærliggende at fortolke denne Betingelse saaledes, at ikke blot Forholdene ved Meddelelsen af Konfirmationen skulde tages i Betragtning, men at senere indtraadte Forandringer i disse kunde bevirke, at Konfirmationen hævedes eller indskrænkedes, saa at Baandlæggelsen hævedes eller begrænsedes, hvor Arvingernes Tarv talte derfor.

Ogsaa m. H. t. Formuer, der var baandlagt i Overformynderiet ved særlig Ordre, opretholdt man den tidligere Praksis, saaledes at Udbetaling kunde ske ved kgl. Ordre udfærdiget ad mandatum, i Tidens Løb blot ved almindelig Skrivelse. Synspunktet var stadig det, at hvor der forelaa en Bestyrelse af Midler under Overformynderiet, var disse undergivet de samme Regler, som gjaldt om umyndiges Midler, og Kancelliet (Justitsministeriet) kunde derfor paa samme Maade, som naar Talen var om disse, tillade en Udbetaling.

Drejede det sig derimod om Dispositioner over den testationsfri Del af Testators Formue, der ikke gik ud paa en Baandlæggelse under Overformynderiet, var der derimod ikke Tale om, at man fra Administrationens Side antog, at der bestod nogen Ret for denne til at foretage Ændringer i den paagældende Disposition. Ikke blot er det umuligt at fremdrage noget Eksempel fra Kancelliets Praksis i Aarene 1845—49 paa, at Kollegiet paa egen Haand eller ved at udvirke en kongelig Resolution har medvirket til Fravigelsen af Dispositioner, der havde Hjemmel i Arvelovens § 21, jfr. § 23; men i en af Ørsted afgivet Erklæring af 28. Februar 1846²² siges udtrykkeligt, at »det er et Princip i Forord-

---

²¹ 2. Dept. 1847 Brev Nr. 567.

²² 2. Dept. U. 3019/1846.

ningen, at Regjeringen ikke i Almindelighed skal gribe ind i Bedømmelsen af et Testamentes Rigtighed eller Gyldighed, men at dette uden for de Tilfælde, som omhandles i Forordningens §§ 27 og 28 altid skal bedømmes af Domstolene efter almindeligere Lovregler og de tilvejebragte Beviser«. Og ganske samme Standpunkt indtoges af Justitsministeriet i et Tilfælde fra 1884,²³ hvor der ansøgte om Tilladelse til at bortsælge nogle ved et Testamente baandlagte Tiender, saaledes at Provenuet skulde indsættes i Overformynderiet. Den af Nellemann truffne Afgørelse, der er indført i Journalen for det paagældende Aar, gik ud paa: »Kib (kan ikke bevilges), da det baandlagte ikke vedrører Tvangsarven«, og i Overensstemmelse hermed udtalte Ministeriet i sit Svar til Andrageren, at da det baandlagte ikke oversteg den Trediedel af Testators Bo, hvorover han frit havde kunnet testere ved Testament, fandt Justitsministeriet ikke at kunne meddele den ansøgte Tilladelse.

Man kan ganske vist over for denne Afgørelse gøre gældende, at et Afslag fra Administrationen, der gaar ud paa, at »det ansøgte ikke kan bevilges«, vel i visse Tilfælde er Udtryk for, at Administrationen ikke mener at have Hjemmel til at imødekomme Ansøgningen, men i andre Tilfælde betyder, at det ansøgte i og for sig kunde bevilges, dog at Ministeriet in casu ikke finder Anledning dertil, og man kunde indvende, at den citerede Afgørelse meget vel kan falde ind under den sidste Gruppe af Tilfælde. Denne Antagelse er imidlertid lidet sandsynlig i Betragtning af, at Afslaget var forsynet med en udtrykkelig Motivering — hvad der i saa Fald ikke var nødvendigt og i hvert Fald ikke almindeligt. Tilmed synes den naturlige Forstaaelse af denne Motivering at være, at Ministeriet kun, naar det drejede sig om Tvangsarv, ansaa sig berettiget til at imødekomme Andragendet. Hvis man antog, at Ministeriets Ret til at tillade Fravigelser af testamentariske Bestemmelser principielt var den samme, hvad enten det drejede sig om konfirmerede Dispositioner over Tvangsarven eller om Bestemmelser truffet m. H. t. den frie Arv, er det i hvert Fald vanskeligt at se, hvilke Synspunkter, der kunde føre Ministeriet til i det konkrete Tilfælde at afslaa Andragendet under Henvisning til, at Dispositionen refererede sig til den testationsfri Arv.

Det er klart, at man, hvor det drejer sig om Anvendelse af Grundlovens § 27, ikke kan opstille Krav om, at der i Tiden før 5. Juni 1849

---

²³ 1. Dept. L. 209/1884.

skal have foreligget et Fortilfælde for hver enkelt Afgørelse, som der nu bliver Spørgsmaal om at træffe; men paa den anden Side maa det fastholdes, at hvis man vil paaberaabe sig Grundlovens § 27 som Hjemmel for en saa vidtgaende og i Kraft af sin Natur saa uafgrænset Beføjelse som Permutationsretten, maa det kræves, at der i Tiden før Grundlovens Givelse foreligger Tilfælde, hvor man ikke kan opstille en anden og mere speciel Forklaring paa de af Regeringen foretagne Modifikationer af private Viljesbestemmelser end at opfatte dem som Konsekvenser af et almindeligt Retsprincip. Som udviklet i det foregaaende, er man ikke berettiget til i saa Henseende at lægge Vægt paa den Praksis, som ligger forud for 1845, thi Arveforordningen gav Borgerne en lovhjemlet Ret til at træffe saadanne Bestemmelser, som de fandt for godt, hvor den tidligere Retsorden formelt lod Testationsretten være afhængig af en Naadesakt, og hvad angaar Praksis i Aarene mellem 1845 og 1849, falder de Tilfælde, hvor Regeringen har tilsidesat Bestemmelser, der var en Følge af den almindelige Testationsret, inden for ganske bestemte Omraader, medens der uden for disse ikke kan paa-vises Spor af en saadan Permutationsret.

Permutationsretten er da i dansk Ret, saa vidt jeg kan se, en Konstruktion, der er fremkommet ved, at man har opfattet Praksis inden for de i det foregaaende nævnte Omraader som Udtryk for et almindeligt Retsprincip, af hvilket man da atter har draget vidtgaende Konsekvenser. Denne Udvikling er tilmed af forholdsvis ny Dato, idet største Delen af Afgørelserne tilhører den sidste Menneskealder. Overgangen fra den ældre Praksis, som refererede sig til Frigivelse af baandlagte Midler, til Permutationsretten i dens nuværende Skikkelse har formentlig været Tilfælde, hvor Justitsministeriet som øverste Pupilautoritet paa umyndige Arvingers Vegne godkendte Overenskomster, der kunde komme til at præjudicere disse Arvingers Interesser. Som et saadant Overgangstilfælde kan nævnes en Afgørelse fra 1872.²⁴ Det drejede sig her om en Jordlod uden for Tvangsarven, som var tillagt et Barnebarn af Testator med Forbehold af livsvarig Brugsret for vedkommendes Forældre, samtidig med, at det var bestemt, at Forældrene, eller den længstlevende af disse, kunde overtage Jordlodden til fri Ejendom mod at betale et Beløb af 1000 Rigsdaler. I dette Tilfælde meddelte Justitsministeriet for de *eventuelle* umyndige Arvingers Vedkommende Til-

---

²⁴ 1. Dept. Æ. 3376/1872.

ladelse til, at der udstedtes en Obligation paa 1000 Rigsdaler med Pant i Jordlodden. En Afgørelse fra 1883²⁵ kan derimod kun til Dels forklares som Udslag af Justitsministeriets Myndighed som Pupilautoritet. Der forelaa her et Andragende fra en Enke om Tilladelse til at sælge en Ejendom, som hun havde erhvervet ved »Køb« fra sin Bedstemoder, dog saaledes at Skødet først skulde udstedes efter dennes Død, og iøvrigt paa Vilkaar, at hun ikke maatte sælge eller pantsætte Ejendommen. Paa det Tidspunkt, da hun ansøgte om Tilladelsen, havde hun en Søn paa 14 Aar, og Justitsministeriet bevilgede det ansøgte, saaledes at Salgssummen skulde indsættes i Overformynderiet og først ved hendes Død komme til Udbetaling til Arvingerne. Fremhævelsen af Arvingernes Ret tyder paa, at Justitsministeriet ogsaa i dette Tilfælde fortrinsvis har følt sig som Repræsentant for disses Interesse, idet de jo som Refleks af Baandlæggelsen havde en sikker Udsigt til ved Enkens Død at opnaa en Formuefordel, svarende til Ejendommens Værdi, medens de ikke havde noget Krav paa selve Ejendommen, da Baandlæggelsen kun gjaldt for Enkens Levetid. Set fra Arvingernes Standpunkt kunde der derfor intet være at indvende imod Salget — medmindre Ejendommen kunde forventes at ville stige i Værdi — og Meddelelsen af Samtykket var derfor fuldt forsvarligt af Hensyn til deres Interesser. Men i Forhold til den Person, som havde baandlagt Ejendommen, indeholdt Tilladelsen en Tilsidesættelse af hendes Viljesbestemmelse, til hvilken der ikke kan paavises anden Hjemmel end, at der ikke fandtes nogen paa-taleberettiget, som kunde modsætte sig, at Baandlæggelsen hævedes. Hvis Retsskriveren imidlertid havde vægret sig ved at acceptere den justitsministerielle Tilladelse som tilstrækkelig Hjemmel for at hæve den tinglæste Deklaration, vilde det formentlig have været umuligt at undgaa Retsanmærkning ved Tinglæsningen af det i Henhold til Tilladelsen udstedte Skøde.

Denne Afgørelse danner, saa vidt vides, Udgangspunktet for den senere Praksis, paa hvilken Borum nævner en Række Eksempler. Som almindeligt Synspunkt for denne Praksis kan i hvert Fald opstilles det Princip, at Justitsministeriet anser sig beføjet til at tillade, at testamenteriske Bestemmelser fraviges, hvor disse ikke længere kan anses for gennemførlige eller formaalstjenlige.

Saa længe Permutationsretten holdes inden for disse Grænser, er de

---

²⁵ 1. Dept. K. 3194/1883.

principielle Betæneligheder, den fremkalder, kun faa. Mere tvivlsom er dens Berettigelse, naar de administrative Myndigheder begynder at skønne over, hvorvidt en testamentarisk Disposition skal tillades fra-veget, fordi den maa betegnes som ufornuftig. Blandt de af Borum anførte Tilfælde er der, som omtalt, et enkelt, hvor dette Synspunkt er lagt til Grund, og det er klart, at hvis denne Linie følges i Fremtiden, vil Administrationen herigennem kunne tiltage sig en Censur m. H. t. Indholdet af Testamenter, som man i Teorien hidtil endog har frakendt Domstolene. En saadan Praksis vil i sine Konsekvenser føre til en meget betydelig Indskrænkning af Princippet i Arvelovens § 21 om, at Testationsretten kan udøves, »saaledes som *den* (d. v. s. Testator) finder for godt.« At denne Regel er Udtryk for en individualistisk Retsopfattelse, behøver ingen nærmere Paavisning; men selv om man maatte finde det formaalstjenligt at underkaste Princippet væsentlige Indskrænkninger, vilde saadanne formentlig kunne opstilles, uden at man behøvede at anerkende en almindelig Beføjelse for Administrationen til at afgøre, hvorvidt Testators Vilje bør ske Fyldest under Hensyn til den større eller mindre Hensigtsmæssighed eller Fornuftighed af hans Dispositioner. Til Sammenligning kan henvises til den nye tyske Testamentslov af 1938, der tager Afstand fra den liberalistiske Retsopfattelse og som ledende Grundsætning fastslaar, at den ansvarsbevidste Arveladers Testamente sigter til at lade Arveladerens Formue virke ud over hans Død til Bedste for Familie, Slægt og Folk. Ikke desto mindre gaar Loven ikke videre end til at fastslaa, at Bestemmelser, der strider mod tvingende legale Forskrifter eller paa en mod den sunde Folkefølelse *groft* stridende Maade krænker de Hensyn, som en ansvarsbevidst Arvelader skal tage til Familie og Folkefællesskab, er ugyldige.

Under disse Omstændigheder vil det være nærliggende ved den forestaaende Reform af Arvelovgivningens at tage Stilling til Spørgsmaalet om Permutationsretten. At ophæve denne fuldstændigt vil være utænkeligt. De talrige Tilfælde, i hvilke der Aar efter Aar bliver Spørgsmaal om dens Anvendelse, er i sig selv et Indicium for, at der jævnlig føles en praktisk Trang til at sætte sig ud over testamentariske Dispositioner, og Hensynet til Testators udtalte Vilje har i vore Dage mindre Vægt end tidligere. Den Tilbøjelighed, mange Testatorer har til at udstrække deres Raadighed over deres Efterladenskaber til langt ud i Fremtiden, saaledes at de forsaavidt optræder som Forsyn for deres Efterkommere, begunstiges kun i ringe Grad i moderne Ret. Medens

dansk Ret paa dette Punkt hidtil har indskrænket sig til at forbyde Oprettelsen af Fideikommissgodser, er dette Stadium i de fleste Retsordener forlængst overstaaet. I Almindelighed opstiller Lovgivningerne langt snævrere Tidsgrænser for en Testators Raadighed over hans Efterladenskaber, og der er næppe Tvivl om, at man ved Arvelovsreformen paa dette Punkt — i hvert Fald i Princippet — vil tage fremmed Ret til Mønster.

Men selv om man maatte fastsætte en skarp Tidsgrænse for Udstrækningen af Testators Dispositioner, vil det ikke være hensigtsmæssigt at nøjes hermed og inden for denne Grænse lade Testators Vilje staa som en ubrydelig Lov. De Forhold, Testator har ment at ordne paa den efter de foreliggende Omstændigheder mest fuldkomne Maade, kan faa Aar senere stille sig helt anderledes, saaledes at Dispositioner, der oprindelig er truffet i Arvingernes velforstaaede Interesse, kun faar Karakteren af en Byrde. En nøje Overholdelse af Indholdet af en testamentarisk Disposition vil da undertiden endog komme i Strid med Testators Ønske om paa bedste Maade at fremme Arvingens Tarv. Spørgsmaalet er blot, i hvilke Tilfælde man bør anerkende en Ret for Myndighederne til at løse det Baand, som Arvingerne ikke paa egen Haand kan befri sig for.

For saa vidt angaar Baandlæggelse af Arvekapitaler, er der sikkert ikke Grund til at fravige den nuværende Ordning, hvorefter Justitsministeriet frit skønner over, hvorvidt Baandet paa Formuen skal løses helt eller delvis. En anden Sag er, at det fra forskellige Sider²⁶ — og vistnok med Føje — er blevet gjort gældende, at Frigivelsespraksis synes at være blevet noget for lemfældig; men til en Ændring af dette Forhold er en Lovregel næppe fornøden. Heller ikke synes det paakrævet at opstille forskellige Regler for Frigivelse af henholdsvis Tvangsarv og anden baandlagt Arv. At Justitsministeriet kan frigive Kapitaler, som er baandlagt efter Arvelovens § 28, er, som omtalt, en Følge af, at Konfirmationen er meddelt under Forudsætning af, at Arvingerne er bedre tjent med, at deres Midler er sat fast, end at de er overladt dem til fri Raadighed, og at Ministeriet kan frigive fri Arv, som er baandlagt i Overformynderiet, er hjemlet ved Grundlovens § 27. I Praksis behandles de to Tilfælde efter samme Principper, og heri er der næppe Grund til at gøre nogen Forandring.

---

²⁶ Kobbernagel l. c. S. 204 f. Jørgen Trolle i U. f. R. 1939 B. 235.

Derimod rejser Forskellen i Baandlæggelsesreglerne m. H. t. Tvangsarv og fri Arv efter gældende Ret et andet Problem. Medens Baandlæggelse af Tvangsarv kun kan ske i Overformynderiet, medmindre Konfirmationen indeholder Hjemmel for Baandlæggelse paa anden Maade — i hvilket Tilfælde Ministeriet ved det saakaldte »Bikube-
forbehold« sikrer sig, at Frigivelse kun kan finde Sted med Justitsministeriets Tilladelse — gælder der ingen Regler om, paa hvilke Maader fri Arv kan baandlægges, og i Praksis sker det i betydeligt Omfang i særlige Forvaltningsinstituter. Hvor dette er Tilfældet, er Ministeriets Frigivelsesbeføjelse ret ufuldkommen. Paa den ene Side er det ikke udstyret med Midler, hvorved det kan gennemtvinge, at det paagældende Institut efterkommer en af Ministeriet meddelt Tilladelse til Frigivelse i Tilfælde, hvor Institutet maatte mene, at Tilladelsen var ubegrundet. Paa den anden Side kan Ministeriet ikke hindre, at Forvaltningsinstituttet efter sit eget Skøn frigiver Midler, til hvis Baandlæggelse Konfirmation har været uforuden. Saafremt man vil lovfæste Justitsministeriets Frigivelsesret m. H. t. de i Overformynderiet baandlagte Midler, vil Bestemmelsen herom som nødvendigt Korrelat kræve en Regel om, at kun Justitsministeriet er beføjet til at tillade Frigivelse af Kapitaler, der er baandlagt paa anden Maade, idet man i modsat Fald maa regne med den Mulighed, at adskillige Testatorer foretrækker Baandlæggelse andetsteds end i Overformynderiet for at undgaa, at Justitsministeriet sætter sig ud over deres Baandlæggelsesbestemmelser.

Hvor Testator har paalagt Arvingen andre Indskrænkninger i hans Raadighed end den at sætte hans Arv fast, f. Eks., hvor han foreskriver, at Arven skal anvendes paa en ganske bestemt Maade: til Indkøb af en Livrente eller af en fast Ejendom af en bestemt Art e. l., bør en Op-
hævelse af et saadant Paalæg, der jævnlig vil være at opfylde, forinden Skiftebehandlingen er afsluttet, ikke være udelukket, saafremt Hensynet til Arvingens Tarv i væsentlig Grad taler herfor. Ofte vil saadanne Bestemmelser være truffet i den bedste Mening af Arveladeren, uden at han har været klar over, at hans Formaal lige saa vel kunde realiseres paa andre Maader, der maaske endog frembød Fordele for Arvingen, som den af ham foreskrevne Fremgangsmaade mangler. I andre Tilfælde maa det derimod antages, at Arveladeren har lagt afgørende Vægt paa, at den af ham foreskrevne Raadighedsbegrænsning stricte efterleves. I den sidste Gruppe Tilfælde er det klart, at en Anerkendelse af Permutationsretten er ret betænkelig. Hertil kommer yderligere, at

selve Afgørelsen af, hvorvidt Testator maa antages at have lagt afgørende Vægt paa det paagældende Vilkaar, efter sin Natur er et Domstolespørgsmaal, og saaledes som Sagen forelægges Administrationen, vil den i Reglen være ret ensidigt oplyst. Man kunde derfor tænke sig den Mulighed at henlægge Spørgsmaalet til Domstolene; men dette vil i adskillige Tilfælde være en alt for omstændelig og bekostelig Fremgangsmaade, i Forhold til hvilken den nuværende Ordning frembyder betydelige Fordele. Paa den anden Side synes det nødvendigt at skabe et Supplement til denne Ordning. En af de væsentligste Betæneligheder, som knytter sig til den administrative Permutationsret, er den Omstændighed, at der, som omtalt, i Reglen ikke findes nogen actor competens, som kan modsætte sig Ændringen af den testamentariske Bestemmelse, idet Forholdet stiller sig saaledes, at der — bortset fra Hensynet til den afdøde — ikke kan paavises nogen Interesse, der vil krænkes ved, at det ansøgte bevilges, mens paa den anden Side kun Justitsministeriet er i Stand til at varetage den afdødes Interesse. En Begrænsning af Permutationsretten vil derfor være en *lex imperfecta*, hvis ingen er i Stand til at paase, at Grænsen overholdes. Hvorledes Kredsen af paataleberettigede skal afgrænses, er vanskeligt at afgøre. En mulig Løsning er at indrømme de Personer, hvem Arven f. Eks. i Henhold til Loven, i Kraft af en simpel Substitution eller iøvrigt vilde tilfalde, hvis Arvingen afslog den, en Ret til at modsætte sig, at Arvingen fritages for den ham paalagte Forpligtelse i Tilfælde, hvor denne har spillet en væsentlig Rolle for Arveladeren, og denne Beføjelse skulde da ogsaa indrømmes dem i Tilfælde, hvor Spørgsmaalet rejstes maaske mange Aar efter, at Skiftet var tilendebragt.

At give denne Medbestemmelsesret den Udformning, at de paagældendes Samtykke skal indhentes, forinden Tilladelsen meddeles, synes dog ikke anbefalelsesværdig, da det jævnlig vil dreje sig om Personer, hvis Arveret helt eller delvis er berøvet dem til Fordel for Andrageren; men paa den anden Side synes de at være de nærmeste til at optræde til Værn for Testators Interesse, og man kunde derfor tænke sig den Løsning, at de skulde kunne indbringe Spørgsmaalet om, hvorvidt Testator maatte antages at have lagt afgørende Vægt paa den omtalte Raadighedsbegrænsning, for Domstolene. For en saadan Paataleret synes dog at maatte fastsættes snævre Tidsfrister, dels saaledes at Sag skulde være anlagt, f. Eks. inden 3 Maaneder (for klart at fastslaa Begyndelsestidspunktet for Fristen vil det være hensigtsmæssigt at offent-

liggøre Tilladelsen i Statstidende), dels saaledes, at Spørgsmaalet overhovedet ikke skulde kunne indbringes for Domstolene, naar der var forløbet 50 Aar efter Testators Død. Hvilken Maximumsfrist man vil fastsætte, beror jo i høj Grad paa et Skøn; men naar Testator i 50 Aar efter sin Død har kunnet binde Arvingen til en vis Anvendelse af Midlerne, synes Hensynet til den afdøde at være sket tilstrækkelig Fyldest. Hvor det drejer sig om en Forfatterret, kan som bekendt Forfatteren ikke udstrække sit Paalæg om, at det paagældende litterære Arbejde ikke maa offentliggøres, længere end til 50 Aar efter sin Død. Tilsvarende Regler gælder om Kunstnerretten, og det synes ubetænkeligt at lade denne Tidsgrænse komme til Anvendelse paa testamentariske Paalæg i al Almindelighed, hvor disse krydser Hensynet til Arvingens Tarv.

Hvor der derimod opstaar Spørgsmaal om, hvorvidt andre Bestemmelser i et Testament, der ikke har Karakter af Raadighedsbegrænsninger for Arvingerne, skal helt eller delvis lades ude af Betragtning under Hensyn til deres ekstraordinære Indhold, f. Eks., hvis de foreskriver en Anvendelse af Testators Efterladenskaber, som maa anses for samfundsøkonomisk uforsvarlig, vil det være naturligt at henlægge Afgørelsen heraf til de judicielle Myndigheder. At et Testamente ikke bør opfyldes, hvor det indeholder lovstridige Dispositioner, er klart; men der er heller ingen Grund til at respektere Bestemmelser, ved hvilke Testator f. Eks. foreskriver Tilintetgørelse af alle sine Efterladenskaber eller deres Anvendelse paa fuldstændig formaalsløs Maade. En Lovregel herom vil i Forbindelse med Bestemmelserne om Omstødelse af Testamenter i Tilfælde, hvor Testator manglede Fornuftens Brug, danne et naturligt Korrelat til Principperne om Umyndiggørelse i levende Live og bør ogsaa af denne Grund være undergivet Domstolenes Afgørelse. Men ligesom man opstiller strenge Betingelser for Umyndiggørelse af Personer mod deres Vilje, bør det ikke være tilstrækkeligt for at tilsidesætte en testamentarisk Disposition, at den har en mindre fornuftig Karakter, saa længe den ikke er ligefrem uforsvarlig. Har Testator paa den anden Side truffet en objektiv fuldtud forsvarlig Disposition, der dog ikke kan udføres, f. Eks. fordi Midlerne viser sig utilstrækkelige hertil, bør det ligesom efter gældende Ret være Domstolenes Sag ved Fortolkning og »Udfyldning« at søge at tilvejebringe et Resultat, der ligger saa nær op ad Testators Vilje som muligt.

Ud fra de i det foregaaende udviklede Synspunkter vil herefter kunne udformes en Regel af følgende Indhold:

»En testamentarisk Bestemmelse, der gaar ud paa Tilintetgørelse af andre Efterladenskaber end saadanne, som efter almindelig Opfattelse udelukkende eller fortrinsvis er af personlig Karakter, eller som foreskriver en Anvendelse af Testators Midler, som aabenbart savner et fornøftigt Formaal, anses for uskrevet.

Hvis en testamentarisk Bestemmelse iøvrigt ikke kan udføres efter sit Indhold, anses den for uskrevet, medmindre det Formaal, Testator har tilsigtet med den, helt eller i det væsentlige kan opnaas ved Midlernes Anvendelse paa anden Maade end af Testator foreskrevet.

Har Testator paalagt en Arving Indskrænkninger i hans Raadighed over Arven, f. Eks. ved at foreskrive, at den af Arvingen skal anvendes til bestemte Øjemed, kan Justitsministeriet straks eller senere tillade, at saadanne Raadighedsbegrænsninger helt eller delvis ophæves, saafremt Hensynet til Arvingens Tarv i væsentlig Grad taler herfor. En saadan Ophævelse kan dog tilsidesættes af Domstolene, saafremt Testator maa antages at have lagt afgørende Vægt paa, at den af ham foreskrevne Raadighedsbegrænsning respekteres. Sag herom kan kun rejses af dem, som Arven vilde tilfalde, hvis Arvingen havde afslaaet den, og Sagen skal være anlagt inden 3 Maaneder, efter at Tilladelsen er kundgjort i Statstidende, og senest 50 Aar efter Testators Død. Har Raadighedsbegrænsningen kun Karakter af en livsvarig Baandlæggelse af Arven, kan Justitsministeriet altid under Hensyn til Arvingens Tarv tillade, at Baandlæggelsen helt eller delvis hæves.«

En saadan Regel vil sandsynligvis forekomme mange vidtgaende, uagtet den i Realiteten ikke gaar videre end, hvad der i Øjeblikket maa betragtes som gældende Ret. At Spørgsmaalet om Permutationsrettens Omfang ved private Testamenter er egnet til at blive gjort til Genstand for Bestemmelser i den kommende Arvelov, synes imidlertid klart, naar det først staar fast, at der ud fra gældende Ret faktisk ingen Grænser kan opstilles for den. Heraf følger ikke, at man samtidig bør benytte Lejligheden til at tage Stilling til Regeringens Ret til at foretage Ændringer i Fundatserne for Legater og Stiftelser. Hvis Vinding Kruses Forslag om at fastsætte almindelige Regler om Konfirmation og Forvaltning af Stiftelser og Legater²⁷ vinder Tilslutning, vil det tværtimod være rimeligt at udskyde Spørgsmaalet om Permutationsretten m. H. t. Fundatser til Behandling i Forbindelse med disse almindelige Bestemmelser.

²⁷ l. c. 512 f.

VIII

Begreberne

Tyveri og Ran i de danske Landskabslove

Af Poul Johs. Førgensen

Begreberne

Tyveri og Ran i de danske Landskabslove.

Af Professor Poul Johs. Jørgensen.

I

HOVEDFORSKELLEN mellem Tyveri og Ran bestod som bekendt i, at Iværksættelsesmaaden ved Tyveri var skjult og uden Anvendelse af Magt, ved Ran derimod aabenlys og voldsom. Hermed er dog ikke sagt, at Begreberne i andre Retninger dækkede hinanden, og herom saavel som om Indholdet af Begreberne i det hele taget har der i Litteraturen været fremsat forskellige Anskuelser.

Brunner har med Henblik paa den ældste germanske Ret defineret Tyveri paa en Maade, der i det hele svarer til Definitionen i den danske Straffelovs § 276 (Borttagelse uden Besidderens Samtykke af en fremmed rørlig Ting for at skabe sig eller andre uberettiget Vinding ved dens Tilegnelse).¹ Wilda², der ikke opstiller nogen Definition, fremhæver nok de fleste af de samme Momenter som Brunner, men ytrer dog Tvivl om, hvorvidt Borttagelse fra en fremmed Varetægt egentlig hørte med til Tyveri, og det fremgaar i det hele ikke klart af hans Udtalelser, om Begrebet lige fra først af havde det samme Indhold som senere, eller om det muligvis har gennemløbet en vis Udvikling. Matzens Fremstilling³ svarer ogsaa i det hele til Brunners, men hos ham træder det klarere frem, at de i Lovene omtalte Tilfælde, hvor TyverStraf anvendes, uden at Handlingen dækkes af Definitionen, beror paa en senere Udvidelse af Begrebet.

---

¹ Deutsche Rechtsgeschichte II. 2. Aufl. 826: Dieb . . . wird, wer eine fremde bewegliche Sache in der Absicht der Aneignung heimlich aus fremdem Gewahrsam hinwegnimmt.

² Das Strafrecht der Germanen 860 ff.

³ Forelæsninger over den danske Retshistorie. Offentlig Ret III, 133 ff.

I Modsætning til de nævnte Forfattere hævder Torsten Wennström,⁴ at Tyveribegrebet oprindeligt har været meget omfattende, men i Tidens Løb er blevet mere og mere indskrænket. Begrebet, saaledes som det defineres af Brunner, er Resultatet af en lang Udvikling, som endnu ikke har berørt de nordiske eller angelsaksiske Love. Det karakteristiske for det oprindelige Tyveribegreb var Berigelseshensigten og Ejendomsindgrebet og fremfor alt den skjulte Fremgangsmaade ved Iværksættelsen, hvorimod de Bestemmelser, som lægger Vægt paa Borttagelse af fremmed Varetægt, maa opfattes som forholdsvis unge.

Ogsaa om Ransbegrebet har der været fremsat forskellige Meninger. Efter Matzen⁵ svarede Ran, naar bortses fra det særlige ved Iværksættelsesmaaden, fra først af til Tyveri, og Brunner,⁶ med hvem Wilda⁷ i det hele stemmer, fremhæver i hvert Fald kun den Forskel, at Ran ikke som Tyveri forudsatte, at den borttagne Ting var en fremmed Ting, samt at Ran undertiden udstraktes til Bemægtigelse af fast Ejendom. Efter disse Opfattelser maa det langt mere omfattende Ransbegreb, som møder i visse Love, og som i Virkeligheden er saa udflydende, at det trods enhver Definition, være et Resultat af den senere Udvikling, men der er ogsaa Forfattere, der vil blive nævnt senere,⁸ som anser dette vide Begreb som Udtryk for noget oprindeligt.

Det er Hensigten i det følgende at underkaste de nævnte Spørgsmaal en fornyet Undersøgelse ud fra de danske Landskabslove og overhovedet at gennemgaa de Bestemmelser i Lovene, som kan bidrage til at kaste Lys over Begreberne Tyveri og Ran. Dog vil de subjektive Strafbarhedsbetingelser ikke blive medtaget. Det er anset for hensigtsmæssigt at behandle de to Forbrydelser jævnsides, da en Sammenligning af de om hver enkelt af dem gældende Bestemmelser paa flere Punkter kan være oplysende.

Afgørelsen af, hvad Lovene opfatter som og straffer som Tyveri eller Ran, kan undertiden frembyde Vanskeligheder, fordi de nævnte Betegnelser ikke anvendes overalt, hvor der er Tale om de tilsvarende Forbrydelser. Ved Tyveri er Vanskelighederne dog ikke store, og det

⁴ Tjuvnad och fornämi (1936) 444-47, jfr. 70-71. Jfr. ved dette Arbejde en Anmeldelse af Cl. v. Schwerin i Zeitschr. f. Rechtsgesch. German. Abteil. 57 Bd., 503 ff.

⁵ Anf. V. 127 ff.

⁶ Anf. V. 837 ff.

⁷ Anf. V. 907 ff.

⁸ Se ndf. S. 187.

⁹ Sk. L. 201 (XI, 5), 209 (XI 13), E. sj. L. III, 35, J. L. II, 92.

er kun i nogle faa Tilfælde, at man er henvist til at drage Slutninger fra den Straf, som er fastsat, eller fra de Bevisregler, der skal anvendes. Derimod har man ved Ran ofte kun Tremarksboden at holde sig til, og denne Bod, der var Lovenes Ransbod, forekommer ogsaa ved helt andre Forbrydelser, f. Eks. ved visse Legemsfornærmelser. Hvor den paagældende Handling paa andre Steder er kaldt for Ran eller Gerningsmanden for Ransmand, er Tremarksboden dog altid taget som Bevis for, at det er Ran, det drejer sig om, og det samme er ogsaa sket i andre Tilfælde, hvor Handlingen frembyder saa megen Lighed med, hvad der ellers opfattedes som Ran, at det er rimeligt at antage, at det er denne Forbrydelse, der er tænkt paa.

Undertiden kan Udtryksmaaden i Lovene vise, om en vis Handling ligefrem er opfattet som Tyveri eller Ran, eller om den blot er stillet under samme Straf som en af disse Forbrydelser, idet man har været klar over, at den egentlig ikke kunde henføres under dem. I det sidste Tilfælde vil der selvfølgelig altid være Tale om en senere Udvidelse af Begreberne. Der vil i det følgende blive nævnt nogle Bestemmelser, hvis Formulering tilsteder en saadan Slutning, men særlig hyppige er de ikke. Der kan saaledes næppe sluttes noget af, at det om Gerningsmanden siges, at han skal »hedde Tyv«⁹ eller »blive (warthæ) Tyv«¹⁰ eller »blive Ransmand«¹¹ eller »have det samme Navn« som en Tyv.¹² Mere oplysende vil man maaske finde Udtryk som, at den forurettede skal forfølge Forbrydelsen »som andet Tyveri«,¹³ eller at der skal forholdes med Gerningsmanden som med en Tyv¹⁴; men i hvert Fald det sidste bruges ogsaa i Tilfælde, hvor der er Tale om typisk Tyveri.¹⁵

II

Lovene kender to forskellige Betegnelser for Tyveri, nemlig thiufnæth og styld, hvortil hører Verbet stælæ. Disse Betegnelser er specielt germanske og er uden sikker Tilknytning til Ordstammer i andre indo-

¹⁰ J. L. II, 111.

¹¹ J. L. II, 72.

¹² V. sj. L. III, 13 (S. 64).

¹³ Sk. L. 201 (XI, 5); jfr. ogsaa E. sj. L. III, 42: »som man skal forfølge sin Tyv«.

¹⁴ E. sj. L. III, 42.

¹⁵ J. L. II, 107 og 114.

europæiske Sprog. Deres Grundbetydning er derfor tvivlsom. Thiufnæth antages i Almindelighed at hentyde til det skjulte ved Forbrydelsen, hvad enten der nærmest skal tænkes paa, at Borttagelsen af Tingen sker hemmeligt, eller paa, at Tingen efter at være borttaget holdes skjult for Ejeren.¹ Styld og stælæ menes enten at sigte til det samme eller til Tilvendelsen af Tingen eller muligvis til begge Dele.

Ran og rane er beslægtede med latinsk rapina og rapere, og rane betyder vel altsaa egentlig gribe eller røve.

Selv om Ordenes Grundbetydning stod fast, vilde man ikke heraf kunne drage Slutninger med Hensyn til det oprindelige Indhold af de to Forbrydelsesbegreber. Fordi thiufnæth eller styld maaske egentlig betyder den Handling at gøre noget hemmeligt eller at skjule noget eller at tilvende sig noget paa hemmelig Maade, er det ikke givet, at man, da man først skabte et bestemt Forbrydelsesbegreb om Tyveri og anvendte de paagældende Ord som Betegnelse for det, henførte enhver Handling derunder, paa hvilken Ordene efter deres Grundbetydning kunde passe. Forbrydelsesbegreberne maa være dannet under Hensyn til den praktiske Trang til Retsbeskyttelse mod bestemte Grupper af Handlinger. Hvornaar det strafferetlige Tyveribegreb er dannet, er iøvrigt et stort Spørgsmaal, som der ikke her kan gaas nærmere ind paa. Mange har som bekendt antaget, at Tyveri fra ældgammel Tid er blevet opfattet som en af de groveste Forbrydelser, mod hvilket Samfundet har reageret med offentlig Dødsstraf. I Virkeligheden er det dog mere sandsynligt, at Tyveri ligesom andre Forbrydelser, der ikke direkte truede Samfundet, men blot krænkede enkelte Personers Interesser, fra først af blot har udløst den forurettedes Hævn, og at de senere forekommende Straffe, baade Bødestraffen og de offentlige Livs- og Legemsstraffe, har deres Oprindelse fra forligsmæssige Afgørelser eller fra det offentliges Indgriben for at regulere Selvtægten.² Hvis dette er rigtigt, kan et fast Tyveribegreb først tilhøre en forholdsvis senere Tid, og det bliver let forklarligt, at Begrebet, selv om den praktiske Trang har virket i Retning af Ensartethed, dog ikke i alle Love har det samme Indhold, og end mere, at den strafferetlige Behandling af Forbrydelsen kan være forskellig.

At Ordene Tyv og stjæle senere hen kan forekomme i Forbindelser,

---

¹ Saaledes nærmest Wilda, anf. V. 864.

² Jfr. min Dansk Retshistorie 272-74.

der intet har med Strafferetten at gøre, f. Eks. Dagtyv, stjæle Tiden fra en anden o. lign., er selvfølgelig uden Interesse for Bestemmelsen af det oprindelige Tyveribegreb, og det samme gælder om et Udtryk som Æretyv, der er uden Tilknytning i den ældre Retsterminologi og maa opfattes som et sent dannet billedligt Udtryk. Naar Wennström³ til Støtte for sin Antagelse af, at Tyveribegrebet fra først af har været meget omfattende, bl. a. henviser til, at »endnu« Kristoffer af Bayerns svenske Landslov⁴ har en Bestemmelse, der kalder Bondens Hustru for den bedste Ting, han har i sit Bo, og betegner den, der »stjæler« hende fra ham, som den værste og største Tyv, der, hvis han gribes paa fersk Gerning, skal ophænges over andre Tyve, er det givet, at denne Bestemmelse, der ikke er hentet fra de ældre Love, saa langt fra repræsenterer en gammel Retsopfattelse, at den tværtimod maa betragtes som et Udslag af en sen Tids kirkeligt inspirerede Tendenser til kraftig Repression af Horsforbrydelsen.

Med Ran forholder det sig paa samme Maade som med Tyveri. Da rane egentlig blot betyder at berøve, og der til Lovenes Ransbegreb hørte en vis Magtanvendelse, kunde Ordene let indgaa i en Række Forbindelser, hvor Forestillingen om en Berøvelse eller Magtanvendelse spiller ind, men hvor der er Tale om Handlinger, som er helt uden Sammenhæng med Forbrydelsen Ran og ogsaa straffedes paa en helt anden Maade. Den Slags billedlige Udtryk er ligesaa værdiløse for Bestemmelsen af det oprindelige Ransbegreb, som de tilsvarende Udtryk er det ved Tyveri, idet ogsaa Ransbegrebet fra først af maa have været et ret fast afgrænset Begreb, bestemt ved praktiske Retsbeskyttelses-hensyn. De nævnte Udtryk findes forøvrigt ikke i de danske Love, hvorimod svensk og norsk Ret frembyder en Del Eksempler paa dem. Saaledes bruges Ran begge Steder om Bortførelse af Kvinder fra deres Fædre eller Ægtemænd, være sig med eller mod deres Vilje,⁵ og svenske Love betegner det ogsaa som Ran at befri en grov Forbryder af dens Magt, som har bundet ham.⁶ Man kan endog træffe Udtryk som Sengeran (siængaran⁷) om Samleje med en andens Hustru, Fæstnings-

³ Anf. V. 446.

⁴ ThjB. 1.

⁵ Se f. Eks. Østg. L. GB. 9 § 1; Gotl. L. 21 § 2; Upl. L. ÆB. 2 § 1. Gul. L. 32; Frost. L. V, 45, Landslov IV, 4. I Østg. L. ÆB. 8 § 1 betyder taka kunu rani vistnok voldtage.

⁶ Vestg. L. I ThjB. 5 § 1, II ThjB. 32; Upl. L. MB. 32 pr. o. fl.

⁷ Upl. L. KhB. 15 § 3 o. fl.

ran (fæstninga ran⁸) om uberettiget Indgreb i en andens Ret til at bortgifte en Kvinde, rane Laas og Nøgler fra Hustruen⁹ om Manden, der bortjager hende fra Hjemmet og tager en anden Kvinde i Huset i hendes Sted, rane Havn fra en anden¹⁰ om den, der fordriver et Fartøj fra dets Anlægsplads eller hindrer det i at søge Havn o. fl.

III

1. Genstanden for Tyveri og Ran var fra først af altid en rørlig Ting. Med Hensyn til Tyveri henviser Wennstrøm¹ ganske vist til, at der i de gamle Love omtales Tyveri af fast Ejendom, og han anser det for et Tegn paa, at en Bestemmelse tilhører et yngre Udviklingstrin, at den udtrykkeligt kræver, at Tingen skal være rørlig. Denne Antagelse, der forklares ved, at han heller ikke anser Tingens Borttagelse fra en fremmed Varetægt, hvilken kun er mulig ved flyttelige Ting, for væsentlig for det oprindelige Tyveribegreb, er dog ikke rigtig.

Bestemmelser af den ovenomtalte Art er meget sjældne. De findes hverken i danske eller svenske Love, men kun i den norske Gulatingslov² og i senere norske Love³, som har benyttet denne som Kilde. Gulatingsloven erklærer den for Tyv, der køber Jord af Kongens Aarmand (Bryde), medmindre han køber den paa Tinge, eller som sælger Jord, han har som Len (veizla) af Kongen, og paa samme Maade den, der optager Grænsestene og flytter dem. Om de første Forskrifter er det imidlertid efter deres Indhold givet, at de ikke kan stamme fra ældre Tid, og hvad den sidste angaar, har Wennstrøm selv og senere Hemmer⁴ ved en Gennemgang af de svenske Love vist, at Brugen af Grænsestene først efterhaanden har faaet større Betydning, og at de to svenske Love, som fastsætter Dødsstraf (i det ene Tilfælde Hængningsstraf) for

⁸ Vestg. L. II, Addit. 8; jfr. Upl. L. ÆB. 1 pr.

⁹ Upl. L. ÆB. 6 § 3 o. fl.

¹⁰ Upl. L. KgB. 11 § 4; jfr. Magnus Lagaböters Bylov IX, 14 og 15 (hafnar ran).

¹ Anf. V. 445-46.

² Gul. L. 264.

³ Landsl. IX, 8; Bylov VIII, 11.

⁴ Wennström, 261 ff.; R. Hemmer, Dödsstraffet för rubbande av råmärken enligt äldre svensk rätt (Festskr. för Antti Tulenheimo, 156—68).

Forrykkelse af visse særlig vigtige Grænsemærker,⁵ ikke, som v. Amira mener,⁶ kan betragtes som Udtryk for en meget gammel Retsopfattelse, der ansaa Grænsestene for hellige og Forrykkelse af dem som en Kapitalforbrydelse, men snarere er Udslag af en sen Tids Skærpelse af Straffen, sammenhængende med Grænsemærkernes øgede Betydning. Den strenge Behandling af Forholdet, der kun i den ene af de to nævnte Love svarede til Tyveristraffen, var ingenlunde almindelig i svensk Ret, der som Regel har lavere Straffe, og den er helt ukendt for de danske Love. Først fra 1555 foreligger en Dom, som stadfæster et Nævningetog, ved hvilket en Mand, der havde flyttet et Grænseskel, her en Grøft, blev svoret skyldig i Falsk, men denne Afgørelse beror, som det rigtigt er paavist af Kolderup-Rosenvinge, paa, at Ordene stæth og stapæl (Ambolt og Blok) i J. L. III, 65, der handler om Pengefalsk, i yngre Haandskrifter af Loven var blevet forvansket til Sten og Stabel, der ogsaa betød Pæl.⁷

Medens Forholdet saaledes ved Tyveri ligger klart nok, indeholder Lovene med Hensyn til Ran forskellige Bestemmelser, der baade taler om Ran og bringer Ransboden til Anvendelse ved visse Indgreb i en Persons Besiddelse af fast Ejendom.

Der kan vel i denne Henseende ikke lægges større Vægt paa, at Sk. L. 80 og 82 (IV, 17 og 19) kalder en Besiddelse af fast Ejendom, der er erhvervet ved retsstridig Magtanvendelse, for ranshæfth og stiller den i Modsætning til rættæ hæfth, hvor Besiddelsen forudsættes at støtte sig til Overdragelse eller anden formelt lovlig Adkomst. At en Besiddelse var Ranshævd havde nemlig efter de paagældende Bestemmelser kun Betydning ved at udelukke, at den ved at fortsættes gennem tre Aar kunde blive til Lavhævd og derved skaffe Besidderen Bevisretten i Trætter om Ejendommen.⁸ Derimod viser Bestemmelserne intet om, hvorvidt Besiddelsestagelsen paadrog Erhververen Straf for Ran.

Af Interesse er derimod nogle Forskrifter, der som Ran straffer Handlinger, ved hvilke en Person forrykker Grænserne mellem faste Ejendomme eller udøver en Raadighed over fremmed fast Ejendom, som normalt forudsætter Besiddelsesret med Hensyn til Ejendommen.

Saadanne Forskrifter kendes fra flere svenske og norske Love, hvor

⁵ Upl. L. WB. 18 § 1; Söderm. L. BB. 23 pr.

⁶ Die germanischen Todesstrafen 70-71.

⁷ Gamle danske Domme II, 147. P. Skautrup. Den jyske Lov 207.

⁸ Til Sammenligning kan anføres Østg. L. VinsB. 4, hvor det hedder, at ingen kan rane sig til Bevisret (vinsorth).

der lejlighedsvis tales om Jordran,⁹ Muldran,¹⁰ Græsran¹¹ o. lign; dog er disse Benævnelser langt fra almindeligt anvendte, og den strafferetlige Behandling af Forholdene er ogsaa meget uensartet, hvorfor der rimeligvis blot er Spørgsmaal om mere tilfældige Udvidelser af Ransbegrebet.

For dansk Rets Vedkommende ligger Sagen paa samme Maade. En Hovedbestemmelse er her E. sj. L. II, 69, hvor det hedder, at den, der sætter et Hus paa Jord, der er i en andens Besiddelse uden først at have faaet Jorden tilkendt paa lovlig Maade, eller som sætter Gærde ind paa en andens Grund (straffer hans hæfth), fordi han vil faa Jord af ham uden lovlig Retsforfølgning, eller som afpløjer ham hans Jord med Urette, skal bøde tre Mark. Denne Forskrift har, som det vil ses, særlig Hensyn til Tilfælde, hvor Gerningsmanden er Ejer af Jord, som er i en andens Besiddelse, men Fortsættelsen viser, at det samme gjaldt, naar Jorden var i Ejerens Besiddelse, og en Trediemand foretog de nævnte Handlinger. Ransterminologien bruges flere Gange i Bestemmelsen. Der tales om, at Gerningsmanden raner Besidderens Hævd fra ham, at han har sat Huse paa hans Jord med Ran, eller at han ved Frapløjningen vil rane Jorden fra ham.

Der er herefter ingen Tvivl om, at E. sj. L. II, 69 opfatter de nysnævnte Handlinger som Ran, men i II, 68, der ogsaa handler om, at nogen sætter Gærde ind paa en andens Grund, tales der ikke om Ran, og Tremarksboden er begrænset til Tilfælde, hvor Grænserne mellem selve Tofterne er forrykket, medens Bøderne i andre Tilfælde er mindre. II, 68 betegner da aabenbart et Stadium paa Vejen henimod Forholdets Inddragelse under Ransbegrebet, medens Udviklingen i II, 69 er ført til Ende, og hermed stemmer det godt, at hverken Sk. L. eller J. L. har Bestemmelser om Opførelse af Hus eller Flytning af Gærder ind paa fremmed Grund, og at Sk. L. ligeledes mangler Bestemmelser om Afpløjning, medens J. L. II, 72, der begynder med at udtale, at for Afpløjning bliver man ikke Ransmand (der gøres dog en Undtagelse for det Tilfælde, at Jorden forud er frarebet ham), først i Slutningen har en aabenbart yngre Bestemmelse, der straffer Afpløjning med Tremarks-

---

⁹ Vestg. L. III, 44; Østg. L. Vath. 30 § 32; Magn. Lagab. Landsl. VII, 16, jfr. Gul. L. 88. Se ogsaa Dala L. BB. 13 § 1. I dansk Ret havde Jordran i hvert Fald paa Steder en anden Betydning, se ndf. S. 174 ff. og 177.

¹⁰ Hels. L. VB. 3.

¹¹ Gul. L. 81; Landslov VII, 16. Norsk Ret kendte ogsaa et Vejran, Landslov VII, 43.

bod. Naar de to Kirkeretter har optaget en Bestemmelse om Afpløjning af Kirkens Jord,¹² er det rimeligvis ogsaa, fordi den verdslige Ret endnu ikke ydede tilstrækkelig Beskyttelse paa dette Omraade. Kirkeretterne, der selvfølgelig kun foreskriver Bod til Biskoppen, behandler iøvrigt kun Forholdet som Kirkeran, naar Gerningsmanden ikke tilbyder Afgørelse ved Rebning af Jorden og gaar frem trods et af Kirken nedlagt Forbud, samt naar han ikke indskrænker sig til en Grænseoverskridelse, men tilegner sig al Kirkens rebdragne Jord paa Stedet¹³ eller Jord, den har udenfor Fællesskabet.¹⁴

Som nedenfor omtalt indeholder Loven desuden en Række Bestemmelser, der straffer den, der tilegner sig, hvad der vokser paa en andens Ejendom, som Tyveri eller Ran, men da Ejendommens Frugter ved at fraskilles denne bliver selvstændige rørlige Ting, er der ingen Grund til at opfatte Tilegnelsen af dem som Tilegnelse af Jorden, selv om den forudsætter Udøvelse af en vis Raaden over den. Disse Bestemmelser medtages derfor ikke i denne Sammenhæng.

De rørlige Ting, som vistnok i den ældste Tid hyppigst var Genstand for Tyveri, var Husdyr, især Kvæg, der udgjorde langt den vigtigste Del af den rørlige Formue. Visse Lovbestemmelser gaar da ogsaa uden videre ud fra, at det stjaalne Gods er enten Heste eller Kvæg. Dette gælder navnlig E. sj. L. III, 19 til 25, der overhovedet ikke omtaler andre Ting som Genstand for Tyveri, og lignende Bestemmelser forekommer ogsaa paa Steder i J. L.¹⁵ Naar det i J. L. II, 95 hedder, at den, der mister sine Ting, skal følge efter til den By, hvor han mener, at de er kommet hen, er disse Udtryk vistnok ogsaa valgte med Henblik paa, at det er et Dyr, man følger.¹⁶ I Almindelighed regner Loven dog ogsaa med Tyveri af andre Ting og bruger i Reglen om Genstanden for Tyveriet det almindelige Udtryk Kost (Ting¹⁷). Som fremhævet af Wennstrøm¹⁸ afspejler der sig i Overgangen til denne Sprogbrug en Udvikling henimod et rigere differentieret økonomisk Liv.

¹² Sk. Kirkeret 3 c og den tilsvarende Bestemmelse i den sjæll. Kirkeret.

¹³ I de lat. Oversættelser af Sk. Kirkeret gengives Ordene »repröht land alt« ved »octonarium aut quadrantem siue plus« (altsaa en hel Otting eller Fjerding).

¹⁴ Thokka land, i de lat. Oversættelser: terram fundum habitabilem non habentem.

¹⁵ J. L. II, 104 og 105.

¹⁶ Se ogsaa E. sj. L. III, 19 i Begynd. ; Sk. L. 140 (VII, 5).

¹⁷ Se f. Eks. Sk. L. 140 til 142, 145, 148 (VII, 5 til 7, 9, 12) ; J. L. II, 95 til 97. Endvidere Sk. L. 136 og 137 (VII, 1 og 2) : fæ . . . ællær kostær ; mæth hæste sinum ællær andrum koste sinum.

¹⁸ Anf. V. 58 ff.

Da Trælle hørte til en Mands Formue og i retlig Henseende behandles omtrent som Husdyr, vilde der intet mærkeligt være i, om Lovene forudsatte, at de kunde ranes eller stjæles. Bestemmelser herom kendes ogsaa fra fremmed Ret, men de danske Love, der først tilhører en Tid, hvor Trældommens Betydning var svindende, omtaler ikke Forholdet.

2. At den stjaalne eller ranede Ting maatte have Værdi, kan anses for en Selvfølge, og maaske krævedes der ved Tyveri en bestemt Mindsteværdi. I Sk. L. 151 (VII, 15) hedder det, at hvis nogen stjæler en Ting til en Værdi af fem Penninge, maa man binde ham, »men dog er han Tyv, selv om han kun stjæler en Penning«. ¹⁹ Sidstnævnte Værdigrænse behøver naturligvis kun at være Udtryk for, at der overhovedet krævedes Værdi, ²⁰ men herimod taler dog, at A. Sun. 106 (IX, 5) ²¹ ved Tyveri af Neg paa Marken gør Undtagelse fra Kravet om en Pennings Værdi, idet det er nok, at der er stjaalet et enkelt Neg, selv om Værdien af det er mindre. ²² J. L. III, 89, der bestemmer, at den Tyv, som føres bunden til Tinge, i Gentagelsestilfælde kan hænges, hvor ringe Tyveriet end er, synes derimod ikke at ville anerkende nogen Værdigrænse.

Svensk og til Dels norsk Ret udskilte visse ubetydelige Tyverier fra det egentlige Tyveribegreb under særlige Navne (snattan, hvinska ²³). Disse Begreber er ukendte i dansk Ret, men Udtrykket »fuld Tyv«, der vistnok i Sverige oprindelig dannede Modsætningen til dem, ²⁴ forekommer dog en enkelt Gang i Sk. Birkeret 14. Iøvrigt havde ogsaa efter dansk Ret den stjaalne Genstands Værdi Betydning for Straffens Størrelse og for Adgangen til at binde Tyven.

Ved Ran synes Lovene i Modsætning til, hvad der gjaldt ved

---

¹⁹ Jfr. A. Sun. 95 (VII, 11).

²⁰ Saaledes Matzen, anf. V. 134-35.

²¹ Jfr. Sk. L. 184 (IX, 15).

²² Ifølge V. sj. L. III, 13 var den mindste Værdi ved Korntyveri en halv Skæppe, og af Sk. L. 226 (XIV, 3) ses, at Brandhjælp (brønnæstuth) skulde udredes med en Penning eller med en Skæppe Byg eller to Skæpper Havre. Herefter skulde en halv Skæppe, naar bortses fra Havre, være en halv Penning værd, men det er muligt, at der i V. sj. L. III, 13 er regnet med en højere Værdi af Skæppen end i Stedet i Sk. L., der forudsætter, at en Mark Korn kostede 1 Mark Sølv, medens der allerede under Valdemar II er Vidnesbyrd om en dobbelt saa høj Værdi (Sv. Aakjær, Maal og Vægt (i Nordisk Kultur XXX) 200). — At Kongens Ret til Hittegods kun gælder Ting af mindst fem Pennings Værdi, medens Ejeren har Ret til at faa Tingen udleveret, selv om Værdien er mindre end en Penning, E. sj. L. III, 54, hviler maaske paa den Forudsætning, at et strafferetligt Ansvar for Finderen overfor Ejeren først indtræder, naar sidstnævnte Værdigrænse er naaet.

²³ Wennstrøm, anf. V. 16-19, 449 ff.

²⁴ Wennstrøm, anf. V. 453.

Tyveri, ikke at betinge Straffen af en vis Værdi af den ranede Genstand. Det er i hvert Fald ganske urigtigt, naar Matzen mener,²⁵ at der oprindelig har været krævet en Værdi af en halv Mark, der saa senere er blevet nedsat. De Bestemmelser, som anføres herfor,²⁶ kan vel i enkelte Tilfælde synes at tale for Matzens Mening,²⁷ men de vedrører i Virkeligheden ikke selve Ransbegrebet, men Betingelserne for, at den sigtede kunde blive nødt til at værges sig med Jernbyrd eller Nævn. At der kunde foreligge Ran, selv om Værdien ikke naaede det fastsatte Beløb, fremgaar navnlig af E. sj. L. II, 47 i Slutn. og J. L. II, 43, der klart udtaler, at det kun er Ran, som Nævninger skal sværge om, der behøver at have en Værdi af en halv Mark.²⁸ Ved de senere Udvidelser af Ransbegrebet til Tilegnelse af Markens Afgrøde og til ulovlig Skovhugst, forekom det dog, at Tilegnelsen maatte have et vist større Omfang, for at der skulde blive Spørgsmaal om Ransbod. Herom henvises til forskellige Steder i det følgende.

3. Ved Tyveri var det baade før og senere Reglen, at Genstanden for Forbrydelsen maatte være fremmed Ejendom.²⁹ Ved Ran gaar Lovene vel ogsaa paa mange Steder ud fra, at dette er Tilfældet,³⁰ men her var Reglen i senere Tid ikke undtagelsesfri, og som allerede berørt³¹ har nogle ment, at der paa dette Punkt skulde være Tale om en oprindelig Forskel mellem de to Forbrydelser. Dette er dog visnok ikke rigtigt.

Afviselserne fra Hovedreglen var i det hele indskrænket til den sjællandske Ret. Ifølge E. sj. L. II, 46 skulde ingen værges sig med Nævn, som borttog det, han selv ejede eller havde Lod i, men Borttagelsen var ogsaa i disse Tilfælde Ran, hvilket fremgaar af II, 47, som viser, at Gerningsmaden i saa Fald skulde værges sig med Tylvtered eller bøde tre Mark. Endnu tydeligere er Orbodemaal III, 20 og V. sj. L. II, 41.

²⁵ Anf. V. 131-32.

²⁶ E. sj. L. II, 46 (en halv Mark eller i visse Tilfælde fem Penninge), Orbodem. III, 18, V. sj. L. II, 41 (en halv Mark eller ingen Grænse), J. L. II 43-45 (en halv Mark eller ved Haandran saa meget som to Handsker).

²⁷ J. L. II, 44 og 45.

²⁸ Naar det i E. sj. L. III, 61 bestemmes, at kun Tilegnelse af Vrag til en Værdi af fem Penninge medfører Tremarksbod, angaar dette kun Forholdet til Kongen, der alene forbeholdt sig Vrag af denne Værdi, jfr. om Hittegods ovenfor i Note 22.

²⁹ Jfr. dog nedenfor Note 36.

³⁰ Se f. Eks. Sk. L. 231 (XV, 6), A. Sun. 134 (XV, 2), J. L. II, 39, 44, 45, 72 in f., 75 o. fl.

³¹ Se ovf. S. 158.

Den, som tager sin egen Ting fra en anden, men ikke ud af hans Haand, skal bøde tre Mark eller give Tylvtered, men hvis han raner sin egen Ting af en andens Haand, skal han benægte Sigtelsen med Jernbyrd (efter V. sj. L. med Nævn) eller bøde derfor. Det er herefter klart, at de sjællandske Love har strøget Kravet om, at den ranede Ting skulde tilhøre en anden, og kun tillægger Mangelen af denne Betingelse processuel Betydning. En nedenfor omtalt Bestemmelse i E. sj. L. II, 69 gør det dog sandsynligt, at Mangelen af Betingelsen ogsaa har haft Betydning til at udelukke Bøder til Kongen, og naar dette ikke nævnes i de ovenomtalte Bestemmelser, er Grunden sandsynligvis den, at saadanne Bøder, da disse Bestemmelser nedskreves, endnu ikke forekom ved Ran. De omtales først i en formentligt yngre Forskrift i E. sj. L. II, 49. Nu er det ganske vist muligt, at Bestemmelserne kun har Hensyn til bestemte, særlig graverende Former for Ran, idet der forud kun er Tale om Haandran og Ran fra en Mand, medens han ser derpaa, men en Begrænsning af Reglen til disse Tilfælde antydes dog ikke, og at den ikke er tilsigtet, bestyrkes ved, at E. sj. L. ogsaa paa et andet Sted staar paa det Standpunkt, at den ranede Ting ikke behøver at være fremmed Ejendom.

Medens nemlig E. sj. L. II, 68, der endnu kun i begrænset Omfang udvider Ransbegrebet til Bemægtigelse af fast Ejendom ved at flytte et Gærde ind paa Ejendommen, ikke tænker paa den Mulighed, at Gerningsmanden selv ejer Jorden, nævner II, 69, der i større Udstrækning har gennemført Ranssynspunktet ved fast Ejendom, foruden det Tilfælde, at man tilegner sig Jord, som er fremmed Ejendom,³² ogsaa det, at Jorden tilhører Gerningsmanden selv, men gør dog den Forskel mellem de to Tilfælde, at der kun i det første skal bødes til Kongen, hvad ligefrem anføres som Udslag af et almindeligt Princip.³³

Den nævnte Forskel mellem II, 68 og II, 69, af hvilke den sidste maa anses for yngre end den første, taler for, at den sjællandske Rets Opgivelse af Kravet om, at Genstanden for Ransforbrydelsen skulde være fremmed Ejendom, ikke rakte meget langt tilbage i Tiden, og i samme Retning peger det, at hverken Sk. L. eller J. L. kender noget til en saadan Opgivelse uden i et Par specielle Tilfælde, som skal omtales nedenfor. En af Hovedbestemmelserne om Ran i J. L. (II, 39) gaar

---

³² Se ovf. S. 164.

³³ for thy at man ma ey uppæ sit eghit for brytæ thre marc vith kunung.

saaledes klart og tydeligt ud fra, at den ranede Genstand tilhører en anden, og de Forskrifter i Sk. L. og J. L., som anvender Ransstraf paa Indhøstning af Sæd paa fremmed Mark, lader det ogsaa være afgørende, at Sæden vokser paa Jord, der viser sig at tilhøre en anden. Efter Sk. L. 74 (IV, 10) rammer Boden den, der høster Sæd, han selv har saaet, naar Jorden senere frarebes ham, og efter J. L. II, 71 i Slutn. kommer det ligeledes an paa, hvem der under en Retssag faar Jorden tilkendt, saaledes at den, der høster, bliver ansvarlig, hvis det viser sig, at han ikke er Ejer, uanset at han selv har saaet Sæden.³⁴ I Kapitlets Begyndelse siges det vel, at det, hvis Retssagen ikke afgøres før Mid-sommer, er Agerran at høste Korn, man ikke har saaet, selv om man er Ejer af Ageren, men af Fortsættelsen ses, at dette dog kun gælder, hvis den, der saaede, beviser, at han havde Ageren med Ejers Lov og Vilje.

Alle Lovene, ogsaa de skaanske Retsbøger og J. L., anerkender dog, at der foreligger Ran, naar Ejeren af et Husdyr, i hvilket en anden har taget Nam, eller som er blevet optaget af en anden, i hvis Korn det er kommet ind, tager det tilbage fra den, der tog Nammet, eller fra Optageren, skønt Nammet eller Optagelsen ikke bragte Ejers Ret til Ophør, men kun begrundede en Panteret eller Tilbageholdelsesret i Dyret, Sk. L. 167 (IX, 1), A. Sun. 107, E. sj. L. II, 75, III, 26, J. L. III, 50.³⁵ Ogsaa Ejers Tilbagetagelse af Ved, som en anden ulovligt har hugget i hans Skov og fører bort, kunde blive Ran, J. L. II, 73.³⁶ Hvilken Alder disse Regler havde, kan ikke afgøres. Der er intet, som tyder paa, at de var særlig nye, men da de angaar Tilfælde, hvor den, der tog Tingen, selv om han ejede den, dog berøvede Besidderen en Sikkerhedsret i den, forelæa der her ganske særlige Grunde til at opgive Fordringen om, at Tingen skulde tilhøre Andenmand.

Bortset fra de anførte Bestemmelser findes der, saavidt ses, udenfor

³⁴ æn all sæth, thær swo ær af deld for mithsummær . . . , takær thæn man sæthæn, thær sathæ, tha ma han wrthæ rans man thær for. — æn takær anthugh thæræ thæn sæth, fyrræ æn iorthæn ær lagh delt, oc winnær hin annæn iorthæn, tha ær han rans man, thær sæthæn took.

³⁵ Optagne Kreaturer kaldtes innam, Sk. L. 167 (XI, 1), E. sj. L. II, 74, 75, 76 (jfr. ogsaa Sk. L. 206 (XI, 10)) eller intæktæ fæ, J. L. III, 50 og 56. E. sj. L. II, 75 bruger om Tilbagetagelsen af Dyret fra Optageren Ordet fornæm; se om dette Udtryk ndf. S. 203.

³⁶ J. L. II, 73 forudsætter, at Tilbagetagelsen i dette Tilfælde kunde være ikke blot Ran, men ogsaa Tyveri. De andre Bestemmelser taler derimod kun om Ran, men dette skyldes maaske, at Forholdet kun sjældent vilde opfylde de øvrige Betingelser for at være Tyveri; jfr. om norsk Ret v. Amira, Nordgerm. Obligationenrecht I 244.

den sjællandske Ret kun en enkelt Forskrift, som har fraveget Kravet herom, nemlig J. L. II, 72, forsaavidt det her siges, at den, der pløjer Andenmands Sæd om, skal have forbrudt tre Mark, selv om Jorden er hans egen, fordi man skal dele sig til Ret og ikke gøre sig selv Ret. Denne Forskrift er dog snarest en Interpolation i en ældre Tekst³⁷ og maa derfor antages at være Udtryk for en ret sen Tids Retsudvikling, og iøvrigt forudsættes det baade i Kapitlets Begyndelse og dets Slutning, at Afpløjning, Afhøstning af Korn og Afslæt af Eng i hvert Fald kun bliver Ran, naar vedkommende Ejendom ikke tilhører Gerningsmanden.³⁸

Af Bestemmelsen i E. sj. L. II, 46, jfr. 47, der ligestiller det Forhold, at en Mand har Lod i en Ting, med det, at han ejer den, kan maaske sluttes, at hvor Kravet om, at den borttagne Ting skulde være fremmed Ejendom, opretholdtes, var Ran og formodentlig ogsaa Tyveri udelukket, naar Tingen var i Fællig mellem Gerningsmanden og den, fra hvem den toges. Hermed stemmer det, at Sk. L. 230, jfr. 229, og 231 (XV, 4 og 6), A. Sun. 135 og 134 kun synes at ville anerkende, at Husbonden kan rejse Tyverisigtelse mod Fælligsbryden eller omvendt begaa Ran imod ham, naar Fælliget mellem dem er opløst ved Skifte.

Da en Træl eller et Tyende ikke var i Fællig med Husbonden, er det en Selvfølge, at de kunde stjæle fra ham, og naar Besiddelse af stjaalne Koster som nedenfor omtalt kunde medføre Straf for Tyveri, er det forstaaeligt, at ogsaa den, der købte noget af dem, skulde svare Tyvssag. Derimod skulde man tro, at Hustru og hjemmeværende Børn, som var i Fællig med Manden eller Faderen, herved maatte være udelukket fra at stjæle Ting, som tilhørte Fællesboet, og det er derfor vanskeligere forklarligt, at ogsaa den, der købte noget af dem, i visse Tilfælde blev Tyv. Dette var ganske vist paa Lovenes Tid en Undtagelse, men det er ikke usandsynligt, at Reglen tidligere har haft et større Omraade.³⁹ Maaske kan Forklaringen søges i, at Fælliget mellem Mand og Hustru og mellem Forældre og Børn først er blevet udviklet ret sent.

---

³⁹ Se ndf. S. 186.

³⁷ Jeg antager, at Begyndelsen af Kapitlet (For af ærri wrthær man æi rans man, vtæn of han hæfthær thæt til sik, sithæn lagh reep took thæt af hanum) oprindelig er blevet umiddelbart fortsat med Sætningen: Swo ær thæt oc, of man slaar annæns mansz æng vp.

³⁸ Se foruden den i Note 37 først citerede Passus bl. a. Ordene: æn slar man all æng vp mællæ æg oc ændæ oc sæghær, at thæt ær hans eghæt, oc gangær hanum iorth sithæn af hændæ, tha ær han thæræ for rans man, men ogsaa Fortsættelsen.

Vildt og Fisk og andre Ting, som i naturlig Tilstand ikke var undergivet Ejendomsret, kunde af den Grund ikke være Genstand for Tyveri eller Ran.⁴⁰ Enkelte Bestemmelser i de skaanske Retsbøger anerkender dog, at disse Forbrydelser kunde foreligge, naar en Person paa nærmere angiven Maade havde forbeholdt sig Ret til Bemægtigelsen, selv om en saadan endnu ikke havde fundet Sted. Ifølge A. Sun. 116, jfr. Sk. L. 198 (XI, 2) og 201 (XI, 5) kunde ikke blot den, der fandt sin egen bortfløjne Bisværn, men ogsaa den, der ellers fandt en saadan i en anden Mands hegnede Skov, men ikke kunde borttage den, fordi den havde sat sig i et Træ, hvis Ejer ikke vilde tillade, at Træet fældedes, sætte et Mærke paa Træet med den Virkning, at Ejeren af Træet, hvis han selv borttog den, kunde forfølges som Tyv eller Ransmand,⁴¹ og naar nogen havde fundet en Høge- eller Falkerede og bundet Ungernes Fødder fast, saa at de ikke kunde flyve bort, naar de voksede til (nemlig for senere at kunne indfange dem og afrette dem til Jagtbrug), og de derefter borttoges af en anden, kunde ogsaa dette Forhold blive Tyveri, hvis Gerningsmanden nægtede Borttagelsen, hvorimod det i modsat Fald ikke straffedes som Ran, men kun med en Bod paa 2 Øre, Sk. L. 201 (XI, 5), A. Sun. 116.⁴²

IV

1. Til Tyveri og Ran hørte fra først af altid, at en Ting, der var i en andens Besiddelse, borttoges af denne mod Besidderens Vilje, og det var kun de processuelle Regler, som medførte, at Straf for Tyveri eller Ran kunde blive at anvende, skønt Forholdet faldt udenfor den nævnte Ramme. Senere udvidedes derimod begge Begreber, og især Begrebet Ran, langt udover de Tilfælde, hvor Borttagelse af noget af en fremmed Besiddelse havde fundet Sted.

Foreløbig skal alene de oprindelige Begreber beskæftige os, og her knytter Interessen sig især til de successive Forandringer i Opfattelsen

---

⁴⁰ Se f. Eks. Sk. L. 201 i Beg. og 203 (XI, 5 og 7), A. Sun. 116 og 118.

⁴¹ Sk. L. forudsætter, at Forholdet altid var Tyveri, vel fordi Borttagelsen i Reglen skete hemmeligt, men A. Sun. viser, at det ogsaa kunde være Ran.

⁴² Det var ogsaa kun en Bod af 2 Øre, som ramte den, der borttog et Træ, som en anden havde fældet i Almindingsskov og havde forbeholdt sig ved at skære et Stykke af begge Ender, Sk. L. 208 (XI, 12), A. Sun. 120.

af, hvad der var i Besiddelse eller Varetægt. Forholdet ligger klarest ved Ran.

2. Blandt de forskellige Former for Ran nævner alle Lovene i første Række Haandran. Ifølge J. L. II, 43 skulde Nævninger sværge om Haandran, selv om det ranede kun var Hat eller Handsker eller hvad man havde i Haanden, naar det var saa meget værd som to Handsker,¹ og som Grund anføres, at det var en større Skam at blive fraranet noget paa denne Maade end paa anden Maade. Begrebet omtales endvidere i E. sj. L. II, 46 og Orbodemaal III, 18, V. sj. L. II, 41, hvor det ogsaa i processuel Henseende indtager en Særstilling, her dog sammen med en anden nedenfor nævnt Form for Ran, samt i Sk. L. 167 (IX, 1) og A. Sun. 107, der viser, at det var Haandran at fratage en Person et Stykke Kvæg, som han trak af Sted med.

At Haandran har været indbefattet under det oprindelige Ransbegreb, kan ikke betvivles, og det samme gælder om det Forhold, der i J. L. kaldes Boran, og som ifølge J. L. II, 44 bestod i at gaa ind i en anden Mands Gaard og borttage noget af hans Kvæg eller Klæder eller Vaaben eller andre Ting. Boran er et Begreb, som ogsaa kendes fra svenske og norske Love, hvor det undertiden forudsættes, at Forbrydelsen ligesom den danske Rets Hærværk iværksættes af en væbnet Skare.² Dette kan imidlertid ikke være Tanken i J. L., der kun straffer Boran med almindelig Ransbod, medens Boden for Hærværk var langt højere.

Udenfor Jylland omtales Boran kun i Vederloven, baade i den danske Tekst og i Sven Aggesens Skrift,³ hvor Ordet gengives med mansionis depredatio (Røveri fra en Gaard). Boran har da sandsynligvis i ældre Tid ogsaa været kendt i det østlige Danmark, og de sjællandske Love (E. sj. L. II, 46, Orbodemaal III, 18, V. sj. L. II, 41) stiller ogsaa i processuel Henseende Ran fra en Mand i hans egen Gaard i Klasse med Haandran, idet Sigtede i begge Tilfælde, men ogsaa kun i dem, skal værge sig med Nævn eller Jern, uanset at den ranede Ting har en mindre Værdi end en halv Mark. Det er saaledes muligt, at Haandran og Boran fra først af har været de eneste anerkendte Tilfælde af Ran, saa at denne Forbrydelse kun har kunnet begaas med

---

¹ Ordføjningen i de forskellige Haandskrifter er noget forskellig.

² Poul Johs. Jørgensen i Festskrift til Kr. Erslev 59.

³ Kap. IV.

Hensyn til Ting, som den ranede førte med sig, eller som fandtes i hans Gaard. Herfor kan maaske ogsaa anføres, at Ejerens egenmægtige Tilbagetagelse af et optaget Husdyr kun var Ran, naar Optageren trak af Sted med Dyret eller Dyret var bragt indenfor hans Gaard, Sk. L. 167 (IX, 1), A. Sun. 107, E. sj. L. II, 75. Efter sidstnævnte Bestemmelse var Tilbagetagelsen vel ogsaa i andre Tilfælde strafbar, men Boden var væsentlig lavere end Ransboden (hvis Dyret ikke var bragt indenfor Landsbyens Gadeled 2 Øre, ellers 12 Øre). J. L. III, 50 sondrer ogsaa imellem, om Dyret er bragt hjem til Optagerens Hus eller Tilbagetagelsen finder Sted forinden. I det første Tilfælde straffes Tilbagetagelsen som Hærværk, i det sidste som Ran. Dette hænger sammen med, at J. L. har opgivet det Krav til Hærværksforbrydelsen, at flere væbnede Personer skulde deltage i Udførelsen, hvorved enhver Indtrængen i andens Hus for at bortføre noget blev Hærværk, og man har vel saa samtidig skærpet Straffen for Tilbagetagelse af et optaget Dyr i andre Tilfælde. J. L. III, 50 kan derfor ikke direkte oplyse noget om den oprindelige Ordning.

De ovenfor omtalte Bestemmelser i de sjællandske Love, der udsondrer Haandran og Ran i Bondens Gaard som en særlig Gruppe, lader det ved den sidste Form for Ran ikke være nok, at Ranet er begaaet i Gaarden, men forlanger yderligere, at det skal være sket i Bondens Paasyn. v. Amira⁴ har henledet Opmærksomheden paa et Sted i den islandske Graagaas (I, cap. 224), som frembyder Interesse i denne Sammenhæng. Stedet handler ikke om Ran i egentlig Forstand, men om det i senere Tid til Ran henregnede Forhold, at nogen retsstridigt vægrede sig ved at opfylde en klar Forpligtelse (i det foreliggende Tilfælde at tilbagelevere et lejet Dyr ved Lejetidens Udløb). Det bestemmes, at der foreligger Ran, hvis Ejeren ikke kan faa Dyret udleveret, men ser det. Kan han derimod ikke faa det at se, skal Forholdet anses, som om Lejetageren havde taget Dyret fra ham, altsaa som om der forelaa Ran.

Denne Bestemmelse tyder paa, at det efter islandsk Ret engang har været en væsentlig Side af Ransforbrydelsen, at Borttagelsen skete i Ejerens Paasyn, hvad selvfølgelig altid var Tilfældet ved Haandran, men derimod ikke nødvendigvis ved Boran, hvor der derfor kunde være Anledning til særlig at fremhæve det, saaledes som det er sket i de sjællandske Love. Betingelsen har antagelig været en Betingelse ved

---

⁴ Nordgerman. Obligationenrecht II, 438.

Siden af de ovenfor omtalte Betingelser, og Ran i Ejerens Paasyn har næppe været en særlig Form for Ran, som har været strafbar, hvorsomhelst Tingen befandt sig. Af Orbodemaal og V. sj. L. fremgaar, at Ran, der fandt Sted udenfor Bondens Gaard, ikke indtog nogen Særstilling, selv om Ejeren saa paa det. Naar det i E. sj. L. III, 26 og J. L. II, 58 bestemmes, at Nam ikke maa tages, medens Ejeren ser derpaa, eller at det skal tages lønligt og udenfor hans Gaardsled, hænger disse Bestemmelser sikkert sammen med det ældre Ransbegreb og tjener til Bestyrkelse af det ovenfor anførte.

Ved Tyveri er de oprindelige Forhold mindre klare, og det kan ikke bestemt godtgøres, at man her har regnet med et ligesaa snævert Varetagtsbegreb som ved Ran. Til Støtte herfor kan dog maaske anføres J. L. III, 60. Det bestemmes her, at hvis nogen bryder ind i en anden Mands Abildgaard eller Kaalgaard og stjæler Æbler eller Kaal, kan han blive Tyv derfor, som om han stjal andre Ting i hans Hus. Her synes det opfattet som noget væsentligt, at den stjaalne Ting befinder sig i Hus, og da Lovene ellers ikke tillægger denne Omstændighed Betydning for Straffens Størrelse,⁵ er det sandsynligt, at der er Tale om en Reminiscens fra en ældre Retstilstand med et meget snævert Varetagtsbegreb, svarende til det man regnede med ved Ran. Om et Forhold svarende til Haandran blev der ifølge Sagens Natur ikke Spørgsmaal ved Tyveri.

Ved det ovenfor antagne er der dog en ikke uvæsentlig Vanskelighed. Som bemærket paa et tidligere Sted, maa man gaa ud fra, at Kvægtyveri i tidlig Tid har været et af de hyppigst forekommende Tilfælde af Tyveri, og det synes paa Forhaand ikke meget rimeligt, at Kvæg paa Marken slet ikke har kunnet stjæles.⁶ Imidlertid indeholder Lovene en Bestemmelse om Ran, der nærmest taler imod, at Ran har kunnet begaas med Hensyn til løsgaaende Kreaturer.

J. L. II, 45 nævner en Form for Ran, som Loven kalder Jordran (i Haandskrifterne ofte forvansket til Hjordan), og som bestod i at gaa ind i en anden Mands Fold ude paa Marken og borttage Hors eller Nød eller andet Kvæg eller Korn eller Hø eller Tømmer eller andre Ting. Hvor gammel denne Form for Ran er, kan være tvivlsomt. J. L. II, 39, hvor det i Forbigaaende oplyses, at nogle kaldte Jordran for Markran,

---

⁵ Se om svensk Ret Wennstrøm 72.

⁶ Jfr. J. L. II, 105.

nævnes Jordran sammen med Haandran og Boran som de tre Former af Ran, om hvilke Nævninger skulde sværge, men da Ransnævninger næppe paa Lovenes Tid var en særlig gammel Institution,⁷ kan man ikke heraf slutte, at Jordran siden et tidligt Tidspunkt har været regnet for Ran. Der kan ogsaa være Tale om en forholdsvis tidlig Udvidelse af Begrebet udover de oprindelige Former, Haandran og Boran. Hvad enten Jordran tilhører en mere eller mindre tidlig Tid, taler Udskillelsen af denne Form for Ran dog afgjort for, at Kvæg paa Marken til et vist Tidspunkt — i det mindste i Jylland — kun har kunnet være Genstand for Ran, naar det var drevet sammen i Fold. En saadan Slutning er under alle Omstændigheder berettiget med Hensyn til de andre Ting, som nævnes i J. L. II, 45, navnlig Korn og Hø, der, som det nedenfor vil blive vist, først efterhaanden opnaaede den Beskyttelse, som laa i Ransstraffen, uanset hvor de fandtes paa Marken. Med det anførte stemmer det ogsaa godt, at det efter Sk. L. 167 (IX, 1), A. Sun. 107 ikke var Ran at fratage Optageren af Kreaturer disse ved at jage dem fra ham, medens han drev dem af Sted foran sig, og deraf, at den, der tog Nam i Kvæg paa Marken ifølge E. sj. L. III, 26 skulde slippe det, hvis Ejeren kom til, inden det var ført ud af Marken, kan næppe sluttes, at det indtil da med Hensyn til Beskyttelse mod Ran betragtedes som værende i Ejerenes Varetægt.

Da det saaledes ser ud, som om Ran en Tid lang ikke har kunnet begaaes med Hensyn til løsgaaende Kreaturer, maa man enten antage, at det samme trods alt har været Tilfældet ved Tyveri, eller ogsaa maa man have arbejdet med to forskellige Opfattelser af, hvilke Ting der var i Varetægt, hvad dog er mindre sandsynligt. Jeg vil da snarest tro, at der ogsaa ved Tyveri har været en Tid, hvor Forbrydelsen i hvert Fald kun har været mulig med Hensyn til Kvæg paa Marken, naar det midlertidigt var drevet sammen i et eller andet Indelukke. Dog kan det tænkes, at det har været anset for tilstrækkeligt, at det var under Tilsyn af en Hyrde, skønt Bestemmelserne om Ran ikke særlig taler for, at dette Moment har haft Betydning.⁸ Hyrder omtales paa adskillige Steder

---

⁷ Matzen, Om Bevisreglerne i den ældste danske Proces 104. Samme, Forelæsninger, Offentlig Ret II, 81. Jfr. K. G. Westman, Den svenska nämnden 125 ff.

⁸ Det eneste, der muligvis kan nævnes, er en Bestemmelse i J. L. III, 53 om, at det er Gorniddingsværk (der straffedes med Tremarksbod, vistnok ifølge Overførelse af Ransreglerne, se ndf. S. 195) at dræbe en anden Mands Kvæg, som har Hyrde, hvad enten det sker i Indhegning eller udenfor.

i Lovene.⁹ Som oftest var de vel Byhyrder, som førte Tilsyn med alt Landsbyens Kvæg, men E. sj. L. II, 73 viser, at det kunde forekomme, at ikke alle Grander vilde være med til at holde Hyrde, og J. L. forudsætter ogsaa paa flere Steder, at en Mands Dyr kunde være uden Hyrde. At det skulde have spillet nogen Rolle til at begrunde et Varetægtsforhold, at et Dyr var forsynet med Ejerens Kvægmærke (se f. Eks. E. sj. L. III, 55), kan ikke antages, idet et saadant Mærke blot viste, at Dyret tilhørte en bestemt Person.

Paa Lovenes Tid var den ældre strenge Opfattelse af, hvad der var Varetægt, opgivet. De oftere nævnte Bestemmelser i de sjællandske Love viser, at Borttagelse af en Ting kunde være Ran, selv om den skete udenfor Bondens Gaard, og uden at han saa derpaa, men det kan ikke ses, under hvilke nærmere Betingelser det kunde forekomme. Der kan være tænkt paa Tilfælde, svarende til J. L.'s Jordran, men noget bestemt Holdepunkt herfor foreligger ikke. Ordet Jordran forekommer vel i Orbodemaal III, 22, V. sj. L. II, 42, men her kan det ikke godt sigte til samme Forhold som i J. L. Det sammenstilles med Skovran, og det siges, at der ingen Erindring var om, at man i Anledning af disse Former for Ran havde underkastet sig Jernbyrd (eller Afgørelse ved Nævn), medens baade Jordran ifølge J. L. og de i Orbodemaal III, 18, V. sj. L. II, 41 omtalte Tilfælde af Ran, som foregik udenfor Bondens Gaard, netop forudsættes at kunne komme for Nævninger. Om den sandsynlige Betydning af Jordran i de sjællandske Love se nedenfor S. 177.

Naar Jordran, saaledes som J. L. forstaar Ordet, i hvert Fald tidligt ligestilledes med Boran, var det aabenbart, fordi der i begge Tilfælde var Tale om Ran fra et ved et Indelukke tydeligt afgrænset Omraade.¹⁰ Det laa nu nær at føre denne Tanke videre og anerkende Muligheden af Ran af Afgrøden paa en indhegnet Mark eller af Træerne i en hegnet Skov, hvorved maa erindres, at en Mark altid var indhegnet, naar der dyrkedes Korn i den, indtil Kornet var indhøstet, medens Skove kun mere undtagelsesvis var hegnede, nemlig naar de var Enemærker. Et Par svenske Love¹¹ karakteriserer en indhegnet Mark som et aflukket Rum ved Ordene, »at for Agrene er Gærdet som Væg og Himlen som Tag«.

Den nævnte Videreførelse havde til en vis Grad fundet Sted paa

⁹ Sk. L. 168 (IX, 2), A. Sun. 108, E. sj. L. II, 73, J. L. III, 48, 52 og 53.

¹⁰ En rimeligvis yngre Bestemmelse i J. L. III, 41 lader det ogsaa være Ran, ja efter Omstændighederne Hærværk at borttage Bierne eller dog Honningen fra en Mands Bigaard.

¹¹ Dala L. Um thiufnadh 2 pr. — Vestm. L. MB 26 § 11.

Lovenes Tid, men at det først var sket ret sent, kan sluttes af, at Synspunktet ikke var trængt helt igennem paa alle de Omraader, der omfattedes af det, eller gennemført paa ensartet Maade i alle Lovene. Det er ogsaa betegnende, at J. L. II, 47 erklærer Ransnævningerne for kompetente i et vist herhen hørende Tilfælde, men ikke har naaet at faa dette med i den ældre Opregning af Nævningesager i II, 39, se ovf. S. 175.

Hvad angaar Borttagelse af Afgrøder fra en andens Mark, kan der sondres mellem to Grupper af Tilfælde. I den ene drejer det sig om Neg, som Ejeren af Marken selv har høstet og stillet op, i den anden om, at Gerningsmanden selv afhøster Marken eller Engen (afskærer Kornet eller afslaa Græsset og fører det bort). Det sidste Forhold betegnes i J. L. II, 71 som Agerran. Maaske er det det, som de sjællandske Love kalder for Jordran.

I den første Gruppe af Tilfælde anerkender alle Lovene Forholdet som Tyveri, naar Iværksættelsesmaaden svarede til Tyveribegrebet, altsaa var hemmelig, hvad udtrykkeligt fremhæves i J. L. III, 47 (ved Nattetid). Tyveri af Neg paa Marken omtales i Sk. L. 184 (IX, 15), A. Sun. 106, V. sj. L. III, 13 i Begynd. og J. L. III, 47, og denne Art af Tyveri behandledes forsaavidt med særlig Strengthed, som Korntyven, hvis han blev greben med de stjaalne Koster, kunde bindes, skønt Værdien ikke naaede det Beløb, der ellers var en Betingelse for, at Paagrielse kunde finde Sted.¹² Man havde ogsaa et særligt Navn for Korn-tyven, der kaldtes agnæbak (en Mand, der har Avner paa Ryggen), V. sj. L. III, 13, Sk. Birkeret 21 og 22, et Navn, der ogsaa forekommer i svenske Love.¹³

Disse Forhold har man vistnok i Almindelighed opfattet som Vidnesbyrd om, at Tyveri af Neg paa Marken ikke først fornylig var anerkendt som Tyveri, men om dette er rigtigt, synes meget tvivlsomt. Betydningen af Betegnelsen agnæbak er ikke allevegne helt den samme. Der lægges Vægt paa til Dels forskellige Momenter, og medens de fleste svenske Love kræver, at Tyveriet har et vist større Omfang, er Kravet til det stjaalnes Værdi i de skaanske Retsbøger presset ned til et Minimum. Selve den Omstændighed, at Lovene ikke simpelthen henfører Korntyveri under Tyveri, men har særlige Bestemmelser derom, og at Sk. Birkeret nævner agnæbak som et særligt Skældsord ved Siden af

¹² Se ovenfor S. 166.

¹³ Se herom og om Oprindelsen til Ordet Wennström, anf. V. 37 ff.; jfr. v. Schwerin, anf. V. 607.

Tyv, taler ogsaa for, at Korntyveri først paa et senere Tidspunkt er stillet i Klasse med egentligt Tyveri. Baade Sk. L. og J. L. opfatter den strenge Behandling af Korntyven som Udtryk for Anerkendelsen af en særlig Agerfred, der ikke behøver at være ældre end en Række andre Former for forhøjet Særfred, og da Kirken paa Grund af Tienden var interesseret i en kraftig Beskyttelse for den indhøstede Sæd, som stod paa Marken, og Østgøtaloven om Korntyven siger, at han »bryder Guds Laas«,¹⁴ hvorved er tænkt paa Hegnet om Marken, er det paa ingen Maade udelukket, at den strenge Behandling af Forholdet som Tyveri skyldes kirkelig Indflydelse og saaledes er af sen Dato.

At ulovlig Borttagelse af Neg paa Marken kunde være Ran omtales intetsteds i Lovene, men man kan vanskeligt tænke sig, at det ikke har kunnet være Tilfældet, naar Iværksættelsesmaaden svarede til Ransbegrebet.

Den anden Gruppe af Tilfælde, hvor Gerningsmanden selv afhøster den fremmede Ager eller Eng, henføres kun i J. L. under Ran og Tyveri, J. L. II, 47, 71 og 72, III, 47. Den sidste Bestemmelse viser, at der kunde være Tale om begge Forbrydelser. Maaske har Straffen oprindelig været betinget af, at Skaden havde et vist større Omfang, idet en hel Ager eller et helt Engstykke var afhøstet: Engen skulde være slaaet fra Ende til anden eller Kornet paa Ageren være skaaret fra Ende til anden, som det hedder i J. L. II, 47, jfr. ogsaa II, 72. Paa Lovens Tid fastholdtes denne Begrænsning dog ikke mere.

De andre Love mangler Bestemmelser om disse Forhold, hvad vel er Udtryk for, at man i Skaane og Sjælland endnu ikke var naaet til at anvende Tyveri- eller Ransstraf paa den, der afhøstede fremmed Ager og Eng. At dette ikke var nogen almindelig Regel, synes ogsaa forudsat i Sk. L. 74 (IV, 10), A. Sun. 34, der dog samtidig viser, at Forholdet kunde medføre Tremarksbod, hvis det fandt Sted i Strid med et af Ejeren nedlagt Forbud.

Med Hensyn til ulovlig Skovhugst stiller Sagen sig omtrent som med Hensyn til Korn og Hø. Svarende til Bestemmelserne om Tyveri af Neg paa Marken finder man i et Par af Lovene Forskrifter, der foreskriver Tyvsstraf for den, der borttager Tømmer, som en Mand har tilhugget, men foreløbig har ladet blive liggende ude, Sk. L. 209 (XI, 13), A. Sun. 121, E. sj. L. III, 42, og disse Forskrifter gaar endda videre end

---

¹⁴ Eths. 32.

Forskrifterne om Korn, idet det efter dem er ligegyldigt, hvor Tømmeret ligger, saa at Beskyttelsen ogsaa kom den tilgode, som fældede et Træ i en ikke hegnet Skov og tilhuggede Tømmer af det.

De fleste Bestemmelser i Lovene angaar imidlertid Tilfælde, hvor Gerningsmanden selv fælder Træet og fører Veddet eller andre Dele af det bort, og disse Bestemmelser angaar alle kun Andenmands hegnede Skov. Dette Udtryk bruges helt igennem i Sk. L., og samme Betydning har Udtryk som *nemus alienum* hos A. Sun. og Andenmands Skov eller Ejerens egen Skov i de sjællandske Love, se de nedenfor anførte Lovsteder. Naar J. L. II, 73 taler om Skov, som Ransmanden ikke selv har Lod i, er der vel ogsaa herved tænkt paa Modsætningen til en Landsbys Fællesskov, altsaa netop paa en Enemærkeskov.

Ogsaa ved ulovlig Skovhugst er det kun J. L., der ganske i Almindelighed behandler Forholdet som Ran eller Tyveri (J. L. II, 73). Efter de skaanske og sjællandske Retsbøger var Forholdet vel altid et Delikt, men Boden naaede kun undtagelsesvis i Størrelse Ransboden, og om Tyveristraf var der ikke Tale.¹⁵ I Orbodemaal og V. sj. L. forekommer vel Udtrykket Skovran,¹⁶ men dette Ord synes her anvendt om al ulovlig Skovhugst, hvad enten den straffedes med Ransbod eller ikke.¹⁷

Bestemmelser om Forholdet findes i Sk. L. 191 og 192 (X, 1 og 2), A. Sun. 114, E. sj. L. II, 78, Orbodemaal III, 22 og 23 og V. sj. L. II, 42, hvortil endnu kommer en Forskrift om Skovhugst i Kirkens Skove i de to Kirkeretter 4. Efter disse Bestemmelser var Boden sat i Forhold til Antallet af Læs, der førtes bort. Der skulde bødes to Øre for hvert Læs, indtil Boden ved et Antal af tolv Læs naaede sit Maksimum af tre Mark, svarende til Ransboden, hvorefter den ikke steg højere. Ransboden dannede altsaa nok en Grænse opad for den Bod, der kunde blive at udrede, men den var egentlig ikke Udtryk for, at ulovlig Skovhugst, naar den antog et vist større Omfang, straffedes strengere end ulovlig Skovhugst iøvrigt. Blev Gerningsmanden greben ved Stubben,

---

¹⁵ Den i Sk. L. 192 (X, 2) omtalte 6 Øres Bod for den, der blev grebet ved Stubben, var aabenbart uafhængig af, om Fremgangsmaaden havde svaret til Tyveri eller Ran, jfr. Ordene »um dagh ællær um nat«.

¹⁶ Orbodem. III, 22: En thz skal man wida, at hwerkin fore iortha ran ellir fore skowghx ran, æn thot withstort worthir j giort, tha hawir thz aldrih warit minni til, at ther hawir warit iern geen takit.

¹⁷ Lovene taler altid om Skovhugst (skoghghog) og om at hugge i Skoven, fordi man i Datiden altid kun benyttede Økse ved Træfældning og Tildanning af Tømmer; se en Afhandling af O. Olafsen i (Norsk) Hist. Tidsskr. 5. Rk. V, 168 ff.

inden han havde ført noget bort, var Boden efter de skaanske Retsbøger 6 Øre.

Det er dog et Spørgsmaal, om disse Bestemmelser havde Hensyn til Fældning af al Slags Skov. Hvor Lovene nævner den Enhed, hvorefter Boden beregnedes, taler de ikke simpelthen om Læs, men om flöghælas (Sk. L.) eller weuælas eller wefælas (E. sj. L. og Kirkeretterne).¹⁸ Det første Ord, der hører til flygha, flyve, betegner et Læs, hvor Grenene spreder sig ud til Siden, fordi de ikke holdes sammen ved Ombinding. Det gengives i unge Haandskrifter ved Rislæs.¹⁹ Det andet, der hører til wævia, væve, ogsaa indsvøbe, betyder et Læs, der holdes sammen af et Tov, paa samme Maade som et Kornlæs. I visse Haandskrifter erstattes det af venæ las, der snarest er en Forskrivning, men maaske paavirket af Vaand (Gren, Kæp). I unge Haandskrifter af E. sj. L. gengives det ogsaa ved Læs Vænder.²⁰

De nævnte Udtryk tyder paa, at Bestemmelserne sigter til Fældning af unge Træer eller Afhugning af Grene. I denne Retning peger ogsaa det i alle Lovene, i hvert Fald i visse Haandskrifter, forekommende Ord vith storth. Storth²¹ betyder ungt Træ ,og vith storth maa sigte til unge Træer, som ligger fældede i en Bunke.²² I Orbodemaal III, 23, jfr. V. sj. L. II, 42, hedder det, at det er vithstorth at hugge i anden Mands Skov og rejse ved Stubben tolv Læs, og i E. sj. L. II, 78 tales der om at gøre vithstorth og rejse der vithkast (Bunke Brænde, Brændestabel). At gøre vith storth eller vithkast brugtes altsaa om ulovlig Skovhugst, der havde et saadant Omfang, at man kom op paa Maksimumsboden af tre Mark, og paa samme Maade anvendes Udtrykkene i Sk. L. og Kirkeretterne, men der synes altsaa kun tænkt paa Omhugning af unge Træer, antagelig dog saadanne, som var anvendelige som Brænde (jfr. Tilføjelsen vith). Maaske har dette Krav dog kun været stillet ved vith storth. Sk. L. 195 (X, 5), A. Sun, 114 erklærer saaledes Reglerne om ulovlig Skovhugst for anvendelige, naar nogen afhugger Grene for

---

¹⁸ De sproglige Oplysninger i det følgende skyldes velvillig Meddelelse fra Professor Johs. Brøndum-Nielsen.

¹⁹ Sk. L. Text III, K. 1.

²⁰ E. sj. L. Text 3, II, 84, Text IV, III, 26.

²¹ Ordet forekommer ogsaa i Vestg. L. II Forn. 10 og Addit. 3, 6. Jfr. Wennstrøm 330 og J. Sahlgren i *Studia germanica* tillægnede Ernst Albin Kock 1934 S. 308.

²² I Stedet for vithstorth har en Del Haandskrifter vithskarth, Vedskaar, jfr. V. A. Secher, Om Vitterlighed og Vidnebevis i den ældre danske Proces 133-34. Sechers Bemærkninger om vithstorth er urigtige.

at benytte Løvet som Kreaturfoder. Naar Tilfældet særlig nævnes, er det vel, fordi Løvet kunde tænkes fortæret paa Stedet og ikke ført bort (se A. Sun).

Det er altsaa muligt, at man har haft andre strengere Regler om Fældning af større Træer, der var egnede til Tildanning til Tømmer, og E. sj. L. II, 78 har ogsaa en Bod af 6 Øre for at hugge et Læs Tømmer, enten Bjælker eller Sparrer eller Stolper, og føre det bort. Huggedes der saa meget, at det ikke kunde føres bort med eet Lastdyr, men maatte læsses paa to eller flere, var Boden 12 Øre,²³ men højere steg den tilsyneladende ikke. Der var altsaa dog ikke Tale om at straffe Forholdet med Ransbod, og V. sj. L. II, 42, der ligesom Orbodemaal mangler en særlig Bestemmelse om Hugst af Tømmer, synes endda snarest at ville tage Afstand fra højere Bod end Toøresboden, idet denne erklæres for anvendelig, hvat thet ær hælder gørth ællær ugørth, d. v. s. hvad enten det, man har hugget, er bearbejdet eller ubearbejdet. Denne Tilføjelse mangler i Orbodemaal.²⁴

For et enkelt Forhold har E. sj. L. III, 42 Tyveristraf, nemlig for at ødelægge Træer, vel snarest store Egetræer, ved at flaa dem, d. v. s. afbarke dem, men Sk. L., der betegner denne Handling som skogha flot,²⁵ har i 194 (X, 4) ligesom A. Sun. 114 kun den sædvanlige Bod for ulovlig Skovhugst, og der foreligger da rimeligvis en senere Udvidelse af Tyveribegrebet, selv om Formuleringen af Bestemmelsen maaske ikke viser dette.

Da Anbringelse af et Mærke paa et Træ som tidligere berørt bl. a. kunde bevirke, at Borttagelse af en Bisværn, som havde taget Sæde i Træet, blev Tyveri eller Ran maa man have opfattet Sværmen som værende i den Persons Varetægt, som havde mærket Træet. Maaske er det det samme Synspunkt, som ligger til Grund for forskellige Bestemmelser, som anvender Tremarksbod, der vel antagelig er Ransboden, paa den, der med Til sidesættelse af Kongens Ret borttager Vraggoods, derunder ogsaa ilanddreven Hval, Stør eller anden stor Fisk, som Kongen har Eneret til, E. sj. L. III, 61 og 62, J. L. III, 62. Det synes nemlig at være Forudsætningen, at Ombudsmanden har taget Vra-

²³ Jfr. v. Schwerins Oversættelse af E. sj. L. i Germanenrechte Bd. 8 S. 97.

²⁴ Efter V. sj. L. II, 42 ser det ud, som om Toøresboden traadte i Stedet for Erstatning, idet den efter Ordene kun skal udredes, naar det huggede Træ ikke mere er til og kan udleveres. Dette strider dog imod de andre Bestemmelser og maa bero paa en Fejl.

²⁵ Sk. L. 194 og 195 (X, 4 og 5).

get i Besiddelse, E. sj. L. III, 58, og dette sker ved, at han sætter sit Mærke paa det, E. sj. L. III, 62. At Tremarksboden ogsaa rammer den, der finder Vraget, men undlader at opfylde sin Pligt til at gøre Anmeldelse i Kongens Gaard, Sk. L. 164 (VIII, 1), A. Sun. 100, maa bero paa den senere Udvidelse af Ransbegrebet til Tilbageholdelse af, hvad man er pligtig at erlægge,²⁶ og ogsaa de først omtalte Bestemmelser er uden Tvivl Udtryk for en yngre Retsudvikling.

3. At Tingen, for at der skulde foreligge Tyveri eller Ran, maatte borttages af den Varetægt, hvori den befandt sig, fremgaar af de mange Bestemmelser, som kræver en Tagen eller Borttagen,²⁷ og det siges endvidere meget tydeligt i J. L. II, 75. Ifølge denne Bestemmelse er en Mand Ransmand, hvis han paa alfar Vej fratager en anden hans Lastdyr eller Vogn eller hindrer ham i at komme bort med sine Koster, saa at han maa lade dem tilbage, og det uanset, om han fører Tingene bort eller lader dem ligge, men hvis den overfaldne (i det sidste Tilfælde) igen tager Tingene i Besiddelse, kan han ikke søge Voldsmanden med Ransdele, fordi han nu selv har Tingene i sin Hævd.

Til Borttagelsen var det tilstrækkeligt, at Tingen var frataget Besidderen. At Forbrydelsen var fuldbyrdet ved Fratagelsen, fremgaar af den første Del af den lige anførte Bestemmelse i J. L. II, 75. Dog findes der et Par andre Steder i Loven, som kunde synes at stille større Krav. Ifølge II, 74 foreligger der ikke Ran, hvis en Mand kører over en andens Eng eller Ager, hvor der ikke skal gaa nogen Vej, og bliver jaget bort af Ejeren, saa at han maa efterlade sin Vogn eller andre Ting paa Stedet, og ifølge III, 60 gælder det samme, naar nogen bryder ind i en andens Abildgaard eller Kaalgaard og mister sine Klæder dér, aabenbart ved, at Ejeren fratager ham dem. Disse Bestemmelser er dog næppe af Betydning for Afgørelsen af, naar Ransforbrydelsen var fuldbyrdet, men er snarere Udtryk for, at en Mand ved ulovligt at betræde fremmed Grund (jfr. i II, 73 Modsætningen til alfar Vej i II, 74) kunde forskertse sin Ret til Bøder for ellers strafbare Handlinger.²⁸

At Borttagelsen skulde ske mod Besidderens Vilje berøres kun sjældent i Lovene, men ligger ofte i hele Beskrivelsen af det strafbare For-

---

²⁶ Se ndf. S. 188.

²⁷ Se f. Eks. Sk. L. 85 (V, 1), 167 (IX, 1), 184 (IX, 15), 197 (XI, 1), 201 (XI, 5), 209 (XI, 13), E. sj. L. II, 78, III, 42, J. L. II, 44, 45, 106, III, 41, 47, 50 o. fl.

²⁸ Se v. Amira, Das altnorwegische Vollstreckungsverfahren 74-75, hvor en Række Parallelsteder fra norsk Ret anføres.

hold, særlig hvor dette er Ran. Af J. L. II, 39 fremgaar det ogsaa, at den, som sigtedes for Ran, kunde undgaa Straf ved at godtgøre, at han fik Tingen med dens Vilje, som klager.

Som allerede tidligere berørt var Fremgangsmaaden ved Borttagelsen forskellig ved Tyveri og Ran, ved Tyveri skjult, ved Ran aabenlys. Heller ikke dette fremgaar i Almindelighed direkte af Lovbestemmelserne, men har været anset for tilstrækkelig udtrykt i selve Navnene paa Forbrydelserne. Ved visse Former af Ran kan Kravet om en aabenlys Fremgangsmaade ogsaa ligge i den specielle Betegnelse for Ranet eller i den nærmere Beskrivelse, der gives af det, f. Eks. ved Haandran eller Ran i Bondens Gaard i hans eget Paasyn, og i J. L. III, 47 karakteriseres Handlingen som Tyveri ved Fremhævelsen af, at den sker ved Nattetid. Visse Handlinger, som maatte kunne forekomme baade som Tyveri og som Ran, henføres paa Steder enten kun under det ene eller kun under det andet af de to Begreber. I saadanne Tilfælde kan det undertiden være tvivlsomt, om Forholdet kunde straffes paa begge Maader, jfr. saaledes ovenfor²⁹ om ulovlig Skovhugst efter sjællandsk og skaansk Ret, men som oftest er Grunden til, at kun den ene Forbrydelse nævnes, vistnok den, at Forholdet i Reglen forekom paa denne Maade, og der er ogsaa Bestemmelser, der nævner begge Alternativer jævnsides.³⁰ J. L. III, 47 synes endog at ville give Sagsøgeren frit Valg mellem Forfølgning som Ran eller som Tyveri, men dette kan dog ikke godt være Mening.

Ran indbefattede Anvendelse af Magt til Overvindelse af Modstand mod Borttagelsen, hvor dette viste sig nødvendigt, hvad regelmæssigt var Tilfældet ved de tidligst anerkendte Former for Ran (Haandran og Boran). Iøvrigt fremhæves Magtanvendelsen kun sjældent, f. Eks. i J. L. II, 75 (wetær hanum ufyrmð) og III, 48 (mæth wald). Vold mod Person indgik dog ikke under Ransbegrebet. Gjordes der Brug af saadan Vold, forelaa der to Forbrydelser. Ifølge A. Sun. 68 kunde de ikke begge forfølges til Straf, men Sagsøgeren maatte vælge en af dem og nøjes med at kræve Bod for den. E. sj. L. II, 43 anerkender imidlertid ikke denne Regel, men giver Adgang til at kræve Bod for baade Ran og Saar.

Hvis Ranet var forbundet med Husfredsbrud, kunde Forholdet antage Karakter af Hærværk, og i ældre Tid absorberedes vist i saa Fald

²⁹ S. 179.

³⁰ Sk. L. 85 (V, 1) og 197 (XI, 1), A. Sun. 45 og 116, J. L. II, 58, 73, III, 47.

Boden for Ran af Hærværksstraffen. Efter visse, rimeligvis yngre Bestemmelser bødedes der derimod for begge Forbrydelser.³¹ Saa længe Hærværksbegrebet havde sit oprindelige Indhold, hvortil hørte Indtrængen i en Mands Hus med en væbnet Skare af en vis Størrelse, adskilte Ran sig dog tydeligt fra Hærværk. Efterhaanden blev Kravet om flere væbnede Deltagere imidlertid opgivet, hvad allerede paa Lovenes Tid var Tilfældet i Jylland, og Ran og Hærværk nærmede sig nu stærkere til hinanden, hvad end mere blev Tilfældet, da man begyndte at henhøre visse Forhold under Hærværk, skønt ogsaa Husfredsbruddet manglede. Det kunde nu blive vanskeligt at skelne mellem de to Forbrydelser, og allerede ifølge J. L. III, 41 kunde Ejeren af en Bigaard, naar Bierne eller Honningen borttoges, forfølge Sagen, som han vilde, enten med Nævninger, d. v. s. Ransnævninger, eller med Sandemænd, d. v. s. som Hærværk, hvilket begrundes med, at Forholdet var mere ligt med Hærværk end med Ran.³²

4. Den, der havde mistet en Ting ved Tyveri eller Ran, kunde forfølge Sagen paa to forskellige Maader. Han kunde for det første altid sigte den, som han ansaa for skyldig, for at være Tyven eller Ransmanden, men han kunde ogsaa rejse Sag mod en Person, blot fordi han havde Tingen. Hans Paastand gik i saa Fald ikke ud paa, at Besidderen af den havde stjaalet eller ranet den, men paa, at den var frakommet ham ved Tyveri eller Ran og derfor burde tilbagegives ham. Hvis Besidderen da vilde undgaa at blive anset for Gerningsmand, maatte han enten fremskaffe en Hjemmelsmand, som vilde vedgaa at have overdraget ham Tingen, eller ogsaa maatte han bevise, at han selv havde frembragt den. Gik han den første Vej, var han selv ude af Sagen, og denne rettedes nu mod Hjemmelsmanden, der fik Tingen overgivet og iøvrigt var stillet paa samme Maade som første Besidder, saa at han enten maatte skyde paa Hjemmel eller godtgøre originær Erhvervelse. Paa denne Maade kunde Forfølgningen tænkes fortsat mod endnu tidligere Besiddere, indtil man omsider stødte paa en, der ingen Hjemmel havde og heller ikke kunde bevise at være Erhverver fra første Haand, og Konklusionen var da den, at han var Tyven eller Ransmanden. De fleste Lovgivninger begrænsede imidlertid af Hensyn til

---

³¹ Se min Afhandling om Hærværk i Festskrift til Kr. Erslev 39.

³² Se ogsaa Thords Art. 16, der ved ulovlig Skovhugst, naar det huggede føres bort, giver Valget mellem Ran og Hærværk, samt ovenfor S. 173 om J. L. III, 50 og nedenfor S. 196 om J. L. III, 48.

Vindikanten Adgangen til at skyde paa Hjemmel til første Besidder og et vist Antal af hans Formænd (efter dansk Ret var det foruden første Besidder kun dennes Hjemmelsmand, som havde Ret dertil), men den Besidder, ved hvem man standsede, og som ikke kunde lade Ansvarret gaa videre, kunde til Gengæld ofte sværge sig fri for Mistanken om Tyveri, hvad imidlertid næppe var en oprindelig Ordning.³³

De heromtalte Regler tilsigtede ikke nogen Udvidelse af Tyveribegrebet eller Ransbegrebet, men anviste blot en Vej, ad hvilken Ejeren af en stjaalen eller ranet Ting kunde faa den tilbage igen og i Forbindelse dermed udfinde, hvem der havde taget den. Saaledes som Reglerne var udformet, med en mere eller mindre stærk Begrænsning af Adgangen til at skyde paa Hjemmel, var det imidlertid ikke altid muligt, at naa saa langt tilbage i Besidderrækken som til selve Gerningsmanden, og Følgen blev derfor, at Besiddelse af stjaalne eller ranede Ting under nærmere Betingelser kunde drage samme Straf efter sig som et Tyveri eller et Ran. Ved Ran kom dette vel ikke til at spille nogen Rolle, men ved Tyveri førte det til, at den, der stjal en Ting, og den, der lagde Døglismaal paa Koster, som han vidste var stjaalet, straffedes ens.

Dette var dog ikke ensbetydende med, at man slet ikke sondrede mellem Tyven og Hæleren.³⁴ Man anvendte nok Ordet Tyv om enhver, der havde forholdt Ejeren Kosterne, selv om han ikke selv havde stjaalet dem,³⁵ men stjæle brugtes aldrig om andre end selve Tyven,³⁶ og ifølge forskellige Bestemmelser i J. L.³⁷ maatte den Besidder, der vilde fri sig for Mistanke om Tyveri, sværge, »at han ikke var Tyv og ikke Tyvs Medvider (thiuftswitæ)«, hvilket sidste Ord i II, 95 forklares nærmere ved Tilføjelsen »og lagde ikke Skjul paa de Koster«. I J. L. II, 100 hedder det endvidere, at intet Medlem af et Fællig kan forbryde mere end sin egen Hovedlod og sin egen Hals, medmindre den ene stjæler og den anden fjæler vidende, og Sk. L. 141 (VII, 6) gør Adgangen til at binde Børn, hos hvem stjaalne Koster er fundet, afhængig af, at de

³³ Det nærmere om alle disse Forhold hører ikke hjemme i denne Afhandling.

³⁴ Ordet hæle, der er et nedertysk Laaneord, som betyder at skjule, var endnu ikke i Brug paa Lovenes Tid.

³⁵ J. L. II, 96 (»da er han selv Tyv til de Koster«), II, 97, II, 99 (»da er han Tyv for sin Gerning«).

³⁶ Jfr. ogsaa Sk. L. 136 (VII, 1), der sondrer bestemt Tyven, der tager Kosterne, og den, i hvis Besiddelse de senere findes.

³⁷ J. L. II, 92, 95, 97.

er saa voksne, at de ogsaa kan stjæle. I Sk. Birkeret er endelig bevaret et særligt Navn for Hæleren, der kaldes for withærtaks thiuf, d. v. s. en Tyv, der har modtaget de stjaalne Koster.³⁸

Naar Besiddelse af stjaalne Koster kunde paadrage en Person Straf som Tyv, var det kun naturligt, at den, der fratog en flygtende Tyv de Koster, han havde stjaalet fra en anden, og ikke oplyste dem, fik samme Skæbne, V. sj. L. III, 13, men Loven viser ved at bruge det Udtryk om ham, at han godt kan bære det samme Navn som den, der tog Tingen, eller som om han selv havde taget den, at den var klar over, at man her var udenfor det egentlige Tyveri.

En anden Regel, som ogsaa forklares ved, at Besiddelse af stjaalne Koster kunde være at regne lig med Tyveri, er Reglen om, at den, der købte en Ting, som tilhørte en anden, af dennes Træl eller Tyende, skulde svare Tyvssag herfor, Sk. L. 152 (IX, 22), A. Sun. 96, E. sj. L. III, 35, jfr. ogsaa Sk. Birkeret Till. A. 2. Naar dette Forhold, der i Birkeretten kaldes bodragh, et Udtryk, der ved Siden af bodræt ogsaa forekommer i svenske Love, straffedes som Tyveri, byggedes der nemlig uden Tvivl paa en Formodning om, at Trællen eller Tyendet havde stjaalet Tingen fra Husbonden og maaske endog var overtalt dertil af Køberen. For det sidste Forhold havde visse svenske Love et særligt Udtryk, bospænd eller hiona span, af spana, overtale, lokke.³⁹

Sk. L. og E. sj. L.⁴⁰ fremhæver ret stærkt, at hvad der gjaldt om Køb af Ting fra Træl eller Tyende, ikke paa samme Maade gjaldt om Køb fra Hustru, som ved Afhændelsen overskred Grænsen for den Dispositionsret, hun havde over Boet, eller fra hjemmeværende Søn eller Datter; E. sj. L. gør dog en Undtagelse for det Tilfælde, at Ægtemanden eller Faderen har lyst paa Tinge, at hans Hustru eller Børn ikke er ved deres Forstand. Efter Udtryksmaaden i Lovene er det sandsynligt, at ogsaa Køb fra de nævnte Familiemedlemmer paa et tidligere Tidspunkt har været opfattet som Tyveri, hvad som tidligere nævnt ogsaa lader sig forklare. Slesvig Byr. § 39 og Flensborg Byr. lat. T. § 46,

---

³⁸ Sk. Birkeret § 23, jfr. 21 og 22.

³⁹ Se ved det foregaaende Wennstrøm 90-91. Den i Teksten omtalte Regel fortsættes i senere Tid i Reglen om, at det var Tyveri at beligge en Kvinde, som havde Laas og Lukke og Magt over sin Husbonds Gods; se en Biskop og Bygdemænds Dom af 1469 (Danske Magazin VI, 54) og Gaardsret 1562 § 18, der begrænser Reglen til Tilfælde, hvor de begge tjener i Gaard sammen.

⁴⁰ Se de lige ovenfor anførte Bestemmelser.

dansk T. § 83 regner da ogsaa fremdeles den for Tyv, der køber eller som Pant modtager noget fra Hustruen ud over, hvad hun kan raade over, dog kun, hvis han ikke er villig til at udlevere det, men lægger Skjul derpaa. Maaske er dette sidste ogsaa Forudsætningen efter Landskabslovene.

V.

1. Ved den i det foregaaende omtalte Anvendelse af Tyveristraf paa Forholdelse af stjaalne Koster forlod man endnu ikke det principielle Udgangspunkt, som var det, at der baade til Tyveri og Ran krævedes Borttagelse af en Ting af en fremmed Varetægt. Det var kun Umuligheden af med de gældende Procesregler altid at udfinde Gerningsmanden, som gjorde det nødvendigt at straffe Hæleren og Tyven paa samme Maade.

Anderledes forholder det sig med de Udvidelser af Ran og Tyveri, som nu skal omtales. Ved dem opgav man helt Kravet om, at der skulde være sket et Indgreb i en bestaaende Besiddelse, og anvendte Tyveri- og Ransstraffen i Tilfælde, hvor en Person forholdt en anden noget, som han selv i Forvejen besad, eller hvor han endog blot viste aabenbar Mangel paa Respekt for en andens Ejendom, f. Eks. ved at ødelægge den.

En saadan Udvidelse fandt navnlig Sted ved Ransforbrydelsen, men til en vis Grad ogsaa ved Tyveri.

2. Ved Ran er den særlig stærkt fremtrædende i norsk Ret. Hertzberg anfører i sit Glossarium til Norges Gamle Love som Betydninger af Ordet Ran: 1) Røveri, voldsom Bemægtigelse, 2) enhver i en aabenlys Kendsgerning fremtrædende uretmæssig Fornægtelse af anden Mands Besiddelsesret, og det føjes til, at »idet Besiddelsesretten ikke knyttede sig til den blotte Ihændehavelse, men til selve det underliggende Retsforhold, ansaas den krænkede og altsaa et Ran at foreligge overalt, hvor en Udleverelse af individuelle eller en Udredsel af generiske Genstande uretmæssig vægredes, saaledes ved Vægning af at forlade uretlig tiltraadt fast Ejendom . . ., men især ved at betale skyldig Gæld, udlevere uretmæssig fastholdte Løsørengsstande o. lign.«. I svensk Ret findes der derimod kun svage Spor af den under 2 anførte Betydning, der kun foreligger i Sammensætningen lotran eller lutran,

hvorved forstodes Vægning ved at udlevere en Ting til den, hvem den ved Udlodning paa Skifte var tilfaldet.¹

Det er af Hertzberg,² til hvem Maurer³ har sluttet sig, gjort gældende, at Betydning 2) er Udtryk for et oprindeligt Forhold. Ran skal fra først af ikke have forudsat en voldelig Borttagelse, men Adskillelsen mellem Ran og Tyveri skal alene have beroet paa Forskellen mellem aabenbar og hemmelig Krænkelse af en andens Ret, eller som Maurer udtrykker det, Ran skal have omfattet ethvert retsstridigt, ikke tyvagtigt Indbrev i en fremmed Formue.

Denne Opfattelse er dog afgjort urigtig. Allerede Undersøgelserne i forrige Afsnit vil have vist, at man tværtimod som Udgangspunkt maa regne med et meget snævert Ransbegreb. Hertzbergs Udtalelser var rettet mod v. Amira,⁴ men man maa ubetinget give denne Ret i, at Magt-anvendelse har været en væsentlig Side ved det oprindelige Ransbegreb, og at det ovenfor omtalte meget udflydende Begreb beror paa, at man har overført Reglerne om Ran paa Forhold, der fra først af slet ikke henhørte derunder, idet man har fingeret et Ran, hvor et saadant ikke virkelig forelaa. For dansk Rets Vedkommende har V. A. Secher⁵ sluttet sig til v. Amira og yderligere begrundet hans Anskuelse, hvorved han bl. a. har henvist til Umuligheden af at sammenfatte alle de mange forskellige i de norske Love omtalte Handlinger, der kaldes for Ran, under en fælles Definition. Ogsaa det ovenfor berørte Forhold, at det vide Begreb om Ran har en meget forskellig Udbredelse og Betydning i de norske og de svenske Love taler stærkt imod dets Oprindelighed.

Ligesom norsk Ret naaede ogsaa dansk Ret gennem en Fiktion om, at der forelaa Ran, til i vidt Omfang at straffe Vægning ved at efterkomme en Forpligtelse med Tremarksbod, men der er i Lovene kun forholdsvis faa Eksempler paa, at Forholdet ligefrem betegnes som Ran, eller at der iøvrigt bruges Udtryk, som viser, at det opfattedes saaledes.

Ifølge Sk. L. 181 (IX. 13), jfr. A. Sun. 111, skulde der bødes tre Mark for Ran, naar nogen, der havde optaget en andens Kreaturer i

---

¹ Upl. L. MB. 33 in f. og 34, Söderm. L. MB. 16, Hels. L. MB. Kapitelfortegn. 19.

² Grundtrækkene i den ældste norske Proces 83-94.

³ Krit. Vierteljahresschr. XVIII, 40. Jfr. ogsaa Fr. Brandt, Forelæsninger over den norske Retshistorie II, 105.

⁴ Das altnorwegische Vollstreckungsverfahren 235. Nordgerm. Obligationenrecht II, 437 ff.

⁵ Om Vitterlighed og Vidnebevis i den ældre danske Proces I, 131 ff.

sit Korn, trods Paakrav ikke vilde tilbagelevere dem, skønt Ejeren tilbød Betaling af Skaden, og det derved blev nødvendigt for Ejeren at rejse Sag mod Optageren til Tinge, men E. sj. L. II, 76, der indeholder en ganske tilsvarende Bestemmelse og ligeledes paalægger Optageren Tremarksbod, betegner ikke udtrykkeligt Forholdet som Ran. Derimod hedder det i J. L. II, 5, at den Godtgørelse for Udgifter og Ulejlighed, som tilkom Sandemændene, naar de svor i en Sag (den saakaldte Hesteleje), skulde indtales hos Sagsøgeren med Ransproces (rans delæ), og i J. L. II, 60 bestemmes det, at den, der blev dømt i en Sag om Gæld eller Pant og sad Dommen overhørig og ikke betalte inden den lovlige fastsatte Frist, ud over det, der var rejst Krav paa, skulde betale tre Mark til Bonden og tre Mark til Kongen, »som om han var fældet af Nævninger«, det vil efter Sammenhængen sige Ransnævninger. Af Udtryksmaaden i det sidstnævnte Lovsted kan ses, at man var ganske klar over, at der ikke var Tale om Ran i egentlig Forstand, men at Forholdet blot i Kraft af en Fiktion henførtes derunder.

At Lovene kun i disse faa Tilfælde anvender Ransterminologien, kan til Dels forklares ved, at man havde en anden Betegnelse, som kunde anvendes, hvor en Person havde vægret sig ved at opfylde en Forpligtelse og undertiden ogsaa ellers, hvor der var vist aabenlyst Mangel paa Respekt for Andenmands Ret, nemlig Betegnelsen Retløse (rætløsæ), men heller ikke den bruges altid, hvor der var Mulighed derfor, og den synes desuden indskrænket til Skaane og Sjælland.⁶ Som oftest fastsættes blot Tremarksbod, uden at det strafbare Forhold nærmere karakteriseres, men at der ogsaa i disse Tilfælde er Tale om Overførelse af Ransreglerne, kan ikke betvivles.

Det var dog langt fra enhver Vægning ved at efterkomme en Forpligtelse, der opfattedes som Ran.

Med Hensyn til Kravets Art stilledes der maaske ikke særlige Betingelser. De ovenfor anførte Bestemmelser viser, at Tremarksboden anvendtes baade ved Nægtelse af at udlevere individuelt bestemte Ting (Sk. L. 181, E. sj. L. II, 76) og ved Ikke-Erlæggelse af generisk bestemte Ydelser (J. L. II, 5 og II, 60). Analogien fra Ransforbrydelsen maatte vel tale for at begrænse Reglen til formueretlige Krav, men herved blev

---

⁶ Sk. L. 19 (I, 19), 73 (IV, 9), E. sj. L. II, 51 k, III, 51, Orbodemaal III, 23, V. sj. L. II, 42. Jfr. ogsaa A. Sun. 111, der i Gengivelsen af Sk. L. 181 bruger Udtrykket: pro negata iusticia.

man ikke ubetinget staaende. I J. L. III, 57 og 58 drejer det sig saaledes om den Handling at sætte Gærde, og i dette Tilfælde har det vistnok ogsaa efter skaansk Ret kunnet komme til Tremarksbod, skønt Boden ikke udtrykkeligt nævnes i Sk. L. 188 (IX, 9), A. Sun. 102.⁷

Hvad de øvrige Betingelser angaar, kan de ikke fremstilles paa udtømmende Maade uden at gaa ind paa hele Datidens Procesret og Tvangsfuldbyrdelsessystem, hvad der ligger helt udenfor Rammen af denne Afhandling. Herom skal derfor blot bemærkes, at det i Almindelighed krævedes, at vedkommende under en Retssag til Opfyldelse af Forpligtelsen enten trods gentagne Indstævninger udeblev eller, skønt mødt, hverken vilde betale eller tilbyde Befrielsesbevis, eller at Befrielsesbeviset mislykkedes, saa at det viste sig, at han med Urette havde fragaaet sin Forpligtelse. I nogle Tilfælde, saaledes efter de ovennævnte Bestemmelser i Sk. L. 181 og 1888, E. sj. L. II, 76, J. L. III, 57 og 58⁸, krævedes det yderligere, at der forud for Sagens Anlæg var rettet et eller flere Paakrav til Vedkommende uden Tinge, eller at han havde vægret sig ved at betale en af Granderne paalagt Bøde for Vægningen, og efter J. L. kan det være tvivlsomt, om Tremarksboden allerede indtraadte ved, at Befrielsesbeviset bristede, eller først, naar Vedkommende efter Dom sad denne overhørig og ikke betalte trods gentagne Forelægninger af Lavdage, eller om der maaske i det sidste Tilfælde føjedes en ny Tremarksbod til den først paalagte.⁹

Rans- eller Retsløseboden kan ogsaa undertiden ses anvendt ved andre aabenlyse Retsnægtelser end Vægning ved at erlægge visse Ydelser. Saaledes forekommer der i Lovene Eksempler paa, at Handlinger, der ellers ikke var Ran, ramtes af Tremarksbod, naar de foretoges mod Ejerens udtrykkelige Forbud, f. Eks. i Sk. L. 74 (IV, 10), A. Sun. 34, der handler om Afhøstning af fremmed Jord, som man selv har saaet. Bestemmelsen i Sk. L. 196 (XI, 1), A. Sun. 116 om, at den, der fælder et Træ i en anden Mands Skov for at faa fat paa en bortfløjet Bisværn, skal bøde tre Mark, skal maaske ogsaa forklares paa denne Maade, idet det vel er Forudsætningen, at han forud har anmodet Ejeren om Tilladelse, men faaet Afslag. Endelig kan nævnes, at der ved vith storth, som efter Orbodemaal III, 23, V. sj. L. II, 42 medførte Tremarksbod, kun skulde bødes til Kongen, naar Ejeren af Skoven kom til, medens

⁷ Jfr. derimod E. sj. L. II, 72, der ikke synes at kende til Paalæg af Tremarksbod.

⁸ Jfr. ogsaa E. sj. L. II, 69.

⁹ Jfr. J. L. II, 58, 60, 72, III, 54 in f. og 58 in f.

det huggede endnu fandtes der, og Gerningsmanden derefter førte det bort imod hans Forbud.¹⁰

Efter E. sj. L. II, 53 og J. L. II, 72 i Begyndelsen bliver det kun Ran at sætte Hus paa en andens Jord eller at frapløje Jord, naar Jorden forinden er frakendt Gerningsmanden ved lovlig Rebning. Ogsaa i dette Tilfælde er det aabenbart den klare Retsnægtelse, som laa i Handlingen, der begrunder Ransstraffen. Anvendelse af Tremarksbod paa Vægning ved at tilstede Ransgning og i andre lignende Tilfælde hører vel ligeledes herhen.

3. Ved Tyveri er den væsentligste Undtagelse fra Reglen om, at Tingen skulde være i en andens Besiddelse og borttaget herfra, at Tyver Straf anvendtes paa ulovlig Omgang med Hittegods.

Tydeligst i saa Henseende er J. L. II, 111, hvor det hedder, at den, der finder noget og ikke siger til og ikke lyser ved Kirke og ikke paa Tinge, at han har fundet noget saadant, kan blive Tyv derfor, som om han havde stjaalet det. Ogsaa Sk. L. 148 (VII, 12), A. Sun. 93, der findes midt i Afsnittet om Tyveri, i Fortsættelse af Reglerne om Forfølgning af Tyvssager, maa ved sin Bestemmelse om, hvorledes Finderen skal forholde sig for at undgaa Ansvar, antages at bygge paa den Forudsætning, at han i modsat Fald rammes af Tyvsstraf. Derimod er Sagen mere tvivlsom efter E. sj. L.

E. sj. L. III, 54, der indeholder den almindelige Bestemmelse om Hittegods, beskæftiger sig saa godt som ikke med Spørgsmaalet om Strafansvaret og viser kun, at Ombudsmanden, hvis Finderen straks havde overgivet ham Tingen, og han solgte den indenfor det Tidsrum af Aar og Dag, hvor den skulde bevares for Ejeren, ifaldt tre Marks Bod til Ejeren. Noget mere oplysende er III, 55, der handler om tilløbne Heste og Kreaturer. Ved at iagttage en meget omstændelig Fremgangsmaade, hvortil bl. a. hørte en Vurdering af Dyret paa Tinge, kunde den, der optog det, skaffe sig Ret til allerede inden Udløbet af Aar og Dag at raade over det, som han vilde, saaledes at han — det maa være Meningen — hvis Ejeren meldte sig, og Dyret ikke kunde tilbagegives ham, maatte tilsvare Vurderingssummen. Hvis de nævnte Formaliteter ikke alle iagttoges, ifaldt han en Bøde af to Øre for hver Gang, han lagde Sadel eller Sele paa Hesten eller Aag paa Oksen, eller hver Gang, han malkede Koen, indtil et højeste Beløb af tre Mark.

---

¹⁰ Se ogsaa ovenfor S. 165 ved Note 12 om Kirkeretterne § 3 c.

Denne Toøresbod var imidlertid en Bod for at bruge Dyret uden at have sikret Ejeren behørigt, navnlig ved at lade det vurdere, og det er ingenlunde givet, at Strafansvaret var udtømt heri, naar Optageren helt lagde Dølgemaal paa, at Dyret var hos ham. Som en Analogi kan nævnes E. sj. L. II, 77, der ogsaa ved længere Benyttelse af en andens Hest har en Toøresbod for hver Gang, der lægges Sele eller Sattel paa Hesten, men samtidig viser, at Straffen kunde stige til Straf for Tyveri, naar Forholdene syntes at tyde paa, at Gerningsmanden varigt vilde forholde Ejeren Hesten. I II, 77 drejer det sig ikke om bortløbne Heste, men rimeligvis om Heste, som nogen tog og gjorde Brug af, mens de gik løse om paa Marken.¹¹

Udtryksmaaden i J. L. II, III («som om han havde stjaalet det») viser, at man ikke ligefrem betragtede ulovlig Omgang med Hittegods som Tyveri, men i Kraft af en Fiktion sammenstillede det dermed.

Valrov, der ikke omfattede enhver Udplyndring af Lig, men kun Drabsmandens Udplyndring af den af ham dræbte, omtales ikke i nogen af Lovene i Forbindelse med Tyveri, men altid i Forbindelse med Manddrab, og den strafferetlige Behandling af Forholdet, der varierede meget fra Lov til Lov (ifølge J. L. III, 24 Fyrremerksbod, ifølge E. sj. L. II, 31 Nimarksbod, ifølge Sk. L. 110 (V, 27), A. Sun. 48 Tremarksbod), gør det sandsynligt, at man endnu paa Lovens Tid slet ikke opfattede Valrov under Synspunktet af en Ejendomsforbrydelse.

Tilegnelse af Vrag, der tilkom Kongen, straffedes ikke som Tyveri, men med Tremarksbod. Efter hvad der tidligere er bemærket om dette Forhold,¹² skulde der her være Tale om egentligt Ran, men det er ogsaa muligt, at Tremarksboden skal ses som Udtryk for den senere Tids Udvidelser af Ransbegrebet, se saaledes straks nedenfor om Underslaen af betroet Gods.

Underslaen af betroet Gods straffedes heller ikke som Tyveri, men i Reglen med Tremarksbod, der kan tænkes at bero paa Ransbegrebets Udvidelse til Vægning ved at udlevere, hvad en anden har Krav paa. Grunden til, at Underslaen af betroet Gods saaledes blev behandlet

---

¹¹ Til Støtte for, at ulovlig Omgang med Hittegods ogsaa efter E. sj. L. kunde blive at straffe som Tyveri, kan man ogsaa anføre Bestemmelsen i III, 56, hvorefter Ombudsmanden, der, naar han optog et bortløbet Dyr, var undergivet de samme Regler som en Privatmand, altsaa efter Omstændighederne Tremarksbod, dog kunde risikere, at Ejeren, hvis han vilde, gav ham »værrer Sag«, d. v. s. rejste en alvorligere Beskyldning imod ham.

¹² Se ovenfor S. 181.

helt anderledes end Hæleri, er at søge i, at Sammenstillingen af Hæleri med Tyveri var en blot Følge af de om Vindikationsprocessen gældende Regler, hvilke alene var udviklede med Henblik paa stjaalne eller ranede Ting, og i, at der til Tyveri og Ran krævedes Borttagelse fra en fremmed Varetægt. Den forskellige Behandling indeholder netop et Bevis for Rigtigheden af den sidstanførte Sætning.

Lovene indeholder iøvrigt kun faa Bestemmelser om Underslaaen af betroet Gods. Ifølge E. sj. L. III, 43 ifaldt den, der havde laant en Ting og ikke kunde levere den tilbage, en Bod, der rettede sig efter Tingens Værdi, begyndende med to Øre og stigende til tre Mark, forudsat at han ikke turde sværge, »at han ikke laante den bort og ikke solgte den bort«, og i J. L. II, 113 findes en Bestemmelse om, at den, der har modtaget en Ting i Forvaring eller som Pant og paastaar, at den er gaaet til Grunde, skal bevise, at Tabet ikke skyldes ham og i modsat Fald bøde tre Mark. Da det siges, at han tillige skal udlevere Tingen, skønt det i det foregaaende er forudsat, at den er brændt, maa Bestemmelsen bygge paa en Formodning om, at Tingen er forstukket.

En Undtagelse fra den almindelige Regel om Underslaaen af betroet Gods er det selvfølgelig ikke, at den, der har givet en aflaaet Kiste, hvortil han selv har Nøglen, i Forvaring til nogen, efter Omstændighederne kan sigte Forvareren for Tyveri, hvis Godset bortstjæles (af Kisten), E. sj. L. III, 44; thi her var egentligt Tyveri fra Forvarerens Side ikke udelukket. Snarere kunde man henvise til, at Husbonden kunde sigte sin forhenværende Bryde for Tyveri, naar Bryden ved Forholdets Opløsning havde underslaaet noget, som skulde være inddraget under Skiftet, Sk. L. 230 (XV, 4), A. Sun. 135, men heller ikke dette er noget rent Tilfælde, da Tingen dog var borttaget fra det tidligere fælles Bo.

Underslaaen af Arv, som nogen ved Arveladerens Død sad inde med, og som tilkom Kongen, fordi der ingen Arving meldte sig, straffedes med Tremarksbod ligesom Underslaaen af betroet Gods, E. sj. L. III, 69, og paa samme Maade gik det, naar nogen solgte Arv, som han sad inde med, inden Udløbet af den Frist af Aar og Dag, som var indrømmet Arvingerne til at gøre deres Krav gældende, E. sj. L. III, 57.

4. Helt udenfor Begreberne om Tyveri eller Ran var man, naar den for disse Forbrydelser fastsatte Straf i visse Tilfælde anvendtes paa forsættlig Ødelæggelse af fremmed Ejendom.

Hvad Tyveri angaar var dette ifølge de skaanske Retsbøger Til-

fældet ved hemmeligt Drab af andres Husdyr. Hvis nogen stjal sig til (thiufstæs til) at dræbe en anden Mands Kvæg, og det dræbte Dyr var en halv Mark værd eller mere, skulde Kvæget erstattes, og der skulde bødes Tvigæld, hvilket var Straffen for stort Tyveri, naar Tyven ikke blev fundet i Besiddelse af de stjaalne Koster, og de Afgørelsesmidler, som skulde finde Anvendelse (Aasvorneed og Jernbyrd), svarede ogsaa til de i Tyvssager anvendte, Sk. L. 177 (IX, 9), A. Sun. 110. Noget ganske lignende fastsættes i Sk. L. 180 (IX, 12), A. Sun. 113 om dem, der jager Heste, der gaar løse i Flok (stoth hors), ud i Kær eller Dynd, saa at de omkommer, og i Sk. L. 160 (VII, 19) sammenstilles endelig Træls Drab af fremmed Kvæg af større Værdi med Tyveri begaaet af Træl. Da en Bestemmelse svarende til sidstnævnte Forskrift mangler hos A. Sun. 97 og vel altsaa ikke har staaet i hans danske Forlæg, og da hverken de sjællandske Retsbøger eller J. L. kender noget til Behandling af hemmeligt Kvægdrab som Tyveri, er det vel rimeligt, at den skaanske Rets Strenghed paa dette Punkt skyldes en sen Retsdannelse.

En Tremarksbod, svarende til Ransboden, anvendtes derimod i alle tre Lande i en Række Tilfælde paa forsætlig Ødelæggelse af fremmed Ejendom, og skønt Bestemmelserne herom aldrig taler om Ran, er der næppe Tvivl om, at Tremarksboden beror paa en Overførelse af Reglerne om denne Forbrydelse, idet man alene har lagt Vægt paa den Lighed med Ran, som laa i, at der i begge Tilfælde paa aabenlys og grov Maade var gjort Indgreb i andres Ejendom.

Herhen hører for det første den Form for forsætligt Drab af andres Kvæg, som kaldtes gornithings værk.¹³ Ordet er afledet af gor, Tarmindhold, Indvolde, og Begrebet bestemmes i Sk. L. 176 (IX, 8), A. Sun. 110 og i E. sj. L. III, 41 som Drab af Kvæg med Vaaben (i Sk. L. føjes til: saaledes at Indvoldene vælder ud).¹⁴ Denne utvivlsomt oprindelige Betydning synes dog glemt i J. L., der ikke i III, 52 bruger gornithings værk om det der omtalte Drab af Kvæg med Od og Æg, men i III, 53 definerer det som Drab af Kvæg, som er tøjret eller staar i Bondens Ornum, som han ejer alene, eller som er under Tilsyn af Hyrde.

Det i J. L. III, 52 omtalte Tilfælde og de Tilfælde, som nævnes i III, 53, staar under samme Tremarksbod, der ogsaa er Boden for gornithings værk efter de andre Love. Da Tremarksboden i Sk. L. er betin-

¹³ I E. sj. L. III, 41 forvansket til giorth nithings værk.

¹⁴ Om Betydningen se Wennstrøm 21 ff. med Bemærkninger af v. Schwerin, anf. V. 504 ff.

get af, at Dyret har en Værdi af en halv Mark, og E. sj. L. aabenbart har haft den samme Værdigrænse, men har opgivet den,¹⁵ medens der intet Spor er af den i J. L., er Udviklingen aabenbart gaaet i Retning af større Strenghed, og der er da ingen Grund til at tro, at Tremarksboden som Bod for gornithings værk havde nogen særlig høj Alder. Af Udtrykket Niddingsværk kan ingen sikker Slutning om Alderen drages.

En lignende Udvikling kan iagttages med Hensyn til Ødelæggelse af en andens Ager eller Eng ved forsætligt at drive Heste, Kvæg eller Svin ind deri og lade dem afæde Sæden eller Græsset (afat, Afædning, Sk. L. 173 (IX, 5)).

I de skaanske Retsbøger fremstilles Reglerne herom fuldstændigst af A. Sun. 108, jfr. Sk. L. 168 (IX, 2). Herefter skulde der bødes tre Mark, naar nogen lod sin Hjord eller sit Stod, bestaaende af mindst tolv Stykker, gaa ind paa anden Mands Ager eller Eng med Hyrde og Hund. Iøvrigt, altsaa bl. a. naar Antallet af Dyr var mindre, skulde der kun gives Erstatning, det Tilfælde dog undtaget, at Dyrenes Ejer beskyldtes for lønligt (furtiue) at have ført dem ind paa anden Mands Ager og Eng, idet han i saa Fald foruden Erstatningen skulde bøde to Øre eller rense sig for Skyld i Tyveri, en Udtalelse, der synes mærkelig, da Tyveri i intet Tilfælde straffedes med saa lav en Bøde.¹⁶ Samme Regler gjaldt ifølge Sk. L. 206 (XI, 10), A. Sun. 119, naar nogen drev mindst 12 Svin, hvad der kaldtes Vrad, ind i anden Mands hegnede Skov. Sk. L. 186 (IX, 17), A. Sun. 105 har derimod kun Toørebod for at køre eller ride over andens Sæd og for at skære sig Vej gennem en andens Ager eller slaa sig Vej gennem hans Eng.

---

¹⁵ Ifølge E. sj. L. III, 41 skulde den, der dræbte Kvæg med Vaaben, bøde tre Mark, selv om Dyret ikke var mere end en Ørtug værd, men Boden blev ikke større, fordi det var mere værd, men var det en halv Mark værd, skulde der ogsaa bødes tre Mark til Kongen, fordi det er »giort nithings værk«, og der for Niddingværk skulde bødes til Kongen.

¹⁶ Sk. L. 168 (IX, 2) taler kun om at drive Hjord ind i anden Mands Vang og forudsætter først i det følgende, at Reglen ogsaa gælder om Stod og Vrad, hvilke Begreber tilligemed Hjord nærmere defineres i 169 (IX, 3), se om Vrad nedenfor i Teksten. Derimod har Sk. L. ingen udtrykkelig Bestemmelse om, at der ikke skulde gives Bod i andre Tilfælde, hvor der var handlet forsætlig, og heller ingen Bestemmelse, der ligefrem svarer til A. Sun.'s Forskrift om Toøresbod for den, der lønligt lod sine Dyr gaa ind paa en andens Grund, medmindre det er dette Forhold, der sigtes til i Sk. L. 174 (IX, 6), der taler om at tøjre Dyr i anden Mands Eng eller Ager og foreskriver Toøresbod herfor. Denne Bestemmelse har iøvrigt intet Modstykke hos A. Sun. — Om Toøresboden for det hos A. Sun. 108 som Tyveri betegnede Forhold se ndf. S. 202.

E. sj. L. gaar noget videre end de skaanske Retsbøger, idet den har generaliseret Reglen derhen, at der for at drive Kvæg ind i Kornvagen skal bødes to Øre for hvert stort Hoved indtil et Antal af 12, altsaa med en højeste Bod af tre Mark (II, 74, jfr. II, 57 og 58), og i J. L. III, 48 og 49 er man endelig naaet saa vidt, at forsætlig Afgræsning af fremmed Ager eller Eng medfører mindst Tremarksbod, medens Forholdet, hvis det drejede sig om en Kornmark og Antallet af Dyr var tolv, endog var Hærværk. J. L. II, 30 synes endda helt at have opgivet Kravet om et vist Antal Dyr, saa at al forsætlig Afgræsning af en andens Kornmark regnes for Hærværk. Sammesteds siges det ogsaa at være Hærværk at ride anden Mands Korn ned med Vold. I denne Forbindelse kan ogsaa paany erindres om J. L. II, 72, der efter at have udtalt, at for Afpløjning bliver en Mand ikke Ransmand, bagefter bestemmer, at den, der ompløjer en anden Mands Sæd, altid har forbrudt tre Mark til Kongen, selv om Jorden er hans egen, fordi man skal dele sig til Ret og ikke selv tage sig til Ret. Her træder baade Tremarksbodens Karakter af Ransbod og det Synspunkt, ud fra hvilket man er kommen ind paa at anvende denne ved Ødelæggelse af Ejendom, tydeligt frem. Naar en Mands Husdyr afgræssede en fremmed Mark kunde Dyrenes Ejer jo iøvrigt ogsaa siges herved at tilegne sig Afgrøden.

Lovene frembyder ogsaa enkelte andre Eksempler paa, at der for Ødelæggelse af Ejendom bødes tre Mark, der aabenbart er Ransboden, saaledes nogle Bestemmelser om Nedrivning af Gærder.¹⁷

VI.

1. Til de ældre Begreber om Ran og Tyveri, der krævede Borttagelse af en Ting af en fremmed Varetægt, hørte det, at Borttagelsen fandt Sted i det Øjemed retsstridigt at tilegne sig Tingen, og ogsaa i de Tilfælde af Forholdelse, som inddroges under Rans- eller Tyvsstraffen, maatte Formaalet med Handlingen være en retsstridig Tilægnelse af de paagældende Værdier, hvorimod der naturligvis ikke

---

¹⁷ Sk. L. 187 (IX, 18) og A. Sun. 105 (kun Toftegærde; for andre Gærder var Boden mindre), E. sj. L. II, 70 (Gærder i Almindelighed).

kunde være Tale herom, hvor Straffen endog udstraktes til ren Ødelæggelse. Lovene beskæftiger sig dog kun lidt med dette Rekvizit til de to Forbrydelser og med de gennemgaaende lidet praktiske Tilfælde, hvor det mangler, men at man fra Tyveri og Ran, i det mindste fra først af, udelukkede Borttagelse af en Ting for at gøre en bestemt begrænset Brug af den, kan ses af Lovenes Bestemmelser om Ridning af fremmed Hest uden Ejers Tilladelse eller længere end aftalt. Dette Forhold var i Skaane og Sjælland et selvstændigt mindre Delikt. Der skulde bødes fra to til seks Øre efter Afstanden, over hvilken der redes, i Sjælland dog ved fortsat Benyttelse to Øre for hver Gang, Hesten sadledes, indtil tre Mark, Sk. L. 178 (IX, 10), A. Sun. 70, E. Sj. L. II, 77. Efter sidstnævnte Bestemmelse blev Forholdet imidlertid Tyveri, hvis Benytteren blev længere borte med Hesten end tre Nætter og ikke havde ladet Ejeren underrette om, at han havde taget den, aabenbart fordi det i saa Fald ansaas for godtgjort, at han havde villet tilegne sig den. Jysk Ret har rimeligvis i ældre Tid haft samme System som skaansk og sjællandsk Ret, altsaa smaa Bøder fra to til seks Øre, men J. L. III, 54 har kun bevaret denne Ordning for det Tilfælde, at Benytteren har haft Ejers Tilladelse til at ride Hesten, men har redet længere end aftalt. Har han taget Hesten uden Tilladelse, skal han altid bøde tre Mark. Forholdet synes altsaa i saa Fald opfattet som Ran, idet man enten uden videre har præsumeret Tilegnelseshensigt eller, hvad der er mere sandsynligt, har inddraget Forholdet under Ransstraffen paa Grund af den udviste grove Mangel paa Respekt for en andens Ejendom.

2. Tilbage staar endnu det Spørgsmaal, om det var nødvendigt, at der gennem Tilegnelsen tilstræbtes materiel Fordel, saa at Hensigten med Borttagelsen var materielt retsstridig.

Ved Tyveri fastholder Lovene utvivlsomt denne Betingelse, skønt de ikke særlig beskæftiger sig med den, og det har sikkert ikke nogen- sinde været anderledes. En virkelig Undtagelse, der iøvrigt ogsaa gælder Ran, kan det ikke siges at være, at forskellige Bestemmelser straffer ulovligt Nam som Ran eller Tyveri. Sk. L. 85 (V, 1), A. Sun. 45, der er hentet fra Fr. 28. Dec. 1200, forbyder helt Manddraberen at tage Nam hos Frænderne for deres Bidrag til Mandeboden og behandler Overtrædelse af Forbudet som Ran eller Tyveri, alt efter den ved Nammet anvendte Fremgangsmaade, og paa samme Maade straffer Sk. L. 233 (XVI, 2), A. Sun. 137 og J. L. II, 58 den, der tager Nam i

Strid med det i disse Bestemmelser opstillede Forbud imod at tage Nam uden forud at have erhvervet Dom for Retten dertil.¹ Disse Bestemmelser gjaldt, selv om den, der tog Nam, virkelig havde et Krav paa Ejeren af den borttagne Ting, og Borttageren behøvede forsaavidt ikke at opnaa nogen Berigelse ved Nammet, men da Kravet, naar Debitor lod det komme hertil, voksede til det dobbelte (E. sj. L. II, 51, III, 26, J. L. III, 6), og Kreditor, hvis det tagne ikke hurtigt blev indløst, fik Ret til at bruge det som sit eget, selv om Indløsning senere ikke var udelukket (E. sj. L. III, 26),² er det meget forklarligt, at ulovligt Nam behandlede som Ran og Tyveri, og Fr. 28. Dec. 1200 forudsætter da ogsaa, at Nam kunde være en Kilde til Berigelse. Ingen af de nævnte Regler kan iøvrigt være videre gamle. Det skaanske Forbud mod at tage Nam for Bidrag til Mandeboden stammede som allerede nævnt først fra Aar 1200, og ogsaa Forbudet mod at tage Nam uden Tingsdom kan først antages at tilhøre et senere Udviklingstrin, idet en Dom fra først af næppe har været nødvendig som Grundlag for Nammet.³

Ved Ran er det derimod givet, at Kravet om en materiel retsstridig Tilegnelsehensigt paa Lovenes Tid ikke var strengt gennemført. Bortset fra, hvad der lige blev bemærket om ulovligt Nam, kan i saa Henseende henvises til, at Ran efter en Række Bestemmelser kunde foreligge, selv om den borttagne Ting tilhørte Ransmanden.⁴ Naar et optaget Stykke Kvæg eller en Ting, som der var taget Nam i, egenmægtigt toges tilbage af Ejeren, berøvede denne vel Optageren eller den, der havde taget Nammet, en Tilbageholdelsesret eller Panteret, men da det Krav, der skulde sikres gennem disse Rettigheder blev bestaaende trods Tilbagetagelsen, var der alligevel Tale om blotte Selvtægtshandlinger, og ogsaa i de andre Tilfælde, hvor Kravet om, at Tingen skulde være en fremmed Ting, var opgivet, betød dette, at Selvtægtshandlinger, hvor Retsbruddet var rent formelt, var stillet i Klasse med Handlinger, der tilsigtede materiel Fordel for Ransman-

---

¹ I Sk. L. 233 forudsættes det ulovlige Nam dog altid at være Ran.

² Den ved Nammet erhvervede Ret var ingen Ejendomsret, men en pantelignende Ret, se herom H. Brunner, *Deutsche Rechtsgeschichte* II, 2. Aufl. 591 ff., og for dansk Ret Matzen, *Den danske Panterets Historie* 70 ff. og *Forelæsninger, Offentlig Ret* II, 143 ff. samt V. A. Secher anf. Værk I 168-80 (Udviklingsgangen er her utvivlsomt skildret urigtigt).

³ Brunner, anf. V. 586.

⁴ Se herom ovenfor S. 187 ff.

den. I en af de herhen hørende Bestemmelser (J. L. II, 72) siges dette ogsaa som tidligere nævnt⁵ med rene Ord.

Af Udviklingerne S. 187 flg. vil det imidlertid ses, at det ingenlunde var over hele Linien, at man paa Lovenes Tid havde strøget den Betingelse for Ran, at Tingen skulde tilhøre Andenmand. Det var kun den sjællandske Ret, som havde taget Skridtet fuldtud, og som berørt ved Omtalen af denne er der ingen Grund til at tro, at man her har at gøre med noget oprindeligt. Dette gælder endnu mere om den ene af de to Grupper af mere specielle Bestemmelser, hvor Betingelsen var opgivet, nemlig de Bestemmelser, der udvider Ransbegrebet til Bemægtigelse af fast Ejendom ved Forrykkelse af Grænseskel eller paa anden lignende Maade. Kun ved Forskrifterne om Tilbagetagelse af optagne Kreaturer eller af Ting, som der var taget Nam i, kan der ikke siges noget bestemt om Alderen, men disse Forskrifter er af en saa særlig Natur, at man ikke af dem kan slutte noget om det oprindelige Forhold med Hensyn til Ran i Almindelighed, og jeg maa derfor være enig med Matzen⁶ i, at en materiel retsstridig Tilegnelseshensigt engang har hørt med til Ran ligesaavel som til Tyveri.

VII.

Jeg har i det foregaaende søgt at vise, at baade Tyveri og Ran begyndte som ret snævert afgrænsede Begreber, men efterhaanden modtog en Mængde Udvidelser, af hvilke mange paa Lovenes Tid endnu var forholdsvis nye. Nogle af disse Udvidelser beroede blot paa, at Opfattelsen af, hvilke Ting der var i en saadan Varetægt, at de kunde stjæles og ranes, skiftede og blev mindre streng, i andre Tilfælde fastholdt man i hvert Fald forsaavidt Udgangspunktet, som man stadig krævede en formel Besiddelseskrænkelse, men tilsidst blev, især ved Ran, men i nogen Grad ogsaa ved Tyveri, selv denne Betingelse strøget, hvorved Tyvs- og Ransstraffen udstraktes til Forhold, der var helt forskellige fra dem, der oprindeligt udgjorde de to Forbrydelser.

---

⁵ S. 191.

⁶ Forelæsninger, Offentlig Ret III, 130.

Hvis man som tidligere berørt forlader Tanken om, at Tyveri fra ældgammel Tid har været en med offentlig Straf belagt Kapitalforbrydelse, og i Stedet for antager, at det fra først af baade ved Tyveri og Ran har været overladt den forurettede gennem Selvtægt eller Forlig om Bod at skaffe sig selv Oprejsning, kan den ovenfor skitserede Udviklingsgang heller ikke kaldes usandsynlig. Naar man vilde forlade Selvtægtsordningen og erstatte den med et System af Privatbøder eller mere eller mindre strenge offentlige Straffe, var det kun naturligt, at disse Foranstaltninger foreløbig begrænsedes til de groveste Indgreb i andres Formuegoder, d. v. s. til saadanne, som i særlig Grad var egnede til at udløse voldsom Selvtægt, fordi de enten som Haandran tillige var rettede mod Personen eller gik ud paa Fravendelse af Ting, der dækkedes af Husets Fred eller andre utvivlsomme Varetægtsforhold.

Den Forskel, der i historisk Tid var imellem den strafferetlige Behandling af Tyveri og Ran, en Forskel, der maa hænge sammen med, at allerede Selvtægten som oftest ytrede sig paa forskellig Maade overfor dem, lader sig vistnok forklare uden, som det i Reglen sker, at antage, at Tyvens lyssky Fremgangsmaade fra gammel Tid har været Genstand for en særlig moralsk Afsky.¹ Ran vilde normalt kun blive begaaet af Personer, der følte sig stærke nok til uden Risiko for Paagribelse at gennemføre deres Forehavende, medens den svagere Person, der optraadte alene, snarere vilde søge at naa sit Maal ved at gaa hemmeligt til Værks, men ogsaa vilde være mere udsat, hvis han overraskedes. Paagribelse paa fersk Gerning, der selvfølgelig i særlig Grad maatte give Anledning til hensynsløs Udøvelse af Selvtægt, har derfor uden Tvivl spillet en større Rolle ved Tyveri end ved Ran. Men det var netop ved Paagribelse paa fersk Gerning og hvad der efterhaanden stilledes i Klasse hermed, at de strenge Tyveristraffe fandt Anvendelse. Blev Tyven derimod fældet, uden at være grebet med Kosterne, kunde Tyveriet i Almindelighed sones med Bod, og denne, der ofte var sat i Forhold til det stjaalnes Værdi, behøvede ikke at være større end Ransboden, men kunde godt være betydelig mindre.² I dansk Ret var Bodden for Tyveri Tvigæld, d. v. s. det dobbelte af Kosternes Værdi, og Tyveri af en halv Mark regnedes paa Lovenes Tid allerede for stort

---

¹ Det var heller ikke alle Lovgivninger, der sondrede mellem Mord og Drab. Se iøvrigt en Bemærkning nedenfor S. 202 ved Note 7.

² Jfr. om Straffen for Tyveri Brunner, *Deutsche Rechtsgeschichte* II, 830 ff. Matzen, *Forelæsninger, Offentlig Ret* III, 135 ff.

Tyveri. Boden for et saadant behøvede derfor langtfra at naa Tremarksboden ved Ran.

Et andet Forhold, der sikkert har haft væsentlig Betydning for den forskellige Behandling af de to Forbrydelser, var, at Gerningsmændene gennemgaaende var Folk af forskellig Slags, Ransmanden oftest en Mand i selvstændig og ikke uanselig Stilling, Tyven en socialt lavt stillet Person, maaske ikke sjældent en Person, der stjal efter Anstiftelse af nogen, i hvis Tjeneste han stod, eller af hvem han var afhængig.³ Tyven var derfor i Tilfælde af Paagribelse kun sjældnere i Stand til at udrede Løsepenge, og der var i det hele mindre at opnaa hos ham ved et Forlig, med mindre han havde Frænder, som kunde træde hjælpende til, eller en mere velstillet Person, som stod bagved ham, vilde intervenere for ham. Ogsaa dette Forhold maa have medført, at Selvtægten fik friere Løb overfor Tyven end overfor Ransmanden og kan derigennem have indvirket paa den senere Rets strengere Behandling af den første.

Naar det ovenfor er hævdet, at Tyveri og Ran oprindelig havde et snævert Indhold, og at mange af de senere Udvidelser af Begreberne paa Lovens Tid var af ret ny Dato, maa det dog for at undgaa Misforstaaelse erindres, at dette ikke er ensbetydende med, at alle de Handlinger, der efterhaanden straffedes som Tyveri eller Ran, indtil dette skete, var helt straffri. Som oftest var de allerede forinden Delikter, men Delikter, der kun medførte en ganske ringe Bod. I de skaanske Retsbøger er en Bod paa to Øre vidt udbredt, og den er ogsaa ret almindelig i E. sj. L., hvorimod den paa J. L.'s Tid praktisk talt var forsvundet i Jylland, hvor den dog sikkert en Gang har spillet en Rolle.⁴ I særlige Tilfælde er Tøresboden blevet til en Bod paa seks Øre eller endog paa tolv Øre, hvad rimeligvis beror paa en senere Forhøjelse. Disse Smaaabøder forekommer ved Handlinger af meget forskellig Art, deriblandt mange som før eller senere blev inddraget under Tyvs- og Ransstraffen, f. Eks. ulovlig Skovhugst, ulovlig Brug af fremmed Ejendom uden Tilegnelsehensigt, Drab af Husdyr, Ødelæggelse af Afgrøder paa Marken, Afgræsning af fremmed Ager eller Eng, Underslaaen af betroet Gods, Ikke-Opfyldelse af Kontrakter, Undladelse af at efterkomme Indstævning o. s. v.

³ Jfr. de udførlige Bestemmelser i Lovene om Tyveri, begaaet af Trælle, Sk. L. 160-62 (VII, 19 og 20), A. Sun. 97 og 98, V. sj. L. III, 12.

⁴ Se Opregningen hos Matzen, anf. V. III, 68 ff.

Toøresboden kaldes paa enkelte Steder i Sk. L. for thokkæbot, d. v. s. Fornærmelsesbod (hos A. Sun. contemptus pretium), eller det siges, at den skal udredes for thokkæ (Fornærmelse).⁵ Denne Betegnelse var utvivlsomt ikke indskrænket til de faa Tilfælde, hvor Loven bruger den, men har kunnet anvendes om alle de paagældende Bøder.⁶ Som Ordet Tokkebod viser, var der ikke her Tale om en Bod for bestemte Formueindgreb, men Tokkeboden ramte i al Almindelighed den, der ved sine Handlinger viste grov Mangel paa Respekt for andres Ret, saaledes at Vægten mere laa paa den personlige Fornærmelse end paa det økonomiske Tab, der tilføjedes ved Handlingen, skønt et saadant oftest vilde foreligge. At der tales om Udredelse af Tokkebod ved Hor (Sk. L. 217 (XIII, 3), A. Sun. 127) viser, at det ikke var dette, det kom an paa.

Skønt der saaledes ved Toøresboden ikke netop var Tale om Formueindgreb, kom den i mange Tilfælde til at forberede en Udvidelse af Begreberne Tyveri og Ran, men bevirkede samtidigt, at disse efterhaanden fjernedes helt fra deres Udgangspunkt. Særlig beroede den voldsomme Udvidelse, Ransbegrebet efterhaanden fik, paa en Videreførelse af Toøresboden, idet denne forhøjedes til en Bod paa tre Mark. Toøresboden forberedte dog uden Tvivl ogsaa visse Udvidelser af Tyveribegrebet. Som tidligere berørt synes det af Sk. L. 192 (X, 2) at fremgaa, at man ikke ved Anvendelsen af den mindre Bod lagde Vægt paa, om Iværksættelsen af den strafbare Handling skete hemmeligt eller aabenlyst,⁷ og det er derfor meget sandsynligt, at forskellige Handlinger, der senere blev straffede som Tyveri, i tidligere Tid har hørt til Toøresbodens Omraade, f. Eks. Borttagelse af Neg paa Marken, af Tømmer i Skoven, af Bier eller Høge- og Falkeunger, Afbarkning af Træer, hemmeligt Drab af Kreaturer o. lign. Der kan i denne Forbindelse ogsaa erindres om det mærkelige Sted hos A. Sun. 108, hvor en Person siges at skulle rense sig for Beskyldning for Tyveri, skønt den Bøde, han ifalder, kun er to Øre.

⁵ Sk. L. 103 (V, 20), 122 (VI, 1 og 2), 175 (IX, 7), A. Sun. 55, 69, 110.

⁶ Tokkeboden forudsættes i Almindelighed at være to Øre, men Kongen og Ærkebispnen fik tre Mark for thokki (Sk. L. 172 og 173 (IX, 5) og 228 (XV, 3), A. Sun. 109 og 133); i et enkelt Tilfælde fik ogsaa den private tre Mark, Sk. L. 217 (XIII, 3), A. Sun. 127. I de to første Bestemmelser forudsættes det, at de Toøresbøder, som skal udredes, naar de samme Handlinger foretages mod andre end Konge og Ærkebiskop, ogsaa er Tokkebod.

⁷ Dette taler imod, at den moralske Døm om en Handling fra ældgammel Tid var væsentlig bestemt ved dens Karakter af hemmelig eller aabenlyst.

Mange af de Handlinger, som i dansk Ret ramtes af Tøresboden, henførtes i Sverige under Begrebet fornæmi. Dette Begreb omfattede ogsaa meget heterogene Forhold, der i det mindste til Dels holdtes sammen ved et lignende Moment som det, der var bestemmende for Anvendelsen af den danske Tøres- eller Tokkebod, nemlig en udvist Mangel paa Respekt for andres Ret, men selve Ordet fornæmi, der maa oversættes ved Forgribelse, peger dog tydeligere hen paa en Ejendomsforbrydelse. Fornæmi spiller især en Rolle i Vestgøtaloven, men forekommer ogsaa i et Par andre svenske Love og sporadisk ogsaa i norsk Ret.⁸ I de danske Love møder det som tidligere omtalt en enkelt Gang i Formen fornãm, nemlig i E. sj. L. II, 75, hvor det anvendes om Ejerens egenmægtige Tilbagetagelse af et optaget Kreatur fra Optageren, et Forhold der efter Loven medførte Bøder fra seks Øre til tre Mark. Om det i ældre Tid har haft et større Anvendelsesomraade, lader sig ikke afgøre.⁹

---

⁸ Wennstrøm 41 ff.

⁹ Landskabslovene er i Afhandlingen citeret efter »Danmarks gamle Landskabslove«, V. sj. L. dog efter Thorsens Udgave. Ved Skaanske Lov er den i ældre Tid almindeligt benyttede Gemenske Inndeling tilføjet.

IX

Betragtninger over Ekspropriationsbestemmelserne i Grundlovsforslaget af 1939

Af Troels G. Jørgensen

Betragtninger over Ekspropriationsbestemmelserne i Grundlovsforslaget af 1939.

Af Troels G. Førgensen.

JUNIGRUNDLOVEN af 1849 indeholdt overensstemmende med gældende konstitutionel Skik i sin § 82 Udtalelse af Grundsætningen om Ejendomsrettens Ukrænkelighed og føjede hertil som Norm for Lovgivningsmagten, at kun Almenvællets Tarv gør Afstaaelse af Borgernes Ejendom berettiget, og at der da kræves Lovhjemmel og Tildeling af fuldstændig Erstatning.

I § 80 i den nugældende Grundlov af 5. Juni 1915 med Ændringer af 10. Sept. 1920 fik disse Bestemmelser ifølge Betænkning fra et Landstingsudvalg den Tilføjelse, at et vedtaget Lovforslag vedrørende Ejendomsafstaaelse efter Begæring af en vis Del af Folketingets Medlemmer maa afvente Nyvalg til Tinget og ny Vedtagelse, inden kongelig Stadfæstelse kan gives og Loven saaledes træde i Kraft.

Da der ved Lov 3. Februar 1937 nedsattes en Kommission til Overvejelse af Spørgsmaalet om Ændringer i Grundlovens Forfatningsbestemmelser, var der Enighed om at opretholde de nævnte Regler, Tillæget af 1915 dog med de af Rigsdagens ændrede Sammensætning følgende Forandringer. Medlemmerne af det konservative Folkeparti ønskede imidlertid særlige Regler om »Adgang til Domstolsafgørelse i Sager vedrørende Erstatning ved Ekspropriation« idet det med Hensyn til denne og andre Ændringsforslag udtaltes, at det derved blev understreget, at det folkestyrede danske Samfund opfatter sig som et *Retssamfund*, hvor Flertallet vel er berettiget til at bruge men aldrig til at misbruge Magten. Denne Tanke blev imødekommet indenfor de øvrige Dele af Flertallet, saaledes at der som et yderligere Tillæg til Ejendomsparagrafen, der nu blev § 77, af Rigsdagen vedtoges følgende Bestemmelse:

»I de Tilfælde, hvor Lovgivningsmagten har henlagt Spørgsmaalet om endelig Afgørelse af en Erstatningssums Størrelse til særlige Organer, kan dette Spørgsmaal dog forelægges Højesteret, saafremt Regeringen paa Grundlag af forelagte Oplysninger anser Ønsket om en yderligere Prøvelse tilstrækkelig begrundet. Finder Højesteret, at foreliggende Omstændigheder gør det tvivlsomt, om den fastsatte Erstatning er passende, udpeger Retten særlige sagkyndige og uvildige Vurderingsmænd, hvis Afgørelse af det omhandlede Spørgsmaal er endelig«. Hertil sluttede sig en Lov om de fornødne Tilføjelser til Retsplejeloven, hvorefter Højesteret skulde behandle en saadan Klage efter Reglerne for borgerlig Domsforhandling ved Landsret. Loven stadfæstedes 15. Marts 1939, men blev uvirksom, da Folkeafstemningen, hvorpaa Grundlovsforslagets Gennemførelse beroede, i Sommerens Løb slog fejl.

Blandt de Frihedsrettigheder, som Grundloven i særlig Grad har villet omgærde, viser det sig saaledes, at den private Ejendomsret stadig har været Genstand for Opmærksomhed, og at der fortsat har været følt Trang til at udbygge det grundlovsmæssige Værn, der fra først af rejstes om den. Ved Tillæget af 1915 vilde man sikre, at et Lovforslag om Ekspropriation, hvorom Meningerne havde været stærkt delt i Folketinget, ikke kunde gennemføres, forinden selve Vælgerne havde haft Lejlighed til at tilkendegive deres Standpunkt overfor det, og Grundlovsforslaget af 1939 vilde skabe en særlig Garanti for, at den for en Ekspropriation tildelte Erstatning virkelig blev af passende Størrelse.

Særlig dette sidste Forslag, der ikke ulig en fremmedartet Komet dukkede op paa det juridiske Firmament for snart efter at forsvinde, men ligesom andre Kometer med Mulighed for en senere Genkomst, kan opfordre til at søge at tage et Overblik over den Lovgivning — være sig grundlovsmæssig eller almindelig — der skal indeholde Garantierne for den private Ejendomsret overfor Krav om dens Afstaaelse. En almindelig Gennemgang af denne Ordning vil da have givet Forudsætningerne for en nærmere Prøvelse af de Tanker, der har ligget til Grund for Grundlovsforslaget, og den Maade, hvorpaa Udførelsen var tænkt at skulle ske.

»Ejendomsretten er ukrænkelig«. Med disse Ord anerkender Grundloven den private Ejendomsrets Betydning for Borgeren. Den anerkender, at Borgeren for sin Livsførelse behøver visse økonomiske Goder, hvorover han kan have en Ejers selvbestemmende Raaden. Og ved at tilsige Ukrænkelighed for dette Omraade forpligter den dels til at skaffe

Retsbeskyttelsens Fred for disse Goder dels til at ordne Raadigheden og Erhvervsmaaderne efter Retfærdigheds Grundsætninger. Kun for et enkelt herunder faldende Anliggende — Ejendomsafstaaelse, Ekspropriation — gives der imidlertid en konkret umiddelbar anvendelig Retsregel nemlig Forskriften om Lovhjemmel grundet paa Almenvællets Tarv og fuldstændig Erstatning.

Ekspropriationslovgivningen er saaledes udstyret med juridiske Privilegier. Det første bliver at undersøge disses Indhold og Rækkevidde.

At Hjemmelen skal indeholdes i en Lov er ikke blevet opfattet saaledes, at en Lov direkte og specielt skal anordne Ekspropriationen. Denne kan ske ifølge en almindelig Norm, og det er nok, at den ekspropriationsberettigede for sit Krav om et Indgreb har en Lov at støtte sig paa. Almindelige Grundsætninger om, hvad der hører under Lovgivningen, vilde da have ført lige saa vidt. Væsentlige er derimod Reglerne om Almenvællet og den fuldstændige Erstatning. Sidstnævnte udgør en Forskrift for Forholdet mellem Ejeren og Eksproprianten og tillige en Forskrift i Form af et Paalæg til Lovgivningsmagten. Saafremt dette Paalæg viser sig at være bindende og udstyret med Retsmidler, har Ejerens Erstatningskrav derved faaet en forfatningsmæssig Sanktion, der kan betegnes som et juridisk Privilegium.

Som bekendt udtaler Grundloven ikke, om Domstolene kan tage Spørgsmaalet op om Lovens indholdsmæssige Overensstemmelse med Grundloven. Da Junigrundloven gaves, undgik man med Forsæt at udtale sig herom, og i 1866 og 1915 lod man ogsaa Spørgsmaalet ligge.

Om Problemets Stilling i Teori og Domstolspraksis henvises til min Artikel i Ugeskrift for Retsvæsen 1933 S. 294, hvoraf vil ses, at Højesteret i Aarene 1918-21 flere Gange stilledes overfor det og derved gik ud fra en Prøvelsesret for Domstolene. Efter Voteringernes Udvisende har der slet ikke været nogen Tvivl herom indenfor Retten, hvilket falder sammen med, at de procederende Parter — og det skulde jo være Eksproprianterne, thi disse Sager drejede sig alle om Behørigheden af Ekspropriationserstatninger — ikke rejste Indsigelse om, at Domstolene her var ude over deres Kompetence, men ganske vist maatte det eventuelt have paahvilet Retten i Embeds Medfør at erklære sig inkompetent. Prøvelsen faldt hver Gang ud til, at Klagerne over Erstatningernes Ufuldstændighed fandtes ugrundede. Et Eftersyn af Domsvoteringerne viser, at der egentlig kun i et enkelt Tilfælde har været stærk talmæssig Deling paa dette Spørgsmaal nemlig ved Dom af 18. Maj

1921 om Fæsteafsløsningsloven, hvor 6 Stemmer stod mod 5. Ved Domme af 11. April 1918 og 21. Dec. 1920 var der Enstemmighed. I de to store den 11. Dec. 1920 paadømte Sager om Lenslovens Berettigelse stod 8 Stemmer mod 4. Det kan tilføjes, at i de senere Domme af 3. Januar 1929 om Invalideforsikringsfonden og af 5. Nov. 1934 om Aldersgrænse for Dommere har hver Gang 1 Dommer mod 10 stemt for Lovens Forkastelse som ugyldig.

Naar Administrationen optraadte for Rettens Skranke, rejste den som nævnt ingen Indsigelse mod, at Prøvelse kunde ske. Hvad Lovgivningsmagten angaar, er den ikke fremkommet med nogen officiel Tilkendegivelse, men der foreligger vel modstridende Udtalelser om Spørgsmaalet fra forskellige Medlemmer jfr. Berlins Statsforfatningsret II S. 73. Debatten omkring Grundlovsforslaget bragte forsaavidt ikke Sagen videre. Bemærkningerne til Forslaget til nugældende Grundlov § 70 om Øvrighedsmyndighedens Grænser indeholder dog Udtalelser af Interesse. Disse gaar ud paa, at der herskede stærkt delte Meninger om Spørgsmaalet. Fra det konservative Folkepartis Side var man stemt for Prøvelsesretten, medens Regeringspartierne (Socialdemokrater og Radikale) fastholdt de af Justitsminister Steincke og hans Forgænger Zahle i Rigsdagen 1925-26 fremsatte negative Standpunkter. Justitsministeren havde dog stillet et — ikke tiltraadt — Forslag, hvis Tanke var, at man vilde tillade Prøvelse, naar Spørgsmaalet om Strid med Grundloven maatte være undgaaet Lovgiverens Opmærksomhed f. Eks. ved enkelte Forskrifter indenfor en større Sammenhæng eller dog ikke havde været drøftet maaske netop fordi man paa Grund af Sagens indviklede Beskaffenhed ønskede at henlægge den endelige Afgørelse til Domstolene. Reglen skulde herefter være — foruden at paalægge Rigsdagens (Tingenes) Formand at paase Overensstemmelsen jfr. Berlin a. St. S. 511 — kun at nægte Prøvelsesret, saafremt Spørgsmaalet har været drøftet under Lovforslagets Behandling paa Rigsdagen, uden at Afstemning herom er forlangt, eller det ved en derom foretaget særskilt Afstemning er besvaret bekræftende. Tanken er klart den, at man i en Konflikt ikke vil give Domstolene Afgørelsen, men ellers ikke er imod en Prøvelse. Teknisk maatte denne Mellemløbet forekomme vanskelig at betræde. Fra Venstreside var der stillet et ogsaa vanskelig praktikabelt Forslag om, at mindst en Trediedel af Rigsdagens Medlemmer har Ret til at forelægge til Prøvelse for Højesteret en Lov, hvis Grundlovsmæssighed det paagældende Mindretal drager i Tvivl. Ret-

tens Afgørelse skulde altsaa indhentes inden den kongelige Stadfæstelse. Den skulde afgive et abstrakt Responsum, der var retlig bindende og som traf Afgørelse i en aktuel politisk Strid.

Den Højesteretspraksis, der altsaa efter Grundloven af 1915 foruden paa et teoretisk Grundlag har kunnet bygges paa, at det grundlovgivende Organ ved at indbefatte selve Vælgermassen er en fra Lovgivningsmagten forskellig Myndighed, og endvidere paa at Lovgivningsorganet har afholdt sig fra officiel Tilkendegivelse af en modstaaende Opfattelse og at Regeringen stadig har undladt retslig Protest mod Forelæggelse for Domstolene, maa antages at ville ligge fast. Regeringspartiernes Resignation med Hensyn til at faa en modsat Opfattelse grundlovfæstet maa pege i samme Retning. Dens Tilstedeværelse vil naturligvis i første Række virke paa Rigsdagens Overvejelser, naar Tvivl om Grundlovsmæssigheden kan rejses. Kommer det til, at Domstolsvejen maa prøves, vil Ejeren altsaa her kunne vente Medhold overfor selve Loven, naar Sagen er helt klar for Domstolene.

Lovgivningsmagtens Forpligtelse til at lade Almenvællets Tarv ligge til Grund maa Domstolene normalt , men ogsaa kun normalt, gaa ud fra er opfyldt jfr. Berlin a. St. 404.

Det er om Ejerenes Erstatningskrav, Opmærksomheden samler sig. Hvornaar haves det, hvad gaar det ud paa, og hvilken Indflydelse har Domstolene paa dets Udmaaling?

Til Belysning af, hvornaar Ejeren staar med sit grundlovbestemte Erstatningskrav, giver Grundloven kun den Vejledning, som ligger i Ordene »afstaa sin Ejendom«. At dette rummer Ejendom i videre Forstand, baade umiddelbare og middelbare Ejendomsretligheder, vil ikke være tvivlsomt, ejheller at det sigter paa en ensidig Fordring om Afgivelse eller Opgivelse af et økonomisk Herredømme, der ellers vilde tilkomme nogen. Men der er flere Retsregler, hvis Indhold kunde karakteriseres paa denne Maade og som dog umulig kan falde ind under Ekspropriation. Udenfor maa falde Nødretten, hvis Udøvelse ikke kunde tænkes ordnet ved en forud for den konkrete Nødssituation given Lov, og hvor Grundlaget er, at et mindre værdifuldt Ejendomsgode i en særlig Situation kan tjene som Middel til Bevaring af et væsentlig værdifuldere. Endvidere den borgerlige Rets Regler om Ekstinktion af Ejendomsrettigheder, som Ejeren har forsømt eller ikke formaaet at hævde overfor andre, der normalt i god Tro har indrettet sig efter den faktiske Tilstand som efter en Retstilstand. Udenfor maa ogsaa falde

det ensidige Indgreb i Ejendommen til Bedste for Samfundet, der gaar ud paa at tilvejebringe Midlerne for Samfundshusholdningens Førelse og som derfor i sig rummer et Vederlag til Ejeren. Beskatningens Karakter af berettiget offentligretligt Indgreb er ikke afhængig af, om den foregaar ved Pengebetaling eller Afgivelser in natura, men det maa være en Betingelse for at kunne anlægge dette Synspunkt, at Indgrebet fremtræder som Modydelse for ydede Goder og navnlig ledet af Lighed i Paalæget. Svigter dette, f. Eks. fordi Grundlaget er et i denne Forbindelse ligegyldigt Moment som Afstamning el. lign., nytter det ikke at betegne den paabudte Afgivelse som Skat til Samfundsforbrødenhederne, saa er den en paalagt Ejendomsafstaaelse, der skal erstattes. Er den foregaaet i Pengeform, er den med andre Ord ulovlig og maa betegnes som Konfiskation. At en saadan, hvor den ikke har Rod i Retshaandhævelsessenssyn, fra et grundlovsmæssigt Synspunkt er et utilstedeligt Indgreb i borgerlige Frihedsrettigheder, er utvivlsomt. I Noter til Ejendomsretten S. 72 karakteriserer Vinding Kruse Beskatning saaledes, at Staten her uden Vederlag fratager Borgerne Penge, hvorved den store virkelige Undtagelse fra § 80 fremkommer: »de, der gav Grundlovens § 80, kan ikke ved Ejendom have tænkt paa Penge«. Det er iøjnefaldende, at der ved denne Synsmaade med Forsæt abstraheres fra det underliggende Retsforhold. Medens jeg er ganske enig med denne Forfatter i, at vi ved Afgrænsningen af Begrebet om Ejendomsafstaaelse staar overfor en vanskelig Opgave, mener jeg modsat og har allerede ved de foran gjorte Sammenstillinger gaaet ud fra, at Afgrænsningen netop maa ske ved at undersøge de forskellige Retsreglers hele Natur og Begrundelse.

Tilbage staar at omhandle alle de Indgreb og Begrænsninger i en uden disse fyldigere Ejerraaen, der resulterer af Forskrifterne i Landbo-, Bygnings-, Sundhedsvæsens- o. l. Lovgivning, og som betegner Samfundets yderste Angrebslinie overfor Ejeren, hvis Rettigheder overhovedet ikke kan komme til Eksistens uden i den af disse Regler følgende Skikkelse, hvorfor det egentlig især er Skærpelserne deri, der mærkes. Systemet betegner dem som Reglerne om Ejendomsrettens Grænser. Hvis de altid laa fast, vilde her intet Problem være, saa vilde Begrebet Ejendom kun være anvendeligt paa de Beføjelser, der laa bag denne faste Grænse, men naar den flyttes indad, foregaar der et Indgreb overfor Ejeren, der forsaavidt gør Synspunktet Ekspropriation anvende-

ligt. Opgaven bliver derfor at finde de Kendemærker, der adskiller saadan Grænsedragning fra Lovgivning om Ekspropriation.

Vinding Kruse opstiller i Noterne S. 67 følgende to Betingelser for en Adskillelse: at Indgrebet foretages efter almene, saglige, samfundsmæssige Grunde og Skelnemærker, og at der selv efter Indgrebet bliver det væsentligste tilbage af Ejendomsretten. Det første falder sammen med, hvad vi allerede har iagttaget for Beskatningens Vedkommende. Det sidste synes forsaavidt selvfølgelig, som Begrebet Grænse direkte giver Anvisning derpaa. Naar hele Landet erobres, drager Erobreren ikke nogen ny Grænse indenfor Landets tidligere frie Omraade. Men det synes dog at kræve en nærmere Undersøgelse og Begrundelse, hvorfor det delvise omend dybe Indgreb kan foretages erstatningsfrit, men det fuldstændige ubetinget forpligtede til Erstatning. Og hvad det første Skelnemærke angaar, er det vel sikkert, at Reglerne om Ejendomsrettens Grænser ligesom Beskatningsreglerne maa opfylde den angivne Fordring, men noget egentligt Skelnemærke fra Ekspropriation fremkommer der ikke derved, fordi ogsaa ekspropriationsmæssige Indgreb kan være hjemlet paa den Maade, at de kan foretages efter en almindelig Norm, og som al saglig fyldestgørende Lovgivning maa denne Norm formes efter almene og ensartede Kriterier. Det Ekspropriations-tilfælde, der var Genstand for Højesterets Dom af 18. Maj 1921, angik Lov af 30. Juni 1919 om Fæstegodsets Overgang til Selveje m. m., der gav Fæstere Ret til at forlange Fæstegaarden overdraget af Godsejeren til fri Ejendom for en vis Erstatning, hvis Fuldstændighed var Stridens Genstand, og Adgangen til at begære Ejendomsindgrebet var anordnet til Fordel for de i Loven alment definerede Fæstere. Vinding Kruse anerkender — herved i glædelig Modsætning til den ældre Forfatter Matzen — dette Forhold, men han begrænser Muligheden for dets Forekomst til Fratagelsen, det fuldstændige Indgreb i Ejerbeføjelserne. Han gør overhovedet en bestemt Sondring mellem Fratagelse og mindre Indgreb. Medens ekspropriationsmæssig Fratagelse kan være generelt eller individuelt hjemlet, maa et Paalæg af Servituter eller Pante-rettigheder, altsaa af begrænsede Rettigheder, fremtræde som individuelt, kun rammende en eller nogle enkelte, for at blive til Ekspropriation. Efter at have forudskikket dette er det, at Beskatning — der er generel Fratagelse — bliver opfattet som »den store virkelige Undtagelse« jfr. foran, der forklares ved en Indsnævring af Begrebet Ejen-

dom i Forhold til Penge. Naar det erindres, at Grundloven ikke bruger Udtrykket Fratagelse men afstaa sin Ejendom, hvilket Udtryk rummer baade Fratagelse og Paalæg af Begrænsninger, maa det formentlig erkendes, at Reglerne om Beskatning og om Ejendomsrettens Grænser i lige Grad er Undtagelser fra Grundlovens § 80, og at denne Undtagelseskarakter fremgaar af en Fortolkning af Ordet »afstaa«. Det kan heller ikke indrømmes, at begrænsede ekspropriationsmæssige Indgreb ikke skulde kunne forekomme med Hjemmel i en generelt anordnende Norm. Hvis man parallelt med Fæsteafsløsningsloven havde en Lov, der gav visse Klasser af Landarbejdere Krav paa at faa overladt Brugsret til Jord hos visse Ejere, vilde dette utvivlsomt kræve grundlovsmæssig Erstatning. Paa samme Maade vilde — efter Forholdets Natur, modsat den ældre Lovgivning — Indrømmelsen af en almindelig servitutmæssig Adgang til at hente Sand og Grus til Vejanlæg fra faste Ejendomme kræve Erstatning som Ekspropriation. Som nedenfor nærmere udviklet ser jeg heller ikke, at man fra Reglerne om Ejendomsrettens Grænser kan udelukke Tilfælde af Fratagelse.

Jeg ser ikke rettere, end at Udsondringen af Reglerne om Ejendomsrettens Grænser — en Betegnelse der vistnok er meget træffende, men dog kun et Navn — ikke kan foretages, uden at man ligesom ved Beskatningsreglernes og visse Ejendomserhvervelsesmaaders Udsondring maa se hen til Grundlaget *causa*'en for disse Regler.

Da Ørsted i 1801 overfor den absolute Ejendoms Teori opstillede Synspunktet af en begrænset Ret (privatretlige Skrifter i Udvalg II S. 18), betjente han sig af Ideen om et tilgrundliggende Forbund mellem Borgerne som Forklaringsgrund for Ejendomsretten og fandt deri den Norm, der maa ligge til Grund for al Lovgivning om Ejendom. »Hvad der ikke uden at støde an mod sund Fornuft kunde være ratificeret i den oprindelige Ejendomsforening, kan ikke ligge indenfor Ejendomsrettens Grænser.« Han fæster altsaa Opmærksomheden paa Borgerne, der staar paa hver sin Side af Grænsen og som ved et Forlig kunde tænkes at have draget Grænser mellem deres Retsfærer. Grænsenormernes Retsgrund er netop at søge i en Brydning mellem forskellige Kredses modstaaende Interesser. Lovgiveren har taget disse Interesser op til indbyrdes Vurdering med det Udfald, at han har lagt visse Baand paa den absolute Ejendomsret, hvis Udfoldelse uden disse kunde være skadelig for andre eller dog afkastende mindre indirekte Nytte. Formaalene for Reglerne om Ejendomsrettens Grænser findes i Hensyn

til en Almenheds Sikkerhed, Sundhed, æstetisk Tilfredsstillelse ved Færden paa *sin* Grund; endvidere i nationaløkonomiske Interesser i, at Jorden dyrkes under visse Driftsformer, at der forefindes Skov, Dyr eller Planter i et vist Omfang osv. Undertiden kan bestemte Ejere paavises som dem, for hvis Skyld Baandet paalægges, undertiden er det ubestemte Kredse. Men der vil altid kunne paavises visse Interesser, der selv om de ikke hører til de individuelle Ejendomsrettigheder ved at opnaa Værn gennem Grænsenormerne faar Karakter af Rettigheder, idet de hævder sig i Sammenstødet med Ejerbeføjelserne. Det fuldstændige Udtryk for »Ejendomsrettens Grænser« maatte derfor lyde »Ejerbeføjelsernes lovmæssige Begrænsninger overfor bestaaende fremmede Rettigheder« jfr. min Artikel i Juristen 1939 S. 560. Hermed være ikke sagt, at der ikke kan være legislative Grunde for at give Erstatning, men Kravet herom har ikke grundlovmæssigt Værn.

Naar f. Eks. Lov 31. Marts 1928 om Bekæmpelse af Tuberkulose hos Kvæget hjemler Nedslagning af det syge Dyr og herfor giver Ejeren en nærmere bestemt Erstatning, ser jeg Normen som den Begrænsning i Ejers Raaden, at han af Hensyn til de dermed forbundne Ulemper for andre maa taale Kvægets Nedslagning og dermed Ejendomsrettens Bortfald. Han faar sin Billighedserstatning, men om Beregningen fyldestgør Grundlovens Regel om fuldstændig Erstatning, kan han ikke rejse Tvivl. Af denne Opfattelse følger ogsaa, at jeg ikke kan lægge Vægt paa det foran omtalte Kriterium: Indgrebets Omfang saaledes opfattet, at Normen ophører at være Grænsenorm, naar dens Indgreb i Ejerbeføjelserne er fuldstændigt, saa at man staar overfor Fratagelsen. Den syge Ko gaar helt tabt for Ejeren ved Nedslagningen, uden at Indgrebet derved bliver til Ekspropriation. Det vilde ogsaa være mærkeligt, om f. Eks. Overgangen fra en Ejeren paalagt tabvoldende Karantæne for hans syge eller mistænkte Dyr til Nedslagningen gjorde den afgørende Forskel i hans Retsstilling. Om Kriteriet Indgrebets Omfang giver Vinding Kruse en Udvikling i Ejendomsretten S. 231 med Henblik paa Indgreb i Næringsretligheder. Lovene af 12. Februar og 14. April 1852 om Bagernæringen og Møllernæringen gav ikke Erstatning til Bagere og Møllere som Følge af Ophævelsen af Begrænsningen i Adgang til disse Næringer, der forhen kun havde tilkommet enkelte og i Forbindelse med Besiddelse af fast Ejendom. Dette tiltrædes, fordi Bagere og Møllerne ikke derved helt berøvedes deres Erhverv, men kun fik det undergivet en generende Konkurrence. Anderledes antages For-

holdet derimod at være, hvis Staten for at oprette et Monopol helt berøvede Erhvervsdrivende som Tobaksfabrikanter, Apotekere eller Forsikringsselskaber Retten til at fortsætte deres Virksomheder. I saa Fald vil han anerkende en Ret for dem til Erstatning, dog ikke for selve Erhvervet, men for oparbejdet Søgning og Tab paa Lager og Inventar o. l. I Konsekvens hermed og idet der overhovedet kun ses hen til Tabet, der rammer den berettigede — uden at tillægge Overførelsen paa Monopolistens Haand selvstændig Betydning — kommer han til, at Indførelse af et Alkoholforbud har Ekspropriationskarakter overfor den, hvis Næring derved helt maa bortfalde. Denne Opfattelse blev ikke anlagt i Højesterets Dom af 22. Okt. 1918 (islandsk Sag), der kun saa Forbudsloven som et Udslag af Lovgivningsmagts Beføjelse til at regulere Næringslivet. Et Alkoholforbud udgør ogsaa efter min Opfattelse et typisk Eksempel paa en Lovgivning, der deler mellem sammenstødende Interesser nemlig en social Interesse i Befolkningens Nøgtørhed og en erhvervsmæssig Interesse i Produktion og Salg af Alkohol. Idet Afvejelsen bliver i Favør af førstnævnte Interesser, foretages der en legal Grænsedragning overfor nuværende og fremtidig Erhvervsfrihed, der kaster sine økonomiske Slagskygger over bestaaende industrielle Anlæg, Salgsforretninger, beskæftigede Personers Erhvervschancer osv. Dette kan efter Omstændighederne appellere til at yde en Understøttelse til Lettelse af den økonomiske Overgang — det samme kunde der i 1852 have været Tale om overfor Bagere og Møllere — men ikke til grundlovsmæssig Erstatning. Hvis det modsatte skulde antages ved Etablering af Statsmonopol, maatte det være af Hensyn til den herved foregaaende Overførelse af Virksomheden til Monopolhaveren. Hertil skal jeg komme tilbage.

I Beværterlov af 15. Marts 1939 hjemler § 41 under Overskriften Ekspropriation, at en Bevilling til Beværtning eller Gæstgiveri mod Erstatning kan inddrages bl. a. for at bringe Antallet ned eller for at standse Virksomheden, naar dette er ønskeligt uden at de sædvanlige Betingelser herfor foreligger. Der ydes Erstatning nemlig for Tabet af Bekostning ved Etablering, Overtagelse og Udvidelse af Forretningen dog med Fradrag af, hvad der er indtjent udover passende Vederlag for Arbejde og Risiko, men altsaa ikke for oparbejdet Søgning, saaledes som denne vilde give sig Udslag ved et tænkt Salg af Forretningen. Efter Reglens Begrundelse vilde jeg anse den som legal Grænsedragning. At Forbudet her kun rammer en enkelt er ikke Udslag af Vilkaarlighed

og kan forsaavidt ikke have Betydning, men Opinionen vil i denne Omstændighed finde en Støtte for de Billighedsgrunde, der taler for at godtgøre Tabet. Som dette er opgjort, er Erstatningen ogsaa kun delvis.

Sammenfattende overfor den i Ejendomsretten med Noter foretagne Afmærkning af Omraadet for Grundlovens § 80 vil jeg sige, at denne Afmærkning efter min Opfattelse ikke kan ske ved Hjælp af Kriterierne »Fratagning« overfor »Begrænsning i Beføjelser«, »det generelle Indgreb« overfor »det individuelle«, »Ejendomsgenstande in natura« overfor »Penge«. Disse Bestemmelser har alle Hensyn til Indgrebets objektive Fremtræden, Reglernes udvortes Konstruktion, medens de lukker Øjet for Retsgrundene til Indgrebene. Og Grundloven giver aldeles ikke Anvisning paa disse Skelnemærker. Den gamle Opfattelse, der definerede Ekspropriation som Ejendomsindgrebet, der vilkaarlig rammer en eller flere enkelte, maa forlades og det ikke blot, hvor der foregaar fuld Fratagelse, men ogsaa ved de mere begrænsede Indgreb. Herpaa har Lovgivningen givet os Eksempler, der med Rette erkendes som Ekspropriation. Men er der Enighed om, at Loven om Ekspropriation ikke normativt, om saa maa siges, behøver at være forskellig fra andre gode Love, maa der vist ogsaa blive Enighed om, at Forskellen ligger i causa'en. Det rigtige i at betone det generelle og saglige som Skelnemærker overfor Ekspropriation er, at naar disse den loyale Lovs Mærker svigter, foregaar samtidig dette, at den som Beskatning eller legal Grænsedragning maskerede Ordning løser sig fra den for disse Love særegne causa. Vedkommende Indgreb ophører da at bære dette Navn med Rette og vandrer over til Ekspropriationstilfældene, hvis causa de nu har antaget. Den generelle Karakter indicerer altsaa, at vedkommende Indgrebs-Lov med Rette kan holdes udenfor det grundlovsmæssige Erstatningskrav, men den afgiver ikke noget Bevis derfor, idet man kan staa overfor en normeret Gruppe af Ekspropriationstilfælde.

Hvad er da causa for Ekspropriation, eller er den sine causa? Borgeren afstaar sin Ejendom i grundlovsmæssig Forstand, naar han underkastes et mere eller mindre dybtgaaende Indgreb i sine Ejerbeføjelser uden anden Begrundelse end Andenmands Behov for Overtagelse af disse Beføjelser. At et saadant ikke kan tilfredsstilles uden mod Erstatning er et indlysende Lighedskrav. Ligeledes at Almenvellets Tarv maa kunne paaberaabes. Af det foranførte følger, at jeg finder en særlig Retsgrund for Indgrebet og altsaa ikke ser Ekspropriation, naar Indgrebet kan forsvares ud fra Andenmands Interesser, der som rene Re-

flekser af Ejerens Handlemaade kan tilfredsstilles ved denne. At Skovcjeren ikke maa afdrive Skoven, er f. Eks. gavnligt for alle, der er interesseret i Tilstedeværelsen af salgbart Træ i Landet, fra et klimatisk Synspunkt osv. Samme Synspunkt vilde jeg anlægge paa Krav om at holde en Ejendom i en æstetisk tiltalende Stand for dem, der fra egen eller offentlig Grund modtager Indtryk fra den, hvorimod Adgang til Ejendommen med lignende Formaal er noget andet, idet Beskueren ikke har sit selvstændige Stade at gaa ud fra. Vinding Kruse betoner, Noter S. 71, at det er ligegyldigt, om der foregaar en Overførelse til Staten eller en Ødelæggelse af den faste eller løse Ejendom og om den aandelige Ejendom overføres til Staten eller overlades til alles Udnyttelse. Rent faktisk vil antagelig disse Tilfælde faa Karakter af Overførelse af Ejerbeføjelser. Nedslagning eller Afspærring af syge (smittebærende eller mistænkte) Husdyr har jeg foran betegnet som Grænse-*dragning*. Nedrivning af et Hus, der frembyder Fare for Sammenstyrtning eller Sygdoms Udbredelse, er af samme Karakter. Nedslaaes derimod Husdyr for af økonomiske Grunde at forebygge Overproduktion, mener jeg, at denne Form for en Værdioverførelse rammes af min Definition paa Ekspropriation. Iøvrigt er dette Udtryk, der først efterhaanden har faaet Indpas i Lovsproget, ikke Grundlovens. Det peger ensidigt paa, hvorledes Institutet fremtræder overfor Ejeren og har vistnok øvet en uheldig Indvirkning paa Opfattelsen deraf. Forsaavidt kunde der ogsaa fra juridisk Synspunkt være Anledning til at bifalde Grundtvig, naar han fandt, at »noget der kaldes Ekspropriation . . . til Modersmaalets Ære ikke lader sig udtrykke paa Dansk.«¹ (Ordet Ejendomsafstaaelse kunde dog anvendes). Grundlovens Udtryk »afstaa sin Ejendom« fører Tanken hen paa, at der er en Modtager — og dergennem hvorfor han modtager Ejendommen. Det minder om Definitionen paa Tyveri, der af Ørsted — for at betone Ansvarsgrundlaget hos Tyven — gaves som »Fravendelse af Ejendommens Proprietet«, men senere er givet som »Tilvendelse« af den.

I den foran omtalte Beværterlov findes som et tredje Tilfælde af Ekspropriation nævnt dette, at et Næringsbrug nedlægges for at overdrage Bevillingen til et Selskab efter Lovens § 13, d. v. s. et under kommunalt Tilsyn virkende Selskab, der driver Virksomheden i Offentlighedens Interesse blot mod passende Forrentning af indskudt Kapital

---

¹ Poul Andersen: Grundtvig som Rigsdagsmand m. v. S. 36.

og efter nærmere Forskrifter. Jeg ser ikke, at dette egentlig har en anden Karakter end de to andre Tilfælde, altsaa af en politimæssig Regulering, der holder Tallet af Næringsbrug nede af Hensyn til det Brug, der ønskes oprettet. Nogen Eneret foreligger ikke og Bevillingens Overførelse vil kun sige, at Selskabet gaar ind i Nummer i det nedlagte Næringsbrugs Plads. Paa samme Maade er Forholdet formentlig at opfatte, hvis Staten tiltager sig Monopol i Tobaks-, Forsikrings- eller anden Branche. Her er ikke Enerettigheder, hvilket vil sige, at Virksomhederne juridisk set stadig har levet under Truselen af legal Omregulering. Selv om Ordningen indenfor den individualistiske Formueordning maa være saaledes, taler dog meget for legislativt at mildne den bratte Overgang, som en saadan Omregulering vilde være. Juridisk set optræder den Næringsdrivende ganske vist paa egen Risiko og i egen Interesse, men faktisk løser han en Samfundsopgave og yder Publikum en Tjeneste ved at paatage sig Indretningen af, hvad der behøves til at tilfredsstille et vist Behov. Det vilde derfor være ubilligt, om denne samme Almenhed uden nogen Godtgørelse gjorde hans Bekostninger værdiløse maa-ske endog for at indvinde en Fordel derved.

Anderledes hvor en Eneret bestaar. Denne begrænser Lovgivningsmagtens Frihed paa samme Maade som en Ejendomsgegenstand. For de Enerettigheders Vedkommende, der grundes paa almen Lov, maa der vel være forbeholdt Lovgivningen en vis Regulering af deres Omfang. Men hvis der for i Almenvellets Interesse at tilfredsstille et Behov skrives ind overfor Enerettens fortsatte lovmæssige Udøvelse være sig for at organisere denne paa andres Haand eller gøre vedkommende Beføjelse til Almenhedens, vilde en saadan Overførelse falde ind under Grundloven. Det samme gælder Enerettigheder ifølge Bevilling, f. Eks. til Færgesfart, der maa opfattes saaledes, at Samfundet har paataget sig en Forpligtelse til ikke at drage Trafikken bort fra Færgestedet.

Indholdsmæssigt gaar Erstatningen ud paa fuldstændig Erstatning. Nærmere Beregningsregler har Grundloven ikke kunnet tilføje, men den indskærper, at en nødtørftig udmaalt Erstatning ikke er tilstrækkelig og den giver den Rettesnor, som ligger i det afstaaedes Værdi. Nærmest har Opmærksomheden vel været rettet mod Delafstaaelse af fast Ejendom, hvor Ejeren foruden Jordprisen for det afgivne maa have Godtgørelse for Ulemperne ved dets Fraskillelse fra Restejendommen, denne Sondring der allerede var lagt til Grund i den gældende Fdg. af 5. Marts 1845 om Grundes Afstaaelse til Jernbaner.

Man kunde mene, at denne Regel om Pligt til at hjemle fuldstændig Erstatning i Forbindelse med Domstolenes Kontroladgang maatte føre til, at Fastsættelsen altid maatte ske individuelt, saaledes at Loven intet nærmere skulde indeholde derom. Dette vilde imidlertid efter det store Anvendelsesomraade for tvungen Afstaaelse ikke være nogen praktisk Ordning og baade Lovgivning og Administration har da ogsaa taget Erstatningens Beregning i deres Haand, Administrationen saaledes at særlige Myndigheder indsattes til at foretage Beregningen, Loven saaledes at der f. Eks. gaves Anvisning paa at anvende et Gennemsnit af visse Aars Ejendomsskyldværdi. Behørigheden heraf kan altsaa prøves domstolsvis.

Indenfor Rammen af Grundreglen om fuldstændig Erstatning er der nu Anvendelse for en hel Række Specialregler for, hvorledes denne Erstatning opbygges. Ejeren skal have Tabet dækket, men det kræver en nærmere Orientering at finde, hvori Tabet bestaar. Vurderingen kan først komme i Gang, naar der er bragt Klarhed over dens Principper og Retningslinier.

Er en fast Ejendom afstaaet i sin Helhed, kan der indenfor Rammen af en Ansættelse af »Værdien i Handel og Vandel« spørges, om dette er Auktionsværdien, hvis den straks ved Afstaaelsen tænkes stillet til absolut Bortsalg, om Rettesnoren skal hentes fra andre samtidig skete Salg uden Hensyn til, at Konjunkturerne er inde i en urolig Periode, om den formodede Salgssum principalt skal bygge paa Skyldvurderingen og om Tendensen skal være at tage den helt sikre Værdi eller den, der med nogen Rimelighed kunde haabes af Ejeren. Fremdeles kan spørges, om Ejerens særlige Interesse for at bevare denne Ejendom, som vilde have bestemt ham til kun at sælge mod en væsentlig højere Salgssum, kan tages i Betragtning og i bekræftende Fald, om denne Interesse kan være begrundet baade i følelsesmæssige Hensyn og i Forretningsmomenter. Naar en Del af Grunden afgives, spørges om Ulemperne herved for Restejendommen skal dækkes og i bekræftende Fald baade Ulemperne ved, at det afstaaede ikke længere hører med til Ejendommen, og ved at det straks eller senere kan ventes anvendt paa en bestemt Maade. Der kan spørges, om den værdiforringende Indflydelse paa Restejendommen af det industrielle Værk, til hvis Anlæg Delafstaaelse har været rekvireret som en nødvendig Bestanddel, uanset at Værket i Hovedsagen ligger udenfor det afstaaede, skal erstattes. Endvidere om der i Erstatningen kan gøres Fradrag, fordi Delafstaael-

sen skaffer Restejendommen en ny byggeretlig eller anden Fordel, fordi en saadan Fordel opstaar ved den paatænkte Anvendelse af det afstaaede eller fordi Anlægget, hvortil Vejen er banet ved Ekspropriationen, virker værdiforhøjende, i sidste Fald uden Hensyn til, at ogsaa andre ikke af Ekspropriationen berørte Ejendomme nyder tilsvarende Fordel. Naar det bl. a. af Hensyn til en Jernbanes Driftsøkonomi og forsaavidt ekspropriationsmæssigt paalægges nærliggende Ejendomme at anskaffe brandfrit Tag og Banen at yde Erstatning herfor, kunde spørges, om Fjernelsen af Husets Straatag blot skal ses som Berøvelsen af et Værn mod Vejrliget, saa at et nyt Tag af Bølgeblik dækker Tabet, om Hensyn ogsaa skal tages til Tagets andre Brugsegenskaber og visse for Salgsværdien betydningsfulde Egenskaber, saa at ogsaa f. Eks. Bygningsændringer nødvendiggjorte ved Anbringelse af et tungere Tag maa tages i Betragtning, og endelig om ogsaa Ejerens Ulemper ved Brugen af Villaen under Omtækningen kan henregnes til forvoldt Tab.

Disse og lignende Spørgsmaal vil i Mængde opstaa ved en dybere Indtrængen i Problemet om Erstatningsomfanget. Først naar der er tilvejebragt Klarhed over Tabsberegningens Principper, kan altsaa Udregningen ske efter Prisniveauet. Principperne egner sig til at formuleres som Specialnormer for Beregningen, hvad hos os kun er sket i ringe Omfang, og de egner sig til processuel Drøftelse og Fastsættelse i Anerkendelsesdomme, ligesom de kan fastslaas uden nærmere Kendskab til Prisforholdene. Udregningen er et Arbejde af økonomisk og forretningsmæssig Art, der selvfølgelig skal udføres med redelig Hensyntagen til Retningslinien.

Jeg kommer til det tredje Led: hvilken Rolle spiller Domstolene efter gældende Ret ved Fastsættelsen af den grundlovmæssige Erstatning? Det foregaaende har vist, at deres Aktivitet kan paakaldes for at kontrollere, at Lovens Beregningsregler fyldestgør Grundlovsbudet om fuld Erstatning. Som oftest udtaler Loven blot, at der gives Erstatning; saa opstaar forsaavidt intet Spørgsmaal. Ejheller i det hyppige Tilfælde, at der henvises til Beregningsreglerne i den førkonstitutionelle Fdg. af 5. Marts 1845 om Grundafstaaelse til Jernbaner, der giver en Del med Forholdets Natur stemmende Specialregler. Her skal behandles Domstolenes Stilling til Anvendelsen af den i Loven indeholdte Erstatningsregel, altsaa den konkrete Erstatningsfastsættelses Overensstemmelse med Loven.

Grundlovens Regel om Domstolenes Berettigelse til at paakende

Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grænser, der maa være anvendelig ikke blot ved senere end Grundloven udkomne Love, men ogsaa paa de ældre Love om Afstaaelse, betegner en yderligere Garanti for Erstatningskravets Gennemførelse ved Siden af Lovkontrollen. Der ved skulde Kæden synes at være sluttet: det kan kontrolleres, at Loven yder, hvad Grundloven kræver, og overfor administrative Fastsættelser kontrolleres deres Overensstemmelse med Loven henholdsvis Grundloven. Imidlertid er Forholdet det, at Retsopfattelsen anerkender, at den enkelte Lov for sit Vedkommende kan udelukke Domstolenes Prøvelse, altsaa bestemme, at Spørgsmaal om Lovens Forstaaelse, der i og for sig var egnede til Forelæggelse for Domstolene, fordi de ikke er af særlig teknisk administrativ Art, forbeholdes endelig Afgørelse af de administrative Organer, og denne Adgang synes da ogsaa at maatte staa aaben ved Ekspropriationslovene. Dens Konsekvens vil være, at den administrative Fortolkning og administrative Udmaaling bliver staaende som ukontrollabel for Domstolene. Det maa nu for det første være klart, at en Lov, der havde opstillet Specialregler for Erstatningens Beregning, ikke kunde undgaa grundlovsmæssig Prøvelse heraf ved at henlægge Fastsættelser til visse Myndigheder med Tilføjelse om, at denne Fastsættelse ikke kunde prøves. Dette vilde kun være en anden Form for at gøre Undtagelse fra Grundloven. Men naar dette anerkendes, synes det ejheller at være tvivlsomt, at administrative Fastsættelser paa Basis af en Lov, der ikke indeholder selvstændige Specialregler, ikke ved et legalt Forbehold om at være endelige, kan undgaa Prøvelse af deres Overensstemmelse med Grundlovens Erstatningsregel. Den Kontrol, som Lovgivningsmagten ikke kan udelukke, maa saa meget mindre de administrative Organer selv kunne holde borte, og formentlig vil ved en Lov af denne Type en Udtalelse, der skulde havde denne Rækkevidde, være ugyldig.² Hverken ved den ene eller den anden Slags Love er der hos os blevet tilføjet det nævnte Forbehold, og hvilken Betydning der ligger i selve dette, at et administrativt Organ foretager en Fastsættelse, hvor Forlig ikke indgaas, skal undersøges nærmere nedenfor. Selvom man maatte mene, at Loven kan tage et saadant gyldigt Forbehold eller endog at Fastsættelsernes Henlæggelse til et vist Organ har denne Betydning, vilde dette ikke kunne betyde andet end,

---

² Jeg kan ikke tiltræde Poul Andersens Bemærkninger i Ugeskrift for Retsvæsen 1938, S. 265 nederst.

at Spørgsmaalet om rigtig Lovanvendelse var endelig afgjort administrativt. Men hvad der maatte kunne karakteriseres som Fejl i Hvervets Udførelse vilde efter Grundlovens § 70 ligge aabent for Domstolskritik. Dette vil gælde det Spørgsmaal, om Taksationen er blevet ugyldig paa Grund af væsentlige Fejl ved den brugte formelle Fremgangsmaade, paa Grund af Vildfarelser som Forvekslinger ved de eksproprierede Genstande, urigtige Maalangivelser o.l. eller paa Grund af Misbrug, f. Eks. Vurderingsmændenes Modtagelse af Ducør eller saa væsentlige Afvigelser fra det rimelige, at de afslører grov Pligtforsømmelse ved Vurderingen. Til Belysning af Kompetencespørgsmaalet maa endnu bemærkes, at Højesteretsdom af 23. Nov. 1925 om Fortolkning af Lov Nr. 116 af 11. Marts 1921 om Foranstaltninger mod Brandfare ved Jernbanedrift, der behandler et Tilfælde, hvis ekspropriationsmæssige Karakter kan omtvistes og som Dommen ogsaa lader staa hen, klart gik ud fra, at Domstolene maa formodes at være kompetente til at bedømme Beregningsmaaden, selv naar som her Erstatningens Fastsættelse var lagt i Hænderne paa et særlig kyndigt Organ.

Ved Normaltilfældet i gældende Ret, at Erstatningens Fastsættelse i Mangel af mindelig Forening henlægges til Taksationsmænd eller et andet administrativt Organ, har Domstolene efter det anførte Prøvelsen dels af Fejl i Hvervets Udførelse dels af Rigtigheden af den Opfattelse, der er lagt til Grund for Beregningen. Forelægges nu et saadant Spørgsmaal for Retten, vil den foran fremstillede Sondring mellem Principerne for Tabets Beregning og den prismæssige Vurdering gøre sig gældende, saaledes som jeg nærmere har udviklet det i Ugeskrift for Retsvæsen 1926, S. 158 ff. Den egentlige Genstand for juridisk Afgørelse vil begrænse sig til det første, medens det sidste tilfalder de Forretningsmænd og teknisk sagkyndige, der træder i Virksomhed, naar Principerne er fastslaaede, normalt i en indledende Dom. I en Artikel sammesteds 1938, S. 264, vender Poul Andersen sig mod en Sondring mellem Vurderingens juridiske og forretningsmæssige Side paa den Maade, at den sidste skulde falde udenfor Domstolenes Kompetence. »Det er urigtigt,« siges det, »at selve Værdiansættelsen efter sin Natur ikke skulde være et Spørgsmaal, der egner sig til Domstolenes Afgørelse.« Til Støtte herfor kunde være citeret Retsplejelovens § 292, hvorefter Retten, naar der mellem Parterne er Strid, om en Skade er foraarsaget, eller hvilken Erstatning der skal gives, og den ifølge de Oplysninger, som foreligger eller indhentes, anser sig for at være i Stand dertil, har at afgøre disse

Spørgsmaal efter et Skøn over alle i Betragtning kommende Omstændigheder. Den ældre Praksis var, at Skadens Opgørelse ved Dommen henvistes til en efterfølgende Skønsforretning. Dette ønsker Rpl. at komme bort fra, men det fremgaar af det citerede, at Retten maaske ikke altid anser sig i Stand dertil eller i hvert Fald, at der først maa indhentes Syn og Skøn. Det fremgaar imidlertid af Poul Andersens følgende Udvikling, at han i Retsanvendelsen ikke vil gennemføre sit principale Synspunkt, men omend »af mere sekundære Grunde« kommer til ganske samme Arbejdsdeling som af mig forudsat. Jeg havde iøvrigt ikke talt om manglende Kompetence, men om manglende Sagkyndighed, hvilket, naar tekniske Udtryk skal benyttes, snarest maatte betegnes som en Mangel paa »almindelig Habilitet,« idet der ikke er Tale om Kollision med nogens Ret.

Ved Højesterets Dom af 16. April 1928 fastsloges det, at der var begaaet en Fejl ved Beregningen af Erstatning efter Lensloven for Afstaaelse af Jord til Husmandsbrug, idet der var lagt altfor stærk Vægt paa Ejendomsskyldvurderingen, hvorved der var Fare for en altfor lav Værdiansættelse. Da disse Erstatninger ifølge Lensloven skulde fastsættes af Ejendomsskyldlovens Vurderingsraad, kom Dommen til at lyde paa en Erstatning efter nye Vurderinger i Overensstemmelse med Lensloven. Efter at dette var sket, var Godsejeren stadig utilfreds og anlagde ny Erstatningssag. Dommen i denne kom — med Optagelse i Præmisserne af visse Direktiver for rigtig Udførelse af Vurderingen — til at lyde paa Frifindelse. Havde der imidlertid været Grundlag for paany at tilsidesætte Vurderingsraadets Ansættelse, er det sandsynligt, at Sagen ikke paany var sendt tilbage, men at Retten selv havde afsluttet den ved at fastsætte Summen, hvortil den da maatte have søgt Støtte i optagne Skøn. Denne Dom illustrerer, hvad Poul Andersen anf. St. S. 265 udtaler, at »de Lovbestemmelser, som anordner særlige Vurderingsmyndigheder til Fastsættelse af saadanne Erstatninger, antages at udelukke Domstolene«. Men der maa dog ikke lægges for meget ind heri. Man kan udtrykke Forholdet saaledes, at i Mangel af Enighed om Erstatningens Størrelse, kan Ejeren ikke straks gaa til Retten og faa den til at fastsætte Beløbet, men der maa først ske den administrative Fastsættelse. Det er denne — og ikke Udtalelser under Forligsforhandlingen — der angiver Størrelsen af Eksproprietens Tilbud. Mod dette kan saa Kritik rejses gennem et Søgmaal. Den Arbejdsdeling, som ifølge Rettens manglende Sagkundskab er nødvendig, vil da her igen

foregaa med Anvendelse af Lovens Fremgangsmaade, men dog kun hvis vedkommende administrative Organ ikke har diskvalificeret sig som uegnet til at gennemføre Vurderingen efter de af Retten fastslaaede Principer.

Jeg har hermed tilendebragt den Gennemgang af gældende Ret, som skulde afgive Forudsætningerne for den nærmere Undersøgelse af Grundlovsforslaget.

Hos dem, der nærer Interesse for, at Grundlovens betydningsfulde Regler om Vilkaarene for Anvendelse af Ejendomsafstaaelse sikres overholdt, kan det kun vække Tilfredshed, at dette Formaal trængte sig frem under Planlæggelsen af en Forfatningsændring, hvor det dog naturligvis ikke kunde ventes at komme i Forgrunden. Naar man til Paa-begyndelse af Undersøgelsen stifter Bekendtskab med, hvad der paa Rigsdagen er sagt og skrevet om Forslaget, bliver man unægtelig slaaet af, hvor lidt, hvor uhyre lidt der findes derom. De faa foran gengivne Ord i Kommissionsbetænkningen er alt, hvad der forefindes i denne, og under Forhandlingerne er der ikke af nogen gjort en Sammenstilling mellem det foreslaaede og de allerede gældende Retsregler. En ordførende Taler berører det som et Fremskridt, om man »fik en vis Ret til Domstolsprøvelse« i Ekspropriationsspørgsmaal og synes altsaa at mene, at dette overhovedet vilde være en Novation. En Nyhed vilde det ganske vist være, men kun i Maaden hvorpaa og Omfanget hvori Prøvelsen er tænkt udført. Det er en Tanke, der overrasker og interesserer ved sin Nyhed.

Foreløbig kan bemærkes, at Bestemmelsens Omfang ikke er ganske klart. Formaalet for den foreslaaede Fremgangsmaade angives som det at faa fastslaaet »den passende Erstatning«, og da dette vil sige at den hverken er for høj eller for lav, slutter Poul Andersen anf. St. S. 262 heraf, at ogsaa Eksproprietanten, der skal udrede Erstatning, vil kunne paaberaabe sig Bestemmelsen. Da det i Reglen er det offentlige, der er i dette Tilfælde, finder han det derfor meget uheldigt, at der udkræves en Beslutning af Regeringen for at fremme Sagen, idet Faren for et for stærkt Hensyn til de offentlige Kasser er nærliggende, og ialtfald bliver der en Skævhed i Forholdet, naar det er disse Kasser, der føler sig opfordret til at ønske Apparatet sat i Bevægelse og derfor gaar til Regeringen. Jeg vilde dog mene, at en snævrere Forstaaelse her er berettiget, nemlig saaledes at der kun er sigtet til erstatningskrævende Ejere. At det er for deres Skyld, Bestemmelsen er foreslaaet, er jo givet,

og at et Lighedshensyn til, at saa ogsaa Betalerne maa udstyres med samme Retsmiddel, har gjort sig gældende, synes ikke særlig nærliggende. Det kan siges, at saa skulde der have staaet »fuldstændig« i Stedet for »passende«. Idet det maa forudsættes ikke at være uden Anledning, at Grundlovens Udtryk ikke er brugt, kunde der vel heri indlægges, at Tvivlen skal have en vis Styrke, inden Højesteret kan tage Affære. Tvivl om Fuldstændigheden er ikke nok, der skal endog være Tvivl, om den givne Erstatning er passende. Iøvrigt maa det indrømmes, at Udtrykket »fuldstændig Erstatning« bedst passer, hvor der er helt faste Priser paa det afstaaede, men i mange Afstaaelsestilfælde vil nogen absolut Norm for Erstatningens Fuldstændighed ikke kunne opstilles, og der falder det naturligt at tale om den passende Erstatning. Jeg vil altsaa ved »passende« underforstaa tilføjet »høj« og mene at Bestemmelsens Placering i Ejendomsretsparagrafen, der iøvrigt kun gaar ud paa Varetagelse af Ejerinteresserne, giver fornøden Støtte for denne Fortolkning.

Dermed bortfalder Kritiken af Skævheden. Tilbage er Fremhævelsen af den mulige partimæssige Indstilling hos Regeringen, og i denne Forbindelse kan nævnes, at det af Venstre stillede beslægtede Forslag henskød Afgørelsen til Rigsdagen, saaledes at $\frac{1}{3}$ af dennes Medlemmer ved deres Afstemning kunde rejse Sagen. Det er dog ikke uden Forbillede i vor Retspleje — der netop i stort Omfang gør Højesterets Kompetence afhængig af Justitsministerens Tilladelse til at foretage visse Retsskridt — at saadan Regeringsbeslutning maatte gaa forud og det vilde i hvert Fald bidrage til, at politiske Momenter blev holdt udenfor Sagen i dens videre Gang.

Af den Grundlovsforslaget ledsagende Ændringslov til Rpl., jfr. foran, fremgik, at den til »Regeringen« henlagte Beslutning tænktes foretaget af Justitsministeren. I formel Henseende kunde hertil bemærkes, at Udtrykket »Regeringen« overalt i Grundlovsforslaget — ligesom i gældende Grundlov — gaar paa Kongens Deltagelse i Styrelsen eller Handlinger af det samlede Ministerium, hvorved erindres, at Grundloven overhovedet kun omtaler Ministrenes Samvirken i Statsraadet under Kongens Forsæde, men ikke Ministermøder. En enkelt Minister ses ikke at være betegnet som »Regeringen«. I Rigsdagen vakte denne Omsætning fra »Regering« til Justitsminister ikke Opmærksomhed. Selve Loven er affattet saaledes, at det nærmest kun forudsættes, at den Tilladelse til Spørgsmaalets Indbringelse for Højesteret, der starter

en 8 Ugers Frist for Indlevering af Højesteretsstævning, meddeles af Justitsministeren. Loven gentager ikke de grundlovmæssige Betingelser for at give denne Tilladelse, endsiges giver nærmere Forskrifter herom. Tilladelsen er altsaa indrulleret mellem de retsplejemæssige Tilladelser, der sorterer under nævnte Ministerium. Formaalet for Forskriften om ministeriel Tilladelse er naturligvis at fraskille de Sager, der paa Forhaand kan skønnes ikke at ville kunne gennemføres og vel ogsaa, som det hedder i Venstres Forslag, at begrænse Adgangen til »særligt betydende Tilfælde«.

Ved Højesteret skulde Sagen føres efter Reglerne for borgerlige Landsretssager, idet Behandlingen er en Førsteinstans-Behandling, og ende med en Frifindelse af Exproprianten eller med Udmeldelse af særlige sagkyndige og uvildige Vurderingsmænd tilligemed Fastsættelse af en Frist for Udførelse af deres Forretning. Deres Afgørelse skulde være den endelige og Retsplejelovens Regler om Syn og Skøn være anvendelige med fornødne Lempelser. Venstres Forslag havde den væsentlige Forskel, at Spørgsmaalet om Fuldstændigheden af en fastsat Erstatnings Størrelse efter dette blev forelagt Højesteret til endelig Afgørelse, altsaa saaledes at Retten bestemte Beløbet.

Endnu et Punkt vedrørende Ordningens Indretning og Omfang, der ikke ses omtalt nogetsteds, maa berøres. Den begrænser sig til »Tilfælde, hvor Lovgivningsmagten har henlagt Spørgsmaalet om endelig Afgørelse af en Erstatningssums Størrelse til særlige Organer«. Der forekommer i Lovgivningen Brug af Erstatningens Fastsættelse ved »dertil af Retten udmeldte Mænd«, jfr. f. Eks. Lov om Gangstier af 4. Juli 1850 og saadanne maa være anvendelige, hvor intet andet er bestemt, men der forekommer ogsaa, hvad man naturligt kunde kalde »særlige Organer«, f. Eks. de dels ministerielt dels kommunalt valgte Taksatorer der under Ledelse af en beskikket Landinspektør vurderer ved Afstaaelse til Jernbaneanlæg, jfr. Fdg. 5. Marts 185 § 10. Tidligere er omtalt et Tilfælde, hvor Vurderingsraad skulde taksere o. s. v. At der efter denne Linie skulde gøres en Sondring med Hensyn til Adgangen til ekstraordinær grundlovmæssig Omvurdering, synes der nu ikke at kunne gives Grunde for. Tanken kunde da være, at Retten helt har fastsat Erstatningen i visse Tilfælde, der naturligvis maa holdes udenfor, og at det er alle de øvrige, der er karakteriserede ved de udhævede Ord. Men det maa da undre, at der kun bliver givet det begrænsede Retsmiddel at udmelde nye Vurderingsmænd og ikke Ad-

gang for Højesteret til at foretage selve Omvurderingen. Jeg ser da ikke, at man kan lægge andet ind i de brugte Ord, end at der ved den skete Vurdering, der først af »Regeringen«, dernæst af Højesteret skal skønnes ikke at have været passende høj, har været anvendt Vurderingsorganer, hvis Afgørelse bærer Skylden for Vurderingens Resultat, hvorfor det nu ved nye Vurderingsmænd skal prøves, om hint Skøn er rigtigt. At de nye Vurderingsmænd skal være sagkyndige og uvildige, behøvede ikke at siges. Det tilføjede Ord »særlige« maa antages at betyde det samme som nye og saaledes at Retten er frit stillet i Valget.

I de Retsplejeforslaget ledsagende Bemærkninger udtales det, at det vil være naturligt, at den med en fastsat Erstatning utilfredse har udtømt Mulighederne for Omtaksation o. l., inden han gaar til Ministeriet; nogen formel Nødvendighed herfor er der dog ikke.

Til Forklaring af Kærnen i hele den foreslaaede Lovforanstaltning, dens Hensigt og Funktion, har disse Bemærkninger iøvrigt kun de faa Ord, at Forslaget tilsigter at normere den formelle Fremgangsmaade for »den, der i Medfør af § 77, 2. Stykke, i det forelagte Grundlovsforslag ønsker ikke blot de ved en Ekspropriationserstatnings Beregning fulgte Principer, men selve Erstatningens Størrelse underkastet Højesterets Prøvelse«. Da Lovforslaget var til Erklæring i Retsplejeudvalget, delte Anskuelserne sig paa dette Punkt. De citerede Ord kan læses saaledes, at Højesterets Prøvelse skal angaa »selve Erstatningens Størrelse« taget i Modsætning til »Beregningsprinciperne«, der her ikke skal komme i Betragtning og helt maa udelukkes fra Overvejelserne, saaledes at en Klage, der indkommer med en herfra hentet Begrundelse, maa afvises af Ministeriet, eventuelt af Højesteret. De kan ogsaa læses som udtalende et »baade — og«. Skønt jeg ikke hørte til det Mindretal, der havde den førstnævnte Mening og som ogsaa selv forstod Grundlovsforslaget paa den Maade, skal jeg ikke modsige, at det har været tænkt saaledes. Grundlovsreglen giver da Ejeren et nyt Retsmiddel, medens den paa den ene Side lader al tidligere Adgang til Brug af Domstolsøgen staa aaben og paa den anden Side kræver det nye Retsmiddel forbeholdt sit særlige Omraade. Diskussion om Beregningens Principer maa derfor som nævnt holdes borte og ogsaa Paapegning af Vurderingsorganets Inhabilitet, fejlagtige Fremgangsmaade eller begaaede Misbrug. Det maatte være Højesterets Opgave gennem Afhjæmningen at kontrollere, at Beregningsgrundlaget ikke var forskudt. Det positive

Æmne for Rettens saavel som Mændenes Overvejelser skulde alene være »Prisansættelsen«. Efter Formaalet med Foranstaltningen maatte Mændenes Competence formentlig begrænses til at forhøje Erstatningen eller lade den skete Ansættelse blive staaende. Denne Opfattelse af Grundlovsreglen som det kvalitativt ejendommelige Retsmiddel med sit kvalitativt ejendommelige Omraade lader sig høre, men den kan ikke holde det kritiske Spørgsmaal nede: hvorfor skal dette Retsmiddel, der er saa vigtigt, at det optages i Grundloven, ikke i Almindelighed kunne bruges af Retterne, naar disse dog altsaa *kan* skønne ogsaa over Prisansættelser?

Medens jeg ikke vil bestride, at Ordningen teoretisk er bygget op som anført, vil jeg mene, at det er daarlig Teori. Højesteret skulde tage sit Standpunkt efter at have paahørt en Domsforhandling, altsaa en kontradiktorisk Argumentation og helst skulde vel Afgørelsen ledsages af Grunde. Forholdet vilde da faktisk blive, at jo mere saglig og indgaaende Debatten blev, desmere maatte Retten udskille af sine Overvejelser og betragte som irrelevant ud fra den Betragtning, at dette kunde og burde være fremført under en almindelig Retssag. Alt det, der kan lægges frem for Retten paa tilstrækkelig anskuelig Maade som Led i det Skøn, der fører til Erstatningssummens Fastsættelse, hører nemlig eo ipso med til »Beregningsgrundlaget«. Begrebet »Prisansættelsen« er i Virkeligheden negativt bestemt og Grænsen overfor »Beregningsgrundlaget« flydende. Dommen af 16. April 1928, der kasserede en Vurdering, fordi Prisansættelsen havde bygget for stærkt paa Skyldvurderingerne, turde være et Eksempel herpaa. Der kan heller ikke være Tvivl om, at en Paavisning af, at der er begaaet Regnefejl eller andre Fejlslutninger af Vurderingsorganet, er noget, Retsvejen allerede staar aaben for at afhjælpe. Det bliver derfor gaadefuldt, hvorledes Retten skulde naa ikke til en Pilatus-Tvivl om den skete Ansættelses Rigtighed men til en positiv Formodning om, at den har været for lav. Og naar den motiverede Udmeldelse af nye Vurderingsmænd eller ialfald selve Proceduren havde fremdraget og belyst det anvendte Beregningsgrundlag og paavist dets Fejl, skulde Vurderingsmændene gennem Afhjemlingen tilholdes at se bort herfra og holdes til at gaa videre paa det urigtige Grundlag, fordi det ikke var blevet berigtiget ved normal Brug af Domstolsvejen. Sluttelig bemærkes, at selv om man gaar med til, at de nye Vurderingsmænd faar bundet Mandat til kun at under-

søge, om Erstatningen har været for lav, bliver Højesterets Stilling som den endelige Instans dog afsvækket, naar dens Tilkendegivelse om, at Erstatningen maa formodes at være for lav, under den efterfølgende Forretning med dennes Uddybning under Afhjemlingen klart modsiges af Vurderingsmændene.

Paa den anden Side skal det ikke bestrides, at hvis man for at give den grundlovmæssige Ordning en mere praktisk Anvendelighed vil tilstede, at ogsaa Klager over fejlagtige Beregningsgrundlag kan komme i Betragtning, opstaar der en grel Modstrid med almindelige Regler om Instansfølge, Ankefrister og Dommets Retskraft.

Det ses herefter ikke rettere end, at den paatænkte Grundlovsændring maa betegnes som juridisk forfejlet. Den vilde ikke være det, hvis Forholdet var, at der i et betydeligt Omfang fandt Erstatningsansættelser Sted paa den Maade, at Afgørelsen helt og holdent baade hvad angaar Beregningsprinciper og Prisansættelser var lagt i Hænderne paa et fra Retten adskilt Vurderingsorgan. Saa vilde der unægtelig være Trang til en Retshjælp, men ganske vist til langt mere end den højst betingede og ufuldstændige, Grundlovsbestemmelsen vilde yde. Antagelig har netop dette været Opfattelsen hos adskillige, og hvis den i Indledningen udviklede Retstilstand havde været saaledes, at Domstolene ikke havde en ogsaa i Forhold til Lovgivningsmagten selvstændig Kompetence, og at Lovgivningen positivt havde benyttet sin derved vundne Selvbestemmelse til at lægge Erstatningsudregningen i dens Helhed endeligt over til visse Organer, saa vilde Lovtilstanden dels være dels kunne blive saaledes.

Men ved det negative Resultat, at Grundlovsforslagets § 77, 2. Stykke, ikke bør komme igen med Krav paa at indeholde en Reform, kan vi ikke blive staaende. Sagen er, at der er følelig Trang til Reform i dansk Lovgivning om Ekspropriation og netop med Hensyn til Retskontrol med Erstatningernes Fastsættelse. Denne Tanke er altsaa rigtig nok. I min tidligere omtalte Afhandling i U. f. R. 1926, der iøvrigt angaar administrativ Skadetaksation i Almindelighed og derfor ikke har de særlige grundlovmæssige Sider af Ekspropriationen for Øje, har jeg S. 161 ff. omtalt de Ulemper, der bliver den faktiske Følge af Manglen af en særlig Tilrettelæggelse af Retskontrollen. At der er Adgang til at sætte denne Kontrol i Bevægelse ved et senere selvstændigt Søgmaal og under dette granske Fremgangsmaade, Principper og anvendt Oplys-

ningsmateriale under Erstatningsansættelsen, kan være godt nok, men der er ikke gjort noget for at lette dette Arbejde eller snarere for at forhindre, at det bliver nødvendigt.

Naar Vurderingsorganet uden nærmere Instruktion er gaaet til sit Arbejde, vil der normalt fremkomme en ikke nærmere motiveret Ansættelse af Tabets Størrelse. Rejses der senere Krav om en Domstolsprøvelse, er der ingen Garanti for, at der overhovedet kan gives Oplysning om, hvorledes man er kommen til Tallet, og dette virker derfor med Inertiens Vægt. Efter at man virkelig ved Grundloven havde sat Retskontrollen i Højsædet, har man iøvrigt dels bibeholdt Enevældetidens hele Iscenesættelse af Ekspropriationen, dels bygget videre efter samme Grundsætninger. Til den enevældige Opfattelse af Forholdet, naar der eksproprieres, maa det ogsaa regnes, naar endnu i 1895 en Jernbane-Ekspropriationskommissions Resolution om, at nogle Københavns Begravelsesvæsen tilhørende Arealer midlertidig skulde afstaaes til Grusgravning, ansaas for umiddelbart at bringe Arealet over i Jernbanens Besiddelse, saa at en Vægning ved at rømme dem ikke krævede juridicel Indsættelse,³ idet Resolutionen opfattedes som en Øvrigheds-handling af politimæssig Karakter.

I stærk Modsætning hertil staar Udviklingen i Norge, hvor man allerede i 1814 blev klar over, at Spørgsmaalet om en Ekspropriations Berettigelse maatte kunne faas retslig afgjort inden Besiddelsestagningen af det afstaaede. Den eksproprierende Myndighed, der hos os vedblivende er et administrativt Organ, blev der et judicielt Organ, Ekspropriationsretten, bestaaende af Administrator og Skønsmænd og stillet under Anke til Overret og Højesteret. Ekspropriationsretten afgjorde i Almindelighed, om der var Lovhjemmel til at ekspropriere, hvad der kan kræves erstattet og hvorledes Erstatningen beregnes.⁴ Dette sidste foregaar efter Forhandlinger under retslige Former, hvorved der eventuelt ved Kendelser, der kan ankes, sker Fastslaaen af alle Skønnetts Forudsætninger. Om disse maa Skønsmændene være rede til at give Oplysninger, medens der ikke kan kræves Forklaring om, hvad der ligger til Grund for den helt skønsmæssige Del af deres Vurdering. Særlig denne oprindelige retslige Medvirken og Ledelse af Skønnet maatte

³ Jfr. Ugeskrift f. Retsvæsen 1895 S. 1001, 1266, 1278.

⁴ Jfr. min Anmeldelse i U. f. R. 1926 S. 120 af Magne Schjødt: Norsk Ekspropriationsrett.

være en værdifuld Fornyelse, selv om allerede nu Parterne maa forudsættes at mødes med Skønsmændene, jfr. Fdg. 5. Marts 1845 § 10.

Som Afslutning paa disse Betragtninger kan jeg derfor udtale Haabet om, at det Fremstød mod forøgede Garantier for de ekspropriationsmæssige Erstatningskrav, hvorom Grundlovsforslagets § 77, 2. Stykke, bar Vidne, ikke maa forblive virkningsløst. Men Bestræbelserne bør udfolde sig paa den almindelige Lovgivnings Omraade.

X

„Full verdi efter gangbar pris i egnen“

Av den norske odelsrett

Af Adolf Lindvik

„Full verdi efter gangbar pris i egnen“.

Av den norske odelsrett.

Af Professor Adolf Lindvik.

I

NORGE er som kjent det eneste av de nordiske land, som har den særegne familierett som vi kaller odelsrett, en rett som går ut på at odelsmannen kan løse odelsgodset såvel fra fremmede som fra fjernere odelsberettigede.

I tidens løp har der vært rettet sterke angrep mot odelsretten, ikke bare av politikere, men også av rettslærde, bl. a. av geheimeconferentsråd Colbiørnsen (se Arkiv for Retsvidenskapen og dens Anvendelse, VI. del, s. 599 flg.), av Ørsted (Haandbogen, bd. IV, s. 116 flg. og Nyt juridisk Arkiv, bd. XXVI, s. 195-222) og av høiesterettsassessor U. A. Motzfeldt (se innledningen til hans bok Lovgivningen om Odelsretten og om Aasædesretten, 1846). Men tross disse og mange andre avlivningsforsøk er dette gamle rettsinstitutt fremdeles spill levende. Dets aktualitet i de senere år har først og fremst sin årsak i den økonomiske krise, som vårt jord- og skogbruk har gått gjennom i det sidste decennium — en krise som for en vesentlig del skyldes paribestrebelsene i den norske pengepolitikk i 1920-årene. Kronens sterke opgang i forbindelse med de slette konjunkturer for landbruket førte til at mange bondebruk blev sterkt overforgjeldet. Man stod overfor den eventualitet at de overbeheftede bruk måtte fraselges eierne ved tvangsauksjon. Her skulde da odelsretten vise sin nytte, således at den gamle eier eller hans barn ved å bruke sin rett til odelsløsning kunde få eiendommen tilbake. Odelslovgivningen hadde imidlertid en bestemmelse, som i den foreliggende situasjon truet med å gjøre odelsretten illusorisk i en rekke tilfelle. Denne bestemmelse gikk ut på at odelsmannen måtte overta uavkortet den pantegjeld, som var påheftet eiendommen av en nærmere odelsberettiget

eller før eiendommen blev odelsjord, selvom gjelden oversteg den odels-takst som blev satt på eiendommen. Altså: Hadde faren under den sterke inflasjon i 1924 beheftet gården med f. eks. kr. 100.000, måtte sønnen, om han vilde ha gården, betale denne sum, selvom eiendommen under odelsløsningen bare blev taksert til kr. 50.000. For å komme bøndene til hjelp blev den nevnte bestemmelse ophevet ved en lov av 26. juni 1929. Imidlertid erklærte Høiesterett i 1931 i en plenumsdom, at det var i strid med forbudet i Grunnlovens § 97 mot lovers tilbakevirkning å la ophevelsen gjelde for pantobligasjoner som var utstedt før lovens dato, den 26. juni 1929. Og da de fleste »farlige« pantobligasjoner nettop tilhørte denne gruppe, bød lovgivningen bare kummerlig hjelp til de nødstedte bønder. Den 6. juli 1933 blev det derfor utferdiget en tilleggslov, som gir odelsmannen adgang til å ekspropriere sådan panterett.

II

Fra først av var odelsretten en klar og tydelig forkjøpsrett. Den som vilde selge sin odelsjord, skulde på tinget om høsten tilby ættens medlemmer jorden, og stevne den som vilde kjøpe til å møte sig på eiendommen torsdag i påskeuken. Blev de ikke enige, skulde kjøperen betale den samme pris som eieren kunde få av fremmede. Og både eieren og den fremmede kjøper måtte sverge på at budet var alvorlig ment. Se Gulatingsloven XII. 23. 1-4, jfr. XII. 12. 1-3. Dette tilbud til ætten er den såkalte »lovbydelse«. Hvis odelsjord blev solgt uten lovbydelse, kunde salget omstøtes av ætten i løpet av de første 12 måneder — det var hovedregelen. Se Gulatingsloven XII. 25. Magnus Lagabøters landslov innførte enkelte endringer, hvorav vi i denne forbindelse særlig skal merke oss at ættens medlemmer, selvom lovbydelse var gjort, fikk adgang til å holde liv i sin løsningsrett i meget lang tid ved å »lyse forfall«. Som forfallsgrunner nevner loven bl. a. pengemangel og uvitenhet om lovbydelsen, se M. L. VI. 4. 2. Hermed er i virkeligheten forkjøpsretten gått over til en innløsningsrett. Odelsmannen hadde principalt rett til å innløse odelsgodset for den pris som var nevnt i skjøtet, d. v. s. salgssummen. Bare når det ikke var satt nogen pris i skjøtet, blev odelsgodset å løse efter takst, se Chr. V. N. L. 5. 3. 5 og forordning 14. januar 1771 § 7. Selvom der skulde tas hensyn til påkostninger på odelsgodset på den ene side og forringelser på den annen, er det klart at den principale

regel om innløsning for salgsprisen — en regel som var en levning fra den tid retten var en virkelig forkjøpsrett — kunde føre til meget urettferdige resultater, når det hengikk lengere tid mellem salget og løsningen. Som kjent sank våre penger sterkt i verdi efter 1807. Da å oprettholde den gamle regel om rett til å løse odelsgodset for en salgspris, som var fastsatt for lang tid tilbake på grunnlag av betydelig høiere pengeverdier, var selvsagt åpenbart urimelig. Ved forordning av 5. april 1811 blev det derfor bestemt at løsningssummen i alle tilfelle skulde fastsettes ved takst, og denne regel er oprettholdt i vår nugjeldende odelsrett.

III

Ved odelsløsning knytter hovedinteressen sig naturligvis til den *takst* som blir satt på eiendommen. Det har vært — og er — nokså delte meninger om hvilke momenter odelstaksten rettelig skal bygge på. Om taksten har loven av 1. juni 1917 i § 62, 3. ledd, følgende regel: »Eiendommen skal ved taksten sættes til fuld værdi efter gangbar pris i egnen.« Ordlyden er omtrent den samme i § 19 i odelsloven av 26. juni 1821: »Taxationsmændene skulle sætte alt Jordegods for fuld Værdie, efter gangbar Priis i Egnen.« Det er i loven av 1821 vi for første gang møter denne formulering av takstregelen.

Man pleier gjerne å karakterisere odelsløsningen som en ekspropriasjonsartet løsning. Det er ikke noget å si på det, bare man holder sig klart at løsningssummen ikke må fastsettes efter de samme prinsipper som erstatningen ved ekspropriasjon. Der er nemlig en vesensforskjell mellem odelsløsning og ekspropriasjon. Et Ekspropriasjonsskjøn skal fastslå det *tap* eieren lider ved at eiendommen blir tatt fra ham. Og dette tap kan lett gå op i et langt høiere beløp enn den pris han kunde opnådd for eiendommen i fritt salg. Det er eiendommens fulle verdi for *ham*, som næringssted, som ledd i hans bedrift, som bolig m. v., som blir det avgjørende for ansettelsen av tapet. Ved odelsløsning derimot skal skjønnet finne ut den pris eiendommen på løsningstiden kan selges for, *omsetningsverdien*. Det er dette loven sikter til med sine ord: full verdi *efter gangbar pris i egnen*, og det står også i den beste overensstemmelse med odelsløsningens historiske opprinnelse som en virkelig forkjøpsrett. Odelsløseren skal ikke betale mere for eiendommen enn andre vil gi. Karakteren av forkjøpsrett har odelsretten altså i denne henseende be-

vart den dag idag. Vanskeligheten blir imidlertid hvorledes skjønnet skal kunne finne ut omsetningsverdien.

I de senere år er odelstakstene, særlig over skog, blitt sterkt angrepet på basis av sakkyndige, forstlige takster. Jeg skal omtale et tilfelle som blev avgjort av Høiestrett i 1937 (Rt. 1937 s. 768). En disponent hadde i september 1935 kjøpt en eiendom på øen Hitra for ca. kr. 18.000. Umiddelbart etter salget blev det påstevnet odelsløsningssak og takst holdt i oktober 1935. Skjønnet verdsatte eiendommen til kr. 16.000, derav kr. 8.000 for skogen. Ved overtakst i desember s. å. blev eiendommen vurdert til kr. 15.800, derav kr. 7.500 for skogen. Disponenten påanket odelsovertaksten til Høiestrett for å få den omstøtt. Han anførte at taksten var så urimelig lav, at den måtte betegnes som helt vilkårlig, eller at den måtte hvile på feilaktige rettslige forutsetninger. Til støtte for sin påstand fremla han 2 forstlige takster. I den ene av disse var skogen taksert til kr. 24.000. Den annen, som støttet sig til forstlig linjetakst, satte skogens verdi til kr. 27.000. De sakkyndige takster tilla altså skogen over 3 ganger så stor verdi som odelsovertaksten. Høiestrett fant allikevel ikke at det forelå tilstrekkelig grunnlag for å omstyrte taksten, selvom den fant at det fremlagte bevismateriale fra de sakkyndige nok kunde vekke mistanke om at taksten på skogen var for lav. Sitt standpunkt støtter Høiestrett bl. a. på, at de resultater de forstkyndige var kommet til, tildels bygget på forutsetninger om driftsforhold i skogen, som var mindre sikre.

Et lignende standpunkt tok Høiestrett i 1938 i en tilsvarende sak (Rt. 1938 s. 362). Høiestrett understreker her at en skogs verdi i handel og vandel også avhenger av en rekke andre forhold enn de som kommer til uttrykk i en forstlig linjetakst, såsom skatter og arbeidsforhold i vedkommende bygd, rentefot m. m. Også i en sak av 1939 (Rt. 1939 s. 829, særlig s. 832) betoner Høiestrett at en skogeiendoms omsetningsverdi bestemmes av mange andre faktorer enn de forstmessige data i en linjetakst. At det er så lar sig da heller ikke bestride. Det er dog ikke meningen hermed å ville frakjenne forstlige takster deres verdi, når de brukes paa den rette måte. En forstmessig takst faller i 2 deler: *Målingen*, som går ut på å fastsette areal, kubikmasse og tilvekst. *Vurderingen*, hvor forstmannen må gjøre sig op en mere eller mindre skjønsmessig mening om bruttopriser og driftsutgifter. Målingsresultatene bør odelsskjønnet legge til grunn, såsant målingen er korrekt. Vurderingen, d. v. s. fastsettelsen av omsetningsverdien, derimot blir det odelsskjønnets sak å foreta

etter egen fri overbevisning. Her hverken kan eller bør det la sig binde av den forstlige takst.¹ Som nettop nevnt er det nemlig også en rekke andre viktige faktorer, som spiller inn når det gjelder å bestemme en eiendoms omsetningsverdi, faktorer som de spesielt sakkyndige neppe har større eller så store forutsetninger for å vurdere, som de menn som vanligvis tjenstgjør ved odelstakstene. Jeg skal nevne noen av disse faktorer. Omsetningsverdien påvirkes i vesentlig grad av den større eller mindre kjøpelyst på slike eiendommer. Er man f. eks. inne i en periode med synkende priser og treg avsetning for skogsprodukter, må man regne med en omsetningsverdi for skog, som ligger betydelig lavere enn den selv en meget forsiktig og skjønnsom forstlig takst kommer til. Kjøperen vil ha noget å løpe på — han vil ha en rummelig margin — ellers lar han kjøpet fare. Videre vil eiendommens størrelse ha betydning. Er det en meget stor eiendom, vil kretsen av kjøpere være liten, og omsetningsverdien vil synke tilsvarende. En lignende virkning får størrelsen av det kontantbeløp som skal ut. Hvorvidt det for tiden utbys tilsalgs få eller mange av denslags eiendommer, først og fremst i vedkommende egn, er selvsagt også et moment som har sin vekt. Kort sagt, alle faktorer av den art at de påvirker prisdannelsen, griper inn også når det gjelder omsetningsverdien for faste eiendommer. Hadde man holdt sig dette for øie, vilde neppe kritikken over odelstakstene brukt så sterke uttrykk som den har gjort. Det hender ikke sjelden at angrepene på odelstakstene kommer fra eiere, som selv har kjøpt eiendommene for priser, som ikke ligger langt fra takstene. Slik var det i den odelssak fra Hitra, som jeg har nevnt foran. Der var odelsovertaksten kr. 15.800 og kjøpesummen ca. kr. 18.000. Hadde kjøperen vært klar over at det var omsetningsverdien odelsmannen skulde betale, vilde vel hans reaksjon mot taksten fått en mere dempet form.

En eiendoms omsetningsverdi kan ikke fastslåes på den måte, at man lar spesielt sakkyndige taksere dens forskjellige verdiobjekter: bygningskyndige husene, agrarkyndige jorden, forstkyndige skogen o. s. v., hvorpå de forskjellige summer adderes. Det høres vel straks svært effektivt og fornuftig ut med en slik opdeling. Men ved nærmere overveielse vil man nok innse, at en opstykket taksering av en eiendoms forskjellige bestanddeler som regel vil være lite tjenlig, når man skal finne ut hvad

---

¹ Skattelov for landet av 18. august 1911 har i § 37 b. den regel at »skog skal ansettes til den verdi den har som varig inntektskilde ved hensiktsmessig drift«. Dette faller altså ikke sammen med den omsetningsverdi som det er odelskjønnets oppgave å finne ut.

eiendommen er verd i handel og vandel.² Ved en slik opstykning kan man lett komme til å skille ad objekter, som bare kan vurderes sammen. Bygningene på en bondegård kan således ikke takseres uten i forbindelse med eiendommen, idet de som regel ikke kan tillegges større verdi enn den de har som et nødvendig ledd i gårdens drift. Det vil altså være galt å sette verdien op fordi en rikmann har bygget et usedvanlig stort og luksuriøst hus og en overvettes flott stall på en almindelig bondegård. Store bygninger betinger store vedlikeholds- og driftsutgifter, og vil derfor på en vanlig bondegård ikke bli ansett for nogen fordel, kanskje snarere det motsatte.

Hvilken vekt det skal legges på de tomteverdier en odelseiendom representerer er det ikke enighet om. Har praktisk talt hele eiendommen verdi som tomter, vil man ved å regne med utparselleringsverdien nettopp hindre at odelsmannen kan beholde odelsgodset. Forutsetningen vil jo nemlig da være, at odelsmannen skal opstykke og selge eiendommen. Den høie takst simpelthen tvinger ham til å gå frem på denne måte. Resultatet blir altså i direkte strid med odelsrettens formål, som jo er det å bevare eiendommen i slekten. Det vil imidlertid være forhastet av denne grunn å ta det standpunkt, at altså skal odelskjønnet ikke regne med eiendommens tomteverdier. Isåfall vilde odelsmannen få chansen til å sikre sig en uberettiget gevinst ved å innløse for jordverdi og selge for tomteverdi. Odelsretten tar ikke sikte på eiendommer, hvis verdi for en overveiende del ligger i tomter. Derfor har da også loven av 16. juli 1907 erklært, at særskilt matrikulerte hustomter, hvor der bygges eller er bygget beboelseshus, skal være odelsfri. Når loven allikevel tillater en anomali som odelsløsning av utparsellerings eiendommer, får man også ta en annen anomali: innløsning etter tomteverdien, med på kjøpet. Den siste er bare en konsekvens av den første. At skjønnet ved verdsettelsen må ta hensyn til at utparsellering både tar tid og kan være en usikker affære, er en sak for sig.

Det er helt naturligt at odelsretten trykker prisen på en eiendom. En kjøper vil ikke betale så meget når han ikke kan være sikker på å beholde eiendommen, ja oven i kjøpet kan risikere at løsningssummen blir lavere enn kjøpesummen, slik at han lider økonomisk tap.³ Det er derfor ikke ualminnelig at selgeren, for å få prisen op, gir garanti mot tap ved

² Se Rt. 1904 s. 3.

³ Dette har man naturligvis lenge vært klar over. Se Colbiørnsen i Ørstedes Arkiv bd. VI s. 603 og Ørsted i Nyt juridisk Arkiv bd. XXVI s. 210 og i Haandbogen bd. IV s. 117.

odelsløsning. Men selvom en slik garanti stilles, vilde prisen for eiendommen allikevel bli større, om den var odelsfri. Odelsgarantien hindrer jo nemlig ikke at eiendommen blir tatt fra kjøperen. Den bare søker å sikre ham mot økonomisk tap. Spørsmålet er om odelskjønnet ved sin vurdering skal ta i betraktning den verdiforringelse som henger sammen med at eiendommen er beheftet med odelsrett. Alle andre heftelser som hviler på godset har tilfølge at taksten blir satt tilsvarende lavere. Dette at en eiendom er belagt med odelsrett er en rettslig »egenskap« ved eiendommen, som notorisk senker dens verdi i handel og vandel, og skjønnet kan ikke sette dette ut av betraktning, medmindre der kan påvises en hjemmel for det. Høiesterett er i en dom i Rt. 1937 s. 784 (sammenlign uttalelse i høiesterettsdom Rt. 1931 s. 877 nederst) kommet til det resultat, at man under en odelsstakst ikke kan ta i betraktning som et verdiforringende moment den ting at det hviler odelsrett på eiendommen. Som hjemmel for sitt standpunkt henviser Høiesterett til odelslovens § 19, som sier at taksasjonsmennene skal sette odelsgodset til full verdi efter gangbar pris i egnen »uden at det tilkommer dem, deri at bestemme nogen Nedsættelse, til Bedste for den nærmeste Odels- eller Aasædesberettigede«. Den citerte bestemmelse forstår Høiesterett således, at eiendommen ved taksten skal settes til full verdi »uten hensyn til at den påhvilende odelsrett muligens kunde innvirke på kjøpesummen ved fritt salg«. Til støtte for denne fortolkning henviser Høiesterett til Motzfeldts bok om odelsretten s. 69 og til Brandts Tingsret annen utgave s. 286-287 (tredje utgave s. 296). Høiesteretts fortolkning er neppe holdbar. Når odelslovens § 19 uttrykkelig forbyr nedslag i taksten til beste for både den odelsberettigede og den åsætesberettigede, er det ikke for å reagere mot at odelsgoods *som sådant* takseres lavere enn odelsfri eiendommer. Det fremgår allerede derav at forbudet også omfatter åsætestakster. Og åsætestakstene kan jo holdes også over annen jord enn odelsjord. Det sannsynlige er vel til og med, at det først og fremst var den praksis å gi den åsætesberettigede nedslag i taksten, som ga støtet til forbudet i § 19. Knoph nevner i sin Arverett s. 353 (jfr. Platous Arveret s. 474) at odels- og åsætesretten i praksis var begynt å skille lag nettop på den måte, at mens odelsløsning foregikk efter full verdi i handel og vandel, var det blitt alminnelig å innrømme den åsætesberettigede nedslag i taksten, og det uansett om gården var odelsgoods eller ikke. Men så kom altså forbudet i odelslovens § 19 og satte en stopper for skismaet. På grunn av den nære sammenheng i gammel tid mellem odels- og åsætes-

retten og den derav følgende sammenblanding, er det vel ikke usannsynlig at den praksis som Knoph nevner om nedslagi åsætestakstene i nogen grad kan ha bredt sig også til odelstakster. Uttalelserne hos Motzfeldt og Brandt synes å tyde på det. Jeg vil i denne forbindelse nevne at Høiesterett efter min mening med urette tar Motzfeldts og Brandts uttalelser till inntekt for sin forståelse av odelslovens § 19. Begge forfattere nevner bare det nedslag i taksten som vanligvis blev gjort *til fordel for den løsningsberretigede*, hvilket ikke er det samme som et nedslag i taksten fordi eiendommen er beheftet med odelsrett. Det er imidlertid dette siste Høiesterett feilaktig legger i de to rettslærdes uttalelser, (se mitt citat foran fra Høiesteretts premisser). Oprinnelsen til det nedslag i odels- og åsætestakstene som § 19 forbyr, har vi i de gamle norske lover, se Gulatingsloven XII. 10. 3 om løsning av jord fra kvinne innen slekten, og XII. 30. 1 om sønnens løsning av farens andel i odelsgodset fra onkelen. I begge disse tilfelle skal taksten reduseres med en femtedel — altså den samme brøkdel som Motzfeldt nevner s. 69. Tilsvarende regel om en femtedel nedslag har Magnus Lagabøters landslov i VI. 1. 2 om sønns eller datters løsning av farens odelspart fra onklen (jfr. M. L. V. 7. 3). Det er imidlertid helt klart at det nedslag som omtales i de nevnte gammelnorske lover intet har å gjøre med den generelle forringelse av en eiendoms salgsverdi som følger av odelsretten. I odelslovens § 19 har man derfor ingen hjemmel for det standpunkt Høiesterett inn tok i dommen af 1937. Heller ikke har man såvidt jeg forstår nogen annen hjemmel. Jeg mener derfor det rette er, at odelskjønnet må ta hensyn til den verdiforringelse som henger sammen med at eiendommen er odelsgods. Der opstår riktignok en vanskelighet, fordi verdiforringelsen er mindre når det gis betryggende garanti mot tap i tilfelle av odelsløsning. Spørsmålet blir da hvilket alternativ — med eller uten garanti — skjønnet skal legge til grunn. Det rimeligste er at dette i hvert enkelt tilfelle må rette sig efter, hvorvidt besidderen godtgjør at han vil og kan stille betryggende odelsgaranti i tilfelle av salg.

At odelsmannen skal nyte godt av den prisreduksjon odelsretten bevirker er på ingen måte urimelig. Han bør nemlig ikke betale mere for odelsgodset enn det fremmede er villig til å gi. Men det må han hvis løsningstaksten skal settes som om eiendommen var odelsfri.

XI

Om Naturfredning

Af Ejvind Møller

Om Naturfredning.

Af Ejvind Møller.

I

DEN første Spire til dansk Naturfredning kan føres tilbage til omkring 1905, da en Kreds af Videnskabsmænd paa rent privat Grundlag dannede »Udvalget for Naturfredning«, hvis Indsats viste sig i en Række mindre, men i videnskabelig Henseende betydningsfulde *rent videnskabelige* Fredninger.

»Fredningsbegrebet« var paa dette Tidspunkt rent: det tilstræbte Bevarelsen af visse sjældne Dyre- og Plantearter (og -samfund). Hovedvægten laa i den Grad paa det fredende, bevarende Moment, at Spørgsmaalet om Almenhedens Adgang til de saaledes fredede Omraader vilde have mødt den kraftigste Modstand.

Ikke alene var »Udvalget for Naturfredning« en rent privat Institution, men dens Virkemidler maatte ogsaa blive af rent privat Karakter, idet enhver egentlig Naturfredningslovgivning paa dette Tidspunkt manglede. Kun gennem frivillige Overenskomster med de paagældende Grundejere, i sjældne Tilfælde ved Hjælp af privat indsamlede Penge-midler, kunde det lykkes at gennemføre Arbejdet, der derfor maatte blive spredt og spinkelt.

Først fra og med 1911, da Naturfredningsforeningen blev dannet, kom der Fart i Fredningsarbejdet, der dog nu — se herom nærmere nedenfor — blev rejst paa et langt bredere og mere alsidigt Grundlag. Foreningen omdannedes senere til en Landsforening under Navnet »Danmarks Naturfredningsforening«, der gennem Aarene har udbygget sin Organisation, dels ved Dannelsen af Lokalkomiteer, der dækker praktisk talt hele Landet, dels ved til sin daglige Virksomhed at knytte sagkyndige Udvalg, der repræsenterer en meget betydelig Sagkundskab

paa alle de Omraader, der har Betydning for Arbejdet i Praksis (Naturvidenskabsmænd, Ingeniører, Forstmænd og Jurister, Repræsentanter for Lejr-Bevægelsen, Ungdomsorganisationer o. s. v.). Den officielle Anerkendelse fra Statens Side har Foreningen faaet dels ved, at den (Lov 1937, § 8) er tillagt Klageret og Ankeret (§ 19) i Naturfrednings-sager, dels ved, at Foreningen paa vigtige Omraader ifølge Lov 1937 skal raadspørges af Nævnene (§ 25, 5. Stk.).

Statens og det Offentliges stadigt stigende Forstaaelse og Værdsæt-telse af Naturfredningssagens Betydning viser sig først og fremmest ved Lovgivningsarbejder paa dette Omraade.

Det direkte Naturfredningslovgivningsarbejde kan markeres saa-ledes:

1. Lov om Naturfredning Nr. 245 af 8. Maj 1917.
2. Justitsminister Steincke's Forslag til Lov om Naturfredning, fremsat den 17. December 1925.
3. Landbrugsministeriets Nedsættelse af en Kommission med det For-maal at overveje »Spørgsmaalet om Ejendomsrettens Afgrænsning overfor Søterritoriet samt Muligheden af at drage en Byggelinie langs vore Kyster« (30. Maj 1934).
4. Lov Nr. 163 af 11. Maj 1935 om Tillæg til Lov 29. Marts 1867 angaaende Sandflugtens Dæmpning m. m.
5. Lov Nr. 94 af 7. April 1936 om Reservater for Pattedyr og Fugle.
6. Lov om Naturfredning Nr. 140 af 7. Maj 1937.
7. Lov Nr. 129 af 13. April 1938 om Tillæg til Lov om Naturfredning.
8. Lov Nr. 339 af 25. Juni 1940 om Tillæg til Lov Nr. 140 af 7. Maj 1937 om Naturfredning.

Foruden Naturfredningsloven af 1937 med de 2 nævnte Tillæg gæl-der saaledes idag dels Reservatloven, i Henhold til hvilken foruden Jagt-reservater ogsaa rent naturvidenskabelige Reservater, hvis Formaal er Bevaringen af Faunaen paa bestemte Dele af Land- eller Søterritoriet kan oprettes, dels den Tillægslov til Sandflugtsloven, der var et Resul-tat af den ovenfor under Pkt. 3 nævnte Kommissions Virksomhed, og som under denne uskyldige Titel gennemførte den største Naturfred-ning, der nogensinde er gennemført i Danmark, nemlig Frednig af et indtil 500 m bredt Bælte langs hele den jyske Vestkyst regnet fra Klit-foden.

Der vil senere blive Lejlighed til at komme tilbage til Hovedbestem-melserne i disse egentlige Naturfredningslove.

Men foruden disse tør der for Sammenhængens Skyld nævnes en Række spredte Love, der vel ikke direkte berører Naturfredningsopgaver i snævrere Forstand, men som dog er af væsentlig Betydning ved de Refleksvirkninger, de giver, eller som de i hvert Fald ved en forstandig Administration kunde give.

Af saadanne Love kan fremhæves:

9. Kystfredningsloven (Nr. 149 af 18. Maj 1906).

Denne Lov tager som bekendt direkte Sigte paa Bevaringen af Danmarks Landomraade. Men da et af de vigtigste Naturfredningsobjekter i sig selv er vore Kystlinier og ikke mindst imod Havet grænsende Brinker, er Lovens Betydning for Naturfredningsarbejdet indlysende.

10. Skovloven (Nr. 164 af 11. Maj 1935).

Ved en Række Bestemmelser, der udvider det reelle Indhold af Fredskovsbaandet ifølge Fredskovsforordningen af 1807, virker denne Lov paa endnu kraftigere Maade til Værn for den i skønhedsmæssig og rekreativ Henseende særlig vigtige Naturværdi: de danske Skove.

Landbrugsministeriet har saaledes med Støtte i den ny Lov hævdet, at Fredskovspligt udelukker Bebyggelse i Fredskove uden forud indhentet Tilladelse, bortset fra Bebyggelse som Skovenes Drift nødvendig gør, og har i nogle Tilfælde krævet Huse, opført efter Lovens Ikrafttræden, fjernet. En overhængende Fare, der navnlig truede den Højskov, der kroner Brinkerne mod Havet (hvor »Bøgen spejler sin Top i Bølgen blaa«), er saaledes afværget. Af væsentlig Betydning er ogsaa Bestemmelsen i Lovens § 6, 2. Stk. Moderne Forstpleje og Forstøkonomi har paavist, at Rødgranbevoksninger hyppigt giver et bedre økonomisk Resultat end Bøgeskovsplantninger, og uden den ny Lovs Bestemmelser kunde det derfor befrygtes, at den særprægede danske Bøgeskov gradvis vilde formindskes.

Endvidere bør ogsaa nævnes § 4, 2. Stk., og § 7, 2. Stk., hvor egentlige Naturfredningshensyn slaar stærkt igennem, endog saa stærkt, at Fredskovsgrund kan holdes ubevokset.

11. Byplanloven (Nr. 181 af 29. April 1938) se herom Stadsingeniør Olaf Forchhammers Artikel i nærværende Festskrift.

Byplaner — navnlig »Markplaner«, (Lovens § 3) — vil for det fremtidige Naturfredningsarbejde kunne faa meget stor Betydning. »Naturfredningsplan«, »Markplan« og »Byplan« er ikke skarpt adskilte Modsætninger, men glider tværtimod over i hinanden.

Da regulerende Bestemmelser i en »Markplan«, f. Eks. angaaende

Bebyggelsesarten og dens Fordeling paa Omraadet, kan træffes uden Erstatning til Grundejerne, vil det allerede af denne Grund være naturligt i vidt Omfang at søge Samarbejde mellem Byplan (Markplan) og Naturfredningsplan.

12. At Reglerne i *de egentlige Landbrugslove*, f. Eks. om Udstykning og Opretholdelse af Landbrug, har stor Betydning for Bevarelsen af det danske Kulturlandskab, behøver ingen nærmere Paavisning.

13. Københavns Byggelov (Lov Nr. 148 af 29. Marts 1939) indeholder forskellige Bestemmelser af Betydning for visse Dele af Naturfredningsarbejdet, se f. Eks. § 50, hvorefter der ved Opførelse af Beboelsesbygninger bl. a. ogsaa skal sikres et tilstrækkelig stort og frit Areal alene til Opholdssted og Legeplads for Børn. Endvidere indfører § 60 en vis Bygningscensur.

14. Ferskvandsfiskerilov, Nr. 94 af 31. Marts 1931, indeholder dels Fredningsbestemmelser til Værn for Faunaen, dels Regler til Sikring af, at Vandløb ikke forurenes (§ 14).

15. Jagtloven Nr. 145 af 28. April 1931 foreskriver bl. a. Fredningstider af Hensyn til Bevaringen af Faunaen og forbyder visse Fangstmaader.

Det er saaledes som det vil ses en meget betydelig Indsats, der foreligger fra Lovgivningsmagtens Side, og det fortjener ganske særligt at fremhæves, at bl. a. Naturfredningsloven af 1937 er vedtaget med Enstemmighed paa den danske Rigsdag, der saaledes maa siges paa ganske enestaaende Maade at have manifesteret sin Forstaaelse af Naturfredningens Betydning for hele det danske Samfund. Men ogsaa paa en Række andre Omraader har Statens Interesse for Naturfredningsarbejdet givet sig kraftige Udslag.

Det var saaledes Statsministrene Madsen-Mygdal og Stauning, der med stærk Haand gennemførte Naturfredningsforeningens Planer om paany at skaffe Københavnerne Adgang til Øresund. Et aarelangt Arbejde resulterede i de store Strand- og Parkanlæg ved Bellevue, Anlægget af den nye Vandstrandvej, Charlottenlundfortet og Enkedronningens Køkkenhaves Udlægning til Folkepark; en Række lysende Triumfer, der klart viser Regeringens Forstaaelse af de nye Samfundskrav, der gennem Naturfredningsbevægelsen var vokset frem.

Paa samme Maade vilde det kunne paavises, hvorledes en Række af Landets Kommuner — i første Række fortjener her Aarhus at næv-

nes — med stadigt større Aarvaagenhed værner om deres Naturværdier; sørgelige Eksempler i modsat Retning kan dog ogsaa anføres, f. Eks. Skagens Byraad, der med Næb og Klør gik ind for Ødelæggelsen af Grenen, og Søllerød Kommune, der fik gennemført Bebyggelsen af Skodsborg Skrænten og endog i de seneste Dage gik kraftigt ind for en høj Bebyggelse mellem Strandvejen og Øresund (i Vedbæk). Forstaaelse for Naturfredningen gennemtrænger ogsaa mere og mere saavel vore Vejmyndigheder som andre kommunale Teknikere, i hvis Hænder Udformningen af Anlæg, der paa afgørende Maade griber ind i dansk Natur, er lagt.

II

FREDNINGSKRAVENES BEGRUNDELSE OG INDHOLD

Det er klart, at en Udvikling saa omfattende som den ovenfor skitserede ikke vilde kunne bæres af det Fredningshensyn, der i 1905 var det fremherskende, nemlig det rent videnskabelige bevarende.

Hvor stor Vægt man end vil lægge paa videnskabelige Hensyn, og selvom man vil erkende den saakaldte »rene« Videnskabs indirekte Betydning ogsaa for Landets Økonomi, vilde disse Hensyn alene ikke have krævet eller kunnet forsvare den nævnte Udvikling med det af denne følgende stærke Indgreb i Ejendomsretten.

Fredningsbegrebet, som det maa opstilles idag, favner da ogsaa langt videre. Forlængst, ja allerede fra Naturfredningsforeningens Start, er de sociale og æstetiske Hensyn blevet sat i Højsædet, ikke i Modstrid med, men ved Siden af de videnskabelige.

Professor, Dr. jur. *Vinding Kruse* har dels i »Ejendomsretten«, Bind I, Side 289-331, dels i *Juristen* 1937, Side 81-93 paavist paa en Maade, der navnlig for saa vidt angaar Afsnittet i »Ejendomsretten« næsten kan betegnes som klassisk, dels det moderne Fredningsindgrebs omfattende Karakter, dels den samfundsmæssige Nødvendighed af en stærk Naturfredningslovgivning. Læsere, der endnu maatte svæve i den Vildfarelse, at Naturfredningssagen bæres oppe af let hysteriske, æstetiske Betragtninger, vil ved et Studium af disse grundlæggende Afhand-

linger forstaa, at Naturfredningssagen og Naturfredningskravene saa langt mere er blevet et Spørgsmaal om Nødvendighed, nemlig Nødvendigheden af at sikre Landet og dets Befolkning den fornødne Mulighed for legemlig og sjælelig Rekreation og Inspiration.

Til Belysning af Fredningsbegrebets Indhold idag kan der anføres følgende Momenter:

A. Naturfredningsloven af 7. Maj 1937 bestemmer i § 1, at efter Reglerne i denne Lov kan iværksættes Fredning

»af Omraader, som paa Grund af deres Skønhed, Beliggenhed eller Ejendommelighed har væsentlig Betydning for Almenheden, derunder Omraader, som paa Grund af Udsigter, Beplantninger, Træer, Trægrupper, Stengærder, levende Hegn eller lignende har saadan Betydning, og

af Omraader, Planter og Dyr, samt geologiske Dannelser, hvis Bevarelse af naturvidenskabelige, undervisningsmæssige eller historiske Hensyn er af væsentlig Interesse.«

Det vil ses, at Loven i Overensstemmelse med hele den moderne Fredningsbevægelses Standpunkt fuldstændig har sidestillet den socialt prægede Fredning med den videnskabeligt begrundede. Hensynet til den brede Almenhed er i Loven trukket kraftigt op, og ikke alene Omraader, der udmærker sig ved Skønhed, men ogsaa Omraader, der paa Grund af deres Beliggenhed og Ejendommelighed har væsentlig Betydning for Almenheden er medtaget som Fredningsobjekter.

B. Fredningsbegrebet er ikke alene begrænset til en blot *Bevaring*, men opfatter ogsaa Retablering af en tidligere Tilstand. Allerede Loven af 1917 indeholdt Hjemmel for, at en Udsigt, om den maatte være tilgroet, kunde forlanges genaabnet. Loven af 1937 gaar betydeligt videre: »i særlige Tilfælde kan det derhos bestemmes, at allerede skete Bebyggelser, Beplantninger eller andre Indretninger, der virker skæmmende, vil være at fjerne, saafremt dette ikke er forbundet med uforholdsmæssige Værditab.«

C. Fredningen kan endelig gaa ud paa en Regulering med Fremtiden for Øje. Man bliver altsaa ikke staaende ved en *Bevaring*, der forhindrer enhver Udvikling, men tilrettelægger Udviklingen paa fornuftig Maade. (Lovens § 13: »Vedligeholdelse paa bestemt Maade« og »Opførelse af en Bygning . . . ikke maa paabegyndes, forinden Tegninger og Planer for Bygningen er godkendt af Fredningsnævnet«). Kla-

rest kommer dette regulerende Moment frem i de Bestemmelser, der findes i Lovens § 23 om Bebyggelse indenfor 300 m fra Skovbrynet.

D. Men langt udover Begrebet »Fredning« selv i den videstgaaende Forstand kommer man selvfølgelig, naar der bliver Spørgsmaal om *Almenhedens Færdselsret*.

En vidtgaaende Færdselsret for Almenheden er en logisk Følge af selve den sociale Begrundelse for Fredningskravene. Det er jo netop Hensynet til Almenheden, der begrunder den moderne Fredningsbevægelse, og der har derfor aldrig hersket nogen Tvivl — hverken hos de Mænd, der har baaret Naturfredningssagen frem, eller hos Lovgivningsmagten — om, at Færdselsret i vidt Omfang, maatte være selvfølgelig. Dette fremhæves ogsaa af Vinding Kruse i den ovenfor citerede Artikel i Juristen 1937, som et af de væsentligste Formaal ved Naturfredning. Paa den anden Side maa Færdselsretten reguleres dels af Hensyn til Grundejernes Privatliv (Lovens § 1), dels ud fra Fredningshensyn. Navnlig Bevaringen af visse Planter og Dyresamfund kan ikke gennemføres uden hel eller delvis Udelukkelse af Almenheden (Lov 1937 § 13, 2. Stk., 1. Pkt. in fine). Og Loven giver dernæst en Række Ordens- og Straffebestemmelser til Værn mod Misbrug af Færdselsadgangen.

Det bliver da en Strid om Ord, om man vil opstille to Begreber: Fredning og Færdselsret, eller om man vil nøjes med et sammenfattende Ord: »Fredning« og heri underforstaa Færdselsret. Af rent praktiske Grunde, dels paa Grund af den indarbejdede Terminologi, der nu gentagne Gange er stadfæstet ved Lovgivningens Udtryk, dels fordi Fredning og Færdselsret til syvende og sidst er to Sider af samme Sag, vil jeg herefter mene det rigtigst at fastholde Fællesbegrebet, saaledes at Fredningsbegrebet herefter maa defineres som et saadant Indgreb i Ejerraadigheden, der af Hensyn til Almenhedens eller Videnskabens Interesser i de Værdier, der knytter sig til det danske Kultur- og Naturlandskab tilsigter Bevaring af den nuværende Tilstand, Retablering af en tidligere Tilstand eller Sikring af en rimelig fremtidig Udvikling, og tilsikrer Almenheden en rimelig Adgang til disse Omraader.

Inden Spørgsmaalet om Fredningsbegrebets Indhold og Begrundelse forlades, skal nærmere fremholdes, at Fredningskravet har en kraftig Støtte i sund *Samfundsøkonomi*.

Allerede tidligere har det været fremhævet af Forfattere, der har

beskæftiget sig med dette Emne, at Fredninger normalt bundfælder sig i ikke ubetydelige Værdistigninger.¹ Synspunktet er med meget stor Styrke og med Henvisning til dansk Servitutpraksis fremhævet hos Vinding Kruse i »Ejendomsretten«, eksempelvis Side 305-06 og 318-19. I Strandfredningskommissionens Betænkning, der bl. a. førte til den overfor nævnte Ændring i Lov om Sandflugtsdæmpning og til den ny Naturfredningslovs Bestemmelser om Byggeforbud i indtil 100 m fra vore Kyster hedder det, at sociale, økonomiske og æstetiske Betragtninger med stor Vægt taler for Indskrænkninger i Adgangen til at opføre Bygninger lige ud til Havet. Det hedder i Kommissionsbetænkningen bl. a.: »Kommissionen har herved haft for Øje at søge tilvejebragt en Ordning, der ikke kommer til at virke paa uheldig Maade i Forhold til de private Lodsejere. I alle de Tilfælde, hvor Lodsejere ejer Grunde, der strækker sig væsentlig længere ind i Landet end 100 m fra Strandbredden, vil den foreslaaede Byggelinie formentlig ikke medføre nogen Værdiforringelse, men maa tværtimod antages ofte at virke *værdiforøgende, idet Sikringen af en Bræmme langs Kysten i Almindelighed vil skabe forøgede Muligheder for Udstykning og Bebyggelse længere inde.*«

Hele denne Betragtning kan ikke nok som understreges. Desværre har endnu ingen Nationaløkonom eller Statistiker søgt at føre talmæssigt Bevis for Sætningens Rigtighed, men et saadant Bevis turde vel ogsaa være overflødigt. Et Blik paa Nordsjællandskortet vil hurtigt vise Rigtigheden. Intetsteds naar Sommerhusbebyggelsen med den deraf flydende Stigning af Grundpriserne saa langt ind i Landet som omkring Hornbæk Plantage og Tisvilde Hegn. Den frie aabne Strand og de smukke Skove bundfælder sig her som Værdistigning og medfører en Bebyggelse op til 3 km fra Kystlinien, hvorimod Bebyggelsen alle andre Steder i Nordsjælland holder sig i en ganske smal Bræmme langs selve Kysten.

Endelig maa Naturfredningens Betydning for *Turistsagen* ikke undervurderes, eller rettere den kan ikke overvurderes. Der synes liden Rimelighed i at udøse betydelige Beløb til Turistpropaganda, hvis de Egne, hvortil man vil føre Turisterne paa Forhaand er ødelagt og tilsvinede. Hvis Bornholms Kyster, dens Klippedele, de store Partier omkring Hammeren havde faaet Lov til at blive underkastet en tilsvarende Ødelæggelse som Københavns nærmeste Omegn, vilde Bornholms Saga

---

¹ Se saaledes Ejvind Møller i J. F. A. 1925-26, Side 25.

som Turistland være ude, og de store Indtægter, der knytter sig til Turistbesøget, vilde forsvinde.² Det var netop Betragtninger af denne Art, der førte til, at Turistforeningen i Forbindelse med Naturfredningsforeningen saa stærkt gik ind for Bevaringen af Grenens Nordspids. Overfredningsnævnet fredede ved Kendelse af 23. Januar 1940 (Naturfredningsforeningens Aarskrift 1939-40, Side 101) disse for vort Land saa enestaaende, mægtige Omraader.

III

KOLLISION MED EJENDOMSRETTE

A. Det følger af selve Naturfredningskravenes Indhold, at disse kan karakteriseres som et af visse Samfundshensyn motiveret Indgreb i den en Ejer i Almindelighed tilkommende Raadighed. Der opstaar derfor det Spørgsmaal, om den Ejer, hvis Ejendom paalægges et Fredningsbaand, i den Anledning har Krav paa Erstatning. Hvorledes dette Problem er løst efter den gældende Naturfredningslov, skal jeg senere komme tilbage til. Her skal kun gøres nogle Bemærkninger om Problemets Forhold til Grundlovens § 80.

Idet der foreløbig kun tænkes paa Fredningskrav, der gaar ud paa Bevaringen af status quo, jfr. herved Vagn Jensen U. f. R. 1934, Side 214, mener jeg ikke, der kan være nogen Tvivl om, at selve Fredningsbaandet maa opfattes som en almindelig Begrænsning i Ejendomsretten af samme Art og Karakter som de utallige Baand, vi kender paa andre Omraader. En nærmere Uddybning heraf vil ligge udenfor nærværende Afhandlings Rammer, og jeg skal derfor nøjes med at slutte mig til den herskende Opfattelse paa dette Punkt, saaledes som denne har faaet Udtryk i Vinding Kruse's »Ejendomsretten«, I, Side 312 ff., Vinding Kruse, Juristen 1937, Side 92 og Vagn Jensen, U. f. R., Side 214-18, jfr. herved ogsaa Ejvind Møller i J. F. A., 1925-26, Side 24.

Vinding Kruse's Udtalelser i »Ejendomsretten« knytter sig efter sin Sammenhæng ganske vist til Tanken om Udarbejdelse af en almindelig Naturfredningsmatrikel over de Ejendomme i Landet, hvor der endnu

---

² Jfr. herved Overfredningsnævnets Kendelse i U. f. R. 1930, S. 851.

er frie Naturomraader tilbage, hvorefter intet af disse Naturomraader maatte bebygges, opdyrkes, afvandes, udtørres eller lignende uden en central Naturfredningsmyndigheds Tilladelse. Som bekendt er det hidtil ikke denne Vej Naturfredningsloven er gaaet. I Stedet for principielt at forbyde Indgreb uden Naturfredningsmyndighedens Tilladelse giver man principielt Ejeren fri Raadighed, men hjemler Ret for Naturfredningsmyndigheden til in concreto at begrænse Raadigheden. Det vil imidlertid som af Vagn Jensen fremhævet, (U. f. R. 1934, Side 215) være formalistisk at lægge afgørende Vægt paa, om man anvender den ene eller anden Formulering, idet Resultatet i begge Tilfælde bliver, at saadanne Indgreb, som Fredningsmyndighederne skønner begrundet, finder Sted. Det System, Naturfredningsloven har valgt, er for saa vidt mere hensynsfuldt overfor Ejerne, idet disse kan raade frit, saalænge Forbud ikke er nedlagt, medens de efter det omvendte System, inden de overhovedet kunde indlade sig paa f. Eks. en Bebyggelse, først skulde indhente Tilladelse med deraf flydende Ulejlighed og Tidsspilde. Men det vilde da ikke alene være formalistisk, men ganske urimeligt at antage, at den Omstændighed, at en Lovgivning har valgt den mere lemfældige Fremgangsmaade skulde medføre grundlovsmæssig Pligt til at yde Erstatning overfor det enkelte Indgreb, medens man ved at vælge den mere generelle Form under alle Omstændigheder skulde være udenfor Grundlovens § 80.

Det vil vel derfor være rigtigst at opfatte Naturfredningsloven derhen, at Loven ved sin § 1 indfører den Retsnorm, at de dér nævnte Omraader i al Almindelighed er belagt med et Naturfredningsbaand, og at den egentlige Fredningssags Opgave da bliver at konstatere, om det paagældende Omraade falder ind under Lovens § 1, og i bekræftende Fald hvilke nærmere Foranstaltninger, der vil være at træffe til Værn for Omraadet. Som af mig paavist i den citerede Artikel i J. F. A. udelukker allerede det Matzen-Torpske Kriterium Anvendelsen af Grundlovens § 80. Vagn Jensen har i den citerede Artikel paavist, at ogsaa den af Vinding Kruse i »Ejendomsretten«, I, Side 230 ff., udviklede Lære fører til, at Fredningsbaandet ikke kan betragtes som en Ekspropriation, der falder ind under Grundlovens § 80. Endelig skal fremhæves den af Højesteretspræsident, Dr. jur. Troels G. Jørgensen i dennes Doktordisputats udviklede Lære, hvorefter man fra Grundlovens Regel maa udsondre de Tilfælde, hvor der ved Indgrebet ikke finder en egentlig Retsoverførelse Sted, men hvor Forholdet er det, at to Rettigheder ob-

jektivt støder sammen, og hvor Retsordenen lader den ene gaa af med Sejren. Efter denne Lære kan der heller ikke være Tvivl om, at Naturfredningsbaandet, saalænge der kun tales om status quo-Fredninger, maa falde udenfor Grundlovens § 80. I sine Betragtninger over Ekspropriationsbestemmelserne i Grundlovsforslaget af 1939 i nærværende Festskrift udtaler Højesteretspræsident Troels G. Jørgensen bl. a.: »Formaalene for Reglerne om Ejendomsrettens Grænser findes i Hensyn til en Almenheds Sikkerhed, Sundhed, æstetisk Tilfredsstillelse ved Færden paa *sin* Grund« og »det fuldstændige Udtryk for »Ejendomsrettens Grænser« maatte derfor lyde »Ejerbeføjelsernes lovmæssige Begrænsninger overfor bestaaende fremmede Rettigheder«.« Forfatteren fortsætter: »hermed være ikke sagt, at der ikke kan være legislative Grunde for at give Erstatning, men Kravet herom har ikke grundlovmæssigt Værn.«

Jeg mener derfor at kunne konkludere derhen, at Fredningsbaandet maa opfattes som en almindelig Begrænsning af Ejendomsretten, og at Ejeren ikke har Krav paa grundlovmæssig Beskyttelse og den deraf flydende fulde Erstatning.

Hvorledes Spørgsmaalet stiller sig overfor videregaaende Fredningskrav kan derimod være meget tvivlsomt. For saa vidt angaar Færdselsrettigheder er det den almindelige Opfattelse, at disse maa medføre Krav paa grundlovmæssig Erstatning. Det samme maa utvivlsomt gælde, saafremt Fredningskravene gaar ud paa at fjerne allerede sket Bebyggelse, Beplantninger eller andre Indretninger.

Derimod ses der ingen Grund til at fravige det principale Synspunkt i de Tilfælde, hvor Fredningen gaar ud paa en Regulering med Fremtiden for Øje. Hvis Fredningsmyndighederne uden at komme i Strid med Grundlovens § 80 kunde dekrettere et Byggeforbud, synes der saa meget mere at maatte kunne lægges det for Ejeren mindre hindrende Baand paa Ejendommen, at Ejendommen kun maa bebygges paa bestemt Maade, eller at Opførelse af Bygninger kræver, at Tegninger og Planer forud godkendes af Fredningsnævnet.

B. Et helt andet Spørgsmaal er, om der, uanset at Grundlovens § 80 ikke nødvendiggør dette, dog kan være legislative Grunde til at yde Erstatning, helt eller delvis.

Dette kan naturligvis ikke paa Forhaand afvises. Tværtimod, der kan være Tilfælde, hvor en Fredning, selvom den indskrænker sig til en status quo-Fredning, kan virke lammende paa Ejerenes Økonomi, og

i slige Tilfælde vil det forekomme urimeligt ikke at yde Erstatning; en Nægtelse heraf vil jo ogsaa forringe den Sympati, der idag fra alle Sider møder Naturfredningsbevægelsen, og uden hvilken den i det lange Løb ikke kan fortsætte sin Vækst.

Vanskeligheden ligger i at sondre mellem de Tilfælde, hvor Erstatning bør ydes, og de Tilfælde hvor Erstatning bør nægtes, eller hvor den dog kun bør ydes med et reduceret Beløb.

a. For status quo-Fredningers Vedkommende kan dog visse Tilfælde udsondres, hvor Erstatning bør udelukkes:

1. Det maa for det første erindres, at den »Værdi«, man fratager Ejeren ved f. Eks. at hindre en Udstykning, ikke er nogen arbejdsskabt, men som oftest en samfundsskabt Værdi.

Vest for Holbæk vedtoges det at føre en ny Amtsvej over Audebodæmningen i kort Afstand fra Holbæk Fjord. Engarealerne mellem Vejen og Fjorden blev herved pludselig ophøjet til »Byggegrunde«, og en Fredningssag i den Anledning mødtes med voldsomme Erstatningskrav. Rent bortset fra, at en centraliseret Ledelse paa Naturfredningsomraadet paa Forhaand vilde have sikret sig, at disse Grunde blev fredet inden Vejanlægget, er det jo oplagt urimeligt, at det Offentlige skulde betale Erstatning for Beslaglæggelse af »Værdier«, som det Offentlige selv har tilvejebragt.

2. Dernæst kan formentlig udsondres Tilfælde, hvor det kun er ganske ubestemte Fremtidschancer, der berøves Ejeren. Undertiden vil de være saa ubestemte, at Erstatning allerede af denne Grund maa anses for udelukket.

Men for atter at tage et konkret Eksempel:

Fredningen af Randbøl Hede, hvor Ejerne faktisk beholdt hele den Udnyttelse, de hidtil havde gjort af Arealerne, kostede i Erstatning langt mere end den samlede Grundskyldsværdi. Ubeviste Formodninger om lukrative Hedeplantager — noget hidtil ukendt — eller andre ubestemte Muligheder maa have spillet ind.

Erfaringer af denne Art tenderer imod en Regel om, at Erstatning kun bør ydes *for bestemt paaviselig Skade og Værdiforringelse*.

3. Endvidere bør udsondres de Tilfælde, hvor selve Fredningen maa antages at medføre en Værdiforhøjelse for Ejerenes resterende Arealer.

Dette Princip er i Ekspropriationstilfælde i Forvejen kendt fra Lovgivningen, f. Eks. Lov 14. December 1857 om Gader, Veje og Vandløb

i København (§ 10), Lov Nr. 54 af 31. Marts 1926 om Vandforsyningsanlæg og Lov Nr. 181 af 29. April 1938 om Byplaner (§ 17).

Princippet³ synes godkendt i Overfredningsnævnets Kendelse vedrørende »Lollikhus«, hvor en Restauratør nægtedes Erstatning med den Begrundelse, at Fredningen vilde gavne hans Erhverv.

4. Endvidere kunde der maaske være Grund til i hvert Fald kun at yde en reduceret Erstatning, hvor f. Eks. Ejers Erhvervelse af en Ejendom med Udstykning for Øje først har fundet Sted efter 1. Januar 1916 (den i den tidligere Naturfredningslov af Hensyn til Færdsel langs Strandbredder fastsatte Skæringsdag). Det vil naturligvis altid være vilkaarligt at vælge en bestemt Dag som Skæringsdag. Medens der paa den ene Side kan være god legislativ Begrundelse for at yde endog fuld Erstatning til en Ejer, der i god Tro har erhvervet Arealer til Udstykningspris, afholdt Udgifter til Projektering af Vejanlæg og lign., og som derefter rammes af en Fredningssag, gælder det samme ikke, hvor Ejeren ikke har været i god Tro, men har maattet indse, at netop disse Omraader paa Grund af deres Skønhed, Beliggenhed eller Ejendommelighed burde være en Del af det, Vinding Kruse kalder det »aandelige kommunistiske Fælleseje«. Den »gode Tro« maa i hvert Fald have vaklet fra den Dag, da der overhovedet kom en Naturfredningslov. Denne Betragtning fører til fuld Erstatning i Forhold til Ejeren, der inden Skæringsdagen har indrettet sig med Udstykning for Øje, medens kun en reduceret — eller i oplagte Tilfælde slet ingen — Erstatning (Billighedserstatning) bør tilkomme andre Ejere, i nogen Grad afhængig af, hvor nærliggende det maa have staaet dem, at Fredningsmyndighederne vilde skride ind imod den af dem projekterede Udnyttelse.

5. Endvidere maa udsondres de Tilfælde, hvor den Raadighed, Fredningskravet rettes imod, i Forvejen kræver Samtykke (Dispensation) fra det Offentliges Side. En saadan Regel vil muligvis støde an mod Læren om »Magtfordrejning«, jfr. herom f. Eks. Poul Andersen: Ugyldige Forvaltningsakter. Men i saa Fald bør man ved en Ændring i de paagældende Love skaffe sig fornøden Hjemmel til i de Formaal, Lovene hidtil har forfulgt, ogsaa at tage det her behandlede særlige Samfundshensyn i Betragtning.

6. Endelig maa det erindres, at Regler udenfor Naturfrednings-

---

³ Se f. Eks. Vinding Kruse, Ejendomsretten I, S. 224, Noten.

loven kan gøre den Ejeren planlagte naturødelæggende Udnyttelse af sin Ejendom retstridig. Særlig henviser jeg til moderne Domspraksis vedrørende retstridig Udnyttelse i Forhold til Naboejerne, se herom særlig Vinding Kruses »Ejendomsretten«, I, Side 282 ff.

Selvom Retsdannelsen paa dette Omraade endnu næppe kan siges at være bragt til Afslutning, og selvom Hovedsynspunktet hidtil har været Hensynet til Naboejerne og ikke til Samfundet i Almindelighed, er der intet til Hinder for at udvide Begrebet Naboejer meget vidt, og i hvert Fald intet til Hinder for legislativt at nægte Erstatningskrav, hvor den ved Fredningskendelsen paalagte Indskrænkning i Ejendomsretten kun — i Forhold til Samfundet — fastslaar, hvad der allerede var Ret i Forhold til en større eller mindre Kreds af Naboejere.

b. Tilbage vil herefter alligevel være en Række Tilfælde, hvor Erstatning bør ydes.

I de Tilfælde, hvor Fredningen kommer hele Samfundet eller i hvert Fald større Dele af dette til Gode, er det naturligt, at Udgiften hertil bæres af Staten og Amtet, saaledes som det er bestemt i Naturfredningsloven.

Men selv med de Reservationer, der følger af det foregaaende, og selvom — som det skal paavises nedenfor — den ny Naturfredningslov ved sine generelle Baand paa Ejendomsretten helt har bortelimineret en Række Erstatningskrav, vil de tilbageværende Erstatningskrav, navnlig i daarlige Tider som de nærværende, kunne lægge en alvorlig Dæmper paa Gennemførelsen af større Fredningssager.

Det maa derfor beklages, at man ikke har faaet Lovhjemmel for at konfiskere den Værdistigning, der, som ovenfor paavist, ofte vil bundfælde sig paa de Arealer, der støder op til et fredet Omraade, f. Eks. gennem en særlig »Fredningsskyld«, jfr. herom Vagn Jensen, U. f. R. 1934, Side 231.

Et Tilløb til at placere Erstatningen der, hvor Fordelen af Fredningen falder, findes dog i Lov 1937 § 17, sidste Stk., hvorefter Nævnene kan paalægge en Kommune, hvis Beboere har den overvejende Fordel af Fredningen, at udrede en passende Del af Erstatningen.

NATURFREDNINGSLOVEN AF 1917

Det vil føre for vidt i Enkeltheder at redegøre for denne Lov, der formelt gav Fredningsønskerne en meget betydelig Chance og i det hele var banebrydende, men som i Praksis viste sig overordentlig svag. Loven kender kun een Form for Fredning: Servitutpaalæg af de enkelte truede Omraader. Servitutpaalæg, der i hvert enkelt Tilfælde maatte gennemføres gennem Fredningssag og passere følgende Instanser: Fredningsnævn, Overfredningsnævn, Taxationskommission, Regering og Finansudvalg.

Allerede dette komplicerede Apparat gjorde Fredningssagerne overordentlige vanskelige.

Dernæst maatte Sagerne i det hele faa Tilfældighedens Karakter. Kun hvor en virkelig Trusel forelaa, og forudsat at et vaagent Øje i Tide opdagede Truslen, blev Sagen rejst; men netop fordi Truslen var aktuel, var Erstatningskravet ogsaa aktuelt og Sagen derfor paa Forhaand præsumptiv dyr at gennemføre.

Lovens Regler om Erstatning var yderst uklare: Erstatningskravet i Forhold til status quo-Fredninger var i § 1, 1. Stk., ganske uomtalt. I § 1, 3. Stk., hedder det derimod, at der »mod fuld Erstatning« under visse Omstændigheder kunde aabnes Adgang til at færdes i Naturen.

Efter Lovens § 20 kunde Justitsministeriet efter Indstilling fra Naturfredningsraadet bestemme, at Dyr- og Plantearter (eller -samfund) samt geologiske Dannelser skulde være fredede enten i hele Landet eller i Dele af dette. En saadan § 20-Fredning medførte ikke et Krav paa Erstatning, skønt Indgrebet i Ejerraadigheden efter Omstændighederne kunde være meget haardt.

Endelig bestemte Lovens § 21 om Færdsel langs Strandbredder, at der kun skulde ydes Erstatning »for bestemt paaviselig Skade og Værdiforringelse af Ejendom eller Ulempe«. Skematisk opstillet indeholdt Loven altsaa følgende Bestemmelser:

- 1) Færdselsret: Fuld Erstatning.
- 2) Færdselsret langs Stranden: Erstatning for paaviselig Skade etc.
- 3) § 20-Fredning: Ingen Erstatning.
- 4) status quo-Fredninger: Erstatningsspørgsmaalet uomtalt.

En Analogislutning fra § 20 og en Modsætningsslutning fra § 1,

2. Stk., synes herefter at føre til det Resultat, at der heller ikke i de ovenfor under Pkt. 4 nævnte Tilfælde skulde ydes Erstatning.

Ikke destomindre hedder det i Lovens § 10, at Nævnene afgør »om der tilkommer Ejeren eller nogen anden i Ejendommen berettiget Erstatning; i bekræftende Fald skal der endvidere træffes Bestemmelse om Erstatningens Størrelse og Fordelingen mellem de berettigede«.

Bestemmelsen behøver ikke at være i Strid med det Resultat, Lovens øvrige Regler fører til, idet Bestemmelsen kan forstaas derhen, at Nævnene afgør, om der i Henhold til Lovens Regler skal ydes Erstatning. Vagn Jensen er da ogsaa i den flere Gange omtalte Artikel i U. f. R. 1934 efter en indgaaende Undersøgelse af Loven og dens Forarbejder naaet til det Resultat, at der ikke ved status quo-Fredninger skal ydes Erstatning.

Men i Praksis blev Loven anvendt anderledes. Det lader sig i Reglen ikke af de afsagte Kendelser udlede, hvorledes man i det enkelte Tilfælde har begrundet de tilkendte Erstatninger. Men det Totalindtryk, man ved at følge Fredningsarbejdet har faaet, er, at der, bortset fra Sager om Færdsel langs Strandbredder, i Reglen er tilmaalt Ejeren fuld Erstatning. Dette kan muligvis forklares ved, at Lovens § 15 i Lovens oprindelige Affattelse overlod den endelige Afgørelse ogsaa af Spørgsmaalet om, *hvorvidt* Erstatning overhovedet skulde ydes, til Skøn af uvildige Mænd. En senere Ændring i Loven (Lov af 15. December 1922) overlader Spørgsmaalet om »Erstatningstilkendelsens Størrelse eller Fordeling til en særlig Taxationskommission«, jfr. herved modsætningsvis Loven af 1937 § 20, hvorefter Overfredningsnævnet først suverænt afgør, for hvilke Krav der vil være at yde Erstatning, mens kun Spørgsmaal om Erstatningens Størrelse overlades til Taxationskommission. Det kan derfor hævdes, at der under den gamle Lovs Regime i hvert Tilfælde ikke var nogen klar Hjemmel for, at Nævnene, resp. Overfredningsnævnet, definitivt kunde afgøre, om der overhovedet skulde ydes Erstatning.

I denne Sammenhæng bør dog en enkelt Kendelse nævnes.

I Sagen vedrørende »Høje Skodsborg« var der fra Ejernes Side rejst Krav om Erstatning paa ialt ca. 380.000 Kr.! I Sagen forelaa et Responsum fra Professor Vinding Kruse, hvori det bl. a. hedder:

»Bortset fra de enkelte særlige Tilfælde, der udtrykkelig nævnes i Lov Nr. 245 af 8. Maj 1917, se saaledes § 1, 2. Stk., og § 21, og hvor

Loven enten positivt bestemmer, at der skal gives Erstatning, eller at der ikke skal gives Erstatning, maa det i Almindelighed efter Lovens § 10 bero paa Fredningsmyndighedernes Skøn, om Ejeren skal have nogen Erstatning i Anledning af en bestemt Fredning, jfr. Ordene i denne Paragraf: »skal det tillige bestemmes . . . om der tilkommer Ejeren eller nogen anden i Ejendommen berettiget Erstatning«. Og ved Udøvelsen af dette frie Skøn er Fredningsmyndighederne berettiget til at tage videst mulige Hensyn til vor Rets ledende Grundsætninger iøvrig og i saa Henseende særlig til de ledende Grundsætninger om Indskrænkningerne i Grundejernes Udnyttelsesret af Hensyn til Naboerne og Samfundet, Grundsætninger, der i nyere Tid i stedsse videre og videre Omfang er trængt igennem i dansk Domspraksis til Værn for Naboerne og Samfundets Interesser.«

Fredningsnævnet udtalte herefter:

»Fredningsnævnet kan ganske tiltræde Professorens Betragtninger og Fortolkning af Fredningslovens Bestemmelser og ganske specielt hans almindelige Betragtninger om de altid og i stigende Omfang anerkendte Begrænsninger i Retten til Udøvelse af Ejendomsret over Jord, Begrænsninger som gør sig gældende ikke alene i Forhold til Naboer, men ogsaa i Forhold til Samfundet, til den store Almenhed, og som nødvendigvis maa influere paa Omfanget af Grundejerens Ret til Erstatning, naar Samfundet af samfundsmæssige Hensyn lægger visse Baand paa hans Ejendom.«

og fastsatte Erstatningen til 35.000 Kr.

Overfredningsnævnet ophævede Kendelsen bl. a. med følgende Motivering:

»Overfredningsnævnet er derfor af den Opfattelse, at det, der vil opnaas ved en Fredning, ikke vil staa i rimeligt Forhold til de Erstatninger, der maatte udredes, selv om disse ikke kommer til at overstige det af Fredningsnævnet fastsatte Beløb af 35.000 Kr., hvorved iøvrigt bemærkes, at Overfredningsnævnet efter alt foreliggende gaar ud fra, at Erstatningerne ikke kan ventes fastsat til et lavere Beløb, hvorimod en væsentlig højere Ansættelse skønnes endog at være ret nærliggende.«

Det maa herefter staa som en desværre endnu ikke løst Gaade, om Overfredningsnævnet har villet tage virkelig Afstand fra Fredningsdommerens af Vinding Kruse støttede Opfattelse af Erstatningskravets juridiske Berettigelse.

Konklusionen af min Omtale af Loven af 1917 maa da blive den, at det i Praksis hurtigt viste sig, at Loven var meget vanskelig at arbejde med.

Vanskelighed, Tilfældighed, Kostbarhed karakteriserede Arbejdet under denne Lov.

V

NATURFREDNINGSLOVEN AF 1937 OG DENS FORARBEJDER

A. Allerede saa tidligt som i 1924 blev der efter Anmodning fra Naturfredningsforeningen af Professor Vinding Kruse udarbejdet et nyt Naturfredningslovforslag.

Forslaget, der findes aftrykt i Naturfredningsforeningens Aarsskrift 1924-25, Side 23 ff., tilsigtede først og fremmest at centralisere Fredningsarbejdet ved Oprettelse af en Naturfredningsdirektion. Dernæst en Planlæggelse af Arbejdet paa langt Sigt ved at paalægge Direktionen at udarbejde en Kortlægning og Beskrivelse af de ejendommeligste og skønneste Landskaber indenfor dansk Landomraade og Udarbejdelse af en samlet Fredningsplan.

Endelig kan det nævnes, at Færdseksretten langs Strandbredder blev foreslaaet udvidet til ogsaa at omfatte Søbredder.

B. Dette Forslag af 1924 førte ikke til noget direkte Resultat, men i Aarene op til 1931 drøftedes Spørgsmaalet om en mere rationel Naturfredningslovgivning gentagne Gange mellem Foreningens Jurister. Nødvendigheden heraf blev mere og mere iøjnefaldende.

I Aarsskriftet 1931-32, Side 31 ff., findes det Lovforslag, der blev Resultatet af disse Overvejelser, og som i hvert Fald paa væsentlige Punkter er gennemført i Loven af 1937. I det følgende skal jeg gennemgaa de væsentligste Nydannelser i Loven af 1937 sammenholdt med Forslaget af 1931.

1. Negativt kan det oplyses, at man med fuldt Overlæg ikke rørte ved Lovens uklare Erstatningsregler, der da ogsaa i Loven af 1937 er lige saa uklare og tilsyneladende selvmodsigende som i Loven af 1917.

Bestemmende herfor var dels politiske Opportunitetsbetragtninger,

dels Haabet om, at Praksis efterhaanden under Paavirkning af Teorien og navnlig ogsaa af selve Lovens vidtgaaende erstatningsfrie Fredningsbestemmelser vilde ændres derhen, at der — som i Skodsborg-Kendelsen — ved staus quo-Fredning kun blev ydet en vis Billighedsersatning.

2. Derimod lykkedes det i Lov 1937 i det væsentligste i Overensstemmelse med Forslaget af 1931 at faa gennemført *en Række almindelige Baand paa Ejendomsretten*. Det vil blive paavist nedenfor, at Loven af 1937 paa flere Punkter, jeg havde nær sagt naturligvis, undergik væsentlige Forringelser under Rigsdagsbehandlingen.

a) *Oldtidsminder.*

I Overensstemmelse med Forslaget af 1931 har Loven af 1937 i § 2 gennemført en total Fredning af alle jordfaste Oldtidsminder, saasom Gravhøje, Gravpladser, Stendysser og Bøvstene, Voldsteder og lignende Befæstningsanlæg samt Ruiner.

b) *Bebyggelse langs Kysterne.*

Forslaget af 1931 indeholdt følgende Regel:

»Paa helt eller væsentligt ubebyggede Arealer, der ligger mellem offentlig Vej og Strandbredder, og hvor Afstanden mellem Vej og Bred ikke overstiger 500 m, maa der ikke opføres Bygninger uden Justitsministeriets Tilladelse. Paa andre Strandbredder maa Bebyggelse uden Justitsministeriets Tilladelse ikke ske i en Afstand af 100 m, medmindre ganske særlige Forhold kan begrunde Tilladelsen.«

Hermed var Tanken om et effektivt Værn for vore Kyster gennem almindelige Baand paa Ejendomsretten fremsat, og Resultatet udeblev heller ikke.

Den ovenfor omtalte af Landbrugsministeriet nedsatte Kommissions Arbejde resulterede som nævnt i Lov Nr. 163 af 11. Maj 1935 (om Tillæg til Lov af 29. Marts 1867 angaaende Sandflugtens Dæmpning m. m.).

Herefter er rent faktisk fra Skagen til Rømø alle Strandbredder og den langs Strandbredden løbende Havklit i en Bredde af indtil 500 m fra Strandbreddens indvendige Side fredet.

Officielt er der i Loven kun Tale om at optage disse Arealer under Begrebet Fredklit. Men ved en samtidig Ændring af den gamle Sandflugtslov § 17 forbydes det bl. a. i Fredklit at anbringe Hegn eller andre

Afspærringer, opføre Bygninger eller anbringe andre til Beboelse, Udsalgssted eller lignende bestemte Indretninger.

Kommissionens videre Arbejde resulterede dernæst i et Forslag til Ændring af Naturfredningsloven, hvorefter det med visse Undtagelser og iøvrigt med rimelig Dispensationsadgang blev forbudt at opføre Bygninger o. s. v. paa de for Plantevækst blottede Strandbredder og paa Omraader, der ligger indenfor en Afstand af 100 m fra disse.

Regeringsforslaget var i Overensstemmelse med Kommissionens, men under Rigsdagsforhandlingerne kom den sidste Linie af Forslaget til at lyde »indenfor en Afstand af *indtil* 100 m fra disse«, idet Loven overlod den saakaldte Strandfredningskommission at bestemme Byggelinierne i de enkelte Tilfælde.

Naturfredningsforeningens oprindelige Forslag blev saaledes kun gennemført i stærkt modificeret Skikkelse. Den vidtgaaende Regel (500 m) til Værn for de vigtige Udsigter fra offentlig Vej er helt strøget. For Vestkystens Vedkommende er der derimod gennemført en virkelig storstilet Fredning, medens Byggelinierne for de øvrige danske Kysters Vedkommende som nævnt kun blev fastsat til »indtil 100 m«, men selv i denne forringede Skikkelse er Lovreglen af fundamental Betydning.

Noget eksakt Tal, der belyser Strandfredningskommissionens Behandling, foreligger ikke. Men da kun en forbavsende ringe Del af vore Kyster er »byggemodne«, maa det paa Forhaand antages, at 100 m's Reglen i vidt Omfang er gennemført fuldt ud, og selv hvor kun en ringere Bræmme er sikret, betyder det dog dels, at en særlig skæmmende Bebyggelse holdes noget borte fra Stranden, dels at Muligheden for senere at tilvejebringe Spadserestier eller Strandparker uden uoverkommelige Ofre er holdt aaben.

c) *Bebyggelse langs Skovbryn.*

I Overensstemmelse med de Tanker, der er fremsat af Professor Vinding Kruse de citerede Steder i »Ejendomsretten« og »Juristen« 1937 bestemmer Loven af 1937 § 25, 2. Stk.: »Inden for en Afstand af 300 m fra de i § 24, 1. Stk., omhandlede Skove samt private Skove paa 20 ha eller derover, derunder sammenhængende eller hovedsagelig sammenhængende Skovstykker, hørende til forskellige Ejendomme, maa der kun bygges med Fredningsnævnets Tilladelse, jfr. næstsidste Stykke,

medmindre en væsentlig Bebyggelse inden for denne Afstand allerede er begyndt inden denne Lovs Ikrafttræden.«

Reglen er optaget fra Forslaget af 1931, dog paa den ene Side med en ikke uvæsentlig Forbedring (20 ha i Stedet for 300 ha), men omvendt med en kraftig Svækkelse, idet § 25, næstsidste Stykke, bestemmer: »Nævnet skal ved sin Afgørelse tage Hensyn til, hvorvidt Bygningen ved sit Udseende eller Beliggenhed vil faa en skæmmende Virkning paa det omgivende Landskab eller ødelægge eller væsentlig forringe en for Almenheden særlig værdifuld Udsigt.«

Naar denne Regel sammenholdes med en Udtalelse i Folketingsudvalgets Betænkning, hvorefter der med § 25, 2. Stk., kun tilstræbes Byggecensur og ikke Byggeforbud, vil det ses, at der er en betydelig Fare for, at hele Bestemmelsens oprindelige Formaal — et kraftigt og urokkeligt Baand paa Ejendomsretten — kan blive forfusket.

Der er imidlertid til Brug for Administrationen af denne Lovbestemmelse af et af Naturfredningsforeningen nedsat Udvalg med Professor Vinding Kruse som Formand udarbejdet nogle »Retningslinier«, der som Hovedindhold indeholder en Sondring mellem saadanne Arealer, der allerede ved Udviklingen maa betragtes som præjudicerede, og hvor derfor Byggetilladelse normalt kan gives, og saadanne Arealer, der ved Lovens Ikrafttræden kan betegnes som uberørt og hvor Bebyggelse som Regel ikke bør finde Sted. Kun hvor særlige Samfundshensyn, derunder tvingende byplanmæssige Grunde taler derfor, bør Dispensation gives. Disse Retningslinier er udsendt af Statsministeriet med et Cirkulære til samtlige Nævnmedlemmer, idet Ministeriet udtaler, at det kan tiltræde Indholdet.

I Overensstemmelse med Retningslinierne er der — i hvert Fald i Københavns Amt — i hver enkelt Kommune udarbejdet et saakaldt Zonekort, der viser den paatænkte Udvikling: Helt friholdte Arealer, Arealer med spredt Bebyggelse og Arealer med samlet Bebyggelse.

Det er for tidligt at dømme om Værdien af denne Lovbestemmelse. Først efterhaanden som Praksis har formet sig, lader dette sig gøre. Det skal dog allerede her siges, at hvis Resultatet ikke bliver, at Skovbrynene i det store og Hele bliver fri for Bebyggelse, vil Lovreglen blive uden virkelig Værdi. Det tilsigtede Værn af de for vort Landskab saa karakteristiske Skovprofiler vil ikke kunne naas gennem en blot Censur af de enkelte Huse. Hvis der skal naas noget, maa Minimum være, at

Bebyggelse kun godkendes i meget ringe Omfang, at Bebyggelsen holdes samlet og placeres paa saadanne Steder, hvor den gør mindst Skade, og at særligt karakteristiske Profiler eller særligt smukke tilstødende Arealer holdes fuldstændig fri for Bebyggelse. En saadan forholdsvis kraftig Regulering lader sig meget vel forene med Folketingsudvalgets Udtryk »Byggecensur«, der jo sprogligt betyder noget andet og mere vidtgaaende end en blot »Bygningscensur«.

d) *status quo-Reglen vedrørende Bebyggelse langs Kyster og Skove.*

En i Forhold til Forslaget af 1931 ny Regel, der bl. a. nylig har forhindret den ovenfor omtalte høje Bebyggelse i Vedbæk, findes i § 25, sidste Stk., hvorefter en allerede eksisterende Bebyggelse langs vore Kyster og Skove ikke væsentlig maa ændre Karakter uden Fredningsnævnets Tilladelse.

Bestemmelsen er en status quo-Bestemmelse, der tilsigter at hindre, at f. Eks. Villabebyggelse langs Strandvejen ændres til høj Bebyggelse saaledes som det er sket i Hellerup.

e) *Friluftsklamer.*

En meget vigtig Bestemmelse indeholdes i Loven af 1937 § 30, der i Overensstemmelse med Forslaget fra 1931 nu indfører et generelt Forbud mod Friluftsklamer udenfor Byer og bylignende Bebyggelser.

Loven giver Statministeriet Dispensationsret indtil 1. Juli 1942, men fra og med denne Dato vil forhaabentlig det sidste mispyrdende Skilt være fjernet og Landet befriet for en Pest, der truede med at ødelægge det danske Landskab. Den, der f. Eks. kender Hovedvejene i Belgien, som de saa ud før Krigen, ved fuldt ud at vurdere det Fremskridt, Loven her indeholder.

f) *Færdselsret langs vore Strandbredder.*

Som et almindeligt Baand paa Ejendomsretten bestemmer Loven af 1937 § 25 i Overensstemmelse med Forslaget af 1931 og den ovenfor nævnte Kommissionsbetænkning, at alle for Græsvækst blottede Strandbredder — med visse Undtagelser — er aabne for Almenheden til Fods.

Man er her — som af Professor Vinding Kruse paavist — i Overensstemmelse med gammel dansk Ret, idet Strandbredden efter Kong Valdemars jydsk Lov tilhørte Kongen.

Om Bestemmelsen skal blot tilføjes, at Loven af 1917, der kun

hjemlede Færdselsret ifølge forudgaaende Nævnskendelse, kun taler om den »udyrkede og for Plantevækst blottede Strandbred«, altsaa Rullesten og Sand. Der er saaledes ogsaa i saa Henseende nu sket en Udvidelse af Færdselsadgangen.

Endelig indeholder § 23, sidste Stk., en Nydannelse, idet det bestemmes, at den, der lovligt spærrer for fri Sejlads fra Aaer og andre Vandløb, skal taale den til Passering af Hindringen nødvendige Færdsel over sin Grund. Reglen har naturligvis særlig Betydning for Kajak- og Kanosporten.

Derimod maa det med stor Beklagelse noteres, at Rigsdagen udelod en Bestemmelse i Regeringsforslaget, der i væsentlig Overensstemmelse med Forslaget af 1931 bestemte, at »Fredningsnævnet kan bestemme, at de særlige Regler om Strandbredder skal finde tilsvarende Anvendelse paa nærmere angivne Søbredder«. Der er ingen Tvivl om, at visse af vore Indsøer spiller en meget stor Rolle for Befolkningens Friluftsliv. Nu kan en Færdselsret langs disse Søbredder kun tilvejebringes ved egentlig Fredningssag efter Lovens § 1, og som Følge heraf kun mod fuld Erstatning.

g) *Forurening af Aaer, Søer, Fjorde og Strandbredder.*

I Forslaget af 1931 finder man følgende Bestemmelse: »Om Søer og Aaer, der har særlig Betydning i landskabelig Henseende eller for Befolkningens Friluftsliv, kan Naturfredningsnævnet ved Kendelse bestemme, at der slet ikke eller kun gennem betryggende Rensningsanlæg maa tilføres dem Kloakvand eller andet forurenende Afløb.«

I Loven af 1937 hedder det derimod: »Vedrørende Søer, Aaer og Tilløb til Fjorde og Strandbredder kan Fredningsnævnet efter Anbefaling af Naturfredningsraadet kræve anlagt betryggende Rensningsanlæg, hvor Tilførsel af Spildevand eller andre forurenende Stoffer finder Sted, idet Nævnet retter motiveret Henvendelse til Vandløbsretterne, for Hovedvandløbs Vedkommende til Amtsraadet, for mindre offentlige Vandløbs og private Vandløbs Vedkommende til By- og Sogneraadet, der da som Rekvirent forelægger Sagen for Vandløbsretterne, eventuelt efter at have optaget Tilløbet som offentlig Vandløb.«

Som det vil ses, er Lovens Regel i visse Henseender langt mere vidtgaaende end Forslagets. Men paa den anden Side er Reglen formet saaledes, at der kan rejses nogen Tvivl om dens materielle Betydning. Det maa dog sikkert antages, at Fredningsnævnets Beslutning om at kræve

anlagt betryggende Rensningsanlæg er bindende for Vandløbsretterne, hvem det da paahviler at træffe nærmere Bestemmelse dels vedrørende Rensningsanlæggets Udformning, dels vedrørende Fordelingen af de dermed forbundne Omkostninger.

*

Sammenfattende kan det fastslaas, at Loven af 1937 i Forening med Loven af 1935 har givet generelle Regler, der paa afgørende Maade begrænser Ejendomsretten og derfor paa Forhaand har medført Fredninger af meget stor Betydning.

Vore Oldtidsminder er totalt fredede.

Vore Kyster og Skovbryn har faaet en ikke uvæsentlig Beskyttelse.

Landet renses for Friluftsklamer.

Der er gennemført en udvidet Færdselsret langs vore Kyster og Beskyttelse af Aaer, Søer, Fjorde og Strandbredder mod Forurening.

Dette er de store Gaver, den ny Lov har skænket den danske Befolkning.

*

3. *Naturfredningsraadet.*

I Overensstemmelse med hele Udviklingen indenfor Fredningssagen, hvorefter ikke blot videnskabelige, men i lige saa høj Grad sociale og æstetiske Synspunkter er de bærende, forudsatte allerede Forslaget af 1931 en Udvidelse af Naturfredningsraadet til 7 Medlemmer.

Loven af 1937 har imødekommet denne Tanke. Raadet bestaar herefter af 3 Videnskabsmænd, 1 skovkyndigt Medlem og 3 af Statsministeriet udpegede Medlemmer, af hvilke en skal være Arkitekt. Det vil herefter være muligt at tilføre Raadet en forøget Sagkundskab, saaledes at Raadet nu ikke er henvist til udelukkende at beskæftige sig med Fredninger, hvor de videnskabelige Hensyn er de afgørende.

4. *Egentlige Friluftsparker.*

En enkelt, lidet paaagtet Bestemmelse i den ny Lov fortjener at fremdrages. I § 13, 4. Stk., 2. Punktum, hedder det: »Endvidere kan en af Hensyn til Almenvellet paakrævet Adgang for alle og enhver til et Omraade efter Omstændighederne gennemføres ved Ekspropriation i Stedet for ved Servitutpaalæggelse.«

Der er herved for første Gang skabt Mulighed for Tilvejebringelse af virkelig store og rationelt indrettede Friluftsarealer. Erfaringerne viser, at der i høj Grad er Brug for saadanne Omraader, der kan tage en stor Invasion fra Byerne, og at Etableringen af saadanne Omraader samtidig virker som Lynafledere i Forhold til Naturomraader, der daarligt taaler for meget Slid. Men saadanne Friluftsarealer maa naturligvis indrettes rationelt; der udkræves bl. a. Parkeringsplads, Cyklestald, Nødtørftsanstalt, Marketenderi, Solbad, Lejrplads, Vejanlæg etc.

Paa Basis af Lovens almindelige Servitutsystem lader saadanne Friluftsparker sig ikke arrangere; derfor er denne Bestemmelse en af de vigtigste Nydannelser i social Henseende.

Det staar nu til Ungdomsorganisationerne i Forbindelse med Kommunerne Landet over at benytte sig af Loven, for at Landet kan blive forsynet med store, velindrettede Friluftsparker, hvor Sundhed og Livsglæde kan hentes.

5. *Andre Ændringer i Loven.*

Det ligger udenfor nærværende Artikels Rammer i Enkeltheder iøvrigt at gøre Rede for de mangfoldige Ændringer, Loven af 1937 udviser i Forhold til Loven af 1917.

Kun to Punkter skal iøvrigt fremdrages.

I Overensstemmelse med Forslaget fra 1931 har Loven af 1937 i § 13 (der svarer til Loven af 1917 § 5) indsat Ordet: »navnlig«, saaledes at det nu hedder: »Bestemmelse om Fredning kan navnlig gaa ud paa . . .«

Hensigten med denne Ændring er at præcisere, at Loven ikke tilsigter en udtømmende Opremsning af de Punkter, Kendelsen kan bestemme, men kun en Simplifikation. Der gives herigennem Myndighederne langt større Raaderum og Mulighed for i de enkelte Tilfælde at ramme det konkret rigtige.

Vigtig er ogsaa en anden Ændring i § 13, hvorved der som ovenfor omtalt aabnes Mulighed for at forlange allerede skete Bebyggelser, Beplantninger eller andre Indretninger, der virker skæmmende, fjernet, saafremt dette ikke er forbundet med uforholdsmæssige Værditab.

6. *Naturfredningsplaner.*

Den førende Jurist paa dette Omraade, Professor Vinding Kruse, har Gang paa Gang, først i sit Forslag af 1924, senere i Ejendomsretten

og andre Steder, og navnlig som Medforfatter af Forslaget af 1931, meget kraftigt understreget Nødvendigheden af Udarbejdelsen af Fredningsplaner.

Det maa derfor med Glæde noteres, at Loven af 1937 aabner Mulighed for en Paabegyndelse af dette Arbejde, idet Lovens § 31 bestemmer:

»Efter de Bestemmelser og i det Omfang, der nærmere fastsættes af Statsministeren, vil der ved Overfredningsnævnets Foranstaltning være at udarbejde Planer over og Beskrivelse af de almeninteressante, særlig ejendommelige eller smukke Landskaber, saaledes at der paa Grundlag heraf kan udarbejdes en samlet Fredningsplan, enten for hele Landet eller for enkelte Landomraader. Udgifterne hertil bevilges ved Finansloven.

Naar der for et bestemt Landomraade er udarbejdet en saadan Fredningsplan, kan Statsministeren paalægge de paagældende Fredningsnævn at søge Fredning gennemført i Overensstemmelse med Planen samt at foretage Indberetning til Statsministeriet, saafremt der maa befyrgtes Indgreb i Fredningsplanen.«

Ved en Tillægslov af 1938 er der til Godkendelsen af en saadan Naturfredningsplan knyttet den Virkning, at Tilstanden paa de under Planen inddragne Omraader ikke uden Overfredningsnævnets Tilladelse kan forandres. Nægtes saadan Tilladelse, kan Ejeren kræve Fredningssag rejst i Overensstemmelse med Naturfredningslovens almindelige Bestemmelser. Det følger heraf, at Fredningsplanen er af ren *defensiv Karakter* og saaledes overhovedet ikke i Styrke og Virkning kan sidestilles med de i Medfør af Byplanloven udarbejdede By- og Markplaner.

Overfredningsnævnet har med prisværdig Vovemod begyndt dette Arbejde dèr, hvor det var sværest, men hvor det paa den anden Side var haardst tiltrængt: I Københavnsegnen.

Som Forarbejder forelaa det store Værk: »*Københavnsegnens grønne Omraader*« med Undertitel »Et System af Omraader for Friluftsliv«, der paa Grundlag af indgaaende og mangeaarige Undersøgelser i Marken i grove Træk havde udarbejdet en samlet Fredningsplan for Københavnsegnen. Den endelige Udarbejdning af Fredningsplanen blev overladt »Det af Statsministeriet den 2. Juni 1938 nedsatte Udvalg til Gennemførelse af Planer vedrørende Københavnsegnens grønne Omraader« (hvilken Titel!), Udvalget, der i daglig Tale kaldes »Tremandsudvalget«, har allerede afsluttet Arbejdet for de nordlige Omraaders Ved-

kommende, og det saaledes udarbejdede Forslag er af Overfredningsnævnet ophøjet til Naturfredningsplan.

»Planen« — dette ligger i selve Ordet og følger af Lovens Bestemmelser — er jo netop kun en Plan, der i en Egn, hvor Grundspekulationer har sat saa stærkt ind som i Københavnsegnen, vil blive udsat for stærke Angreb og voldsomme Rystelser.

Ikke mindst Forsøgene paa at løse Problemerne i Københavnsegnen vil vise det utilfredsstillende i Lovens uklare og lidet rationelle Løsning af Erstatningsspørgsmaalet. Hvis noget Sted en »Fredningsskyld« vilde være paa sin Plads, er det netop her. At de Fredninger, Planen forudsætter, netop er en Betingelse for Bevaringen og Udviklingen af Grundværdierne i Omegnskommunerne, er hævet over enhver Tvivl.

Men de Vanskeligheder, der her vil rejse sig, bør ikke føre til Skepsis. Tanken om Naturfredningsplaner har først og fremmest Hensyn til de Egne af vort Land, hvor Grundspekulationerne endnu ikke har sat ind. Det er ude i de uberørte Egne, at et Planlægningsarbejde lettest kan sættes ind for derved i Tide at sikre en Udvikling i »Tugt og Orden«, og derved i hvert Fald sætte Laag over Erstatningskravene.

VI

Naturfredningssagen er fra en ringe Spire vokset til et stort Træ. Det erkendes fra alle Sider, at vi staar overfor en Samfundssag af den allerstørste Betydning, og at med Naturfredning staar og falder en væsentlig Betingelse for kommende Generationers Mulighed for at leve et sundt og lykkeligt Liv. Paa mangfoldige Omraader vil Livet for Mennesker i en lang Fremtid maaske blive meget vanskeligt. Det Fond af Sundhed, Livsglæde og Naturoplevelse, der kan hentes fra det danske Land, er det Naturfredningens Opgave at værne om. Det er derfor lykkeligt, at vi idag staar med en Naturfredningslov, der paa saa mange Punkter har brudt nye Baner og givet Arbejdet bedre Kaar. Men det er navnlig i de pengefattige Tider, vi nu gaar ind i, dobbelt beklageligt, at store og vigtige Fredningskrav ogsaa fremtidig kan risikere at strande paa Lovens uklare og lidet rationelle Erstatningsbestemmelser. Der bør derfor nu arbejdes paa en Afklaring af disse, formentlig efter det Grundprincip, at allerede velerhvervede Rettigheder bør respekteres, men at

der samtidig en Gang for alle lægges Laag over yderligere Erstatningskrav, saaledes at kun saadanne Indgreb, der rammer allerede nu eksisterende, aktuelle Udnyttelsesmuligheder (bestemt paaviselig Skade og Værdiforringelse) erstattes.

Samtidig bør der arbejdes paa en Centralisering og Kodificering.

Først naar Byplanlovgivning, Byggelovgivning, Naturfredningslovgivning, Landbolovgivning m. v. samarbejdes ogsaa i den Forstand, at de Myndigheder, der administrerer de enkelte Love, udøver Administrationen under Hensyntagen til de af de forskellige Love særligt omfattede Retsgoder, vil man naa et tilfredsstillende Resultat. Men paa den anden Side vil en saadan Centralisering, Kodificering og et saadant administrativt Arbejde i mange Tilfælde kunne føre til lykkelige og rationelle Resultater uden Udgifter for det Offentlige.

XII

Hvornaar „stiftes“ Panteretten efter et tinglyst Skadesløsbrev i fast Ejendom?

En Oversigt

Af C. Popp-Madsen

Hvornaar „stiftes“ Panteretten efter et tinglyst Skadesløsbrev i fast Ejendom?

En Oversigt.

Af Dr. jur. C. Popp-Madsen.

I DEN RÆKKE af fængende og inciterende Fyndord, som Professor Vinding Kruse i »Ejendomsretten« med den for ham egne Fremstillingskunst dels har skabt, dels for Læseren har givet nyt Indhold og Liv, findes ogsaa den gamle Sandhed, at den halve Løsning af et Problem ligger i dettes rette Formulering. Ikke mindst Behandlingen af Emner som Ejendomsretsbegrebet og Spørgsmaalet om »Ejendomsrettens Overgang« giver Bekræftelse heraf.

I begge disse Tilfælde bevirker en frisk ny Formulering af Opgaven, ledsaget af en indtrængende Analyse af de reale Livsforhold og afsluttet med den syntetiske Sammenfatning af den vundne Indsigt, der er alt Aandslivs centrale Bestræbelse, at Vanskeligheder, der for Forgængerne taarnede sig uoverstigeligt op, enten slet ikke viser sig, eller dog saa at sige svinder igen af sig selv.

Det er næppe nødvendigt paa dette Sted at uddybe, at den fornødne Klaring med Hensyn til Ejendomsretten er naaet ved Opløsning af Spørgsmaalet i en Bestemmelse af Rettens *Indhold*, af hvilke reale Beføjelser, der karakteristisk følger med det »at være Ejer«, og Rettens *Genstand*, hvilke Goder dette Indbegreb af Beføjelser kan udøves over, saaledes at overalt, hvor en Person har disse Beføjelser over et afgrænset Gode — det være sig fast Ejendom, Indbo, elektrisk Strøm, Aandsværker eller allerede eksisterende middelbare Rettigheder, Brugsret, Panteret, Fordringsret o. l. — der betegner man ham som »Ejer« af Godet; ej heller kan det være paakrævet at minde om, at den dybere Indsigt i Problemerne vedrørende »Ejendomsrettens Overgang« bunder i Erkendelsen af, at selve dette Udtryk er flertydigt, saaledes at den

samme Udtryksmaade ved den mere indtrængende Undersøgelse viser sig at dække en Flerhed af Retsvirkninger, hvis Indtræden hver især kan være knyttet til sine egne reale Forudsætninger.

Det skal derimod understreges, at det i disse Tilfælde forsaavidt er »formel Jura«, der arbejdes med, som det netop er retlige »Begreber«, hvis rigtige Struktur man søger at bestemme. Det samme kan siges om mange andre af de Felter, hvor Vinding Kruse har ydet sin betydeligste videnskabelige Indsats, som ved Kritiken af Besiddelses»begrebet«, af »Begreberne« tinglige og obligatoriske Rettigheder, Kontrakter og Overdragelseshandler o. s. v. Og alligevel staar Vinding Kruse for den almindelige Opfattelse i Dag — og med Rette! — som Realisten par excellence i dansk Retsvidenskab. Forklaringen er ikke svær at finde: Der er ingen af os mere, der i »Begreberne« ser himmelsendte Trylleformler, hvis Tilegnelse medfører suveræn Beherskelse af den barske Virkelighed; Begreberne er slet og ret Værktøj, som vi selv maa danne os, endda med stadig Skæven til Dualismen *lex lata-lex ferenda*, og som stadigt maa tages frem til Justering og Kritik, men paa den anden Side Værktøj, som vi slet ikke kan undvære, mindst af alt, naar vi søger at forme Regler, Normer eller Forskrifter, der skal tilegnes og anvendes af vore Medmennesker. I højere Grad end de fleste andre maa Juristen arbejde med Ordet, det talte som det skrevne, udfinde, hvad der kan indlægges i det, som andre — Lovgivere, Kontrahenter, Testatorer m. fl. — har udladt sig med, og selv som Koncipist, være sig af samfundsvitale Lovkomplekser eller smaa private Viljeserklæringer, finde det sproglige Klædebon for Tanken, der hidfører netop det Resultat, der er tilstræbt. Men hertil er det, vi behøver Begreberne. Tænk, hvilken Forenkling i Udtryksmaade og Tilegnelse det betyder f. Ex. blot at kunne forme Betingelserne for en vis Virknings Indtræden som et Krav om »Myndighed« hos den erklærende. Skal den praktisk arbejdende Jurist, fra Lovkoncipisten og nedefter, overhovedet kunne udtrykke sig med Sikkerhed og uden kvælende Omstændelighed, saa maa der til hans Raadighed staa et Arsenal af »Slagord« eller »Begreber«, hvis Indhold paa Forhaand er fastlagt, og vel at mærke fastlagt paa en saadan Maade, at de sammenfatter netop de reale Momenter, der paa vedkommende Omraade har retlig Relevans. Udformningen af disse Hjælpemidler er Lovgivningens eller — nok saa hyppigt — Videnskabens Sag. Det er en nødvendig Arbejdsdeling, det her drejer sig om.

Praktikeren har ikke Tid, efter Omstændighederne vel heller ikke de rette Forudsætninger, for at danne sig sit eget Værktøj; han maa forlange at finde det fuldfærdigt til Brug. Men hvad det betyder for ham, at det ogsaa virkeligt er i Orden, er noget, der daarligt lader sig under-vurdere, og til »Begrebernes« Brugbarhed hører netop de to fremhævede Elementer: Udtrykkenes Enstydighed og deres Sammenfatning af just de Momenter, det reelt kommer an paa.

Hvad hjælper det at fastslaa, at »Ejendomsretten gaar over« f. Ex. ved Aftalen, naar det vel er Tanken, at en Kontrahent i et gensidigt bebyrdende Forhold fra dette Tidspunkt at regne skal kunne kræve Modydelsen forud for Modpartens øvrige Interessenter *mod* at erlægge fra sin Side, men aldeles ikke, at han samtidigt mister Adgangen til at redde sin egen Ydelse, hvis Modydelsen *udebliver*, saaledes at »Ejendomsretten« forsaavidt aldeles ikke er »gaaet over« ved Aftalen. Til disse *to* forskellige Virkninger med forskellige reale Forudsætninger hører *to* forskellige sproglige Udtryk, og det er Vinding Kruse, der har erkendt det og tildels ham, der har skaffet os disse Termini: Prioritets-virkning og Standsningsret.

Eller tag Besiddelsesbegrebet! Her er der i og for sig intet til Hinder for at fastlægge dettes Indhold, selvom det har knebet med at enes om hvordan; og der er Brug for dette »Begreb«, f. Ex. ved Afgørelsen af, *mod* hvem en Vindikationssag skal anlægges; men prøver man at bruge det som Grundlag for, hvem der med Udsigt til Held *kan anlægge* en saadan Sag, hvem der overhovedet med Hensyn til et Ejendoms gode *aktivt* er udrustet med Beskyttelse, saa svigter det, simpelthen fordi det her ikke er det Faktum, at Godet *er* hos Personen — og det er det centrale i Besiddelsen — men det, at Godet efter samtlige gældende Regler til det bedste af vor Erkendelse *bør være* hos Personen, det kommer an paa. Simpelthen! Ja, efter at Vinding Kruse har vist os det, og har beriget vor juridiske Terminologi med et nyt Udtryk, et nyt »Begreb«, der dækker den vundne reale Erkendelse: Ejendommenes »Tilhør«.

Det er vist allerede herefter klart, at Skabelsen af en juridisk Terminologi, af materielle retlige Begreber ikke kan have det mindste at gøre med taagede Abstraktioners Hjernesvind; Baggrunden for Arbejdet dermed maa være en ved dybtgaaende Undersøgelser vunden Indsigt i Retslivets Mekanik; Lønningen derfor ligger dels i, at man afholder Tanken fra ved fortsatte Overvejelser at komme paa Afveje, dels i, at netop

det ved Sammenfatningen skabte Overblik ligesom af sig selv — naar det benyttes med Varsomhed — medfører en praktisk Beherskelse af nyopdukkende Kombinationer.

Det er ud fra disse Præmisses, det skal forsøges at give en Oversigt over visse Forhold vedrørende Panterrettens »Stiftelse«, en Opgave, der med Forsæt er formuleret »konstruktivt«, og ved hvis Behandling netop det »begrebsmæssige« vil blive draget frem.

Nu er det imidlertid af flere Grunde nødvendigt at begrænse Omfanget af Udviklingerne; *et* Sted maa man have Lov til at begynde; og uagtet det for Spørgsmaalet om, hvornaar en Panteret er stiftet, selvfølgelig er temmelig afgørende, hvad man forstaaer ved en Panteret, hvad der hører med til *dette* Begreb, skal jeg dog i det følgende i det Hele lade dette Spørgsmaal ligge; det kan saa meget bedre ske, som der egentlig ikke er noget at føje til »Ejendomsrettens« Definition, accepteret i »Juridisk Ordbog«, hvorefter man taler om en Panteret, naar en Person har Krav paa at faa en eller flere Ydelser fra en anden, saaledes at han, saafremt Ydelserne udebliver, kan søge Fyldestgørelse i en eller flere *bestemte* Ejendomsgenstande, men til Gengæld for denne Begrænsning i Executionsobjektet kan holde sig til disse Genstande med en fortrinlig Beskyttelse over for den forpligtedes øvrige Interessenter. Kun dette sidste Moment paakalder et Øjeblikks Opmærksomhed, ikke mindst hos den begejstrede, overbeviste Læser af Fremstillingen i »Ejendomsretten«: Hører denne fortrinlige Beskyttelse for Fyldestgørelsesadgangen virkelig med til Panterrettens »Begreb«? Bør man med andre Ord først tale om, at Panteretten er »stiftet«, naar Beskyttelsen er indtraadt? Reelt Indhold faar dette Spørgsmaal derved, at medens en Ret, der inter partes og over for »Pantsætterens« Arvinger og ondtroende Medkontrahenter praktisk taget — se dog f. Ex. Rpl. § 478, 3. Stk., om Tinglysningens Nødvendighed for den umiddelbare Executionsadgang — opfører sig som en »Panteret«, kan stiftes blot ved en i sig selv gyldig Aftale, saa indtræder Beskyttelsen mod Kreditorerne og de godtroende Aftaleerhververe jo først, naar der yderligere er foretaget en »Sikringsakt« uden for Aftalen, være sig Tinglysning, Raadighedsberøvelse o. s. v. Er det da saaledes, at man mest korrekt taler om, at disse sidste Skridt »sikrer« den »stiftede« Panteret, eller hører de med til »Stiftelsesakten«, saaledes at »Panteretten« først er kommet til Existens, naar de — og dermed Beskyttelsen — foreligger?

De lege lata bliver dette, saavidt jeg kan se, et praktisk pædagogisk

Spørgsmaal, der i første Række maa besvares ud fra de gældende Retsreglers materielle Indhold. Blandt andet kan her mindes om Konkurslovens Afkræftelsesbestemmelser, der finder Anvendelse, naar bl. a. »Panteretten er indrømmet inden for de sidste 8 Uger før Konkursen til Sikkerhed for en Forpligtelse, der ikke samtidig stiftes.« Nægter man her med vor ældre og vist desværre ogsaa med vor nyeste Højesteretspraxis at afkræfte, saafremt blot Pantsætningsaftalen ligger før det kritiske Tidsrums Begyndelse, selvom Sikringsakten ligger indenfor, synes dette mest retvisende at illustreres ved den Udtryksmaade, at denne sidste Akt *ikke* hører med til Panterettens Stiftelse, og at derfor Beskyttelsen *ikke* hører med til dennes »Begreb«; skulde man derimod — hvad der vel tør haabes — genoptage Traaden fra 1927-28, saaledes at man afkræfter, blot Sikringsakten ligger inden for de 8 Uger, selvom Aftalen er ældre, ja selvom Forpligtelsen er stiftet samtidigt med Aftalen, men inden Sikringsakten, vil den omvendte Terminologi forsaavidt være den mest dækkende og *derfor* mest paa sin Plads. Jfr. dog ogsaa om nogle andre Problemer nærmere nedenfor.

Men medens det positivretlige Begreb saaledes nogenlunde let lader sig klare, giver Vinding Kruses Definition af Panteretsbegrebet, som inkluderende Beskyttelsen i dette, netop hans overbeviste Tilhængere Anledning til alvorlige *principielle* Overvejelser, ja bibringer dem egentlig, saa snart de bliver opmærksomme paa Problemet, det al kritisk Tænkning befordrende lille Chock: Er det ikke den just aflivede »tinglige Ret«, karakteriseret netop ved sit Indhold *og* sin Beskyttelse, der her som en anden Fugl Phønix hæver sig af Baalets Aske paany? Naturligvis er det ikke saa; den »tinglige Ret« som Udtryk for den Synsmaade, at der er en »begrebslogisk« Sammenhæng mellem Rettens Genstand, Indhold og Retsbeskyttelse, saaledes at en individuelt bestemt Ret over en legemlig Ting eo ipso er, eller dog saaledes, at en Ret, der ikke har denne Karakter, *ikke kan være* udrustet med »tinglig Beskyttelse«, turde være aflivet saa grundigt hos enhver, der har gidet og evnet at tilegne sig Tankegangen, at enhver Frygt for aandelige Gengangere her bør kunne være banlyst. Lykkeligvis! Thi det farlige ved Udtrykket er jo, at det prætenderer paa een Gang at udsige noget om Rettens Indhold *og* Beskyttelse, og derved — da disse Momenter *ikke* følges ad — tilslører, at det som Grundlag for Retsvirkningers Indtræden faktisk ikke drejer sig om et baade-og, men om et enten-eller. »Tinglig Ret« kan — som vi nu ved Vinding Kruses Hjælp kan se det —

reelt betyde: Raadighedsret *eller* individuelt bestemt Ret *eller* (i visse Tilfælde) det, at Retten paa et vist Omraade har opnaaet en vis Beskyttelse — og hvorfor saa ikke direkte *sige*, hvilken af de tre Betydninger, man har for Øje, og udskifte det reelt flertydige og *derfor* ubrugbare Begreb. Det er, som bekendt, Vinding Kruses Analyse af det i sig selv betydningsfulde og praktisk vigtige Spørgsmaal om den »*tinglige Beskyttelse*«, der har ført til den rigtige Erkendelse. Der kan herved bortses fra, at heller ikke dette Begreb har den Enhed, det sprogligt indicerer, idet de to Sider af Retsbeskyttelsen, over for Kreditorerne og over for de godtroende Medkontrahenter vel kan, men ingenlunde behøver, at følges ad. Afgørende er Paavisningen af, at Spørgsmaalet om »*tinglig Beskyttelse*« i den Forstand ligger uden for Retten selv, at det overhovedet kun opstaar i Forbindelse med en Overførelse af Ret fra en Formuesfære til en anden; men herved maa understreges et Forhold, der vel for den opmærksomme Læser klart fremgaar af Vinding Kruses Udviklinger, men som godt taaler at siges direkte: nemlig at »Overførelse af Ret« kan betyde to forskellige Ting: Hvis en Ejer, A, overdrager sin fuldkomne Ejendomsret over vedkommende Gode til B, har vi den første *dagligdags* Betydning af Ordet Overførelse, og Spørgsmaalet om tinglig Beskyttelse for B over for A's Kreditorer og Medkontrahenter kan her ikke opstaa uafhængig af *Indholdet* af den overførte Ret, for det er jo i disse Tilfælde altid det samme (de sædvanlige Ejerbeføjelser), men derimod vel uden Hensyn til dennes Genstand som fast Ejendom, Løsøre, en Forfatterret eller en Fordring paa 500 Kr. paa T, selvom Genstandens Art kan influere paa, *hvornaar* den tinglige Beskyttelse indtræder.

Men »Overførelse« kan ogsaa bruges, og bruges med Føje af Vinding Kruse, i Betydning af en Ejers *Stiftelse* eller Indrømmelse af en middelbar Ret — en Brugsret, Servitut, Panteret eller Fordringsret — over sin Ejendom, hvorved en Del af Ejerbeføjelse Nr. 1, den indre faktiske Raaden over Godet og dermed Adgangen til at faa — økonomisk eller andet — Udbytte ud af det, gaar over til »Erhververen«, altsaa til vedkommende Bruger, Panthaver, Kreditor o. s. v. Det er her, *Indholdet* af den »overførte« Ret kan variere, og det er her, Vinding Kruse giver den »tinglige Ret« Ulivssaar ved at godtgøre, ikke blot at en indrømmet Raadighedsret (f. Ex. en positiv Servitut) eller dog individuelt bestemt Ret (f. Ex. en Tilstandsservitut) kan mangle tinglig Beskyttelse (nemlig saalænge den ikke er lyst, skønt dens Indhold før og

efter denne Akt er nøjagtigt det samme), men ogsaa, at et artsbestemt Krav *kan* være — skønt det ikke plejer, og i Almindelighed heller ikke bør være — udrustet med den særlige Beskyttelse, Ex.: de privilegerede Fordringer eller de saakaldt almindelige Panterrettigheder (Generalhypotheker).

Saavidt Kritiken af det nedarvede Begreb. Tilbage bliver Spørgsmaalet, om ikke Sondringen mellem de to »Overførelsessituationer« dog bør drage visse Konsekvenser efter sig ved Bestemmelsen af de forskellige Rettigheders Begreb.

Vinding Kruse definerer, som bekendt, den fuldkomne Ejendomsret ved en Opregning af nogle af de reelt økonomisk mest karakteristiske *Beføjelser*, den medfører, altsaa forsaavidt udelukkende under Hensyn til dens *Indhold*. Hertil vil det svare, at de delvise (middelbare) Rettigheder paa samme Maade bestemmes ved en Angivelse af *deres* Indhold, af de Beføjelser, som de medfører, og det er her, det umiddelbart føles som et Spring i Tankegangen, naar i Definitionen af Panteretten det »fortrinlige« i Fyldestgørelsesadgangen, altsaa saadan set: Panthaverens »tinglige Beskyttelse«, dukker op. Nærmere beset, er Logiken imidlertid formentlig i god Behold, takket være det oven for udviklede.

Man kan tænke sig en fuldkommen Ejendomsret, ved hvilken Spørgsmaalet om »Overførelsesbeskyttelsen«, den »tinglige Beskyttelse« overhovedet ikke (uden *nye* retsstiftende Kendsgerninger) kan opstaa, f. Ex., hvor Ejendomsretten er stiftet ved en lovlig Tilegnelse af et herreløst Gode (hele Fiskerierhvervet!).

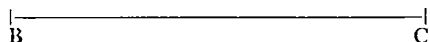
Noget tilsvarende er (hvis man da ikke vil hænge sig i Anomalier som privatretlige Servituter paa Søterritoriet) ikke muligt ved delvise Rettigheder. Selve deres Skabelse forudsætter retligt set en Overførelse. Over for Brugeren, Panthaveren, Kreditor m. fl. *maa* altid staa en Ejer, af hvis Ret den middelbare Ret er afledet og udskilt, og overfor hvis øvrige Interessenter Spørgsmaalet om dens »tinglige« Beskyttelse derfor naarsomhelst kan opstaa.

Lad være, at denne Forskel mellem den fuldkomne og de delvise Ejendomsrettigheder er mere »principiell« end »praktisk« (ogsaa de fleste fuldkomne Ejendomsrettigheder erhverves jo over Goder, der — derivativt — vandrer fra Haand til Haand, saaledes at Spørgsmaalet om Erhververens Beskyttelse i Relationen bagud, over for Overdragerens Interessenter, vil kunne blive aktuelt), Forskellen *er* der, og ligesaa upraktisk det er at inddrage Beskyttelsesmomentet i Definitionen af den

fuldkomne Ejendomsret, ligesaa hensigtsmæssigt *kan* det vise sig at sige, at en middelbar Ret i Forhold til Ejeren først er »stiftet«, naar dens Indehaver har opnaaet Beskyttelsen, uagtet Rettens Indhold i og for sig er det samme før og efter dette Tidspunkt; ved Brugsrettigheder og Servituter, hvor det er muligt at markere en Forskel i det primære Indhold (generel ctr. speciel Raadighedsudøvelse) er der næppe Trang dertil; men ved Panterrettigheder og Fordringsrettigheder, hvor det primære Indhold kan være nøjagtigt det samme (Krav paa 1000 Kr. at erlægge med Afdrag à 50 Kr. i hver Termin + Rente 5 %), og hvor Forskellen først viser sig den Dag, det faar Betydning, at Kravet er et *Retskrav*, d. v. s. den Dag, da de retlige Tvangsmidler maa bringes i Anvendelse, dér kan det meget vel være rimeligt, altsaa pædagogisk mest illustrerende, at understrege, at denne Forskel har Hensyn *baade* til Fyldestgørelsesobjektet (Pantet ctr. hele Formuen) *og* til Forholdet over for de andre Interessenter. Nogen »principiel« Betænkelighed ved — endsige nogen Inkonsekvens i — at Vinding Kruse har valgt denne Vej, er der derfor ikke; nogle praktiske Enkeltheder vil blive berørt nedenfor.

Thi alt dette ufortalt, bliver der Problemer nok tilbage med Hensyn til Tidspunktet for »Stiftelsen« af en Panteret, ogsaa hvor vi blot holder os til et tinglyst Pantebrev i fast Ejendom for et bestemt Beløb, f. Ex. 10.000 Kr.

Der er faktisk her to Punkter af Interesse, som markeret paa nedenstaaende Figur:

hvor Tidspunkt B betyder Aftalen + Tinglysningen af Pantebrevet, C Handlingstidens (Forfaldstidens) Indtræden. Vi bruger her alle den Terminologi, at Panteretten er »stiftet« allerede ved B, og i de fleste Tilfælde vil dette — som af Vinding Kruse fremhævet — give sig det iøjnespringende økonomiske Udslag, at Pantsætteren strax begynder at stille med sine Renter og Afdrag. Men en Udtryksmaade bør jo ogsaa passe paa de usædvanlige Tilfælde, og hvis nu Panteretten er stiftet for et Krav paa 10.000 Kr., der forfalder 15 Aar fra Dato, og som i Mellemtiden hverken afdrages eller forrentes, saaledes at Panthaveren med andre Ord ikke har nogetsomhelst aktuelt Krav, før Tidspunkt C langt ud i Fremtiden kommer, er det saa ogsaa rigtigt at sige, at Retten er

»stiftet« ved B, og hvilke Realiteter er det i bekræftende Fald, der gemmer sig bagved?

Først og fremmest: det *er* rigtigt, og Realiteten deri synes mig at være den, at det er *tilstrækkeligt*, at Pantsætterens I. Habilitet og II. Kompetence til at behæfte Ejendommen som sket er i Orden ved Tidspunkt B.

ad I betyder dette, at en Umyndiggørelse, et Lavværgemaal eller et Tab af Evnen til at handle fornuftsmæssigt hos Pantsætteren mellem B og C er uden enhver Indflydelse paa Panthaverens Adgang til sin Tid at kræve sin Ydelse og ellers holde sig til Pantet. Vil man her spalte B i Aftalen (B_1) og Tinglysningen (B_2), er det Tidspunktet B_1 , der er relevant.

ad II viser det sig nu strax, at det gamle Begreb om Inkompetence som Udtryk for Baand paa Handlefriheden af Hensyn til Trediemands Ret ligesom faar nyt Liv i Lys af Vinding Kruses Undersøgelser, idet Formerne for Inkompetencen ganske afspejler de tre Ejerbeføjelser, 1. Raaden indad, 2. Raaden udad (ved Viljeserklæring) og 3. Udnyttelse af Godet som Kreditbasis, altsaa som Fyldestgørelsesobjekt for de almindelige Fordringshavere.

I dette, at Panteretten er stiftet ved B ligger da yderligere:

1. at Pantsætteren fra dette Tidspunkt under Trusel om Forbud og om sædvanlige Misligholdelsesvirkninger, Erstatningspligt m. v. begrænses i sin Adgang til faktisk Raaden over Pantet, navnlig afskæres fra at ødelægge eller forringe dette.

Nærmere bestemt indtræder denne Tilstand allerede ved B_1 .

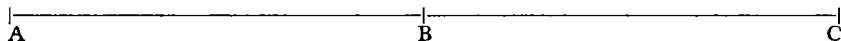
2. at Pantsætteren herefter — ligeledes fra Tidspunkt B_1 — bliver *uberettiget* til yderligere at behæfte Ejendommen, medmindre det sker med fuld Respekt af den »stiftede« Panteret, jfr. blot T. L. § 3 og Lejelovens Regler om »sædvanlige« Brugsrettigheder. (Mellem B_1 og B_2 er der naturligvis *Extinktions*mulighed for en godtroende senere Erhverver).

3. at en Kreditorforfølgning mellem B — her B_2 — og C, hvadenten det drejer sig α) om Konkurs eller β) om Udlæg, er uden Indflydelse paa den eventuelle Fyldestgørelsesadgangs Bestaaen, bortset fra det Tilfælde, at Konkursen kommer saa tæt paa Tidspunkt B — jfr. ovenfor om, hvorvidt det her er B_1 eller B_2 — at Afkræftelse kan ske.

Vender vi os saa endeligt til det Emne, der efter Overskriften skulde

være disse Liniers egentlige Genstand, altsaa til Spørgsmaalet om, hvornaar Panteretten er »stiftet« i fast Ejendom, hvis det tinglyste Dokument ikke er et almindeligt Pantebrev, men et Skadesløsbrev, ikke et Dokument, der giver Pant *for* 10.000 Kr., men et, der giver Pant *for indtil* 10.000 Kr. til Sikkerhed for, hvad Modtageren maatte faa Krav paa i et bagvedliggende Mellemværende, saa maa dette naturligvis behandles og besvares i Lys af de Iagttagelser, vi lige har gjort.

Forholdet er blot det, at hvor vi ved almindelige Pantebreve kan operere med to Tidspunkter B (B_1 - B_2) og C, der maa vi ved Skadesløsbreve interessere os for tre Tidspunkter, som vist paa nedenstaaende Figur:

hvor A er Skadesløsbrevets Udstedelse (A_1) + Tinglysning (A_2), B er det Tidspunkt, da en Forpligtelse, der omfattes af Skadesløsbrevet, opstaar (jeg vil i det følgende udtrykke mig saaledes, at der derved direkte tænkes paa den *første* af de af dette omfattede Forpligtelser, saaledes at Skadesløsbrevet er helt »tomt« mellem A og B, men med Undtagelse af, at der, naar blot een Forpligtelse er stiftet, ikke bliver yderligere Spørgsmaal ad II. 1 — bortset fra, hvornaar Forringelsen er *saa stor*, at Sikkerheden er i Fare — finder det udviklede naturligvis tilsvarende Anvendelse paa senere Forøgelse af de af Skadesløsbrevet omfattede Forpligtelser), og C er ogsaa her Handlingstidens Indtræden. Det illustreres ved denne Opstilling, at medens den egentlige Panthavers Fyldestgørelsesadgang alene er betinget af, at Handlingstiden kommer og oversiddes, er Skadesløsbrevhaverens Adgang til Fyldestgørelse dobbelt betinget, nemlig dels af, at der opstaar en Forpligtelse, der overhovedet omfattes af Panteretten, dels af, at denne Forpligtelses Handlingstid kommer og oversiddes, og Skadesløsbrevets Problem i en Nødde skal er da det, om Retsstillingen er den samme i den Periode, hvor Forpligtelsen kan opstaa, men endnu ikke er opstaaet, som i den Periode, hvor dette er sket, om altsaa Stillingen mellem A og B er den samme som mellem B og C, saaledes at man i de ovenfor under I og II angivne Betydninger kan tale om, at Panteretten er »stiftet« ved Tidspunkt A; at Stillingen i disse Henseender mellem B og C er den samme ved Skadesløsbrevet som ved det »aktuelle« Pantebrev, er det næppe nødvendigt nærmere at uddybe.

Ved Besvarelsen af disse Spørgsmaal viser det sig imidlertid snart,

at de Forhold, hvorunder Skadesløsbreve finder Anvendelse, er af saa forskelligartet Karakter, at man allerede derfor daarligt kan vente at naa til en Enhedsløsning. Selv Valget af de Synspunkter, hvorefter en Inddeling af Tilfældene kan finde Sted, giver — og har givet — Anledning til betydelig Tvivl, og der har for mig altid været noget symptomatisk i, at to af de skarpsindigste juridiske Hoveder, der har arbejdet med disse Emner, Hagerup og Torp, oprindeligt — Hagerup har som bekendt senere modificeret sin Opfattelse — har valgt, som det synes, diametralt modsatte Udgangspunkter.

Efter Torp er det afgørende jo i det Hele dette, om Tidspunkt B indtræder, uden at *Skadesløsbrevhaveren* kan forhindre det, eller omvendt, om B er afhængig af hans Vilje; i første Fald er Panteretten »stiftet« ved A; i sidste Fald først ved B.

Efter Hagerups oprindelige Anskuelse er det afgørende derimod, om Tidspunkt B's Indtræden forudsætter en ny Handling fra *Pantsætterens* Side, eller indtræder, uden at saadan er fornøden; i sidste Fald er Panteretten »stiftet« ved A, ellers ved B.

Ligesom Vinding Kruse har opløst »Ejendomsrettens Overgang« i en Række særskilte Retsvirkninger, saaledes forekommer det nu mig, at det er noget tilsvarende, der maa ske med Hensyn til Problemet: »Pantrettens Stiftelse«, jfr. ovenfor Rubra I og II; Divergensen mellem Torp og Hagerup bliver da simpelthen et Udslag af den af Vinding Kruse saa ofte anholdte Tilbøjelighed til »uberettigede Generaliseringer«; *begge* de to Synspunkter har da deres Berettigelse, men vel at mærke hver ved sine Tilfældegrupper (Retsvirkninger), som en nærmere Overvejelse vil kunne bekræfte det.

ad I. Spørgsmaalet om Betydningen af, at Pantsætteren mellem A og B umyndiggøres, sættes under Lavværgemaal eller mister Evnen til at handle fornuftmæssigt, maa klares i Overensstemmelse med de Retshensyn, der har ført til de paagældende Regler, altsaa Ønsket om nu og fremtidig at beskytte en Person mod Følgerne af forpligtende Viljeserklæringer, som han *ikke længere* har de fornødne personlige Forudsætninger til at afgive. Men dette fører til Hagerups Kriterium: Giver en Mand tinglyst Pant for indtil 10.000 Kr. til Sikkerhed for sin Broders Vexelgæld, saa er *dermed* hele hans Forpligtelse stiftet, og en paafølgende Umyndiggørelse m. v. af ham maa være uden enhver Indflydelse paa Panthaverens Fyldestgørelsesadgang; den kommer til Existens alene ved, at Broderen stifter (B) og misligholder (C) en Vexel-

forpligtelse: Panteretten er »stiftet« ved A (A_1). Giver man derimod Pant for indtil 10.000 Kr. til Sikkerhed for de Laan, man selv senere maatte optage, maa, bortset fra Exstinktionsmuligheden paa Grund af manglende Tinglysning af Umyndiggørelsen eller Lavværgemaalet, Handleevnen naturligvis være i Orden (eller Værgen optræde) ved B; ellers faar Panteretten overhovedet ikke reelt Indhold: den er her først stiftet ved B.

ad II. 1. Problemet om, hvorvidt Pantsætteren mellem A og B er berettiget til at ødelægge eller beskadige Pantet, har, som det ses, Hensyn til Forholdet inter partes, og vil derfor i første Række være at løse i Overensstemmelse med, hvad en naturlig Fortolkning — eller vel rettere Udfyldning — af Aftalen under Hensyn til Parternes berettigede Interesser tilsiger.

Men herefter synes mig ved dette Forhold Torp at være nærmest ved den rette Løsning.

Kommer Tidspunkt B, uden at *Panthaveren* kan forhindre det, f. Ex. ved Brugen af et allerede udstedt Kreditiv, hvis Anvendelse maa- ske i Udlandet ikke lader sig kontrollere, saa maa *Panthaveren* nyde den samme Beskyttelse i den Periode, hvor han ikke kan hindre, at Forpligtelsen opstaar, som i den Periode, hvor dette sidste allerede er sket: Panteretten er »stiftet« ved A (A_1).

Men i den omvendte Situation, hvor *Panthaveren*, f. Ex. gennem en Hævebeføjelse, i og for sig er Herre over, om B skal indtræde, maa vi gennemføre en Sondring, og det ud fra de Hagerup'ske Synspunkter, der her subsidiært kommer ind: Er *Pantsætteren* strax ved A bundet til at taale, at Forpligtelsen opstaar, hvilket betyder, at Forholdet er stiftet i *Panthaverens Interesse* (Tilsagn om Adgang til Kapitalanbringelse), maa denne Interesse naturligvis heller ikke trædes for nær: Retten er stadigt »stiftet« ved A (A_1).

Kun i de resterende Tilfælde, hvor *Panthaveren* er Herre over B, og det samme gælder *Pantsætteren*, er Panteretten i den Forstand først stiftet ved B, at en Ødelæggelse m. v. af Pantet indtil da ansvarsfrit tør finde Sted; den kan her ikke medføre noget Retstab for *Panthaveren*, men kan for ham, hvis *Pantsætteren* bagefter alligevel skulde ønske at stifte Forpligtelsen, kun være et Motiv til ikke at lade dette ske.

ad II. 2. Med Hensyn til dette Rubrum maa jeg være enig med Vinding Kruse i, at der i positiv dansk Ret er sket noget, som naturligvis hverken Hagerup eller Torp har kunnet tage i Betragtning, nem-

lig det, at Lovgivningsmagten har grebet ind ved Reglerne i T. L. § 10, 3. Stk., og § 40, 1. Stk., henholdsvis om angivne Maxima for Skadesløsbreve og om de »faste« Prioritetspladser. Følgen heraf er, at saasomt Skadesløsbrevet er tinglyst, (A_2), er Pantsætteren afskaaret fra uden Panthaverens Medvirken at faa tinglyst andre Hæftelser undtagen med Respekt af Skadesløsbrevets fulde Maximum, og, som Lovens Fader hævder det, maa Baggrunden herfor være, at Pantsætteren er materielt (d. v. s. fra A_1 — med Forbehold af Exstinktionsmuligheden) uberettiget til at foretage saadanne Dispositioner.

Havde Loven ikke grebet ind, vilde jeg have løst dette Spørgsmaal paa samme Maade som det under II. 1 behandlede.

ad II. 3. Her synes mig Hagerup igen at være den, der maa tages som Udgangspunkt.

Indtræder B uafhængig af nogen ny Handling fra Pantsætterens Side som i Exemplet med Pant for Broderens Vexelgæld, vil en Konkurs — bortset fra Afkræftelsesmuligheden — eller et Udlæg mellem A og B ikke kunne afficere den eventuelle Fyldestgørelsesadgangs fortsatte Bestaaen: Panteretten er stiftet ved A (A_2).

Mere tvivlsomt er det, om man ogsaa uden Forbehold tør følge Hagerup i de omvendte Tilfælde, hvor Tidspunkt B's Indtræden forudsætter en ny Handling fra Pantsætterens Side, og her tør fastslaa, at Panteretten i den Forstand altid først er »stiftet« ved B, at en Kreditorfølgning mellem A og B udelukker, at Fyldestgørelsesadgangen kan blive aktuel.

α. Saafremt det drejer sig om en *Konkurs* mellem A og B, er der vist Enighed om denne Hagerup'ske Løsning, og det skal særligt fremhæves, at der, saafremt Konkursen er behørigt kundgjort i Statstidende, aldrig derefter kan foreligge en »god Tro« hos Panthaveren, der eventuelt ad exstinktiv Vej skulde kunne bevirke, at Panteretten dog kom til Existens, hvis Fallenten begærede Laanet, og Skadesløsbrevhaveren ydede ham dette i Uvidenhed om Konkursen.

β. Er det derimod et *Udlæg*, hævdes vel den samme Løsning af nogle (Jul. Søe, Thorkild-Hansen m. fl.), blot med Anerkendelse — som allerede sket i Praxis — af en Exstinktionsmulighed, naar Udlæget ikke er denunciaret over for Skadesløsbrevhaveren.

Vinding Kruse tiltræder dette, hvor Udlæget fremmes til Tvangsauktion, og flytter saa Exstinktionsgrænsen til Denunciationen om Udlæg + Auktionsrekvisition.

Hvor Udlæget imidlertid ikke fremmes, er det, som bekendt, Vinding Kruses i reale økonomiske Betragtninger begrundede Standpunkt, at Panteretten i den Forstand er stiftet ved A (A_2), at Udlæget overhovedet ikke kan berøre Skadesløsbrevsmellemværendet, og det legale Holdpunkt for denne Løsning findes saa igen i T. L. § 10, 3. Stk., og § 40, 1. Stk., idet det under Henvisning til Panthaverens Interesse i Forholdets uforstyrrede Udvikling bestrides, at den ved Udlæget tomme Plads i Skadesløsbrevet kan behandles som Ejerpant.

Det er denne lille Oversigt over Problemer vedrørende Panterettens »Stiftelse«, jeg har ment, kunde have Interesse, navnlig ved eventuelle fremtidige Drøftelser af de herhenhørende praktiske Spørgsmaal; om Detailler i Emnet maa jeg have Lov til at henvise til »Ejendomsretten« og Tilføjelserne dertil med de fyldige Citater.

Det er nogle »principielle« Retningslinier, jeg har villet søge at give, og Impulsen dertil stammer, som det let vil ses, fra Læsningen af og Arbejdet med Vinding Kruses Værk. Man kan ikke gøre dettes Skaber ansvarlig for, hvad det kan anstifte andre til, men det skal siges ved denne Lejlighed, at en juridisk Videnskabsmands og Universitetslærers Indsats ikke er udtømt med, hvad han selv har præsteret; hans Evne til at vise Problemer og Veje til at løse dem, saa *andre* faar Lyst og Mod til at forsøge derpaa, tæller med; og ogsaa den Evne har Vinding Kruse som faa.

XIII

Grænser for Renten af Laan i fast Ejendom

Af Henry Ussing

Grænser for Renten af Laan i fast Ejendom.

Af Henry Ussing.

DE gamle Lovregler, der satte Grænser for Rentens Størrelse, blev som bekendt ved Loven af 6. April 1855 indskrænket til Udlaan i fast Ejendom, men her er Reglerne blevet opretholdt siden med forholdsvis smaa Ændringer. Den almindelige Grænse for Renten vedblev at være 4 %, men ved Bevilling kunde det tillades at svare indtil 6 %, og Kravet om Bevilling blev efterhaanden er ren Formsag. Efter Loven af 27. Marts 1912 gives Bevillingen for 1 Krone af Retsskriveren uden formelig Ansøgning. Samtidig med Straffelovens Ikrafttræden 1. Januar 1933 bortfaldt Straffen for Overtrædelse af Rentereglerne, men inden Aarets Udgang blev Straf paany indført ved en Lov af 16. December 1933, som ogsaa i andre Retninger skærpede Reglerne, navnlig ved at sætte den højeste Rente, der kunde tillades ved Bevilling, til 5 %. Loven af 1933 hænger sammen med det Forsøg, der da blev gjort paa i det hele at bringe Renteniveauet ned. I den seneste Tid har den almindelige Laanrente igen været over 5 %, og derfor er det naturligt, at der er fremkommet Planer om at ændre Loven af 1933.

Det er ikke første Gang, Rentebegrænsningen kommer paa tværs af det praktiske Livs Krav. Erfaringerne for en Snes Aar siden, da Renten ogsaa var høj, førte *Vinding Kruse* til at rette et Angreb mod hele Systemet med Grænser for Renten. I U. f. R. 1920 B. 103 f gjorde han gældende, at de gamle Regler burde ophæves helt, da de ikke mere var nødvendige. Efter at Kreditforeningssystemet har bredt sig, kan Laan paa de sikre Prioriteter altid skaffes til rimelige Vilkaar gennem Kredit- og Hypotekforeninger eller Sparekasser. Og hvor det er nødvendigt at laane Penge med daarligere Prioritet, er det fornødne

Værn mod »Aager« skabt ved Reglerne om Udnyttelse i Aftalelovens § 31 — hvortil senere er kommet Bestemmelsen i Straffelovens § 282. Vinding Kruse gentog Kritikken i »Tinglysning« (1923) S. 281 ff og henviste yderligere til Urimeligheden, ja Umuligheden af at gennemføre en fast Rentebegrænsning, naar den effektive Rente af Penge, der anlægges i Kreditforeningsobligationer, følger Pengemarkedets Svingninger og kan stige over 6 %. Som Konsekvens heraf optog Vinding Kruse i sit Udkast til Lov om Tinglysning en Bestemmelse om Ophævelse af de gamle Regler i Loven af 1855, men Ophævelsen blev ikke gennemført. En sidste Udløber af Vinding Kruses Arbejde var et Lovforslag, som Indenrigsminister *Krag* fremsatte i Rigsdagssamlingen 1926-27 (Rigsdagstidende Tillæg A Sp. 3401). Forslaget gav Renten fri for alle Pantebreve, som kunde opsiges af Debitor med i det højeste ½ Aars Varsel til en halvaarlig Termin. Ved andre Laan tillod det at svare 6 % uden Bevilling og gav Indenrigsministeren Hjemmel til i særlige Tilfælde at give Bevilling til at svare højere Rente. Heller ikke dette Forslag blev gennemført. Udvalgsbetænkningen findes i Tillæg B Sp. 2405. — I et Bilag gives der Oplysning om, at der i stort Omfang dengang blev givet Bevilling til at svare mere end 6 % i Rente, i et enkelt Tilfælde endog 10 %.

I den allersidste Tid er der igen blevet gjort Forsøg paa at faa Lovreglerne ændret. Fra interesserede Kredse er der rettet Henvendelser til Indenrigsministeriet, som har taget Spørgsmaalet op til Overvejelse.

Inden disse Forsøg omtales nærmere, skal der dog gøres Rede for, hvorledes Retstilstanden var paa Grundlag af Loven af 16. December 1933.

Lov Nr. 362 af 16. December 1933 § 1 opstiller den Regel, at »af Laan mod Sikkerhed i fast Ejendom maa uden Bevilling hverken ydes eller oppebæres højere Rente end 4 pCt. p. a.«. Der kan imidlertid faas Bevilling til at svare højst 5 %. Bevillingen meddeles af Retsskriveren uden formelig Ansøgning, se nærmere L. 52 27. Marts 1912.

Begrænsningen til 5 % rammer ogsaa Aftaler, der er indgaaet før 26. December 1933, da Loven traadte i Kraft, naar Bevilling ikke forinden er meddelt, jfr. U. f. R. 1936. 963, eller begæret ved Pantebrevets Indlevering til Tinglysning, jfr. L. 1933 § 1. 3°, der maa fortolkes saaledes.

I Tilfælde, hvor allerede indestaaende Pantegæld overtages af en ny Skyldner, kan der meddeles Bevilling til at svare den samme Rente, som hidtil har været svaret i Henhold til en under den tidligere Lovgivning meddelt Bevilling, se L. 1933 § 1. 2°.

Ogsaa ved Ombytning af Pantebreve uden Skyldovertagelse maa Retten til at tage den tidligere Rente kunne bevares, se U. f. R. 1936. 448.

L. 1933 § 3 opretholder dernæst *den paa særlig Hjæmmel hvilende Ret til uden Bevilling at oppebære højere Rente end 4 %*. Herved oprettholdes ialfald de ældre Lovbestemmelser, der fraveg Reglen i L. 1855, saasom L. 55 25. Marts 1872 § 1 Nr. 4 om Landmandsbanken (6 %), men formentlig ogsaa de Undtagelser fra L. 1855, som hvilede paa ældre Ret, de var nemlig blevet bestaaende efter L. 1855. Herhen hørte den sædvanemæssige Rente i Handelsmellemværender samt Vekseldiskon-toen, der blev frigivet ved Pl. 6. December 1799. Disse sidste Undtagelser har dog næppe Interesse nu, da Rentereglen formentlig ikke omfatter saadan Gæld, selv om den sikres ved Pant i fast Ejendom, jfr. ndfr.

Endvidere er *Kreditforeninger og Købstadhypotekforeninger* berettigede til at betinge sig højere Rente af deres Medlemmer samt at udstede Kasseobligationer, der bærer højere Rente, se L. 109 7. April 1936 § 24. 3°, L. 108 s. D. § 18. 3°. Fra Reglen om, at disse Foreninger kan betinge sig højere Rente af Medlemmerne, kan man med Sikkerhed drage den Slutning, at de ogsaa har Ret til at udbetale Laan til Medlemmerne i Obligationer, der staar under Pari. Det er jo kun en anden Maade at opnaa samme økonomiske Resultat paa.

De to Loves Regler gælder kun Serier, der aabnes efter Lovenes Ikrafttræden, se henholdsvis § 31 og § 24. Samme Regel gjaldt imidlertid allerede i Forvejen om *Kreditforeninger* i Medfør af L. 20. Juni 1850 § 2 d.

For denne Lovs Vedkommende synes *Sven Clausen* i »Kreditfor-
eningsforhold I« S. 99, 101 og 106 at mene, at man ikke kan drage den nysomtalte Slutning, og han paaberaaber sig en Udtalelse af *Vinding Kruse* i U. f. R. 1920 B. 99 og Tinglysning S. 286 f. Det er dog muligt, at *Vinding Kruse* kun har villet fastslaa, at Kreditforeningsloven ikke begrunder en Modsætningslutning om, at andre Kreditinstitutter ikke kan yde Laan i Obligationer til Underkurs — hvad ikke skal bestrides.

Derimod var der ikke givet tilsvarende Regler om *Hypotekforenin-
ger*, men Udbetaling af Laan i Hypotekforeningsobligationer, der stod under Pari, er altid blevet anset for lovlige og er en praktisk nødvendig

Forudsætning for disse Foreningers Virksomhed overhovedet. Det kan ogsaa siges, at »Aager« fra Foreningens Side er udelukket, fordi Laangiveren er en Forening af Laantagere og er organiseret saaledes, at den ikke vinder nogen ulovlig Fordel paa Laantagernes Bekostning — hvilket hører med til det gamle Aagerbegreb, som Straffebestemmelsen i L. 1855 viser. — Lægges man den sidste Forklaring til Grund, opstaar til Gengæld det Spørgsmaal, om Køb af Hypotekforeningernes Kasseobligationer er Udlaan i fast Ejendom, se herom ndfr. Iøvrigt kan henvises til *Sindballe Selskabsret* V 30 og 173.

Endelig har forskellige midlertidige Love navnlig for at fremme Opførelsen af Boliger aabnet en vis Adgang til at bevilge højere Rente. Saaledes for 1938—40 L. 153 13. April 1938 § 38.

Om *Indholdet af Hovedreglen i Loven af 1933* kan der rejses Tvivl i flere Retninger.

(1) Det er for det første tvivlsomt, *hvilke Aftaler Reglen gælder om.*

Ifølge L. 1855 § 1 omfatter Reglen »Udlaan i faste Ejendomme«. Bl. a. af historiske Grunde antages det, at L. 1855 ikke er begrænset til egentlige Laan, men omfatter *al Kreditgivning af Penge* uden Hensyn til Gældens Oprindelse, altsaa ogsaa krediterede Købesummer. L. 1933 bruger Udtrykket »Laan mod Sikkerhed i fast Ejendom«. Disse Ord maa fortolkes paa samme Maade.

Reglerne kan dog *ikke* antages at omfatte *en løs Kredit eller et Laan paa kortere Tid*. Forholdet maa have en vis Fasthed, saa det bliver noget af en Pengeanbringelse. En saadan Undtagelse frembyder ingen væsentlige Betænkeligheder ud fra de praktiske Hensyn, der ligger bagved Lovreglerne, og der er stærk Trang til større Bevægelsesfrihed i alle de løsere Forhold, hvor Renten nødvendigvis maa følge Pengemarkedets Bevægelser. Ikke mindst praktisk Betydning har dette for Byggelaan, der optages paa et Tidspunkt, hvor en fast Prioritering vanskelig kan gennemføres.

Saa vel i Praksis, jfr. ndfr., som i Litteraturen er det antaget, at Reglen i L. 1855 kan begrænses saaledes. I nyere Tid begrundes dette gerne med, at der ikke foreligger »Udlaan i fast Ejendom« i saadanne Tilfælde. En tilsvarende Begrænsning er det ikke helt let at forene med Ordene i L. 1933, der omfatter alle »Laan mod Sikkerhed i fast Ejendom«. Men Praksis vil antagelig fortsætte i den tidligere Bane, da prak-

tiske Grunde afgørende taler derfor og intet tyder paa, at de ny Ord er valgt for at ændre Reglen.

Derimod kan Reglen *ikke begrænses til direkte Udlaan i fast Ejendom mod et almindeligt, rentebærende Pantebrev*. Allerede før L. 1933 var det fastslaaet i Praksis, at L. 1855 ogsaa kunde anvendes paa Gæld sikret ved Skadesløsbrev i fast Ejendom. Men saadan Gæld vil ganske vist som oftest falde udenfor Reglen, naar denne begrænses til fastere Udlaan, og selv hvor Reglen skulde anvendes, er det vanskeligere at opdage den ulovlige Aftale, fordi Renten ikke behøver at være nævnt i Skadesløsbrevet.

Fra Praksis maa nævnes U. f. R. 1913.947 H og om Skadesløsbreve U. f. R. 1915.270 H med Note, 1916.275, 1917.342, hvor Opsigelse kunde ske med 3 Maaneders Varsel. Se paa den anden Side om Skadesløsbreve til Sikkerhed for Vekselgæld eller andre kortvarige Gældsbreve U. f. R. 1874.195 H, 257, 1868.753 samt Grænsetilfælde i U. f. R. 1928. 1102, 1879.303, jfr. ogsaa 1931.154. Nærmere om Spørgsmaalet kan iøvrigt ses *Vinding Kruse* i U. f. R. 1920 B. 100 ff. og paa den anden Side *Kjørboe* i U. f. R. 1912 B. 190 ff.

Vinding Kruse har gjort gældende, at Rentereglerne ikke kan anvendes, naar Laan optages mod *Haandpant i en Akkomodationsobligation eller et Ejerpantebrev*, se Ejendomsretten 1709 f, 1858. Dette bør dog næppe godkendes, hvis det er et fastere Laan, der er givet mod saadan Sikkerhed. Naar Laangiveren véd eller maa nære Mistanke om, at det haandpantssatte Pantebrev ikke var Udtryk for en allerede bestaaende Fordring paa det paalydende Beløb, er Forholdet reelt i alt væsentligt det samme som ved Laan mod Skadesløsbrev. At godkende en saadan Omgaaelse af Reglen vilde berøve den al Effektivitet.

Alligevel er det muligt, at Praksis vil vige tilbage for at anvende Reglen paa disse Tilfælde, fordi man i det praktiske Liv i vidt Omfang har benyttet den nævnte Fremgangsmaade uden Paatale. Overvejende benyttes disse Laanformer dog formentlig ved kortere Laan.

Det kan ogsaa nævnes, at det under Forhandlingerne om L. 1855 blev forudsat af Ministeren, at Fremgangsmaaden var lovlig, se Rigsdagstidende 1854-55 (6. Samling) Folketinget, Sp. 1254-55. Heroverfor maa dog mindes om, at Højesteret paa andre Punkter har brudt med en fast Opfattelse af Akkomodationsobligationernes Betydning, se navnlig U. f. R. 1930.108 H og dertil *Troels G. Jørgensen* i T. f. R. 1931.94 samt *Vinding Kruse* Ejendomsretten 1915, samt U. f. R. 1935. 987.

U. f. R. 1915. 270 H, som Vinding Kruse henviser til S. 1710, tager ikke Stilling til Spørgsmaalet, men kun til et Tinglysningsproblem, som det siges i Ejendomsretten 1858.

(2) *Hvilke Veje spærrer Reglen?*

Forbudet retter sig først og fremmest mod *for høj Rente*. Rente kan bestemmes som et Vederlag for Afsavn af Penge, beregnet i Forhold til Afsavnets Tid som en Brøkdelen af Kapitalen.

Skønt Lovreglerne lyder absolut, maa de dog undergives visse *smaa Begrænsninger*. Det er uden Tvivl tilladt at betinge sig den højeste lovlige Rente betalt med Halvdelen efter hvert Halvaar. Og fra ældre Tid foreligger der flere Udtalelser om, at Renter, der iøvrigt er lovlige, kan betales forud for en Termin ad Gangen.

Derimod bør man ikke tillade et Tillæg til Renten som *Vederlag for særlig Risiko*. Aager har vel altid haft sit Hovedfelt ved Laan med særlig Risiko, og Aagerlovene har derfor utvivlsomt omfattet saadanne Tilfælde. Det samme maa antages om L. 1855 og L. 1933, da de gælder alt Udlaan i fast Ejendom og ikke er begrænset til Udlaan paa en sikker Prioritet. En modsat Opfattelse vilde ogsaa udhule hele Reglen.

Hermed stemmer U. f. R. 1928. 580, hvorefter Reglen rammer ogsaa Hypotekforsikringspræmie. Modsat U. f. R. 1935. 991, hvor der til højeste Rente var givet Forskrivning for 25 % mere, end der var udlaant. Dette ansaas ikke for Aager, da »en Kursavance paa 20 % af Obligationens Paalydende maa anses for en rimelig Risikopræmie, særligt efter at Sagsøgeren er gaaet med til . . . at forringe sin Prioritetsstilling . . . til Fordel for Sagsøgte.« Det turde imidlertid være klart, at man ikke kan tillade en Prioritetshaver, der rykker ned i Rækken, at faa højere Rente end den, som lovlig kunde ydes en ny Prioritet paa samme Plads.

U. f. R. 1881. 143 H godkender en Provision paa 100 Kr., der var en særlig Godtgørelse for Samtykke til at lade et Jordstykke udgaa af Pantet. En Godtgørelse af denne Art kan ialfald forsvares, naar den ikke klart gaar ud over rimelig Skadesløsholdelse for Udgifter og Besvær ved Sagens Behandling.

Naar et »Udlaan i fast Ejendom« iklædes Formen af en Bankkredit, som Forholdet var i U. f. R. 1917. 342, maa den *Provision*, der beregnes af Kreditten, ogsaa betragtes som et Tillæg til Renten.

Paa den anden Side kan Lovreglerne ikke antages at ramme en

særlig *Forhalingsrente* eller aftalte Bøder og Mulκτη for Forsinkelse med Betaling af periodiske Ydlser. Dog maa noget andet efter Omstændighederne gælde, hvis det er Betaling af hele Kapitalen eller betydelige Afdrag, der forsinkes, og der hengaar usædvanlig lang Tid, inden Kreditor søger Fyldestgørelse i Ejendommen.

Lovreglerne rammer heller ikke *Guld klausuler* eller lignende Vedtagelser, der gaar ud paa at sikre Kreditor mod Pengeværdiens Svingninger, se U. f. R. 1933. 1028 H.

Maksimalrentereglerne maa fremdeles anvendes, ikke blot hvor der aftales højere Rente, men ogsaa, hvor der ifølge Parternes Aftale *paa anden Maade ydes Vederlag for Kreditgivning*, jfr. Forudsætningen i U. f. R. 1931. 154.

Ifølge L. 1933 § 2 straffes ogsaa den, som for at omgaa Lovens Bestemmelser tager *Forskrivning for et større Beløb* end det, der udlaanes, jfr. Fr. 14. Maj 1754 § 6. Som det fremgaar af denne Henviſning, var det for længe siden fastslaaet, at man ikke kan komme uden om Rente-reglerne ved at tage *Forskrivning for et højere Beløb*. Og trods Ordene i L. 1933 maa dette gælde, selv om Parterne ikke har kendt Lovreglerne og derfor ikke har handlet i den Hensigt at omgaa dem, jfr. min »Aftaler« S. 128.

I det praktiske Liv har man søgt at komme uden om denne Regel paa forskellige Maader.

Man har f. Eks. benyttet den Fremgangsmaade, at Laangiveren i Stedet for at udbetale Laanesummen i Penge overdrager Laantageren *Obligationer* med Aftale om, at han skal modtage dem *til højere Værdi end deres øjeblikkelige Børskurs*.

Det fremgaar af Forarbejderne til L. 1855, at man dengang ansaa Fremgangsmaaden for lovlig, naar Laanet blot formelt ordnedes som et Salg af Obligationerne til Laantageren, se Oplysningerne i *Sven Clausen Kreditforeningsforhold I*, S. 102. Denne Opfattelse maa dog nu betragtes som forældet. Den er forladt saavel af Retspraksis som af vore ledende Forfattere, se navnlig U. f. R. 1913. 947 H, 1881. 19 og *Lassen Haandbog II*, 256.

I U. f. R. 1920 B. 97 ff. har *Vinding Kruse* angaaende Laan ydet i offentlige Obligationer hævdet den mæglende Lære, at der ikke foreligger Aager, naar Overtagelseskursen ikke sættes højere end den Kurs, Laangiveren selv har betalt, dengang han erhvervede Obligationerne. Denne Opfattelse er efter min Mening uholdbar. Man kan ikke komme

uden om, at Laangiveren her reelt tager Forskrivning for et højere Beløb, end han har udlaant. *Paa Laanet* faar han en Fordel svarende til det aftalte Kurstillæg, og det kan ikke gøre Aagerreglen uanvendelig, at Laangiveren benytter Fordelen til at dække et Tab, som han i Forvejen har lidt ved andre Dispositioner. Noget andet er, at Laan lovlig kan gives i Obligationer, der staar under Pari, naar Aftalen giver Skyldneren Ret til at indfri Laanet med tilsvarende Obligationer til samme Paalydende eller med et Pengebeløb, der svarer til Obligationernes Kurs ved Laanets Forfaldstid.

I Anledning af Vinding Kruses Henvisning til Straffebestemmelsen i L. 1855 § 4 skal yderligere nævnes, at L. 1933 nu bestemmer Straffen paa anden Maade.

Den schweiziske Obligationenrecht Art. 317 giver den ufravigelige Regel, at de modtagne Værdipapirers Kursværdi (og de modtagne Værders Markedspris) paa Modtagelsestiden er Laanesum.

Omgaelsen er vanskeligere at ramme, naar Laantageren »køber« Genstande, der ikke har en fast Markedspris. — Men Proformakøb maa selvfølgelig behandles som Laan, se U. f. R. 1913. 947 H. — Og det er praktisk umuligt at forhindre, at Bygningshaandværkere, som ifølge Entreprisekontrakten skal modtage Pantebrev for en Del af Entreprisummen, beregner denne højere, end de vilde have gjort ved kontant Betaling, eller at en Sælger, der lader en Del af Købesummen indestaa i den solgte Ejendom, sætter Købesummen i Vejret for at sikre sig en højere Rente.

En anden Fremgangsmaade, der ofte benyttes, er, at *Laangiveren køber et i Forvejen tilvejebragt Pantebrev*, der lyder paa lovlig Rente, for en Pris, der er lavere end Paalydendet. En Køber faar uden Tvivl Ret i Overensstemmelse med Pantebrevet, hvis han er i god Tro, d. v. s. med Føje tror, at Pantebrevet dækker over et allerede ydet Laan til det Beløb, Pantebrevet lyder paa. Dette følger af Reglerne om Fortabelse af Indsigelser mod Omsætningsgældsbreve, nu Gældsbrevslov 146 13. April 1938 § 15. Men hvor Betingelserne for Tab af Indsigelser ikke er opfyldt, er Problemet vanskeligere.

Naar Køberen ved, at Pantebrevet ikke dækker over en allerede bestaaende Fordring paa det paalydende Beløb, er hans Køb ganske det samme som at modtage Forskrivning for en højere Sum end den udlaante. Hvis Lovreglerne overhovedet skal bidrage til at regulere Vilkaarene for Udlaan i fast Ejendom, maa de anvendes ogsaa paa en op-

lagt Omgaaelse som den, der her er Tale om. I denne Retning gaar U. f. R. 1935. 1152. Det kan dog næppe hermed betragtes som afgørende fastslaaet, at Praksis vil anvende Rentereglerne paa disse Tilfælde. Der har nemlig været stor Uklarhed i Opfattelsen af saadanne Forhold.

I Litteraturen er Spørgsmaalet blevet drøftet som Led i det mere omfattende Problem, om *Diskonto* maa sidestilles med Rente. Derved tænkes ikke særlig paa Diskonto af Veksler. Den var fri allerede før 1855, og Vekselgæld vil ogsaa af andre Grunde normalt falde udenfor de nugældende Renteregler, jfr. ovfr.

Ved *Diskonto* forstaas i Almindelighed det Afslag i en Fordrings paalydende Værdi, som Fordringens Sælger giver Køberen, fordi Fordringen endnu ikke er forfalden.

Vore ældre Forfattere antog, at Rentereglerne ikke omfattede Diskonto, fordi Diskontering er et Salg af Fordringen og Salgsprisen maa kunne fastsættes frit. Men de forudsatte herved, at det drejede sig om et reelt Salg af en forud bestaaende Fordring, ikke om Erhvervelse af Fordringen fra første Haand. Goos fremsatte imidlertid i Strafferettens specielle Del II, 112 ff. en ny Teori, som i Hovedsagen blev optaget af *Jul. Lassen* i Haandbog II, 256 ff. Den gik ud paa, at Diskonto er Vederlaget for at træde i Gældsforhold til Trediemand, altsaa »begrebsmæssig« noget andet end Renten. Diskontoen kan derfor overhovedet ikke være bundet af Rentereglerne. Denne Teori blev med Føje forkastet af *Grundtvig* i U. f. R. 1898. 860. Goos's Definition glemmer det meget væsentlige, at Diskontoen — ligesom Renten — først og fremmest er en Godtgørelse, fordi Erhververen af Fordringen maa vente til Forfaldsdagen med at faa sine Penge. Men selv bortset herfra har Goos's Sondring snarest fordunklet Sagen.

Økonomisk er Diskonto nær beslægtet med Rente. Diskontoens Størrelse afhænger, ganske som Rentens, af tre Hovedfaktorer, nemlig Renteniveauet, Kredittiden og Sandsynligheden for at faa Betaling. Den væsentlige økonomiske Særegenhed ved al Diskonto er, at den betaales forud — og straks betaales for hele Tidsrummet indtil den diskonterede Fordrings Forfaldsdag.

Dermed er dog ikke givet, at al Diskonto bør rammes af de nugældende Maksimalrenteregler, hvad *Grundtvig* hævdede.

Før 1855, da der gjaldt Maksimalrente for al Pengekredit, maatte Rentereglerne ganske vist omfatte Diskontoen, men efter at L. 1855 har begrænset Reglerne til Udlaan i fast Ejendom, er de praktiske Hensyn

afgørende forandret. En Regel, der kun omfatter Pantegæld i fast Ejendom, maa begrundes med noget, der særlig angaar fast Ejendom. Og det maa da antagelig være det ønskelige i at sikre rimelige Vilkaar for Kapitaler til fast Ejendom. Gaar man ud herfra, maa man komme til følgende Resultater.

Hvis A hos B har optaget et Laan i fast Ejendom til lovlig Rente, men B senere sælger Pantebrevet til C for mindre end dets Paalydende, griber Rentereglerne ikke ind. Ved den oprindelige Pantsætning er der nemlig fremskaffet Kapital til Ejendommen paa lovlige Vilkaar. Og det kan ikke gøre nogen Forskel, om B paatager sig Garanti for Gældens Betaling.

Derimod maa Rentereglerne anvendes, hvis C formelt af B køber et Pantebrev, A har udstedt, men C ved eller maa forstaa, at B kun er en Straamand. Og det samme maa gælde, hvor B har haft Sikkerhed i Pantebrevet for en midlertidig Kredit, men ikke har ydet A det fulde Laan, Pantebrevet nævner. Saaledes vil Forholdet i Almindelighed være, hvor et Ejerpantebrev eller en Akkomodationsobligation sælges for at fremskaffe Kapital til Ejeren af den faste Ejendom. Afgørende for Rentereglernes Anvendelighed er, at Ejeren A til Gengæld for Pantebrevet ikke faar mere end den Købesum, C betaler. Hvis C kender Sammenhængen, er Købet derfor reelt et Laan til Panteskyldneren.

Endelig maa Rentereglerne ogsaa anvendes paa et reelt Salg af en bestaaende Fordring, naar den ikke i Forvejen var sikret ved Pant i fast Ejendom, men Pantet først stilles ved Videresalget. Saaledes, hvis B sælger en Fordring paa A (uden Pant) og ved Salget til C giver ham Pant i fast Ejendom for A's Gæld. Ogsaa her passer de reale Grunde. Da Ejendommen først behæftes ved Salget, maa det kræves, at der til Gengæld stilles Kapital til Raadighed paa lovlige Vilkaar.

Hermed skulde selve det principielle Spørgsmaal være klaret. Alligevel er det muligt, at Praksis vil betænke sig paa at anvende Rentereglerne paa et »Salg« af Pantebreve til Underkurs. Hvad der kan tænkes at føre Praksis til en lempeligere Løsning, er først og fremmest Følelsen af Maksimalrentereglernes uheldige Virkning. Men der kan ogsaa fremdrages noget til Støtte for den lempeligere Fortolkning.

Først og fremmest kan der henvises til Udviklingen i det praktiske Liv. Der er uden Tvivl i vidt Omfang blevet rejst Kapital til faste Ejendomme ved Salg af Pantebreve til Underkurs, ogsaa efter L. 1933, og vore hidtidige Erfaringer tyder paa, at Skyldnerne kun yderst sjæl-

den forsøger at fremsætte Aagerindsigelsen i saadanne Tilfælde. Dette kan imidlertid bero paa, at de fleste anser Fremgangsmaaden som lovlig, men det kan ogsaa hænge sammen med, at den almindelige Opfattelse finder det forkasteligt at fremsætte Aagerindsigelsen i Tilfælde, hvor der ikke foreligger nogen Slags Udnyttelse, jfr. *Illum* Forelæsninger over alm. Formueret, S. 86. Dette kan dog ikke være afgørende, da det drejer sig om en ufravigelig Retsregel, der bæres af almene Hensyn. Men en vis Vægt har det, at den ældre Opfattelse tilsyneladende deles af vor Paatalemyndighed. Var det ikke Tilfældet, maatte man have ventet at finde Straffedomme i saadanne Sager.

Det kan ogsaa nævnes, at der under Rigsdagsforhandlingerne om Loven af 1933 er fremsat Udtalelser, der gaar ud fra, at den omtalte Fremgangsmaade er lovlig.

Saaledes først og fremmest *Hasle* (Rigsdagstidende 1933-34, Folketinget, Sp. 1236 og 2111), en Mindretalsudtalelse i Udvalgsbetænkningen (Tillæg B, Sp. 169) og *Krag* (Folketinget, Sp. 2111, modsat tidligere Sp. 1229). Men hverken Indenrigsministeren eller Flertallets Ordfører tog Stilling til Spørgsmaalet, og ved en senere Rigsdagsforhandling maa Ministeren siges at have taget Afstand fra Opfattelsen, se Hasles Oplysninger i Sagførerbladet 1934. 93 f, jfr. dertil Replikskiftet S. 102 f og *Verner Pedersen* i *Juristen* 1937. 24 ff.

Selv bortset herfra kan Udtalelser under Rigsdagsforhandlingerne ikke uden videre være afgørende for et Lovbuds Fortolkning. De kan ofte faa Betydning, naar Lovordene kan forstaas paa flere Maader, og de kan støtte en indskrænkende Fortolkning, der undtager særlige Grupper af Tilfælde fra Lovreglen. Men det vilde være meget betænkeligt at lade dem berøve en klar Lovregel saa at sige al praktisk Betydning. Det vilde imidlertid blive Følgen, hvis man godkendte den omtalte Fremgangsmaade. L. 1933 § 2 foreskriver udtrykkelig Straf for at tage Forskrivning for højere Beløb end det udlaante. Og der er ikke nogen reel Forskel mellem det Forhold, at en Laansøger udsteder et Pantebrev for et højere Beløb, end han modtager til Laans, og det Forhold, at han udsteder et Pantebrev, f. Eks. et Ejerpantebrev, og sælger det til Underkurs. Det kan selvfølgelig heller ikke gøre nogen Forskel, at der indskydes en Mellemand som Sælger, naar den virkelige Sammenhæng er tydelig for Køberen.

Oplysningerne om Rigsdagsforhandlingerne kan iøvrigt i det højeste vise, at L. 1933 trods den udtrykkelige Bestemmelse om Forskrivning for

højere Sum ikke tilsigter at skærpe Reglerne paa dette Punkt. Derimod kan de ingen Betydning have ved Fortolkningen af L. 1855, hvis Hovedregel ikke blev ophævet ved L. 1933.

Hvis det antages, at Rentereglerne rammer Laan, der iværksættes ved Salg af Pantebreve til Underkurs, maa de ogsaa ramme Salg til Underkurs af *Partialobligationer*, som er udstedt paa Grundlag af et Pantebrev i fast Ejendom. Derimod kan de næppe anvendes paa *Kasseobligationer udstedt af et almindeligt Kreditinstitut*, selv om Obligationerne er funderet i Pantebreve paa lignende Maade som Kredit- og Hypotekforeningers. Lovreglerne forstaas naturligst saaledes, at de sigter til Udlaan i bestemte faste Ejendomme. Og der er ikke samme Fare ved at frigive Renten, hvor den bestemmes ved Pengemarkedets Vurdering af Massegældsbreve med Dækning i et stort Antal Ejendomme.

Endnu kan spørges, om Rentereglerne rammer *Laan*, som ydes *til andre end den pantsatte Ejendoms Ejer*. Spørgsmaalet maa formentlig besvares benægtende, ialfald som Hovedregel. Der er ikke samme Grunde til at skride ind mod Rentevedtagelser, naar Kapitalen ikke skal tilflyde Ejendommen og Renten ikke skal betales af Ejendommens Ejer. Naar en Grundejer stiller Pant for Trediemands Gæld, løber han en vis Risiko for at miste en Del af sin Formue, hvis Skyldneren ikke kan betale, men det er ikke særlig Rentebyrden, der er betænkelig. Den betyder forholdsvis lidt i Sammenligning med det Kapitaltab, Pantsætteren risikerer. Hvis Rentereglerne ikke skal kunne omgaas altfor let, maa de dog ogsaa ramme Laan, som optages af Trediemand, naar det maa staa Laangiveren klart, at Laanet optages for Pantsætterens Regning. Dette vil vel navnlig kunne forekomme ved Laan til Finansiering af Foretagender paa den pantsatte Ejendom.

Ordene i Loven af 6. April 1855 »Udlaan i fast Ejendom« kan uden Tvang fortolkes i Overensstemmelse hermed. »Laan mod Sikkerhed i fast Ejendom«, som Loven af 1933 siger, rækker videre og forstaas naturligst saaledes, at det ogsaa omfatter Laan til Trediemand. Men Reglen maa formentlig i denne som i andre Retninger kunne fortolkes som ensbetydende med Ordene i Loven af 1855.

(3) *Retsvirkningen.*

En Aftale, der er i Strid med Rentereglen i L. 1855 og L. 1933, medfører ingen Forpligtelse for Skyldneren til at betale mere end lovlig Rente eller lovligt Vederlag for Kreditgivningen. Hvis Skyldneren har

givet Forskrivning for et større Beløb end det udlaante, maa han i Almindelighed allerede før Forfaldstiden kunne kræve Hovedstolen nedskrevet til det Beløb, han modtog.

Jfr. U. f. R. 1935. 1152. Hvis en mindre Nedskrivning undtagelsesvis kan gøre Aftalen lovlig, fordi den betingede Rente var lavere end Maksimalrenten, maa Skyldneren dog nøjes dermed.

En senere Godkendelse af den ulovlige Aftale kan heller ikke være gyldig og ikke engang en senere Haandpantssætning, jfr. *Vinding Kruse Ejendomsretten* 1602.

Ugyldigheden maa formentlig iagttages ex officio af Retten, naar det fremgaar af Sagens Oplysninger, at Betingelserne er til Stede.

Paa den anden Side antages Lovreglerne ikke at give Skyldneren Ret til at søge tilbage, hvad han maatte have betalt. Det kan heller ikke antages, at han kan kræve det for meget betalte afskrevet paa det Kapitalbeløb, han endnu skylder.

*

Det er ikke saa faa tvivlsomme Spørgsmaal, Rentereglerne rummer, og det er en yderligere Grund til at overveje, om de ikke bør ophæves.

Vinding Kruses Betragtninger er der ingen, der har kunnet imødegaa med Virkning. Ialfald med Henblik paa Forholdene, dengang han skrev sin Artikel, har han efter min Mening i alt væsentligt Ret. Selvfølgelig kan der fremdrages en Del Betragtninger, som han ikke har nævnt i sin korte Artikel, men de kan næppe forandre Resultatet. Hovedsagen er selve de økonomiske Realiteter. Saalænge Pengemarkedet er nogenlunde frit og Kapitalerne til Udlaan i fast Ejendom for en stor Del maa fremskaffes fra private Kapitalejere, er det umuligt at sikre Kapitaler til fast Ejendom til en Rente, der ligger under Pengemarkedets. En Lovregel, der forsøger herpaa, vil enten blive brudt, eller ogsaa vil den bevirke, at Kapitalerne holder sig borte fra direkte Udlaan i fast Ejendom og søger Anbringelse i Obligationer og andre Fonds. Dette sidste vil ganske vist, saaledes som vort Kredit- og Hypotekforeningssystem er udviklet, ikke medføre saa alvorlige Skader for de sikre Prioriteters Vedkommende. — Selv om Rentebegrænsningen kan holde andre Laangivere borte, f. Eks. Sparekasser og Forsikringselskaber, kan de fleste Laantagere jo faa Laan igennem Kredit- og Hypotekforenin-

ger. — Men Tredieprioriteterne bliver det helt umuligt at fremskaffe. Her kræver den større Risiko en højere Rente. I senere Tid er det ikke ualmindeligt, at Tredieprioriteter sælges med saa stor Underkurs, at den effektive Rente bliver 9-10 %.

Naar Renten er blevet saa høj, kan det iøvrigt staa i Forbindelse med Lovens Rentebegrænsning, da der uden Tvivl er en Del Kapital-ejere, der ikke vil indlade sig paa at give Laan paa den omtalte Maade, hvis Lovlighed er mere end tvivlsom. Dersom Renten gives fri, er det muligt, at Tredieprioriteterne bliver lidt billigere.

Imod det udviklede kan der dog tænkes fremført andre økonomiske Betragtninger.

Nogle vil maaske anse det for *uheldigt, at de bærende Erhverv, der knytter sig til fast Ejendom, arbejder med dyre, faste Laan*, og vil derfor gøre gældende, at man hellere maa se Laanene formindsket end se dyre Laan brede sig. Denne sidste Tanke har vor Lovgivning imidlertid slet ikke gennemført. Kredit- og Hypotekforeningsordningen gaar netop ud paa at trække ledige Kapitaler til de faste Ejendomme for den Pris, som det almindelige Pengemarked byder for sikre Pengeanbringelser — altsaa saa billigt som muligt, men om fornødent ogsaa til mere end 5 eller 6 %. — Men naar den effektive Rente af de faste Første- og Andenprioriteter kan stige til mere end 5 eller 6 %, er det ret urimeligt at søge Renten af Tredie- og Fjerdeprioriteter holdt nede under disse Satser.

En saadan Ordning kunde dog tænkes begrundet med, at det netop er *ønskeligt at modvirke for stor Behæftelse af faste Ejendomme*.

Da Pengemarkedet kræver højere Rente, jo lavere Pantebrevets Plads er i Prioritetsordenen, vil en effektiv Rentebegrænsning afskære Laan paa de yderste Prioriteter. Tanken om at modarbejde for stærk Behæftelse har jo været fremme for nylig, se bl. a. *Vinding Kruses* Betænkning: Sanering til Bunds af Landbrugets Gældsforhold. Tanken har uden Tvivl sin Berettigelse, men kan ikke føre til at opretholde Rentebegrænsningen. En Renteregulering er et meget ufuldkomment Middel til at holde Behæftelsen nede. Grænsen for den mulige Behæftelse vilde svinge med Rentefoden, d. v. s. den vilde stige, naar Renten faldt, og omvendt, og paa den Maade vilde man ikke faa en fornuftig Begrænsning af Behæftelserne. Reglen vilde heller ikke helt afskære Overbehæftelse. Der vilde blive fri Bane for Sælgerprioriteter, for Pantebreve i Anledning af Arvedeling og for Pant, som indrømmes en Kreditor for en

forud bestaaende Fordring eller stiftes ved Udlæg i Ejendommen. Skal Behæftelsen begrænses effektivt, maa Lovgivningen gaa andre Veje.

Disse Betragtninger kan derfor næppe føre til at opretholde Rente-reglen. Saalænge Pengemarkedet i Hovedsagen er frit, kan Lovregler ikke sikre Laan til fast Ejendom paa bestemte Rentevilkaar, og en fast Begrænsning af Renten kan derfor gøre mere Skade end Gavn. — Men Svaret kan falde anderledes ud, hvis Udviklingen fører Staten til at gribe ind i Pengemarkedet og det lykkes Staten at gennemføre en effektiv Regulering af Renten i det hele. —

Paa den anden Side vilde det virke helt demoraliserende at opretholde Rentebegrænsningen paa Papiret, men se igennem Fingre med, at Reglerne omgaas ved Underkurslaan. Almindelig Anstændighed kræver, at Lovgivningsmagten tilvejebringer en Ordning, som kan gennemføres i Praksis og haandhæves uden Betænkeligheder af Myndighederne.

Et første Forsøg paa at skabe en saadan Ordning er nylig blevet gjort i et Lovforslag, som Indenrigsministeren har fremsat i Rigsdags-samlingen 1939-40. I *Forslag til Lov om Ændring i Lov Nr. 153 af 13. April 1938 om Laan til Boligbyggeri m. m.* § 5 er der optaget særlige Regler om Laan i Beboelsesejendomme, hvis Opførelse er paabegyndt efter 1. Januar 1938, nemlig dels en tidsbegrænset Adgang til at faa Bevilling til at svare 6 % Rente, dels en Regel, hvorefter *Loven af 16. December 1933 ikke skal hindre Opnaaelse af mere end 5 % Rente ved Laan til Kurs under Pari, »naar Udbetalingskursen dog er rimelig* under Hensyn til det almindelige Renteniveau, de for Laanet fastsatte Afdrags- og Opsigelsesvilkaar, dels Stilling i Prioritetsordenen og andre Forhold, der har Indflydelse paa Kursen.«

Ved denne Regel bliver — for et begrænset Omraade — Underkurslaan gjort lovlige paa Betingelse af, at Kursen er rimelig. Hvis Kursen ikke er rimelig, kan der paa den anden Side idømmes Straf efter Loven af 1933. Dette sidste forekommer mig betænkeligt. Da Grænsen mellem rimelig Kurs og anden Kurs er ganske flydende, bør en for lav Kurs næppe straffes, medmindre Tilfældet kan rammes af den almindelige Regel om Aager i Straffelovens § 282. Derimod er det naturligt at overveje at give en særlig civilretlig Regel til Supplering af Bestemmelsen om Udnyttelse i Aftalelovens § 31. Vor Lovgivning har allerede for flere andre Tilfælde givet Regler, der gaar videre end Aftalelovens § 31, saaledes i Huslejelovgivningen og i Gældsloven § 8. Man kan selvfølgelig diskutere, om Ordet »rimelig« giver den rette Afgrænsning.

Forretningsverdenen vil vel nok føle sig utryg ved en Regel med denne Formulering, og den er ialfald utilfredsstillende, hvis den forstaas saaledes, at Laangiveren under en civil Sag har Bevisbyrden for, at Kursen var rimelig.

Lovforslagets Renteregel blev dog ikke gennemført. Paa Forslag af Folketingsudvalget vedtoges det at lade § 5 udgaa. Dette begrundede Udvalget med, at man efter Forhandlingerne med Indenrigsministeren maa finde det ønskeligt, at de gældende Bestemmelser om Renten af Udlaan mod Sikkerhed i fast Ejendom, som nu maa søges i en Række spredte Lovbud, tages op til samlet Revision. Ministeren har herefter givet Tilsagn om i den nærmeste Fremtid at fremsætte det i saa Henseende fornødne Lovforslag.

Dette Tilsagn maa hilses med Glæde. Tanken om en samlet Revision af Rentereglerne er aabenbart opstaaet i Indenrigsministeriet og overvejet, før den blev fremsat i Folketingsudvalget. Alligevel synes Forslagets nærmere Udformning at volde Vanskeligheder, da der er gaaet flere Uger, uden at det er forelagt.

Efter det, der er gaaet forud, maa det anses for sandsynligst, at Forslaget vil optage Tanken fra den nysomtalte § 5 og give *en almindelig Regel, der gør det lovligt at opnaa højere Rente igennem Underkurslaan*. Dette er ogsaa nærliggende. Der er mange andre Tilfælde end Opførelse af Beboelsesejendomme, hvor der er stærk Trang til at skaffe Laan i fast Ejendom, ogsaa naar Sagen ses fra et samfundsmæssigt Synspunkt, og der er ingen afgørende Betæneligheder ved at gøre Reglen almindelig.

Gaar man saa vidt, rejser sig imidlertid med fornyet Styrke Spørgsmaalet, *om man ikke bør ophæve alle faste Begrænsninger i Renten* og erstatte dem med en smidig Regel om, at der ikke kan aftales Rente, der er ubillig (urimelig høj, el. lign.) under Hensyn til det almindelige Renteniveau og Laanets Plads i Prioritetsordenen.

Naar højere Forrentning end 5 eller 6 % tillades ved Laan til Underkurs, har man i Virkeligheden opgivet at begrænse Renten af Laan i fast Ejendom til bestemte Procent. Men saa er det ikke let at se, at der er nogen fornuftig Mening i et Forbud mod, at en tilsvarende Forrentning opnaas uden Underkurs ved en Aftale om den nominelle Rente.

Hvis man tænker paa det økonomiske Hovedproblem, Markedet for Prioritetslaan, er det næppe muligt at paavise fornuftige Grunde til kun

at give Renten fri ad Omvejen over Laan til Underkurs. Man kunde maaske nævne, at den effektive Rente kun ved Kurslaan kan afstemmes nøjagtig efter Pengemarkedet, fordi Rentevedtagelser i Almindelighed lyder paa hele, halve eller til Nød Fjerdedels Procent. Det fornødne Hensyn hertil kan man dog rolig overlade Laansøgere og Laangivere at tage paa egen Haand. Til Gengæld er det næppe i Laansøgerens Interesse at blive henvist til at faa Laan til Underkurs. En Laantager kan have gode Grunde til at foretrække et Laan til Parikurs med høj Rente, bl. a. at han derved faar et større kontant Provenu. Det er ogsaa vanskeligere for en Laantager at komme af med et Underkurslaan igen. Hvis Laanet er uopsigeligt fra Laangiverens Side i en Aarrække, vil Skyldneren faktisk være afskaaret fra at sige Underkurslaanet op tidligere, medmindre Renten synker ned under den aftalte nominelle Rente. Det er ogsaa muligt, at Skyldnerens Stilling bliver daarligere ved saadanne Underkurslaan, naar Laanet af særlige Grunde tilbagebetales før den aftalte Tid, f. Eks. paa Grund af Misligholdelse eller Ejendommens Ekspropriation. Hvis Fordringshaveren i saadanne Tilfælde kunde kræve hele den aftalte Laanesum betalt, vilde han opnaa en højere effektiv Rente end beregnet, fordi Laanetiden forkortes. Meget taler dog for, at Skyldneren kan kræve Gældens Beløb nedsat. I Almindelighed maa Hovedstolen nedsættes saa meget, at Kreditor kun faar den beregnede effektive Rente for Tiden, indtil Tilbagebetaling sker. Dette Resultat kan formentlig støttes paa Forudsætnings synspunktet. Men hvis en Kreditor kræver Tilbagebetaling før Tiden paa Grund af en Misligholdelse, der paadrager Skyldneren Ansvar, vil Aftalen i Almindelighed give Fordringshaveren Ret til det fulde Beløb, og den maa da respekteres, medmindre Gældsbrevslovens § 8 kan anvendes. Og hvis Aftalen tier, maa Kreditor her have Krav paa fuld Erstatning for det Tab, han lider ved Misligholdelsen. Hvis han derfor ved nyt Udlaan ikke kan opnaa samme effektive Rente for Resten af Laanetiden (Uopsigelsesperioden), maa han kunne kræve det manglende erstattet.

Endnu kan det nævnes, at den jævne Skyldner langt bedre kan vurdere sin Stilling, naar den fulde Rente betinges som Rente. Det er ikke hver Mands Sag at beregne den effektive Rente af et Kurslaan, der skal afdrages i Løbet af et vist Antal Aar.

En Begrænsning alene af den nominelle Rente kan dog faa reel Betydning i de særlige Tilfælde, hvor der ikke er praktisk Mulighed for at sælge Pantebrevet til Underkurs. Saaledes ved Laan mod Skadesløs-

brev eller tilsvarende Laan mod Haandpant i et Ejerpantebrev eller en Akkomodationsobligation. — De fleste Laan af denne Slags er dog midlertidige og vil derfor falde udenfor vore hidtidige Renteregler. Men hvor Laanet er fastere, er der ingen Mening i, at Renten skal være bundet, naar den reelt er fri ved andre faste Laan. — Fremdeles hvor Pantebreve udstedes som Gave eller for udlagt Arv. Nogen Betydning kan en Rentebegrænsning vistnok ogsaa faa ved Pantebreve, som Købereren af en Ejendom udsteder til Sælgeren for en Del af Købesummen, eller som en Skyldner udsteder til Sikring af en forud stiftet Gældsforpligtelse, men i disse Tilfælde kan det dog tænkes, at Fordringshaveren kræver Pantebrevets Beløb forhøjet, naar Renten er for lav. En Begrænsning af Renten af Sælgerprioriteter kan derfor bidrage til at drive Ejendomspriserne i Vejret i Tider med høj Rente.

Naar vore Lovgivere hidtil ikke har villet slippe den faste Begrænsning af den nominelle Rente, er det vistnok ud fra vidt forskellige Motiver. Nogle bygger paa den gamle Opfattelse, at det er umoralsk at tage højere Rente af Laan mod saadan god Sikkerhed som Pant i fast Ejendom. Andre mener, at Lovreglen kan have en vis Evne til at holde Renten nede. Dette sidste vilde der vel være noget i, naar der blev skredet ind mod alle Vedtagelser, der reelt giver højere Rente. Man kan nok regne med, at adskillige Mennesker eller Institutioner vil søge deres Midler anbragt i fast Ejendom, selv om det ikke er den Anbringelse, der giver højest Rente. Men naar Underkurslaan gøres lovlige, bliver der næppe meget tilbage af Evnen til at holde Renten nede. Nogle uerfarne eller konservativt anlagte Mennesker og Institutioner vil vel nok vedblive at laane Penge ud til Pari og lovlig Rente. Men naar den effektive Rente stiger betydeligt over den lovlige Rente, vil det hurtigt blive færre og færre. Visse offentlige Institutioner, der anbringer Midler i fast Ejendom, kan ved Fundatser, andre særlige Retsregler eller Instruks fra Tilsynsmyndigheder blive tvunget til at fortsætte med at give lovlige Parilaan. Men det turde være et Spørgsmaal, om det fra et Samfundssynspunkt kan forsvares at tvinge saadanne Institutioner til at give Afkald paa Indtægtsmuligheder til Fordel for et mindre Antal Laantagere, som opnaar en økonomisk Fordel paa Grund af tilfældige Omstændigheder eller gode Forbindelser. Kun som Led i en effektiv Regulering af hele Renteniveauet for Laan i fast Ejendom kan saadanne Foranstaltninger forsvares.

En fast Begrænsning af Renten kan derfor ikke gøre synderlig Gavn,

og den er omvendt betænkelig i flere Retninger. Naar man yderligere tager i Betragtning, hvor stor en Lettelse det vil være helt at blive fri for den faste Begrænsning af Renten, synes overvejende Grunde at tale for at gøre Renten fri. Det fornødne Værn mod Misbrug maa søges i de almindelige Regler om Aager og Udbytning suppleret med en civilretlig Regel, der rammer Rente, som efter Forholdene er utilbørlig eller urimelig høj.

Ved Siden heraf tiltrænges der maaske en Regel om, at Pantegæld i fast Ejendom, naar den effektive Rente overstiger 6 %, ikke maa være uopsigelig fra Skyldnerens Side i mere end en kortere Aarrække, f. Eks. 10 Aar. Der er vel visse Laangivere, navnlig Livsforsikringsselskaber, der helst anlægger deres Midler paa længere Aaremaal, men naar Loven udelukker længere Uopsigelighed, skulde jeg dog tro, at de affinder sig dermed og ikke ophører med at anbringe Penge i Prioriteter. Faren herfor vil iøvrigt formindskes, hvis Lovgivningen ogsaa paa andre Omraader søger at hindre, at en særlig høj Rente laases fast for lang Tid. Bestemmelser i denne Retning er allerede givet i Lovene om Kreditforeninger og Købstadhypotekforeninger af 7. April 1936, henholdsvis § 24, Stk. 2 og § 18, Stk. 2, der netop begrænser Uopsigeligheden til 10 Aar. Men disse Bestemmelser kan ganske vist ikke forhindre, at Kapitalejere køber Obligationer med lang Løbetid og lav nominel Rente til Kurser langt under Pari og derved sikrer sig en høj Rente for lang Tid. Det er derfor muligt, at en Begrænsning i Uopsigeligheden af Pantebreve vil føre til, at en Del Midler overføres til Anbringelse i Obligationer med lang Løbetid.

XIV

Fortegnelse over Vinding Kruses Skrifter

Af Erik Reitzel-Nielsen og Inger Vogt

Fortegnelse over Vinding Kruses Skrifter.

Af Erik Reitzel-Nielsen og Inger Vogt.

Nedenfor findes anført den væsentligste Del af Professor Vinding Kruses litterære Produktion. Fortegnelsen omfatter ialt ca. 200 Bøger, Tidsskriftsafhandlinger og Dagbladsartikler, herunder ogsaa saadanne der ikke er af egentlig juridisk Art. I det Omfang, hvori det har været muligt, er medtaget Bøger og Afhandlinger, der er fremkommet i Udlandet. Endvidere er i ret vid Udstrækning anført Anmeldelser af Vinding Kruses Arbejder, Bemærkninger til hans Afhandlinger samt saadanne Artikler, der har givet Anledning til Afhandlinger fra hans Haand; saadanne Anmeldelser, Bemærkninger og Artikler er med Petit anført ved det anmeldte Værk eller ved den i Fortegnelsen optagne Afhandling.

Ved Stoffets Placering indenfor de enkelte Aar er fulgt den Fremgangsmaade først at anføre Bøger; derefter nævnes Afhandlinger i danske, nordiske og udenlandske Tidsskrifter, Aarbøger o. l. — i den angivne Rækkefølge og saaledes, at juridiske Fagskrifter nævnes før andre Tidsskrifter — og sidst anføres Dagbladsartikler.

Følgende Forkortelser er anvendt: *Aften Berl.* = Berlingske Tidende, *Aften-Avisen*; *Berl. Tid.* = Berlingske Tidende; *G. d. M.* = Gads danske Magasin; *F.* = Fuldmægtigen; *J.* = Juristen; *J. F. A.* = Juridisk Forenings Aarbog; *J. T.* = Juridisk Tidsskrift; *N.* = Nationaltidende; *Nord. Juristmøde* = Forhandlingerne paa de nordiske Juristmøder; *N. T.* = Nationaløkonomisk Tidsskrift; *Pol.* = Politiken; *Sv. J. T.* = Svensk Juristtidning; *T. f. O. & M.* = Tidsskrift for Opmaalings- og Matrikulsvæsen; *T. f. R.* = Tidsskrift for Rettsvidenskab; *U. f. R.* = Ugeskrift for Retsvæsen (Afdeling B).

1906

1. Anmeldelse af L. A. Grundtvig: Kort Fremstilling af Forfatterretten. *U. f. R.* 1906, S. 177-184.

1907

2. Om Modsætningen mellem Formuerettigheder og personlige Rettigheder, med særligt Henblik paa Forfatter- og Kunstnerretten. Et Bidrag til Spørgsmaalet om juridisk Metode. — *T. f. R.* 1907, S. 181-237.

1908

3. Om Betingelserne for Vedtagelse af Ændringer i Aktieselskabers Statuter. — *U. f. R.* 1908, S. 41-53.

1909

4. Anmeldelse af Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsretten. Almindelig Del. 2den tildels omarbejdede Udgave. — *U. f. R.* 1909, S. 10-16.

1911

5. Det nye Aktielovudkast. — *U. f. R.* 1911, S. 17-22.

1912

6. Til Formuerettens almindelige Del. (Anmeldelse af Frederik Stang: Norsk Formueret. I. Indledning til Formueretten.) — *U. f. R.* 1912, S. 49-66.

1913

7. Arbejdets og Kapitalens Organisationer retslig bedømt. I Del. Synspunkter for Retsudviklingen i Industriens Hovedlande. [Doktordisputats]. XXIII + 334 Sider. (I Kommission hos G. E. C. Gad).
Anmeldelser: L. V. Birck: En Jurist om Fagforeninger og Truster, *N. T.* 1914, S. 76-98 (jfr. nedenfor Nr. 8); Jacob E. Gelting i *U. f. R.* 1914, S. 18-26.

1914

8. Svar til Professor, Dr. polit. L. V. Birck [paa dennes Anmeldelse af »Arbejdets og Kapitalens Organisationer«]. — *N. T.* 1914, S. 287-299.
9. Mindetale over Professor L. A. Grundtvig. — *Akademikeren* 1914, S. 1-2.
10. Den skandinaviske Civilkommissions Udkast til »Lov om Aftaler

og andre Retshandler paa Formuerettens Omraade« og til »Lov om Køb paa Afbetaling« — Beretning fra Lolland-Falsters Handelsforeningers Generalforsamling i Rødby den 29. Juni 1914, S. 18-23. [Foredragsreferat].

1915

11. Goos: Den almindelige Retslære. — *U. f. R.* 1915, Festnummer (C. Goos som Retslærd), S. 11-14.
12. Anmeldelse af Henry Ussing: Skyld og Skade. Bør Erstatningspligt udenfor Kontraktforhold være betinget af Culpa? — *U. f. R.* 1915, S. 237-243.
Jfr. nedenfor Nr. 14.
13. Betænkning afgiven af Kommissionen af 28. Maj 1914 til Overvejelse af Spørgsmaalet om Indførelsen af en Handels-Studentereksamen. 1915. (J. H. Schultz), S. 55-58.
14. Til Problemet om Erstatningsansvaret uden Skyld. (Anmeldelse af Henry Ussing: Skyld og Skade. Bør Erstatningspligt udenfor Kontraktforhold være betinget af Culpa?) — *T. f. R.* 1915, S. 265-297.
Jfr. ovenfor Nr. 12.

1916

15. Viggo Bentzon: Almindelig Retslære. Anden Udgave ved Vinding Kruse. 122 Sider. (I Kommission hos G. E. C. Gad).
Jfr. nedenfor Nr. 171.
16. En Reform af vore Lovsamlinger. En Statsopgave. — *U. f. R.* 1916, S. 201-206.
17. Om § 5 i Lov om Formueforholdet mellem Ægtefæller af 7. April 1899. — *U. f. R.* 1916, S. 257-267.
Jfr. nedenfor Nr. 22.
18. Om Aktieselskabsmisbrug [Foredragsreferat]. — Beretning om Foreningen af jyske Handelsforeningers 32. Repræsentantmøde afholdt i Fredericia 29.-30. Maj 1916, S. 88-108.
19. Om Aktieselskabsmisbrug [Foredragsreferat]. — Centralforeningen af fynske Handelsforeningers Repræsentantmøde i Assens den 31. Maj 1916, S. 25-28.
20. Om Aktieselskabsmisbrug [Foredragsreferat]. — Centralforeningen for Sjællands Stifts Handelsforeninger. Aarsmødet i Hillerød 22.-23. Juni 1916, S. 27-37.
21. Om Aktieselskabsmisbrug [Foredragsreferat]. — Beretning fra Lol-

1917

22. Om § 5 i Lov om Formueforholdet mellem Ægtefæller af 7. April 1899. — *U. f. R.* 1917, S. 33-51.
Jfr. ovenfor Nr. 17 og nedenfor Nr. 23.
23. Svar til ovenstaaende Indlæg [Johan Bulmer: Om § 5 i Lov om Formueforholdet mellem Ægtefæller af 7. April 1899]. — *U. f. R.* 1917, S. 95-101.
24. Om Aktieselskabsmisbrug. Foredrag i Juridisk Forening den 26. Februar 1917. — *J. F. A.* 1916-17, S. 53-70.
Jfr. nedenfor Nr. 27.
25. Tale til Studenterne 1916. — *G. d. M.* 1917, S. 24-26.
26. Om Brugsforeningernes Retsstilling. — Centralforeningen for Sjælland og Lolland-Falsters Handelsforeninger (1917), S. 19-28.
27. Om Aktieselskabsmisbrug. Foredrag i Juridisk Forening den 26. Februar 1917. — *G. d. M.* 1917, S. 385 ff.
Jfr. ovenfor Nr. 24.

1918

28. Den danske Lov om Aktieselskaber af 29. September 1917. — Det nordiske Studenter-Juriststævne i København, September 1918. Udgivet af Det rets- og statsvidenskabelige Studenterraad. (1918, G. E. C. Gad), S. 111-138.
29. Om retsstridig Konkurrence og Varebetegnelse. Regeringsforslaget. *U. f. R.* 1918, S. 65-80.
30. Den nye Lov om uretmæssig Konkurrence og Varebetegnelse af 20. Marts 1918. — *U. f. R.* 1918, S. 131-133.
31. Den danske Lov om Aktieselskaber af 29. September 1917. — *U. f. R.* 1918, S. 265-284.
Jfr. hertil Edmund Warburg: Om Fortolkning, l. c., S. 355-357, Vinding Kruse: Svarbemærkninger, l. c., S. 357-360, samt Edmund Warburg: Duplik til Prof. Kruse, l. c., 1919, S. 15.
32. Andelsforeningernes retslige Stilling. — *N. T.* 1918, S. 1-29.

1919

33. Nogle Indledningsord før Valget af det juridiske Studium. — Studierne ved Københavns Universitet og Den polytekniske Lærean-

stalt. Oplysende Redegørelser udgivne af det samlede Studenter-
raad (G. E. C. Gad, 1919), S. 17-21.

34. Om kollektivavtal mellan arbetare och arbetsgivare. — *II. Nord. Juristmöde*, 1919, S. 102-113 samt Bilag III: Den kollektive Arbejdsaftale.
35. Til Livsforsikringsretten. Problemet om Trediemandsretshandler. (Anmeldelse af N. Cohn: Livsforsikringskravets formueretlige Behandling). — *T. f. R.* 1919, S. 175-238.

1920

36. Aktieselskaber om Andelsforeninger. Nogle Hovedpunkter af deres Stilling i dansk Ret. 1920. 142 Sider. (M. P. Madsen).
Anmeldelse: N. V. Boeg i *U. f. R.* 1920, S. 230-231.
37. Aagerbestemmelsen i L. 6. April 1855 og nogle nyere Laaneformer. *U. f. R.* 1920, S. 97-104.
38. Ægteskabsloven. — *U. f. R.* 1920, S. 241-254, 257-278 og 281-298.
Jfr. hertil Redaktionsbemærkninger l. c. S. 298, Vinding Kruse: Bemærkning til Redaktionen, l. c. S. 317-318. [Redaktionens] Svar, l. c. S. 318.
39. To Forsvar for Ægteskabsloven. — *U. f. R.* 1920, S. 369-384.
40. Overgangen fra tysk Ret til dansk Ret i Sønderjylland. — *Sv. J. T.* 1920, S. 49-52.
41. Trustlovgivning. — *N. T.* 1920, S. 1-39.

1921

42. Ægteskabsloven. — *G. d. M.* 1921, S. 481-497.

1922

43. Regeringsforslaget til en Ægteskabslov. — *U. f. R.* 1922, S. 9-17.
44. Om Formueforholdet mellem Ægtefæller. — *U. f. R.* 1922, S. 304-329.
Jfr. hertil Henry Ussing: Om Formueforholdet mellem Ægtefæller. Svar til Professor Vinding Kruse, l. c., S. 333-344, jfr. endvidere *U. f. R.* 1923, S. 1-7, 20-25 og 55.

1923

45. Tinglysning og nogle Spørgsmaal i vor Realkredit. 1923. 412 Sider. (Levin & Munksgaard).
Anmeldelser: Knud Jarner: En Reform af vort Tinglysningsvæsen m. v. Bemærkninger til Vinding Kruse: Tinglysning og nogle Spørgsmaal i vor Realkredit. *U. f. R.* 1924, S. 25-37; John Knox: Nogle Bemærkninger i Anledning af Professor Vinding

Kruses »Tinglysning«, *U. f. R.* 1924, S. 117-126; Troels G. Jørgensen i *T. f. R.* 1925, S. 465-478.

46. Tinglysning. — Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Hans Majestæt Kongens Fødselsdag den 26. September 1923. (1923), S. 1-120.
47. Om Formueforholdet mellem Ægtefæller. — *U. f. R.* 1923, S. 1-7. Jfr. hertil Henry Ussing: Om Formueforholdet mellem Ægtefæller, l. c., S. 20-25 og S. 55, jfr. ovenfor Nr. 44.

1924

48. Ejendomsrettens Overgang. — *T. f. R.* 1924, S. 315-436. Ogsaa som Særtryk. S. A. 122 Sider. (Levin & Munksgaard).
Anmeldelser: O. K. Magnussen: Læren om Ejendomsrettens Overgang. *U. f. R.* 1925, S. 277-304.
49. Nogle Bemærkninger om Falskrisiko og om Oprykningsret ved Pant i fast Ejendom. — *U. f. R.* 1924, S. 81-88.
Jfr. hertil Oluf Petersen: Nogle Bemærkninger om Efterpanthavernes Oprykningsret, l. c., S. 73-79; Knud Jærner: Om Falskrisiko ved Pant i fast Ejendom, l. c., S. 126-129 og 137-158; E. Lunøe: Nogle Bemærkninger om Efterpanthaveres Oprykningsret, l. c., S. 205-210.
50. Om Fremgangsmaaden ved Tinglysning m. m. — *U. f. R.* 1924, S. 149-156.
51. Efterpanthaverens Oprykningsret. — *U. f. R.* 1924, S. 237-243.
Jfr. ovenfor Nr. 49.
52. Ødelæggelsen af Naturen i Københavns Omegn. Ved Naturfredningslovens Revision. — *Berl. Tid.* 20. og 21. Juni 1924. Ogsaa som Særtryk s. A.

1925

53. Carl Torp: Dansk Tingsret. Tredie forkortede Udgave ved Vinding Kruse. 1925. 370 Sider. (G. E. C. Gad).
Jfr. nedenfor Nr. 77.
54. Ejendomsrettens Overgang. 2det Oplag. 122 Sider. (Levin & Munksgaard).
Jfr. ovenfor Nr. 48.
55. Tinglysning samt nogle Spørgsmaal i vor Realkredit. 2den Udgave. 226 Sider. 1925 (Levin & Munksgaard).
Jfr. ovenfor Nr. 45.
56. Om utvidgad ideel ejendomsrätt eller upphavsmanna rätt. — *13. Nord. Juristmöde* 1925, S. 204-222 og 245-246.
Jfr. *Sv. J. T.* 1925, S. 384-386.

57. Om Ejendomsrettens Overgang. — *U. f. R.* 1925, S. 309-334.

1926

58. Svarbemærkninger [til St. Grundtvig: »Forslag til Lov om Tinglysning«]. — *U. f. R.* 1926, S. 82-83.

Jfr. hertil St. Grundtvig: Replik, l. c., S. 83, og Vinding Kruse: Duplik, l. c., S. 83.

59. En Sø- og Handelsretsdom og en særlig Benyttelse af den. — *U. f. R.* 1926, S. 195-198.

Jfr. hertil Henry Ussing: Svar, l. c., S. 198-199, jfr. S. 125-131.

60. Den nye danske Tinglysningslov af 31. Marts 1926. — *Sv. J. T.* 1926, S. 464-467.

1927

61. Tinglysningsloven. Kommentar til Lov Nr. 111 af 31. Marts 1926 med tilhørende Anordninger. 1927. 172 Sider. (J. H. Schultz).

Anmeldelser: Knud Jærner: Omkring Tinglysningsloven, *U. f. R.* 1927, S. 147-151; Ivar Sjøgren i *Sv. J. T.* 1927, S. 453.

Jfr. nedenfor Nr. 114.

62. Tinglysningslovens Gennemførelse i Praxis. Paa Grundlag af Foredrag holdt i Juridisk Forening i København og i Holbæk. — *U. f. R.* 1927, S. 97-106.

Jfr. *J. F. A.* 1926-27, S. 70-73.

63. Om Pantebreve, Omprioritering og Ejendomsforbehold m. m. under Tinglysningsloven. — *U. f. R.* 1927, S. 161-171.

64. Anmeldelse af C. G. Bergmann: Servitut i moderna rättsliv. — *U. f. R.* 1927, S. 220-222.

65. Landsretskendelser under Tinglysningsloven samt nogle Fortolkningsspørgsmaal denne Lov vedrørende. Paa Grundlag af et Foredrag i Foreningen af Dommer- og Amtsfuldmægtige den 28. August d. A. — *U. f. R.* 1927, S. 233-251.

66. Samarbejde mellem Jurister og Matrikelteknikere. Vejledende Regler for Praxis ved Anvendelsen af Tinglysningslovens § 22, 1. Stk. — *U. f. R.* 1927, S. 293-297.

Jfr. nedenfor Nr. 69.

67. Om Tinglysningsdommerenes Prøvelsespligt. — *U. f. R.* 1927, S. 301-320.

68. Nogle Panterretsforhold. — *U. f. R.* 1927, S. 333-357.

69. Samarbejde mellem Matrikelteknikere og Jurister under den nye Tinglysningslov. — *T. f. O. & M.* 1927, S. 249-256.

Jfr. ovenfor Nr. 66.

1928

70. Om Principperne for en eventuel Reform af Lovreglerne om Pant-sætning af Løsøre og Rettigheder. — *14. Nord. Juristmøde*, 1928, S. 254-259 og 308-318, jfr. Bilag 2. — Bilaget (Pant i Løsøre og Rettigheder) tillige udgivet som Særtryk s. A. 96 Sider.
71. Nogle Bemærkninger til foranstaaende Artikel [John Knox: Nogle Bemærkninger i Anledning af Tinglysningslovens § 20]. — *U. f. R.* 1928, S. 20-22.
72. Nogle Matrikelforhold m. m. — *U. f. R.* 1928, S. 25-52.
73. Svarebemærkninger til foranstaaende Artikel [Poul Andersen: Tilbehørs pant ved Landejendomme]. — *U. f. R.* 1928, S. 93-99.
74. Nutidens Presse og dens retslige Ansvar. Foredrag holdt i de juridiske Foreninger i Stockholm, Uppsala og Oslo 30. Januar, 1. Februar og 16. Marts 1928. — *U. f. R.* 1928, S. 121-144.
75. Bemærkninger til foranstaaende Artikel [J. Damsgaard: Om vedvarende Udlægshaveres Retsstilling]. — *U. f. R.* 1928, S. 198-199.
76. Nutidens press och dess rättsliga ansvarighet. (Kortfattet Referat af Foredrag holdt i Juristföreningen i Stockholm og Juridiska Föreningen i Uppsala). — *Sv. J. T.* 1928, S. 311-314.

Jfr. ovenfor Nr. 74.

1929

77. Carl Torp: Dansk Tingsret. Tredie forkortede Udgave ved Vinding Kruse. (Nyt uforandret Optryk af Udgaven fra 1925). 1929. 370 Sider. (G. E. C. Gad).
78. Tinglysning samt nogle Spørgsmaal i vor Realkredit. 2den Udgave. [Nyt uforandret Optryk]. 1929. 226 Sider. (Levin & Munksgaard).
79. Ejendomsretten I-II Bind. 1929. 392 og 372 Sider. (Nyt nordisk Forlag).

Jfr. nedenfor Nr. 86 og 113.

Anmeldelser: E. Hagerup Bull i *T. f. R.* 1934, S. 442-467; N. Cohn i *J. T.* 1930, S. 1-16; Carl Rasting i *J. T.* 1930, S. 305-310; Frantz Dahl i *Sv. J. T.* 1931, S. 17-27; Carl Popp-Madsen i *U. f. R.* 1934, S. 321-336.

80. Driftslaaneforeningernes solidariske Pantehæftelser og Tinglysningslovens § 10, 3. Stk. — *U. f. R.* 1929, S. 47-48.
81. Anmeldelse af Benny Levin: Lov om Bestemmelser mod uretmæssig Konkurrence og Varebetegnelse af 29. Marts 1924, med Ændringer i Lov af 9. April 1926, med tilhørende Bekendtgørelser, Cirkulærer, Henvisninger til Domme, andre Konkurrencebestemmelser m. v. og et alfabetisk Sagregister. — *U. f. R.* 1929, S. 111-112.
82. Anmeldelse af Leerbeck: De nordamerikanske Staters Antitrustlove i deres Udvikling indtil Nutiden samt Domstolenes Forhold til dem. Tillæg til New Yorker Konsulatets Rapport af 1904. — *U. f. R.* 1929, S. 159-160.
83. Bemærkninger til foranstaaende [John Knox: Nogle Bemærkninger om Tinglysningslovens § 22]. — *U. f. R.* 1929, S. 227-229.
84. Folkeforsikring. — *Berl. Tid.* 28. Februar 1929.
85. Overproduktion af Jurister. — *Aften Berl.* 24. August 1929.

1930

86. Ejendomsretten. III, 1. og 2. Halvbind. 1930. 748 Sider. (Nyt nordisk Forlag).
 Jfr. Nr. 79 og Nr. 113.
 Anmeldelser: E. Hagerup Bull i *T. f. R.* 1934, S. 442-467; N. Cohn i *J. T.* 1931, S. 245-260; Frantz Dahl i *Sv. J. T.* 1931, S. 17-27; Harald Petersen i *U. f. R.* 1934, S. 336-343.
87. Om ulovlig Omgang med Hittegods. — *U. f. R.* 1930, S. 17-23.
 Jfr. hertil Oluf H. Krabbe: Om ulovlig Omgang med Hittegods, l. c., S. 1-14, og samme: Replik, l. c., S. 50-51, Vinding Kruse: Svarbemærkninger, l. c., S. 51-52.
88. Om Overgangsbestemmelsen i Tinglysningslovens § 52, 1. Stk., og Hævd m. m. — *U. f. R.* 1930, S. 64-67.
89. Omskrivning af Tingbøger. Erfaringer fra Omskrivningsreformen i Københavns Byrets Tinglysningskontor i Aarene 1927-1930. — *U. f. R.* 1930, S. 97-109.
90. Nogle Spørgsmaal fra Tinglysningspraksis. — *U. f. R.* 1930, S. 126-131.
91. Bemærkninger til ovenstaaende Artikkel [A. Rudbeck: Tinglysning af Landejendommens Navn]. — *U. f. R.* 1930, S. 154-156.
 Jfr. hertil A. Rudbeck: Tinglysning af Landejendommens Navn, l. c., S. 194-195, og Vinding Kruse: Bemærkninger til ovenstaaende, l. c., S. 195.
92. Nogle Spørgsmaal vedrørende Pantegælds Overtagelse i fast Ejendom. — *U. f. R.* 1930, S. 301-302.

93. Til Læren om Retskilderne. — *T. f. R.* 1930, S. 135-162.
 94. Det juridiske Fakultet ved Københavns Universitet. — *Sv. 7. T.* 1930, S. 501-502.
 95. Den litterære Ejendomsret og anden Ejendomsret til Andree Fundene. — *Aften Berl.* 4. Oktober 1930.

1931

96. Das Eigenthumsrecht. I. Übersetzt von Knud Larsen. 1931. XXI + 882 Sider (Walter de Gruyter & Co., Berlin u. Leipzig).
 Jfr. nedenfor Nr. 136 og 147.
 Jfr. *Frantz Dahl*: Dansk Retsvidenskab udenfor Norden. Professor *Fr. Vinding Kruse's* Værk om Ejendomsretten i tysk Belysning, *T. f. R.* 1933, S. 241-248.
97. Nogle Bemærkninger om Begrebet i Ejerpant m. m. — *U. f. R.* 1931, S. 65-69.
98. Afsluttende Bemærkninger om Ejerpant. — *U. f. R.* 1931, S. 104-109.
 Jfr. hertil *J. u. l. S ø e*: Omkring Begrebet »Ejerpant«, l. c., S. 17-25 og 53-58, *J. D a m s g a a r d*: Et Par Ejerpant-Spørgsmaal, l. c., S. 49-53, og *K. Bruun-Andersen*: Omkring Ejerpantet, l. c., S. 102-104.
99. Ejendomsretten til Navn. — *U. f. R.* 1931, S. 201-202.
100. Fra Tinglysnings- og Panteretspraksis. — *U. f. R.* 1931, S. 269-275.
101. Dansk Trust- og Boykotlovgivning. — *U. f. R.* 1931, S. 285-294.
102. Om Tinglysningsretten. — *7. T.* 1931, S. 293-303.
 Jfr. hertil *N. Cohn* l. c., S. 303-304.
103. Bör det danska inskrivningsväsendet efterliknas i de övriga nordiska länderna? — *15. Nord. Juristmöde*, 1931, S. 163, 170 og 171-178.
104. Endnu et Par Bemærkninger om Begrebet gældende Ret. — *T. f. R.* 1931, S. 332-339.
 Jfr. hertil *Axel Hägerström*: Till frågan om begreppet gällande rätt, l. c., S. 48-92, og *Alf Ross*: Retskilde- og Metodelære i realistisk Belysning, l. c., S. 241-301.
105. Reformen af det svenske Tinglysningsssystem. — *Sv. 7. T.* 1931, S. 390-400.
106. Af Realkreddittens og Panterettens Historie. De forskellige økonomiske og retslige Udviklingsformer. — Festskrift tillägnat Presidenten, juris doktor Herr Friherre Erik Marks von Würtemberg den 11. Maj 1931 av nordiska jurister, 1931, S. 326-350.

107. Om Salg til Underpris. — *U. f. R.* 1932, S. 13-21.
Jfr. nedenfor Nr. 109.
108. Svarbemærkninger til ovenstaaende [Kai G. Jensen: Nogle Bemærkninger om Efterpanthaverens Retsstilling efter Tinglysningslovens § 40, 3. Stk., 2. og 3. Pkt.]. — *U. f. R.* 1932, S. 38-39.
109. Om Undersalg. — *U. f. R.* 1932, S. 53-56.
Jfr. Jørgen Jensen: Om Salg til Underpris, l. c., S. 41-44, og ovenfor Nr. 107.
110. Retsforhold om Bygning paa Grund, købt paa Købekontrakt. — *U. f. R.* 1932, S. 129-135.
111. Bemærkninger til ovenstaaende Artikler [Huno von Holstein og V. Schlegel: Nogle Bemærkninger om tinglyst Købekontrakt]. — *U. f. R.* 1932, S. 171-173.
112. Fra Tinglysningspraksis og Vindikationspraksis. — *U. f. R.* 1932, S. 186-189.

113. Ejendomsretten. IV og V Bind. 1933. 508 og 224 Sider. (Nyt nordisk Forlag).
Jfr. ovenfor Nr. 79 og 86.
Anmeldelser: E. Hagerup Bull i *T. f. R.* 1934, S. 442-467; N. Cohn i *J. T.* 1933, S. 113-122; Frantz Dahli *So. J. T.* 1934, S. 151-155; O. K. Magnusen i *U. f. R.* 1936, S. 337-341.
114. Tinglysningsloven. Kommentar til Lov Nr. 111, 31. Marts 1926 med tilhørende Anordninger. 2den Udgave. 1933. 260 Sider. (J. H. Schultz).
Jfr. ovenfor Nr. 61.
115. Om Tinglysnings og Tilbageholdsret. — *U. f. R.* 1933, S. 77.
116. Domme i Vindikationssager. — *U. f. R.* 1933, S. 181-187.
117. Om Skadesløsbreve og Maskintilbehør i fast Ejendom. — *U. f. R.* 1933, S. 193-199.
Jfr. Jul. Søe: Pant for fremtidige Fordringer, l. c., S. 149-155.
118. Afsluttende Bemærkning om Skadesløsbreve. — *U. f. R.* 1933, S. 261-263.
Jfr. Carl Torkild-Hansen: Skadesløsbreve i fast Ejendom contra Udlæg, l. c., S. 247-252, og Jul. Søe: Pant for fremtidige Fordringer (Skadesløsbreve), l. c., S. 254-260.

119. Fra Retspraksis paa Ejendomsrettens Omraade. — *U. f. R.* 1933, S. 285-295.
120. Anmeldelse af E. Hagerup Bull: Profiler af noen Samtidige. — *U. f. R.* 1933, S. 314-316.
121. Anmeldelse af Torben Lund: Loven om Forfatterret og Kunstnerret af 26. April 1933. Kommenteret Udgave. — *U. f. R.* 1933, S. 350-353.
122. Om de udøvende Kunstneres Ret og om Adgangsveje. — *U. f. R.* 1933, S. 373-377.
Jfr. Stephan Hurwitz: Beskyttelse mod Reproduktion af Lydbølger, l. c., S. 357-367.
123. Nogle Bemærkninger om dansk Panteret. — *J. T.* 1933, S. 137-139.
124. Udkastet til en ny norsk Tinglysningslov. — *Norsk Retstidende* 1933, S. 1057-1062.
125. Studenternes Skyttekorps. Tale til Studenterne ved Akademisk Skyttekorps Aften. — *N.* den 26. September 1933.

1934

126. Sanering til Bunds af Landbrugets Gældsforhold. Betænkning og Lovforslag. 1934. 40 Sider. (J. H. Schultz).
Jfr. nedenfor Nr. 177.
127. Ejendomsretsspørgsmaal. 1934. 76 Sider. (Nyt nordisk Forlag).
128. Anmeldelse af Ragnar Knoph: Oversikt over Norges Rett. — *U. f. R.* 1934, S. 305-309.
129. Anmeldelse af Sven Clausen: Kreditforeningsforhold. I. Nogle Kreditforeningsforhold. II. Historisk Oversigt og Medlemsforholdet i Statuterne. — *U. f. R.* 1934, S. 313-318.
130. Hovedspørgsmaal for en nordisk Lovgivning om Gældsbreve. [Diskussionsindlæg]. — *J. F. A.* 1933-34, S. 59-60.
131. Afskaffelsen af de offentlige Doktordisputatser. — *Akademisk Tidsskrift Front* den 6. November 1934.
132. Ejendomsretsspørgsmaal. — *T. f. R.* 1934, S. 211-242.
133. Til Etikens og Retslærens Problemer. — *T. f. R.* 1934, S. 259-295.
Jfr. Poul Michélsachs: Til Etikens og Retslærens Problemer, l. c., 1935, S. 209.
134. I Lys af Fremtidens Byplan. — *Pol.* den 10. Februar 1934. Ogsaa som Særtryk s. A.

135. Das Eigenthumsrecht. II Bd. Übersetzt von Knud Larsen. 1935. VIII + 884 Sider. (Walter de Greuyter & Co., Berlin u. Leipzig). Jfr. Nr. 96 og 146.
Anmeldelser: Dr. Kl a n g i *Juristische Blätter*; Dr. Wolfgang Siebert i *Juristische Wochenschrift*, 1936, Hæfte 19; Dr. Thiesing i *Deutsche Justiz* 6. September 1935. Jfr. *Prager Juristische Zeitschrift*, Februar 1936, og *Deutsche Allgemeine Zeitung* den 15. Oktober 1935.
136. Bør en Køber af et Pantebrev efterse Tingbogen? Hvilke Indsigelser mod et Dokuments Gyldighed beskytter Tinglysningslovens § 27 den godtroende Erhverver imod? — 7. 1935, S. 2-7.
137. Frederik Stangs Indledning til Formueretten i ny Udgave. (Anmeldelse). — *U. f. R.* 1935, S. 49-52.
138. Om Overdragelse af Løsøre. (Anmeldelse af Alf Ross: Ejendomsret og Ejendomsovergang). — *U. f. R.* 1935, S. 113-144.
139. Anmeldelse af Erwin Munch-Petersen: Overdragelse til Fyldestgørelse. Nogle Studier i Spørgsmaalet om Ejendomsrettens Overgang. — *U. f. R.* 1935, S. 160-167.
140. Fra Servitutpraksis og Retsanmærkningspraksis. — *U. f. R.* 1935, S. 265-276.
141. Fra Retsanmærkningspraksis. Svarbemærkninger. — *U. f. R.* 1935, S. 335-336.
Jfr. hertil Niels Andersen: Retsanmærkning om Byggelaan, l. c., S. 313-314, og A. Ostfeld: Et Retsanmærkningsspørgsmaal, l. c., S. 318-320.
142. Tale til Studenterne ved det nordiske Studentermøde i København 1935. Udgivet af Berlingske Tidende. 6 Sider. 1935.
143. Kan Forfatter- og Kunstnerretten med Rette karakteriseres som en aandelig Ejendomsret? — *Nordisk Forfatter Tidende* 1935, Nr. 2, S. 4.

144. Lov om Ejendomsretten til Aandsværker. 1936. 12 maskinskrevne Sider.
145. Lov om Ejendomsretten til Aandsværker. [Med Motiver til Lovforslag om Ejendomsretten til Aandsværker]. 1936. 39 maskinskrevne Sider.

146. Das Eigenthumsrecht. III Bd. Übersetzt von Knud Larsen. 1936. XIII + 758 Sider. (Walter de Greuyter & Co., Berlin u. Leipzig).
Jfr. Nr. 96 og 135.
Anmeldelser: Dr. Klang i *Juristische Blätter*, 1937, Hæfte 10; Dr. Thiesing i *Deutsche Justiz* 30. Oktober 1936; Dr. Franz Wiacker i *Juristische Wochenschrift* 20. Februar 1937; jfr. *Badensisches Rechtspraxis*, Oktober-November 1936, *Archiv für Urheberrecht*, 1938, Hæfte 1.
147. Anmeldelse af Sven Clausen: Essays om almindelig Retslære. — *ŷ.* 1936, S. 82-84.
Jfr. Nr. 148.
148. Anmeldelse af Sven Clausen: Essays om almindelig Retslære. — *U. f. R.* 1936, S. 17-21.
Jfr. Nr. 147.
149. Forordningen af 10. Februar 1736. Ved 200 Aars Dagen. — *U. f. R.* 1936, S. 25-31.
150. Anmeldelse af N. Gjelsvik: Norsk Tingsret. 3die Udgave ved Erik Solem. — *U. f. R.* 1936, S. 219-224.
151. Til Panteretten. — *U. f. R.* 1936, S. 337-341.
Jfr. hertil O. K. Magnussen: *Panteretsforskning*, l. c., S. 313-336.
152. Udtalelser til Gads danske Magasin. [Hos Professor Vinding Kruse. Af Holger Jerrild]. — *G. d. M.* 1936, S. 292-298.
153. Kann das Urheberrecht an Werken der Literatur und Kunst mit Recht als geistiges Eigenthum bezeichnet werden? — *Geistiges Eigenthum*, I, 1936, Nr. 4.

1937

154. Danmarks Love 1665-1937. Udgivet af O. A. Borum og Vinding Kruse. 1937. 2276 Sider. (G. E. C. Gad).
Anmeldelser: C. Popp-Madsen i *ŷ.* 1937, S. 551-552; Henry Ussing i *U. f. R.* 1937, S. 359; S. Skarstedt i *Sv. ŷ. T.* 1938, S. 374-378.
155. Naturfredningen. Hvorfor skal man frede? Hvad er det, man vil frede? Hvorfor kræves der Lovens Indgriben? — *ŷ.* 1937, S. 81-93.
156. Voldgiftsdomstole (Anmeldelse af Bernt Hjejle: Frivillig Voldgift). — *ŷ.* 1937, S. 265-274.
157. Fra Retspraksis paa Ejendomsrettens Omraade. — *U. f. R.* 1937, S. 33-43.
Jfr. Nr. 165.

158. Til den aandelige Ejendomsret. (Anmeldelse af Ragnar Knoph: Åndsretten). — *U. f. R.* 1937, S. 65-93.
159. Svar til ovenstaaende Bemærkninger [Karsten Fønss: Om Samtykke fra Efterpanthaverne]. — *U. f. R.* 1937, S. 152.
160. Til Patentretten. Den aandelige Ejendomsret. (Anmeldelse af Leo A. Damm: Opfinderrettens Genstand). — *U. f. R.* 1937, S. 171-180.
161. Frederik Stang. — *U. f. R.* 1937, S. 373.
162. Lovgivningsvilkaar i gamle Dage. — *F.* 1937, S. 49.
163. En helt ny Slags Lovsamling. — *Stud. jur.* 1937, 3. Aarg., Nr. 1, S. 5.
164. Den nye Studieordning. — *Stud. jur.* 1937, 3. Aarg., S. 14-15.
165. Fra Retspraksis paa Ejendomsrettens Omraade. — *T. f. O. & M.* 1937, S. 455-459.
166. Til Panterettens Problemer. Nogle Bemærkninger til foranstaaende Afhandling. [O. K. Magnussen: Nogle Panteretsproblemer]. — *T. f. R.* 1937, S. 52-62.
167. Nordisk Lov om Aandsværker. Real Systematik. Hvad Livet har sammenføjet, skal Videnskaben ikke adskille, og omvendt. — *T. f. R.* 1937, S. 403-418.
168. Reform af Forfatter- og Kunstnerretten. — *Sv. f. T.* 1937, S. 44-47.
169. Universitetet og den juridiske Stand. (Anmeldelse af Festskrift i Anledning af Tohundrede Aars Dagen for Indførelsen af juridisk Eksamen ved Københavns Universitet). — *Sv. f. T.* 1937, S. 481-490.
170. Presselov og Presseuddannelse. — *Aften Berl.* 10. Maj 1937. Ogsaa som Særtryk s. A.

1938

171. Viggo Bentzon: Almindelig Retslære. Anden Udgave ved Vinding Kruse. (Nyt uforandret Optryk). 1938. 120 Sider. (G. E. C. Gad). Jfr. Nr. 15.
172. Retskilderne. — *f.* 1938, S. 541-601. Ogsaa som Særtryk s. A. 66 Sider. (Nyt nordisk Forlag).
Jfr. nedenfor Noten til Nr. 190 og Niels Klerk: Retskilderiana, *Stud. jur.* 1939, 4. Aarg., Nr. 6, S. 5-6.

173. Saakaldte Akkomodationsobligationer. — *U. f. R.* 1938, S. 197-200.
174. Uægte Akkomodationsobligationer. — *U. f. R.* 1938, S. 229.
175. Tinglysningsspørgsmaal. — *U. f. R.* 1938, S. 331-332.
176. Den nye Naturfredningslov. — Danmarks Naturfredningsforenings Aarskrift 1937-1938, (1938) S. 75-76.
177. Lovbetænkning om Sanering til Bunds af Landbrugets Gældsforhold. — Eiler I. Baastrup og Jack Westergaard: Landbrugsgælden i Relation til det Baastrupske System for Værdifasthed, 1938 (J. D. Qvist & Komp.), S. 65-94.
178. En afsluttende Bemærkning om Polemik og saglig Meningsudveksling. — *T. f. R.* 1938, S. 218-220.
- Jfr. Gösta Eberstein: Replik om Polemik och Systematik, l. c., S. 40-45.
179. Frantz Dahl †. — *Sv. J. T.* 1938, S. 101.
180. Interessentenkreise und Rechtswirkungen beim Übergang des Eigenthumsrechts. — *Deutsche Rechtswissenschaft* 1938, S. 3-19.

1939

181. Noter til Ejendomsretten. 1939. 207 Sider. (Nyt nordisk Forlag).
Anmeldelse: Niels Anton Poulsen i *Stud. jur.* 1939, 5. Aarg., Nr. 3, S. 6-7.
182. Danmarks Love 1665-1939. Udgivet af O. A. Borum og Vinding Kruse. 1939. 2412 Sider. (G. E. C. Gad).
Anmeldelse: Knud Järner i *U. f. R.* 1939, S. 321.
183. The Right of Property. Translated by P. T. Federspiel. 1939. XVI + 495 Sider. (Oxford University Press).
184. Hume's Philosophy in his principal work A Treatise of Human Nature and in his Essays. Translated by P. T. Federspiel. 1939. 68 Sider. (Oxford University Press).
Anmeldelse: V[aldemar] H[ansen] i *Nordisk Tidsskrift* (Stockholm), 1939, S. 483-484.
185. Viljeserklæringen. — *J.* 1939, S. 641-730. Ogsaa som Særtryk. 1939. 90 Sider (Nyt nordisk Forlag).
186. Vindikation af Løsøre. — *U. f. R.* 1939, S. 161-162.
187. Egnetheden for det juridiske Studium. — *Stud. jur.* 1939, 5. Aarg., Nr. 1, S. 3-5.

188. Det fælles nordiske Sprog og Retssprog. — *T. f. R.* 1939, S. 267-281.
189. Om den nordiske Enhedsstat. — *Folkung* 15. Februar 1939.

1940

190. Om Retskildelæren. — *U. f. R.* 1940, S. 177-186.
Jfr. Alf Ross: Vinding Kruses Bidrag til Retskildelæren, l. c., S. 149-171.
191. Juristen. — *Akademisk Tidsskrift Front*, Juni 1940, S. 10.
192. Frantz Dahl. Ein guter dänischer Mann und Wissenschaftler. — *Der Schleswiger* 1940, Nr. 32, S. 3-8.